

خدا آفرین

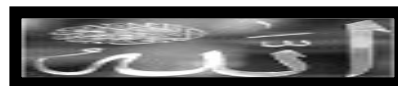
تورکجه - فارسی

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

آذر ۱۳۹۸ - شمارگان مسلسل ۱۸۲ - سال شانزدهم قیمت ۵۰۰۰ تومن

یاندیریلان کیتابلار

خدا آفرین ۱۸۲

ایچینده کیلر:

- آذر دیرچلیشین و اوزونو درکین یاددا قالان آیلارینداندی-----۲
میرزه جعفر خامنه ای اولین شاعر نو پرداز-----۴
نریمان حسن زاده آلممد اوغلو کیم دیر-----۶
مشروطه و خیانت ناخوایسته به آذربایجان-----۱۵
یازیچی میر جلال شاعیر میر جلال-----۲۶
آذربایجان خالق چالغی آلتیری-----۳۲
اویکو - حکایه لر-----۳۷
تقویم رویدادها و روزهای مهم آذربایجان-----۶۳
روز شمار تاریخ ترکیه , آذربایجان , ایران و جهان-----۷۱
اکراینادا آذربایجان دیاسپوراسینین آکتیولشمه سبیلرینین عامیللری-----۹۲
چلیک ناسیل برکیدی-----۹۷
دیل پهلوانی-----۱۰۲
شعیریمیز - شاعیریمیز-----۱۰۵

شماره مسلسل ۱۸۲ آذر-۱۳۹۸ / ۱۱۸ صفحه

مدیر مسئول، سردبیر و صاحب امتیاز:

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

خبرنگاران : علی محمد نیا و فرید ستاری قر

زمینه مجله:

فرهنگی؛ مسایل اجتماعی؛ معلومات عمومی؛ طنز و سرگرمی سالم

روش مجله:

آموزشی؛ تحلیلی؛ خبری؛ اطلاع رسانی؛ پژوهشی

گستره توزیع: آذربایجانهای شرقی غربی؛ اردبیل؛ تهران

آدرس چاپخانه: تهران چهار راه خانقاه پاساز گوهری نسب چاپ ارسباران/۳

نشانی مجله تهران خیابان وصال شیرازی پلاک ۷ طبقه سوم واحد

تلفن: ۰۲۱۹۳۰۸۴-۶۶۴۹۳۰۸۵ فاکس: ۰۲۱۹۳۰۸۵-۶۶۴۹۳۰۸۵

نحوه ارسال مقاله:

تایپ شده بصورت **word** به ایمیل یا آدرس

ماهنامه به زبانهای ترکی و فارسی جهت معرفی

آثار دو نسخه همراه با توضیح مناسب ارسال

نمایید.

اشتراک ماهنامه: شش ماه ۱۵۰۰۰ و یکساله

۲۵۰۰۰ هزار تومان به شماره کارت بانک تجارت

۰۷۰۷۸۸۸۱۰۳۳۳۵۲۷۳۶ به نام حسین شرقی دره

جک واریز نمایید.

KHUDAFARIN

Cultural and social monthly magazin managing

Director concessioner and chief

Editor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

XUDAFƏRİN

Aylıq Elmi, İctimai, mədəni Dərgi

Təsisçi və Baş Redaktor: Dr. HÜSEYN

ŞƏRQİDƏRƏCƏK(SOYTÜRK)

Say 182-KASIM- ARALIK 2019, Tehran

tiraj: 5000

[https:// telegram.me/xudafarin](https://telegram.me/xudafarin)

khudafarin@yahoo.com

WWW.KHUDAFARIN.IR

آذر دیرچلیش و اوزونو درکین یاددا قالان آیلارینداندی

AZƏR DİRÇƏLİŞ VƏ ÖZÜNÜDƏRKİN YADDAQALAN AYLARINDANDIR

ابدیلشدیرمیشدیر. بیزیم ده دده لریمیز بیزه چوخ گووه نیلیر و اوینولور تاریخ یاراتمیشلار. آنجاق غرب و خصوصیله ده انگلیس منشالی آنتی شرق (اوزللیکله آنتی تورک) سیاستی ۳۰۰ ایلدن چوخدور کی یاشادیغیمیز بو گوزل یوردلاری مدنی – سیاسی – ایدئولوژیکی و اقتصادی هم ده ائتئیکی (قومی) سارسینتی و بونالیم (بحران) اوجاغینا چئویرمیشدیر.

اونون دا سببی بورالارین نفت – گاز و دیگر ثروتلره مالیک اولماسی دیر. صنعی قوومی اختلافلار یارادیلاراق بیزلری بیر – بیریمیزه دشمن گوسترمیشلر. حتی بونو باشارمیشلار. ایدئولوژی آیری سئچگیلیک اورتایا آتماقلا بولگه خالقلارینی بوتوولشمه یه قویمامیشلار. بولگه نین یئر آلتی و یئر اوستو ثروتینی چاپیب آپارماق اوچون ائتئیک دایالی دوولترلر ایجاد ائتمیشلر. حتی یئری گلنده اونلاردان واز گئچمه نی ده نظره آلمیشلار. داها دوغروسو بوراداکی اولکه لرین یونتیجیلری همیشه اونلار طرفیندن سئچیلیر و حمایه اولونور . ظاهرده

SORUMLU MÜDİR :Dr.HÜSEYN
ŞƏRQİDƏRƏCƏK SOYTÜRK

مدیر مسئول :دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

بشریت تاریخ بویو الدهه ائتدیکلری نایلیتلری هر زامان اونمسه بیرک اونو اوز اولوسونون یادداشیندا

اهر و قره داغین اهالیسی یا اولدورولموش یاداکی تعقیبه معروض قالاراق یورد یووالاریندان قوولموشدور.

مرکزی حاکیمیتین مزدور اولماسی سببیدن اولکه یه مدنی یوندنده چوخلو زیانلار وورموشدور.

اونلاردان ان اونملیسی تورکجه کتابلارین شاه رژیمی مامورلاری طرفیندن یانديريلماسی دیر. اونلار آجیماسیزجا مکتوب مدنیتیمیزه اولومجول ضربه ووردولار. میلیونلارجا تورکجه کتابلاری اولکه نین بوتون شهر و کندلرینه یانديراراق تاریخن ان سیاه صفحه سینی یازدیلار. البته معنوی زنگینلیی ايله تانینان تورکلر یئنه ده دولت دسته یی اولمادان تاریخی یادداشلارینی برپا ائتمه یی باجاردیلر.

گونوموزده مینلرجه نسخه کتاب دیرلی شاعر و ادیبلریمیز طرفیندن تالیف ائدیلمکده دیر.

تاریخن آدیغیمیز شرفلی و اونور وئریجی مئسائلاری بیر آند اولاراق بویوک طغرولون روحونا و عظمتلی سلطانیه و دیگر تاریخسل وارلیقلاریمیز آدینا ادامه ائتدیرمکده ییک.

وارلیق مجادله سی مئته خاندان بو گونه داوام ائتمکده دیر. و ائده جکدیر . یئترکی باتینین (غرب) آلدادیجی فعللرینه اویمایالیم. اونلارین قورخوسو بیزیم بیرلیمیز و بیلگیمیزدیر. بیز تاریخیمیزی بیلدیکجه بو تاریخسیزلر گئری اوتوراجاق. یئترکی سن اولو خاقان بابالارینی تانی و اونو مقدس اسلام روحو ايله باغداشلاشدیر.

بیزدن گورونسه لرده باطن ده اونلارین قوللوقچولاریدیلر.

بو تور یئرلی اولمایان حاکمیت لردن بیریده پهلوی حاکیمیتی دیر.

بو قولچاق حاکمیت وار گوجو ايله نوکرلیک وظیفه سینی یئرینه یئتیرمیشدیر. اولکه ده انسان حاقلارینا مرکزی صنعی کولتور آدینا اولومجول ضربه لر وورموشدور. او جومله دن بیز تورکلری انگلیسین امری ايله آشاغلا یاراق تحقیره معروض قویموشدور .

البته چوخ آشکار مسئله دیر . تورکیه نین آرخاسیندا تورک و تورکچولویو یوخ ائتمک و اورتا اسیا ايله آسیای صغیر آراسیندا یارقان یاراتماق و میلی – دینی هم ده کولتورل باغلاری قوپارماق آماجیلا.

آنجاق آذربایجان تورکلری ۱۹۴۵ – جی ایلده بو شیطانی دسیسه لره سون قویاراق میلی گلنک لره دایالی یئرل حکومت قورماغی باجارا بیلیمیشدیر. اما روس و غرب آنتی تورک – مسلمان هدفینه معروض قالاراق ۱۹۴۶ – جی ایلده اوتوریته سینی مرکزی (نوکر) حوکومتینین امانسیز و دوشمنجه تجاوزو نتیجه سینده ایتیرمیشدیر.

یوزلرله وطن اوغلو جانیندان گئچرک بو تاریخی اولایی آذربایجان تورکونون تاریخی یادداشیندا حک ائتمه یی باجاریمیشدیر. مینلرجه ساوادلی و آیدین اینسانلاریمیز سورگون ائدیلمیشدیر. یئرلی اهللی گولله لنمیه و اعداما معروض توتولموشدور. تبریزین ، اورمیه نین ، زنجانین ، اردبیلین ، میانانین ،

میرزه جعفر خامنه ای؛ اولین شاعر نوپرداز

۱۳۳۲ هجری قمری یعنی در حدود سال ۱۲۹۲ شمسی (۷۷ سال پیش) جعفر خامنه ای یکی از جوانان روشنفکر و آزادیخواه و مبارز آذربایجان که زبان فرانسه را پنهان از پدر متعصب خود، آموخته و به ادبیات نوین ترکان عثمانی نیز آشنایی داشت، از شکل معمول اشعار فارسی عدول کرده و قطعه‌های بی امضاء با قافیه بندی جدید و بی سابقه و مضمونهای نسبتاً تازه انتشار می داد یکی از این قطعه‌ها که ادوارد براون در تالیف خود «تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران نو» نقل کرده است، چنین است:

هر روز به یک منظر خونین به در آیی
هر دم متجلی تو به یک جلوه جانسوز
از سوز غمت مرغ دلم هر شب و هر روز
با نغمه تو تازه کند نوحه سرایی
ای طلعت افسرده و ای صورت مجروح
آماج سیوف ستم، آهای وطن زار
هر سو نگریم خیمه زده لشکر اندوه
محصور عدو مانده تو چون نقطه پرگار
محصور عدو، یا خود اگر راست بگویم
ای شیر، زبون کرده تو را روبه ترسو
شمشیر جفا آخته روی تو زهر سو
تا چند بخوابی؟ بگشا چشم خود از هم
برخیز یکی صولت شیرانه نشان ده
یا جان بستان یا که در این معرکه جان ده

قطعه دیگری نیز از جعفر خامنه ای ابتدا در سال ۱۳۳۴ ه.ق در یکی از جراید تهران و بعد در شماره نوروزی روزنامه تجدد تبریز به تاریخ ۱۳ جمادی الآخر ۱۳۳۵ ه.ق درج شده است:

به قرن بیستم
ای بیستمین عصر جفا پرور منحوس

جعفر خامنه ای که می توان او را اولین شاعر نوپرداز تاریخ ادبیات ایران دانست ، سالها پیش از نیما یوشیج این اشعار را به سبک نو سروده و به قول روزنامه تجدد سد سدید محافظه کاری را در عالم ادبیات و شعر شکسته است.

جعفر خامنه ای پسر حاج شیخ علی اکبر خامنه ای از بازرگانان خوش نام تبریز بود. وی در سال ۱۳۰۴ ه.ق برابر با سال ۱۲۶۶ شمسی در شهر تبریز دنیا آمد و در آنجا تحصیل کرد. اشعار پرشور او در «حبل‌المتین» و «چهره نما» و «عصر جدید» و «شمس» و بعدها در مجله دانشکده منتشر می شد.

صمد سرداری نیا در شماره ۳ - ۸۶ پاییز ۷۱ واریق در شرح حال میرزا جعفر خامنه‌ای از قول یحیی آرین پور می‌نویسد: «از شکل معمول اشعار فارسی عدول کرد و قطعه‌های بی امضاء با قافیه بندی جدید و بی سابقه ومضمونهای نسبتاً تازه انتشار داد.» سرداری نیا می‌افزاید: وی هنگامی که این ابیات را با قافیه بندی جدید و بی سابقه می‌سرود. در سراسر ایران عنوان «شعر نو» به گوش کسی نخورده بود. ادوارد براون در تالیف خود «تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران نو» یکی از اشعار زنده یاد خامنه‌ای را نقل کرده است که چنین است:

بنا به گفته مرحوم یحیی آرین پور ادیب و پژوهشگر ارزشمند معاصر در کتاب «از صبا تا نیما» پیش از سال

ای آب ده وحشت و تماثل فجایع
 برتاب زما آن رخ آلوده به کابوس
 ساعات سیاحت همه لبریز فضائل
 دیدار تو مدهشتر از انقاض مقابر
 شالوده ات از آتش و پیرانه ات از خون
 هر آن تو با ماتم صد عائله مشحون
 از جور تو بنیان سعادت شد بایر
 ز این مذبح خونین که به گیتی
 شده برپا روح مدنیت شده آزده و مجروح
 خونها که به هر ناحیه ناحق شده
 مسفوخ بر ناحیه عصر هنر لکه سودا...
 نفرین به تو، ای عصر فریبنده
 و غدار لعنت به تو،
 ای خصم بشر، دشمن عمران
 ای بوم، فروکش نفس،
 ای داعی خسران زاین پس مشو اندر پی ویرانه آثار
 آنروز که زادی، چه نویدی که ندادی؟
 امروز که رستی، تو زخون یکسره مستی
 زین سان که تو ره بسپری،
 ای آفت هستی فردا به وجود آری یک تل رمادی...
 جعفر خامنه ای که می توان او را اولین شاعر نوپرداز
 تاریخ ادبیات دانست، سالها پیش از نیما یوشیج این
 اشعار را به سبک نو سروده و به قول روزنامه تجدد سد
 سدید محافظه کاری را در عالم ادبیات و شعر شکسته
 است.
 بطوریکه قبلا هم اشاره شد، نوپردازان آذربایجان همه
 اهل ادب و سیاست و انسانهای با فرهنگی بودند، جعفر
 خامنه ای هم علاوه بر اینکه ادیب و شاعر بود مشروطه خواه
 و مرد سیاست هم بوده بطوریکه احمد کسروی در کتاب
 زندگانی من او را یکی از دوستان شیخ محمد خیابانی معرفی
 می کند و اضافه می کند که جعفر خامنه ای بود که او را با
 شیخ محمد خیابانی آشنا کرده است و لازم است که عین
 نوشته شادروان احمد کسروی نقل شود:

«یکی از دوستانی که پیدا کردم آقای میرزا محمد علی
 صفوت و دیگری میرزا ابوالقاسم فیوضات، و دیگری میرزا
 جعفر آقا خامنه ای می بود. در همان روز شادروان خیابانی
 که پس از بهم خوردن دار الشورا از تهران به قفقاز رفته بود
 به تبریز درآمد. به میانجیگری آقایان صفوت و خامنه ای با
 او نیز آشنایی یافتیم. اینان نیز گاهی به نشستهای ما آمدندی،
 بسیار شبها نیز در خانه حاج شیخ علی اکبر آقا (پدر میرزا
 جعفر آقا) فراهم می آمدیم، این حاج شیخ یکی از بازرگانان
 بسیار نیکوکار تبریز می بود در تاریخ مشروطه یاد او کرده
 شده، میرزا جعفر آقا جوانی با دانش می بود که شعر نیز می
 سرود.
 احمد کسروی در تاریخ مشروطه هم از جعفر خامنه ای
 بعنوان مترجم یاد کرده می نویسد:
 با سال ۱۲۸۵ شمسی که مظفرالدین شاه مشروطه را داد
 دبستان را راج بسیار یافته. کمتر شهری بود که یک یا دو
 دبستان یا بیشتر در آن نباشد دلبستگی مردم به اینها به
 جایی رسید که کار به قضاوت اندیشی رسید، و بسیاری از
 ایشان چنین پنداشتند که تنها چاره دردهای کشور همان
 دبستان است، و چون جوانانی از آن بیرون آیند همه
 درماندگیها از میان خواهد برخاست. هر زمان که جشنی می
 گرفتند آگهی از آن در روزنامهها می نوشتند، و شادمانیهای
 بی اندازه می نمودند و نویدها به خود می دادند به جایی
 رسید که احمد بیک آقا یوف نویسنده روزنامه «حیات» قفقاز
 ، که خود مردی دانشمند می بود و به کارهای ایران
 دلبستگی نشان می داد به زبان آمد و خامه این اندیشه
 ایرانیان را باز نمود. (آن گفتار «حیات» را آقای جعفر خامنه
 ای از ترکی ترجمه کرده و در یکی از شمارههای حبل المتین
 کلکته به چاپ رسیده است. میرزا جعفر خامنه ای با
 روزنامههای مردمی و ضد استبدادی همکاری نزدیکی داشت
 و با سرودن اشعار افشاگرانه و با چاپ و نشر آنها در جراید
 آنروز مستبدین را به شدت می کوبید «برای نمونه یکی از
 اشعاری را که در نکوهش میر هاشم دودچی و یارانش سروده
 و در همان روزها در روزنامه، «ناله ملت» به چاپ رسیده و
 در بین توده مردم به زبانها افتاده بیتهایی را در پایین می
 آوریم»:

نریمان حسن زاده آلمممد اوغلو کیمدیر؟

Nəriman Həsənzadə Alməmməd oğlu kimdir ?

حياتی

نریمان حسن زاده ۱۹۳۱-جی ایل فئورالین ۱۸-دە قازاخ (ایندیکی آغستافا) رايونونون پویلو قصبه سینده آنادان اولوب. بیر یاشیندا آتاسینی (۱۹۳۲)، ایگیری اوچ یاشیندا ایسه آناسینی ایتیریپ (۱۹۵۴). ایتیدای و اورتا تحصیلینی اؤز دوغما رايونلاریندا آلیب. ۱۹۴۹-جو ایلده حسن زردابی آدینا گنجە دؤولت اینستیتوتونون (ایندیکی گنجە دؤولت پنداقوژی اونیورسیتتینین) فیلولوگیا فاکولته سینە داخیل اولموشدور. ۱۹۵۳-جو ایلده همین اونیورسیتتتی بیتیرمیشدیر. ۱۹۵۴-۱۹۵۶-جی ایللرده اوردو سیرالاریندا حربی خیدمتده اولموشدور. آذربایجان یازیچیلار اتیفاقی اونو موسکواداکی ایکی ایللیک ادبیات کورسونا گؤندیریر. بورانی بیتیردیکن سونرا گورکی آدینا ادبیات اینستیتوتونا داخیل اولور. بئش ایل بورادا تحصیل آلیب، باکییا قاییدیر. ۱۹۶۲-۱۹۶۵-جی ایللرده آذربایجان دؤولت اونیورسیتتتی نین " آذربایجان ادبیاتی تاریخی " کافئدراسی نین آسپیرانتی اولموشدور. ۱۹۶۵-جی ایلده " آذربایجان- اوکراین ادبی علاقه لری " مؤوضوسوندا دیسسرئتاسییا (پایان نامه) مودافیعه ائده رک فیلولوگیا ائلملری نامیزه دی عالیملیک درجه سینی آلمیشدیر. ۱۹۶۲-جی ایلده رئیسپولیکا تئلوویزییا و رادیو وئرلیشلی کومیتە سینده بؤیوک رئاكتور، سونرالار " اوشاق و گنجلر ادبیاتی نشریاتی " ندا رئاكتور، " آذربایجان گنجلری " قزئتینده، " آذربایجان " ژورنالیندا شعبه مدیری، " ادبیات و اینجه سنت " قزئتی نین باش رئاكتورو (۱۹۷۶-۱۹۹۰) وظیفه لرینده ایشله میشدیر. ۱۹۷۵-جی ایلده بئلاروسسیا س س ر عالی سووئتی ریاست هئیتی نین فخری فرمانی و مئدال ایله تلطیف اولونموشدور. س س ری یازیچیلاری ادبیات فونددو

Dr.HÜSEYN ŞƏRQİDƏRECEK SOYTÜRK

دکتر حسین شرقی دره جک سوی تورک

نریمان حسن زاده علی محمد اوغلو شاعیر، دراماتورق، آذربایجان یازیچیلار اتیفاقی نین عضوو (۱۹۵۴)، فیلولوگیا علملری نامیزه دی (۱۹۶۵)، آذربایجانین امکدار اینجه صنعت خادیمی (۱۹۸۱)، آذربایجان رئیسپولیکاسی عالی سووئتی نین دئپوتاتی (۱۹۹۰-۱۹۹۵)، مطبوعات و اینفورماسییا وزیرى نین بیرینجی معاوینی (۱۹۹۱-۲۰۰۱)، آذربایجانین خالق شاعیری (۲۰۰۵)، حیدر علی اف موکافاتی لاورئاتی (۲۰۱۷)، " ایلین شاعیری " ماکافاتی لاورئاتی (۲۰۱۰)، " شرف " اوردنلی. ۲۰۰۲-جی ایلده بین الخالق علملر آکادئمیاسی نین (آذربایجان بؤلمه سی) مخبیر عوضوو، ۲۰۰۴-جو ایلده ایسه آکادئمیک سئچیلیمیشدیر

آذربایجان بۆلمه سی نین دیرئکتورو اولموشدور. ۱۹۹۱- ۲۰۰۱-جی ایللرده مطبوعات و اینفورماسییا وزیرى نین بیرینجی معاوینی وظیفه سینده چالیشمیش، آذربایجان رئیسپوبلیکاسی وزیرلر کابیننتی نین ۲۲۱ سایی سرانجامی ایله مطبوعات و اینفورماسییا وزیرینی عوض ائتمیشدیر. آذربایجانین و بئلاروسون فخری فرمانلاری ایله تلطیف اولونوب. حاضیردا آذربایجان میلی آویاسییا آکادئمیاسی نین " هومانیتار فنلر کافئدراسی " نین مودیری وظیفه سینده چالیشیر، دوستئندیر. میلی آویاسییا آکادئمیاسی علمی شوراسی نین عضوودور. آذربایجان یازیچیلاری ۱۰- جی قورولتاییندا کاتیبلیگین قراری ایله ادبیات فوندو ایداره هئیتی نین صدری تعیین ائدلمیشدیر (۲۰۰۴). ۲۰۰۲-جی ایله بین الخالق علملر آکادئمیاسی نین (آذربایجان بۆلمه سی) موخبیر عضوو، ۲۰۰۴-جو ایله ایسه آکادئمیکی سئچلمیشدیر. مستقیل آذربایجان رئیسپوبلیکاسی نین " شرف " اوردئنی (۲۰۱۱) [۲] ایله تلطیف اولونموش و فردی پرنزیدئنت تقاعدونه لاییق گؤرولموشدور.

بیر سیرا أوروبا و شرق اؤلکه لرینده کئچیریلن علمی- ادبی کونفرانسلارین، پوئزییا سیمپوزیوملاری نین، رسمی دؤولت سفرلری نین ایشتیراکچیسیدیر. ۱۹۹۲-جی ایله تورکیه نین بؤیوک میلت مجلسینده و بین الخالق کونفرئسینده خالق دئوتاتی کیمی نواینده هئیتی آدیندان چیخیشلار ائتمیشدیر. آذربایجان رئیسپوبلیکاسی پرنزیدئنتی نین سرانجامی ایله ۲۰۰۵-جی ایله آذربایجانین خالق شاعیری آدینا لاییق گؤرولموشدور. خالق شاعیری نریمان حسن زاده نین خارجی مطبوعات صحیفه لرینده " وطنسیز " (رومینیا، ۲۰۰۹) و " نورو پاشا " (تورکیه نین ۹ ژورنالیندا) پوئمالاری درج ائدلمیشدیر.

" کایسئری پوئزییا گونلری " نندن (تورکیه، ۲۰۰۹) شاعیر یوکسک تصوراتلار و اؤدولرله قایتمیشدیر. ن. حسن زاده ایلین شاعیری ائلان اولونموش، اونا " اوغور

— ۲۰۰۹ " دیپلومو وئریلمیشدیر. ۲۰۱۶-جی ایله جعفر جاببارلی موکافاتینا لاییق گؤرولموشدور.

کیتابلاری

۱. دوستلار گؤزله بیر منی. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۵۶
۲. قیز اورییی. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۵۷
۳. هاراداسان. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۵۹
۴. قاراجا چوبانین حکایتی. باکی: ۱۹۶۰
۵. سیزدن آیریلما دیم. باکی: اوشاق گنج نشر، ۱۹۶۱
۶. کؤنلوم شعر ایسته بیر. باکی: آذرشر، ۱۹۶۴
۷. یادینا دوشه جیم. باکی: آذرشر، ۱۹۶۶
۸. نریمان. باکی: آذرشر، ۱۹۶۸
۹. نییه دئمه دینیز. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۰
۱۰. زومرود قوشو. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۳
۱۱. منیم گنجم- گوندوزوم. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۳
۱۲. نابات خالانین چؤره یی. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۴
۱۳. زومرود قوشو. باکی: گنجلیک، ۱۹۷۶
۱۴. نریمان. باکی: یازیچی، ۱۹۷۸
۱۵. سن باغیشلادین. باکی: ۱۹۷۹
۱۶. بیر آز مهلت ایسته بیرم عؤموردن. باکی: ۱۹۸۱
۱۷. فیکیر ائلمه. باکی: گنجلیک، ۱۹۸۲
۱۸. کیمین سوالی وار. باکی: گنجلیک، ۱۹۸۴
۱۹. نابات خالانین چؤرگی. باکی: گنجلیک، ۱۹۸۶
۲۰. سئچلمیش اثرلری. باکی: آذرشر، ۱۹۸۷
۲۱. منیم نیگاهیمی پوزدو طبیعت. باکی: یازیچی، ۱۹۸۹
۲۲. بوتون میلتره. باکی: یازیچی، ۱۹۹۱
۲۳. طالعین توهفه سی. باکی: گنجلیک، ۱۹۹۳
۲۴. گلیملی- گئدیملی دنیا. باکی: شرق-قرب، ۱۹۹۵
۲۵. پومپئیین یوروشو. باکی: "آذربایجان ائنسیکلوپئدیاسی"، ۱۹۹۵
۲۶. سئچلمیش اثرلری. باکی: شرق-قرب، ۲۰۰۴
۲۷. پویلو بئشییم منیم. باکی: ۲۰۰۷
۲۸. نریمان. باکی: ۲۰۰۹

خالقین سۆیملی شاعیری

XALQIN SEVİMLİ ŞAIRİ

آکادمیک نیظامی جعفراف

موعاصیر آذربایجان پوئزییاسی نین، عومومن ادبی- ایجتیماعی فیکری نین گؤرکملی نوماینده لریندن بیرى اولان نریمان حسن زاده ۱۹۳۱-جی ایل فئورالین ۱۸- ده قازاخ (یندیکی آغستافا) رایونونون پویلو قصبه سینده دمیریولچو عایله سینده دونیا یا گلمیشدیر. آتاسی آل محمد کیشینی چوخ تئز ایتیرن نریمان قصبه ده هامی نین " نابات خالا " دئییه چاغیردیغی سۆیملی آناسی نین حیمایه سینده بؤیوموشدور. شاعیر سونرالار " نابات خالانین چؤرگی " پوئستینده اوشاقلیق، یئنیئتمه لیک و گنجلیک ایللری نین آجیلی- شیرینلی خاطیره لرینی، آناسی نین تک اوغلونو بؤیوتمک اوچون دوشدویو چتینلیکلری، کئچیردیگی هیجانلاری و گؤستردیگی متانتی صنعتکارلیقلا قلمه آلاجا، حیاتدا اؤزونه مؤوقع توتوب موعین ایمكانلار قازانیدقا ایسه، دونیادان واختسیز گئتدیگینه گؤره قایغیسینی چکیب فداکار

۲۹. سئچیلیمیش اثرلری. باکی: ۲۰۱۰

۳۰. نورو پاشا. باکی: ۲۰۱۰

پوئلاری

- زومرود قوشو
- کیمین سوالی وار؟
- آتابیلر
- پومپئیین قافقازا یوروشو
- میدیا سارایی
- بیانت
- حسرت
- وطنسيز
- هئیه ده گزن شئیر
- شاهید اول، گونش
- رسول همزتووا مکتوب
- شهید آناسی شریف قاغایا مکتوب
- قافقاز
- جاوید
- قاچاق کرم
- سفیره
- خاری بولبول
- آزادلیق هیمنی

پوئست

- نابات خالانین چؤره یی

فیلم و گرافیا لار

۱. نریمان حسن زاده (فیلم، ۲۰۰۶)

۲. قمبر حسینلی (فیلم، ۲۰۰۷)

۳. من حسین عاریفم... (فیلم، ۲۰۱۰)

۴. تورکون اولوسو. خلیل رضا اولوتورک (فیلم، ۲۰۱۵)

گوندوزوم " ، " سن باغیشلادین " و س. کیتابلارینی نشر ائتدیریر.

عموممیللی لیدئر حیدر علی افین مصلحتی ایله ۱۹۷۸-جی ایله " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتینه باش رئاكتور تعیین اولوندوقدان سونرا نریمان حسن زاده نین هم ادبی-اجتماعی فالیتی، هم ده یارادیجیلیغی قارشیسیندا یئنی و داها گئنیش اوفوقلر آچیلیر. دؤولت باشچیسى نین قایغیسینی حیس ائدن شاعیر داها بؤیوک هوسله و جسارتله یازیب-یاراتماغا، داها جیدی سوسیال-سیاسی، تاریخی موضوعلارا موراجیعت ائتمه یه، میللی اجتماعی تفککورو ناراحت ائدن میقیاسلی پروبلئملر قالدیرماغا باشلاییر. " بیر آز مؤهلت ایسته بیرم عؤموردن " ، " فیکیر ائلمه " ، " کیمین سوالی وار؟ " ، " سئچیلیمیش اثرلری " ، " منیم نیکاحیمی پوزدو طبیعت " ، " بوتون میلترلره " ، " طالعین توهفه سی " و س. کیتابلاریندا توپلانمیش شعرلری، پوئمالاری و منظوم دراملاری هم ایدئیا-مضمونونا، هم ده پوئتیک مزیتلرینه گؤره ۸۰-۹۰-جی ایللرده نریمان حسن زاده نین تانینمیش شاعیر سوییه سینه یوکسلدیگینی، جمعیته گوجلو تاثیر ایمکانلارینا یییلندیگینی گؤستریر. آذربایجان یازیچیلار بیرلیگی نین اورقانی " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتی نین باش رئاكتور اولدوغو ایللرده (۱۹۷۸-۱۹۹۱) قزئت آذربایجان ادبیاتی نین، عمومین میللی ادبی-اجتماعی، مدنی فیکرین روپورونا، ایدئولوژی مرکزینه چئوریلیر. و تسادوفی دئییل کی، همین ایللرده، ائله سونرالار دا " ادبیات و اینجه صنعت " قزئتی (سونرالار " ادبیات قزئتی ") ادبی-اجتماعی دایره لرده باش رئاكتورون آدی ایله " نریمان حسن زاده نین قزئتی " آدلانیردی. ۸۰-جی ایللرین سونو ۹۰-جی ایللرین اوللرینده آذربایجاندا میللی موسقیلیک هرکاتی نین گئنیش ووسعت آلدیغی ایللرده " نریمان حسن زاده نین قزئتی " موختلیف خاراكتئرلی مانعه لره باخمایاراق، آزادلیق اوغروندا موباریزه نین اؤن

آناسینا اؤولادلیق بورجونو قایتارا بیلمه دیگیندن آجی- آجی تأسوفلنه جکدی.

اورتا مکتبی بیتیردیکن سونرا نریمان حسن زاده تحصیلینی او زامان ح.زردابی آدینا کیرووآباد دؤولت پئداقوژی اینستیتوتونون دیل و ادبیات فاکولته سینده داوام ائتدیرمیشدیر. عسگرلیک خیدمتینی باشا ووروب موسکوادا م.قورکی آدینا ادبیات اینستیتوتوندا اوخودوغو ایللرده (۱۹۵۷-۱۹۶۱) آرتیق تانینمیش شاعیر ایدی. و " دوستلار گؤزله بیر منی " (۱۹۵۶)، " قیز اورگی " (۱۹۵۷)، " هارداسان " (۱۹۵۹)، " سیزدن آیریلما دیم " (۱۹۶۱) شعر کیتابلاری نشر اولونموشدو. ائل شاعیری چوبان افقانی شاعرلرینی توپلاییب آیریجا کیتابچا شکلینده کوتلوی تیراژلا چاپ ائتدیرمیشدی. آذربایجان دؤولت اونیورسیتئتی نین (هازیردا بدو) آسپیرانتوراسیندا تحصیل آلان نریمان حسن زاده " آذربایجان - اوکراین ادبی علاقه لری (۱۹۴۱-۱۹۴۵) " موضوعوسوندا نامیزدلیک دیسسئرتاسیاسینی اوغورلا مودافیعه ائتدیکن سونرا " آذربایجان گنجلری " قزئتینده ادبیات و اینجه صنعت شؤعه سی نین مودیری، " آذربایجان " ژورنالیندا پوئزییا شؤعه سی نین ادبی ایشچیسى، مودیری اولموشدور. سونرا ایسه بیر نچه ایل س س ری ادبیات فونددو آذربایجان شؤعه سینه رهبرلیک ائتمیشدیر.

تئلئویزییا و رادیو وئرلیشلری کومیتته سینده، نشریاتلاردا، مطبوعات اورقانلاریندا کیفایت قدر اوپئراتیو، چوخلو زحمت طلب ائدن ایشلرده چالیشسا دا، آذربایجان یازیچیلار ایتتیفاقی ایلك پارتییا تشکیلاتی نین کاتیبی کیمی مسئول بیر وظیفه داشعیسی دا، ۶۰-۷۰-جی ایللرده شاعیر آردیجیل اولاراق ادبی-اجتماعی موحیطده اونا بؤیوک شؤهرت قازانديران " کؤنلوم شعر ایسته بیر " ، " اونودولماز گونلر " ، " یادینا دوشه جگم " ، " نریمان " ، " نییه دئمه دینیز " ، " زومرود قوشو " ، " نابات خالانین چؤرگی " ، " منیم گنجم-

بارە دە کی تاریخی تصوورو زنگینلشدیرمیش ادبی سیمالارداندير.

نریمان حسنزاده نین یارادیجیلیغینی اوچ دؤوره بؤلّمک اولار:

۱. کئچن عصرین ۵۰-جی ایللری نین اورتالاریندان ۷۰-جی ایللری نین سونلارینا قدر.
۲. کئچن عصرین ۷۰-جی ایللری نین سونلاریندان ۹۰-جی ایللری نین اورتالارینا قدر.
۳. کئچن عصرین ۹۰-جی ایللری نین اورتالاریندان بو گونه قدر.

هر بیر دؤورده محصولدار اولماقلا یاناشی، ایدئال-مضمون و صنعتکارلیق باخیمیندان همیشه یوکسلن خطله گئدن، ان مورککب، پروبلملی ایللرده ده سوسمایان، فاصیله وئرمه یین، ایدئال-میسیسیاسیندان گئری چکلمه یین نریمان حسن زاده یارادیجیلیغی عئینی زاماندا ائله بیر کونسئپتوال بوتؤولویه مالیکدیر کی، آذربایجان ادبیاتی تاریخینده یالیز چوخ گؤرکملی ادبی سیمالارین یارادیجیلیغی ايله موقاییسه اولونا بیلر. و اونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی، نریمان حسن زاده یارادیجیلیغی نین دؤورلشدیریلمه سی شاعیرین هم یارادیجیلیق طالعی و یا ترجمه یی-حالی، هم ده ایچریسینده، موحیطینده یاشاییب یاراتدیغی، تبددولاتلارلا زنگین موعاصیر تاریخن هرکاتی، دؤنملری، ریتملری ايله دیکته ائدیلیلر کی، بو دا بؤیوک صنعتین طبیعتیندن ایره لی گلن بیر کئیفیت گؤستریجیسیدیر.

او، ادبیاتا چوخ گنج یاشلاریندا، هر شئیدن اول، لیریک شاعیر کیمی گلیمیش، ایلک شعر کیتابلاری دا عصاسن، لیریکادان عبارتدیر. لاکین بو لیریکا تبیلیگی، صمیمیلیگی و دیل-اوسلوب موکمللیگیله ائله اولدن، سؤزون گئنیش معناسیندا، محض اونون مؤلیفینه مخصوص ایدی. و نریمان حسن زاده نین نینکی ایلک شعر کیتابلارینی، حتّی ایلک شعرلرینی بئله اؤزوندن

سیرالاریندا گئدیردی. قزئت بوتون دونیا آذربایجانلیلاری نین اوخوماسی اوچون کیریل الیفباسی ايله یاناشی هم لاتین، هم ده عرب الیفباسیندا مقاله لر درج ائدیردی.

۱۹۹۱-جی ایلده نریمان حسن زاده چوخ سئودیگی " ادبیات قزئتی " نین باش رئاكتورلوغوندان آیریلمالی اولور. و چوخ کئچمه دن مطبوعات کومیتة سینه سدر مواوینی تعین ائدیلیلر. سونرا مطبوعات و اینفورماسییا نظری نین بیرینجی مواوینی وظیفه سینده چالیشیر، بیر نئچه ایل ايسه نظری عوض ائدیر. آذربایجان دؤولتچیلیگی نین تاریخینه " کئچید دؤورو " کیمی دوشموش ۹۰-جی ایللرده مطبوعات تصروفاتی نین، ائلجه ده نشریات ایشلری نین قایدایا سالینماسیندا، خصوصیله یئنی اورتا مکتب درسلیکلری نین حاضیرلانماسیندا نازیر عوضی نریمان حسن زاده نین بؤیوک خیدمتلری اولموشدور.

امکدار اینجه صنعت خادیمی، خالق شاعیری نریمان حسن زاده آذربایجان خالق نین دؤولت موستقیللیگی اوغروندا موباریزه آپاردیغی ایللرده عالی سووئتین دئوتاتی (۱۹۹۵-۱۹۹۰)، موستقیللیک آکتینا قول چکن میلّت وکیللریندن بیرى ایدی. عومومیتله، میلته، خالقا خیدمتین هانسی اوسول-فورماسی، هانسی جبهه - مئیدانی وارسا، خالق شاعیری همیشه اؤز یوکسک اینتئللکیتی، موباریزلیگی (و مدنیّتی!) ايله اوردا اولموشدور.

پروفئسسور نریمان حسن زاده حاضیردا میلی آویاسییا آکادئمییاسی نین دیل و ادبیات کافئدراسینا رهبرلیک ائدیر. عئینی زاماندا بؤیوک ایستعداد، ایلهام و محصولدارلیقلا یازیب یارادیر. شاعیرین یئددی جیلدلیک " سئچیلیمیش اثرلری " کوتلوی تیراؤلا نشر اولونموشدور. و جسارتله دئمک اولار کی، نریمان حسن زاده چوخشاخه لی، چوخمیقیاسلی (و موکمل!) یارادیجی شخصیتی ايله آذربایجان شاعیری، ضیالیسی

...اوخوجوسو ایله او، اورک دلینده دانیشر.

اورگین دلی ندر؟ صمیمیت!

عایله-معیشت لیریکاسی نریمان حسن زاده نین یارادیجیلیغیندا اهمیتلی یئر توتماقدادیر. شاعیرین اؤز ترجمه یی-حالینا حساسلیغی بورادا دا اؤزونو گؤستریر.

تورک (عومومن دونیا) ائپوسوندا محبت عایله دئمکدیر. عایله ایله (و جمعیتله!) یئکونلاشمايان بیر محبتین ترنومونه هئچ بیر شاعیر-موتفککیر ایدیعا ائده بیلمز. و اگر ایدیعا ائدرسه، او نینکی موتفککیر، هئچ شاعیر ده ساییلماز... اونا گؤره نریمان حسن زاده اؤز محبت فلسفه سینى دونیا ائپوسونون

یارادیجیلاری نین منطیقی ایله تاماملاییر:

من سنى سئودیم کی، یولداش اولاسان

حیاتین ان آغیر، دار یوللاریندا.

دئمه دیم آخیردا بیر داش اولاسان

قدیم قبریستاندا، یول کناریندا.

نریمان حسن زاده نین لیریک، عومومن، پوئتیک تفککورونده چوخ گوجلو یادداش ائنثرزیسی وار. و بو یادداش تاریخی موعاصیرلشدیریر، کئچمیشی نینکی اونوتمور، حتّی اونو بو گونون عوضو ترکیب حیصه سی کیمی درک ائدیر. زامانین آخینی نین یاراتدیغی سوسیال-پسیخولوژی تزدالاری، ضیدیتلری اؤزونمخسوس حساسلیقلا کشف ائدیپ اورتایا چیخاران شاعیر حیاتین اوستالیقلا چکیلیمیش ائله منظره لرینی یارادیر کی، بورادا تفصیلات دا گؤزلدیر، اشتریخلر ده...

"آذربایجان (هیمن) (سرود)"، "منی بایراق کیمی توتون یوخاری"، "شاعیرلر تابوتدا بویوک گورونور"، "دئدیله، دانیشما، سوس!"، "میل اؤز-اؤزونه گولدو نهایت"، "منیم تاریخیم"، "قالخ"، "سالام، آذربایجان"، "ایران شاهینا مکتوب"، "شهیدلر خیابانی"، "گنجه عوصیانی"، "دیلنلر" و س.

اولکی هئچ بیر شاعیرین یارادیجیلیغی ایله قاریشیق سالماق مومکون دئییل کی، بو، ادبیاتا، البتته، اؤز طالعی، اوسلوبو، ایدئیا-موضوعولاری، عومومن، اؤز میسسییاسی ایله گلن اوریژینال بیر شاعیردن خبر وئریردی.

موشاهیده لر گؤستریر کی، پوئزیادا، بوتؤولوکده صنعتده صمیمیت پشکارلیق قدر، حتّی اوندان دا آرتیق واجیبدیر. و صمیمیت اولمایان یئرده شاعیرین اوخوجونون حیسلرینه، معنویاتینا تاثیرى باره ده دانیشماق، سادجه اولاراق، مومکون دئییل. نریمان حسن زاده نین یارادیجیلیغینی آراشدیران تدقیقاتچیلار، ائلجه ده ادبی تنقید شاعیرین اثرلری نین ان بویوک مزیتی کیمی ایلک نؤوبه ده، محض صمیمیتی، حساسلیغی قئید ائتمیشلر...

خالق شاعیری بختیار واهابزاده تامامیله دوغرو دئمیشدیر کی، "نریمان حسن زاده دونیادا گؤزلیک، نجییلیک، ظریفلیک آختاریر و بونلاری بزن اولمایان یئرده ده گورور، چونکی گؤزلیک و ظریفلیک بو شاعیرین صنعت ایدئالیدیر. او، یالنیز بو ایدئال عشقینه یازیب یارادیر.

نریمان حسن زاده هم ائپوس تهکییه-اینتوناسیاسینا، هم حادیته لرین دراماتیزمینا، هم ده خاراکتئریک دئتال-مقاملاریناجتماعی-اؤستتئیک اینتئرپرتاسیاسینا اساسلانماقلا بیر شاعیر، بیر تاریخچی، بیر فیلسوف کیمی چیخیش ائدیر.

نریمان حسن زاده نین دراماتورگیاسی، تدقیقاتچیلارین دفعه لرله قئید ائتدیکلری کیمی، اونون لیریکاسینداکی دراماتیزمدن، خصوصیه ائپیک-دراماتیک پوئمالاریندان دوغولموشدور. آکادئمیک عیسی حبیبیلی گؤستریر کی، "شاعیرین" نریمان "و" زومرود قوشو "پوئمالاریندا ائپیک مقاملار اولسا دا، بو اثرلر اساسن دراماتیک پوئمالاردیر. اگر بو پوئمالارداکی بعضی لیریک ریجعتلر، هاشیه لر، علاقه لندیرجیلیک فونکسییاسینی یئرینه یئتیرن ائپیک تصویرلر اولماسایدی، همین اثرلری درام نؤونه آید نومونه لر ده حساب ائتمک مومکون اولاردی".

معلوم اولدوغو کیمی، نریمان حسن زاده دراماتورگیایا (تئاتر) کئچن عصرین سکسنینجی ایللرینده "نریمان" پوئماسی اساسیندا حاضیرلانمیش "بوتون شرق بیلسین" درام-تاماشاسی ایله گلدی. هله او ایللرده جسارتله "دؤولت مستقیللیگی ایدئاسینی و میلی منافعیه اؤزونمخصوص شکیلده صحنه‌دن سسلندیرن" (عیسی حبیبیلی) بو اثر مۆلیفه شؤهرت قازاندیرماقلا یاناشی، آذربایجان خالق نین بؤیوک اوغلو نریمان نریمانوو حاقینداکی تاریخی حقیقتی، اونون مورککب بیر دؤورده یاشادیغی "طالع درامی" نی (عیسی حبیبیلی) اورتایا چیخارماقلا بیر سیرا اهمیتلی اجتماعی-سیاسی، ایدئولوژی موباحیثه لره آیدینلیق گتیردی. آزادلیق، مستقیللیک اوغروندا موباریزه یه میلی ضیالی کیمی باشلایب مۆوجود تاریخی شرایطین مورککبلیگی نتیجه سینده اونو میلی کومونئیست کیمی باشا ووران (و بورادا دا یانیلان!) نریمان نریمانووون ترجمه یی-حالی نریمان حسن زاده یه ایمکان وئیردی کی، بو بؤیوک

سیاسی-اجتماعی مضمونلو شعرلرینده شاعیرین لیریک قهرمانی هم شهیددیر، هم ده قاضیدیر - هر ایکیسینده ده وطنی اوچون تاریخی مسئولیتی اینامله، ایدراکلا و غورورلا داشییان وطن اوغلودور.

خالق یازچیسی میرزه ایبراهیموو طبیعتن یومشاق، مولاییم خاراکتئر مالیک اولان نریمان حسن زاده نین پوئزیاسیندا "آخیراجان پرنسیپال" اولدوغونو هله ۸۰-جی ایللرین اورتالاریندا تامامیه دوزگون موشاهیده ائتمیشدی. و بو پرنسیپاللیق طبیعتن یومشاق، مولاییم اولان شاعیرین داخلی زنگینلیگی، میلّت قارشیسینداکی معنوی مسئولیتی نین تظاهورودور کی، یارادیجیلیغیندا بوتون علامتلی ایله تجسسوم ائدیر.

نریمان حسن زاده پوئما یارادیجیلیغینا لیریکادان گلمیشدیر کی، بو اؤزونو شاعیرین پوئمالاری نین لیریک خاراکتئرینده کیفایت قدر آیدین گؤستریر. بئله کی، مؤلیف گئنیش میقیاسلی، شاخلن سوژئتلره، حادیته لرین تفررواتینا موراجیعت ائتمیر، موضوعون او مقاملارینا دیقت یئتیریر کی، همین مقاملار اثرین ایدئیا-مضمونونو، شاعیرین قایه سینی عکس ائتدیره بیلسین. کئچن عصرین ۵۰-جی، ۶۰-جی ایللرینده یازدیغی "قیز اورگی"، "هادی و عسگر"، "کۆریله صؤحبت"، "بیز بیر ایله دوغولدوق"، "قادین"، "هئیه ده گزن شعر" ("صابیر")، "وطنسیز"، "اسیر اوشاق"، "شاهید اول، گونش"، "نریمان"؛ ۷۰-جی، ۸۰-جی ایللره آید "حسرت"، "زومرود قوشو"، "رسول همزتووا مکتوب"، "کیمین سوالی وار؟"، ۹۰-جی ایللردن اعتیبارن قلمه آلدیغی "شهید آتاسی شریف قاغایا مکتوب"، "قافقاز"، "جاوید"، "سفیره مکتوب"، "قاراباغدان گلن وار"، "خاری بولبول"، "بیانات"، "پویلو - بئشیگیم منیم"، "قاجاق کرم"، "نورو پاشا"، "نیظامی"، "سؤزو تارا وئیرن" چوخلو سایدا (و موختلیف حجملی) پوئمالاری نین هامیسیندا

نریمان حسن زاده چوخ بؤیوک بیر شاعیر اولماقلا یاناشی، قلمینی نثرده ده سینامیشدیر. و آرتیق قئید ائتدیگیمیز کیمی، اونون " نابات خالانین چؤرگی " پوئوستی گئنیش اجتماعی مارق دوغورموش، بیر سیرا خاربیجی دیلرله ترجمه اولنموشدور. مؤلیف پوئوستین هم یازیلما سیندا، هم ده نشرینده گؤرکملی تنقیدچی- ادبیاتشوناس، پروفیسور عاکیف حسینوون خیدمتلرینی قئید ائدیر: " اصلینده بو اثری عاکیف حسینوو اوزه چیخاردی. بلکه ده هئج واخت یازیلما یاقاقدی " ... آتوبیوقرافیک مضمونا مالیک " نابات خالانین چؤرگی " پوئوستی یالیز بؤیوک بیر شاعیرین جمعیت اوچون همیشه ماراقلی اولان ترجمه یی-حالی ایله تانیشلیق ایمکانی وئردیگی اوچون دئییل، هم ده دؤورون کیچیک بیر فله قصبه سینده کی اینسان موناسیبتلرینی یوکسک صمیمیتله تصویر ائتمه سی، حیاتین بیلاواسیطه اؤزوندن گلن جانلی (و طبیعی) خاراكتئرلر تقدیم ائتمه سی ایله ماراقلیدیر.

مؤلیف " نابات خالانین چؤرگی " نده ائله مقاملارا، ائپیزودلارا موراجیعت ائدیر، ائله تفررواتلار وئیر کی، عادی اینسانلارین گؤردوکلری ایشلرین نه قدر غئیری- عادی، نه قدر تاریخی اولدوغونا اینانماق، سادجه، مومکون دئییل...

شخصیتین موباریزه لری تیمثالیندا آذربایجان خالقى نین سیاسی طالعیی باره سینده تاریخی اولدوغو قدر ده موعاصیر مؤوقعیینی اورتایا قویسون. و بو، عمومین آذربایجان ادبی-اجتماعی تفککورونون چوخ بؤیوک اوغورو ایدی کی، میللی مستقیللیک (و دؤولت مستقیللیگی) عرفه سینده " بوتون شرق بیلسین " مؤلیفی بئله بیر موکمل اثر تقدیم ائده بیلدی... اثرده نریمان نریمانوو میللی روحون، معنویاتین، ایدئیلارین داشییجیسیدیر، میللی لیدئردیر، لاکین اونون موباریزه سی مؤوجود تاریخی شرایطده چوخ بؤیوک مانعه لرله، سیاسی کونیوکتورلارلا اوز-اوزه گلیر کی، اونلاری دف ائتمک، یاریب کئچمک، دئمک اولار کی، ایمکان خاربیجینده دیر. تاریخی منبعله اساسلانان مؤلیف وضعیتى بوتون مورککبلیگی (و آیدینلیگی!) ایله تصویر ائدیر، سونی سخئلر، مودئلر قورمور، اونا گؤره ده نریمان نریمانوو اوبرازی بو قدر جانلی، بوتوو و مؤحتشمدیر.

" نریمان " ائپیک-دراماتیک پوئماسی اساسیندا حاضیرلانمیش " بوتون شرق بیلسین " تاماشاسی نین اوغوروندان سونرا نریمان حسن زاده یه ایکینجی اوغورو " آتابیلر " (۱۹۸۴) گتیردی... سونرا ایسه " پومپئیین قافقازا یوروشو " (۱۹۹۷) تاماشایا قویولدو...

یازدیغی چوخسایلی مقاله لرین، سؤیله دیگی فیکیرلرین، مولا حیظه لرین هر بیرى بیر ادبیاتشوناس پئشکارلیغی سوییه سینده دیر. نریمان حسن زاده نین پوبلیسیستیکاسی میلی-معنوی دیرلری، هومانیزمی، اینسان-جمعیت مونا سیبتلرینده حالالیغی، صمیمیلیگی، آذربایجان خالقى نین میلی موستقیللیگینی مودافیعه ائدن، گوجلۇ دؤولتچیلیک تفککورونه مالیک وطنپرور بیر پوبلیسیستیکادیر کی، خالق شاعیری نین، اجتماعی خادیمین گرگین موباریزه لردن کئچمیش شخصیته نین، میلی طالعی نین بیلاواسیته ایفاده سیدیر. خصوصیه عوموم میلی لیدر حیدر علی افین خاطیره سینه هسر اولونموش " منیم ادبی طالعییم " اثری (۲۰۱۳) آذربایجان ادبیاتیندا یازیچی پوبلیسیستیکاسی نین ان گؤزل اؤرنکلریندن بیریدیر. اثرده مؤلیفین بئله بیر اعتیرافی دیقتی چکیر کی، " نریمان " پئشاسیندان باشلایاراق یاراتدیغی میلی دؤولت خادیملى اوپرازلاریندا حیدر علی اف شخصیته بیلاواسیته موشاهیده ائتدیگی خصوصیتلردن گئنیش بیر شکیلده فایدالانمیشدیر. عومومیتله، بؤیوک سیاسی شخصیتین، میلی دؤولت (و میلّت!) قوروجوسونون ادبی شخصیتین طالعیینده اوینادیغی رولون تاریخی اهمیتینی درک ائتمک باخیمیندان " منیم ادبی طالعییم " گؤرکملی شاعیرین یارادیجیلیغیندا موهوم یئر توتور.

خالق شاعیری نریمان حسن زاده نین یارادیجیلیغی آذربایجان خالقى نین، اونون اینتئلئکتی نین، مدنیتی نین، معنوی قدرتی نین ائله موهوم حادیه لریندن بیریدیر کی، همیشه میلّتين اؤزونودرکینه (و اؤزونوتصدیقین) خیدمت ائده جک، اونون ادبی-اؤستتیک ذؤوقو ایله یاناشی، اجتماعی (میلی) شعورونون، تفککورونون اینکیشافینا پروفورئسیو تاثیرینی گؤستره جکدیر.

نریمان حسن زاده علمی، علمی-پوبلیسیستیک و پوبلیسیستیک اثرلر مؤلیفیدیر کی، اولارین حسر ائدیلمیگی موضوعلار موختلیف اولدوغو قدر ده آکتوالدیر.

اونون دونیا مدنیتی تاریخیندن بحث ائدن ایریحجملی " کولتورولوگیا " درسلیک-مونوقرافیاسی نین (۲۰۰۵) اساس مزیتلری اوندان عیبارتدیر کی، مؤلیف (آ) دونیا مدنیتی نین اساسلارینا دریندن بلددیر، (ب) آذربایجان مدنیتی تئخنولوگیالاری نین بیلاواسیطه داشیییجیسیدیر (ج) دونیا مدنیتی سیستئمینی و یا سیستئملرینی محض آذربایجان فلسفی-کولتورولوژی تفککورو مؤوقعیندن شرح ائتمه یه چالیشمیشدیر. بوتون بونلار ایسه نریمان حسن زاده نین کیتابینی داها چوخ عومومی، یاخود " نئیترال " اوسلوبدا یازیلان، میلی ایدراکین، او جومله دن میلی علمی-پئداقوژی ایدراکین چتین هضم ائتدیگی درسلیکلردن فرقلندیریر. مؤلیف عومومبشری مدنیت حادیه لرینه (استروکتورلارینا) بئله میلی تفککورون احتیوا ائده جگی، آنلایاجاغی، اؤستتیک ذؤوق آلاجاغی راکورسدان باخیر.

" کولتورولوگیا " درسلیک-مونوقرافیاسی بیر داها گؤستردی کی، نریمان حسن زاده پوئزیاسی، عومومن یارادیجیلیغی فیتری ایستعدادلا یاناشی، گوجلۇ اینتئلئکتوال-علمی اساسلار سؤیکه نیر و بو ضرورتی واختیله آذربایجان ادبیاتی نین، دئمک اولار کی، بوتون دوھالاری اعتیراف ائتمیشلر.

آذربایجان ادبیاتی نین، خصوصیه پوئزیاسی نین گؤرکملی نوماینده لری حاقیندا نریمان حسن زاده نین

مشروطه و خیانت نا خواسته به آذربایجان

تالیف حبیب اصلانی فرد

این چند مورد خود گواه خوبی است در پیشرفت و اصلاحات سیاسی در جغرافیای ممالک محروسه قاجار. متأسفانه برخی از محققین خودمان بدون هیچ تحلیل سیاسی سریعاً قاجار را محکوم به وطن فروشی کرده و خائن مینامند. به قول استاد سید محمد بهشتی شیرازی رئیس پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری: متأسفانه برخی از محققین، پادشاهی قاجار را از پشت عینک پهلوی میبینند که این درست نیست.

و اینکه عنوان مقاله خیانت مشروطه به آذربایجان و خاندان قاجار که بخشی از تاریخ ما بود صورت گرفته است، درحقیقت تمامی این دشمنی ها در پایان وبا دست مشروطه به پایان رسید. بنا به دلایل ذیل به اثبات نوشته خود میپردازم:

۱ حذف خاندان ترک در ایران ۲ منفعت طلبی انگلیس، روسیه و دشمنی با قاجار ۳ استفاده ابزاری از افراد آذربایجان بر علیه قاجار و آذربایجان

در اصل تمامی این خیانتها به قاجار و آذربایجان از طرف انگلیس و روسیه انجام شده است. چرا که انگلیس و ملکه آن که از فراماسونها میباشند همیشه درصدد حذف خاندان و سلسله حکومت های ترک بوده و هستند. همین مورد دشمنی را در یکی از فیلمهای سیاسی و اجتماعی کشور ترکیه به نام (کورتلار وادیسی پوسو) نیز به نمایش گذاشتند.

همین موضوع فراماسونری در کتاب علی اصغر شمیم استاد دانشگاه تهران چاپ ۸۹ صفحه ۴۲۷ نیز آورده شده است. نامبرده سازمان فراماسونری را علت چهارم از ریشه های انقلاب مشروطه میداند: سازمان فراماسونری ایران که ناظم الاسلام کرمانی تاسیس آن را زیرعنوان **فراموشخانه** به میرزا ملکم خان نسبت داده و نویسندگان انگلیسی نیز آن را تایید کرده اند، نقش

فرمان مشروطیت در روز ۱۴ مرداد سال ۱۲۸۵ خورشیدی توسط مظفرالدین شاه قاجار به امضا رسید و نظام نامه مجلس شورای ملی در ۱۷ شهریور همان سال توسط مظفرالدین شاه تصویب شد. در حقیقت شاه با این تاییدیه درخواست متحصنین در جنبش مشروطه ممالک محروسه (ایران فعلی) را پذیرفت و با مشارکت مردم در امر حکومت موافقت کرد و انقلاب مشروطه در زمان محمدعلی شاه به وقوع پیوست.

البته قبل از مظفرالدین شاه، ناصرالدین شاه چند مورد مجوز تشکیل مجالسی را صادر کرد. در ۲۳ محرم ۱۲۷۵ ه. ق. در روزنامه وقایع اتفاقیه فرمانی از ناصرالدین شاه قاجار مبنی بر تقسیم وظایف حکومت مابین وزارت خانه های: امور خارجه، جنگ، مالیه و وزارت خانه فواید عامه انتشار یافت و بعد از تصویب میرزا جعفرخان مشیرالدوله دیپلمات تحصیل کرده بریتانیا به عنوان رئیس مجلس ۲۵ نفره مصلحت خانه یا به اختصار مجلس مشورت معرفی شده بود. علاوه براین در سال ۱۳۰۱ ه. ق. جمعی از بازرگانان و تجار نیز توانستند اجازه تاسیس مجلس وکلای تجار ممالک محروسه را از پادشاه دریافت کنند.

دو رقیب با هماهنگی تام، زمینه رقابت دو جانبه ای را فراهم کرد که در عمل به دو منطقه تحت نفوذ با اختیارات تمام درآمد. این وضع پس از التیماتم روسیه در ۱۹۱۱ شدت گرفت و با شروع جنگ جهانی اول، حتی دولت مستقل ملی نیز کنار رفت.

در ۱۹۱۷ مهمترین حادثه ای که منجر شد انگلستان یک‌ه تاز رقابت شود، انقلاب بلشویکی روسیه بود که اثرات آن در صحنه بین المللی مشهود بود. خروج روسیه از جنگ جهانی و به دنبال آن خروج نیروهای روسیه از شمال ایران از یک طرف، اوضاع نا به سامان داخلی و ملوک الطوائفی و هرج و مرج حاکمه بر ایران از طرف دیگر، انگلیسی ها را وا داشت که سلطه خود را بر ایران که بیش از یک قرن در آرزویش بودند، تحقق بخشید. اما در این امر به برنامه ریزی طولانی مدت نیاز داشتند. علاوه بر این قدرت گیری کشورهای مانند فرانسه و آمریکا و نیز تاسیس جامعه ملل محدودیتهای را به وجود آورد. بنابراین تنها راه چاره انگلیس تغییر شیوه سنتی سیاستش بود. تاکید بر تمرکز گرایی قدرت در دست حکومت مرکزی، مقابله با ایدئولوژی جدید انقلاب بلشویسم و تحکیم سلطه برای حفظ منافع حیاتی و کاهش هزینه های نظامی از جمله عواملی بودند که انگلستان را مصمم کرد تا سیاست جدید را در پیش گیرد که با وجود شبکه اطلاعاتی و جاسوسی قوی برای شناخت مهره اصلی، چندان مشکل نبود. اسناد تازه یاب داخلی وجود این شبکه جاسوسی را تایید میکند. این شبکه که فعالیتش را از ۱۹۱۷ با مسولیت اردشیرجی ریپورتر در ایران آغاز کرد و در طول مدت عملیات پنهان شبکه، از افراد دیگری چون حبیب اله هویدا (عین الملک)، میرزا کریم خان رشتی، حبیب اله رشیدیان و محمد علی فروغی استفاده کرد. این روند پس از کودتای ۱۹۲۱/۱۲۹۹ به سلطنت رسیدن رضا میرپنج (۱۹۲۵/۱۳۰۴) تا شهریور ۱۹۴۱/۱۳۲۰ نیز ادامه یافت. در طول مدت سلطنت رضا شاه این شبکه فعالیت

موثری در انقلاب مشروطه ایران داشته و بسیاری از سران مشروطه و از آن جمله سید محمد طباطبایی عضو آن سازمان بوده و دارای نشان ژنرال فراماسونری بوده است. ناظم الاسلام کرمانی چنان که گویی از عنوان فراماسونری بدین علت که فراماسونری در غالب ممالک جهان و از جمله در ایران مجری نظریات سیاسی انگلیسی بوده، بیم و هراسی داشته، سعی کرده است تا فراموشخانه ی میرزا ملکم خان را سازمان و انجمنی غیر از فراماسونری معرفی کند.

اینجا یک سوال مطرح میشود و آن این است که چرا در کشور مدرنی مثل انگلیس هنوز ملکه پابرجاست؟ حتی با کمترین نفوذ خاندان در دولت به حالت تشریفاتی. جواب: چون آنها به این نکته رسیدند که ملکه بخش بزرگی از تاریخ کشور میباشد. چه خوب یا بد بلاخره باید حفظ شود، نه اینکه به طور وحشیانه ای باید حذف شوند.

البته فراتر از این مسئله سیاست دخالت و تامین منافع مالی انگلیس در کشورهای دیگر بوده است که در انقلاب مشروطه در ممالک محروسه قاجار رقم خورد و حکومت به دست شوونیسم و گمارده انگلیسی به نام رضا میرپنج اقتاد. شخصی دیکتاتور و بی سواد که تحت امر انگلیس و یهودیان تا توانست ظلم و باعث نابودی فرهنگ مردم به خصوص آذربایجان شود.

۲ منفعت طلبی انگلیس، روسیه و دشمنی این کشورها با خاندان قاجار

سیاست سنتی انگلیس در ایران که پس از دوره صفوی برای کسب منافع تجاری بوجود آمده بود راه نفوذ و رقابت قدرتهای برتر آن زمان (انگلیس، فرانسه و روسیه) را در ایران باز کرد. پس از آن انگلستان در جهت تامین منافع استراتژیک، حیاتی و اقتصادی خود در ایران با روسیهبه رقابت پرداخت. این دوره که تا سال ۱۹۰۷ میلادی طول کشید، استقلال ایران در کشاکش دو رقیب ظاهرا حفظ شد. اما پس از انقلاب مشروطه در ایران نفوذ

کریم خان از انگلیسها تجهیزات دریافت کرد، تا رقبا را از میدان بدر کند. کریم خان با انگلیسها قرار داد بست و کویت و برخی از امیرنشینهای اطراف خلیج را به آنها داد. (کریم خان که اینهمه قراردادهای خائنانه منعقد کرده است در کتابهای تاریخ ما قهرمان و وطن پرست معرفی میشود.)

کریم خان با کمک نیروی خارجی به روی کار آمد، در آن دوره از تاریخ رابطه با بیگانه های کافر نوعی ننگ به حساب می آمد. در نظر مردم این کار کریم خان آنچنان مشروعیت او را زیر سوال برد که نتوانست خود را شاه بنامد. چون شاه سایه خدا بر زمین به شمار می رفت و نوعی تقدس داشت. اگر کریم خان خود را شاه مینامید، قابل تحمل نبود و خطر عصیان داشت. وقیحانه است که تاریخ نویسان پهلوی فارس گرا، با استفاده از چوب شعبده بازی پان فارسیسم، ترس کریم خان از شاه خواندن خود را، فروتنی جا میزنند. آنها از قراردادهای ضد ایرانی و وطن فروشانه کریم خان با انگلیسها، هیچ نمی گویند.

دشمنی روسیه با قاجار از زمان روی کار آمدن آقا محمد خان قاجار شروع شده و تا پایان ادامه داشته است از جمله اقدامات آقامحمدخان در اوایل حکومت خود مانند: عدم پذیرش ساخت پست بازرگانی در اشراف در سال ۱۷۷۹ میلادی توسط روسها که منجر به گروگان گیری افراد روسی توسط آقا محمد خان و انصراف ساخت پست از طرف روسیه شده و گروگانها نیز آزاد میشوند. (نوشته گاوپن همبلی در کتاب تاریخ ایران از افشار تا دوره قاجار) محمد حسن خان قاجار برای حفظ ایران و نجات آن از دست خائن می جنگید. محمد حسن خان وقتی به خراسان لشکر کشید تا فرزند کور نادرشاه را دوباره بر تخت پادشاهی بنشانند خون دل می خورد از خیانت های کریم خان. او بدین طریق حداقل توانست از دست اندازی کریم خان به خراسان جلو گیری کند. محمد حسن خان قاجار نهایت، سر خود را در راه

خودش را برای حفظ سلطه انگلیس بر ایران قطع نکرد و پس از آن نیز با ورود مهره ها و شبکه های جدید تا سقوط دیکتاتوری دوام یافت.

اقدامات رضا میرپنج برای رسیدن به قدرت تحت سیاست انگلیس: اقدامات در دوره وزارت جنگ، اقدامات در دوره نخست وزیری- مسئله جمهوری خواهی- تمهیدات رضاخان در جلوگیری از بازگشت احمدشاه به ممالک محروسه- تاکتیک رضا میر پنج برای دستیابی به مقام فرماندهی کل قوا- فریب و اغفال ولیعهد محمد حسن میرزا- بلوای ساختگی نان- کار شکنی عوامل دولتی و انگلوفیل در داخل و خارج از کشور. تبلیغات علنی بر ضد احمدشاه قاجار. همه این موارد در جای خود قابل بحث است که خارج از محتوای این نوشته میباشد. رجوع شود به رساله کارشناسی ارشد آقای حسین تقی زاده مقدم دانشگاه تربیت مدرس دانشکده علوم انسانی)

قبل از آقا محمد خان، نادر شاه کبیر نیز در مقابل اقدامات انگلیس و روسیه ایستاد.

قتل نادر اتفاق افتاد، و آغاز دوره ای از بی سروسامانی و جنگهای داخلی در تاریخ ایران شروع شد. در جنگهای داخلی آندوره، کریم خان زند نیز، یکی از بازیگران جنگ و گریز بود. انگلیس ها او را نشان کردند. انگلیسها توسط کریم خان میخواستند، تمامیت ایران را به چنگ آورند، ننگین ترین قراردادهای ایران با انگلیس در دوره کریم خان بسته شد. او به انگلیسها اجازه داد در خلیج فارس آزادانه حضور دریایی داشته باشند، چیزی که نادر اصلاً با آن راضی نبود و نادر شاه به همین دلیل میخواست ناوگان دریایی ایجاد کند. با هزار مشکل از شمال به جنوب الوارهای جنگلی منتقل میکرد، تا کشتی سازی راه بیندازد، نادر قربانی همین سیاستهای خود شد. کریم خان با انگلیسها قرار داد بست که در هر نقطه از ایران که میخواهند مرکز تجاری و نظامی برای خود ایجاد کنند. (متوجه هستید مرکز نظامی یعنی پادگان نظامی)

مخالفت‌های جدی احمد شاه جوان نبود، امروز دیگر ایرانی نبود که پان فارسها، تحت نام حفظ تمامیت ارضی آن، خواهان آسیمیله کردن تورک‌ها و سایر اقوام غیر فارس ایران شوند.

احمد شاه به خاطر حفظ تمامیت و استقلال ایران، تاج و تخت خود را قربانی کرد. اگر احمد شاه شرایط خفت بار انگلیسها را می پذیرفت رضاخان به هیچ عنوان نمیتوانست قدرت را بدست بگیرد.

رضا خان در قبال خیانت خود به ایران بود که شاه شد. تئوری کشورداری پان فارسی را انگلیسها تحمیل ایران کردند، رضا خان سواد کشور داری نداشت، آنهم کشوری به بزرگی و پیچیدگی ایران که نیازمند تعامل و مدارا با اقوام و ملل مختلف آن است. انگلیس ها دشمن خونی ایران بودند که تئوری یک دولت و یک زبان و یک ملت را بر کشورداری ایران تحمیل کردند. رضا خان نه سواد فهم این مسایل را داشت و نه در ماهیت او بود راه تعامل و همکاری ملتهای مختلف ایران را باز نگاه دارد. او مستبد بود و دستور داشت که اقوام و ملل مختلف ایران را سرکوب کند و زبان فارسی را تنها زبان رسمی ایران جا بزند. این یعنی کاشتن تخم دشمنی در بطن کشوری که بیشترین ترکیب ملی و قومی منطقه را دارد. انگلیس می‌دانست چه میکند و رضا خان فقط به فکر حکومت خود بود. در واقع انگلیسها به رضا خان حکومت دادند و ایران را از ایرانی‌ها گرفتند. کشتزار

ایران امروز حاصل شخمی است که پهلوی‌ها زدند و حاصل تخم‌های است که انگلیس‌ها کاشتند. ایران را به هیچ طریق دیگر نمیشد از هم پاشید. ایران را فقط به نام دفاع از تمامیت ارضی ایران میشد از هم پاشید، و رضا خان عامل و فاعل این فروپاشیدن است. نمیخواهم بیشتر از این از بدیهیات بگویم.

محمد حسن خان قاجار برای حفظ ایران و نجات آن از دست خائنان می‌جنگید. محمد حسن خان وقتی به خراسان لشکر کشید تا فرزند کور نادرشاه را دوباره بر

ایران داد. او کشته شد و فرزند دلاور و نابغه اش، محمد خان دستگیر وعقیم شد. و در طول مدت حکومت کریم خان در شیراز زندانی دربار او بود.

بعد از مرگ کریم خان محمد خان که اینک خواجه شده بود و نمیتوانست حتی ازدواج بکند.

حکومت قاجاریه را بنیان گذاشت، اولین اقدام وی در سیاست خارجی پاره کردن قراردادهای ننگینی بود که کریم خان امضا کرده بود. و همین کافی بود که دشمنی انگلیسها با قاجاریه نهادینه شود. قاجاریه دغدغه ای به جز حفظ ایران نداشت. در این مقال فرصت پرداختن به موارد بی شمار تاریخی نیست. اگر قرار بر نوشتن و گفتن مصادیق باشد، تاریخ نویسان پهلوی ساخته و پان ایرانیست روسیاه تاریخ خواهند شد. همین کافی است گفته شود، در روزهایی که قاجاریه در مقابل فشار بی امان روسیه تزاری قدرتمند از یک سو و امپراطوری استعمارگر انگلیس از سوی دیگر، درگیر حفظ موجودیت ایران بود، بسیاری از شهرهای مرکزی که امروزه مراکز صنعتی و فرهنگی ایران شده اند، در دفاع از خاک وطنی که امروز ملک طلق خود میدانند، حتی یک نفر کشته نداده اند. این در حالی است که فریادهای وطن پرستانه سربازان شهید آذربایجان هنوز در کوه و دشت هرات در پژواک هست.. هنوز امواج خلیج فراموش نکرده است چکاچک شمشیرهای سربازان تورک را که بندر عباس را از پرتغالی‌ها پس گرفتند.

هنوز صدای حق‌گریه‌های دلخراش عباس میرزا را، به هنگامی که سربازان شهید تورک را با دستان خود دفن میکرد، میشنود سواحل رود ارس... در طول یک صد و هشتاد سالی که قاجار بر ایران حکومت کرد، ایران همیشه در زیر فشار و هجوم روس و انگلیس بود. آنها هر گونه توطئه و دسیسه بر علیه ایران و قاجار را به کار بردند، حتی در اوایل قرن بیستم روس و انگلیس برای فروپاشیدن ایران تمام اختلافات خود را به کنار گذاشتند و متحد شدند تا قرار داد تقسیم ایران را اجرا کنند، و اگر

گونه توطئه و دسیسه بر علیه ایران و قاجار را به کار بردند، حتی در اوایل قرن بیستم روس و انگلیس برای فروپاشاندن ایران تمام اختلافات خود را به کنار گذاشتند و متحد شدند تا قرار داد تقسیم ایران را اجرا کنند، و اگر مخالفت‌های جدی احمد شاه جوان نبود، امروز دیگر ایرانی نبود که پان فارسها، تحت نام حفظ تمامیت ارضی آن، خواهان آسیمیله کردن تورک‌ها و سایر اقوام غیر فارس ایران شوند.

احمد شاه به خاطر حفظ تمامیت و استقلال ایران، تاج و تخت خود را قربانی کرد. اگر احمد شاه شرایط خفت بار انگلیسها را می پذیرفت رضاخان به هیچ عنوان نمیتوانست قدرت را بدست بگیرد.

رضا خان در قبال خیانت خود به ایران بود که شاه شد. تئوری کشورداری پان فارسی را انگلیسها تحمیل ایران کردند، رضا خان سواد کشور داری نداشت، آنهم کشوری به بزرگی و پیچیدگی ایران که نیازمند تعامل و مدارا با اقوام و ملل مختلف آن است. انگلیس ها دشمن خونی ایران بودند که تئوری یک دولت و یک زبان و یک ملت را بر کشورداری ایران تحمیل کردند. رضا خان نه سواد فهم این مسایل را داشت و نه در ماهیت او بود راه تعامل و همکاری ملتهای مختلف ایران را باز نگاه دارد. او مستبد بود و دستور داشت که اقوام و ملل مختلف ایران را سرکوب کند و زبان فارسی را تنها زبان رسمی ایران جا بزند. این یعنی کاشتن تخم دشمنی در بطن کشوری که بیشترین ترکیب ملی و قومی منطقه را دارد. انگلیس می‌دانست چه میکند و رضا خان فقط به فکر حکومت خود بود. در واقع انگلیسها به رضا خان حکومت دادند و ایران را از ایرانی‌ها گرفتند. (برگرفته از نوشته های آقای حسن ارک)

اینهمه نوشته تا حدی گواه از دشمنی های این دو کشور با قاجاریه میباشد حتی جای آن است که اشاره به توافق نامه سایکس پیکو در نهم ماه می ۱۹۱۶ که بین بریتانا و فرانسه با چراغ سبز روسیه انجام شد اشاره ای

تخت پادشاهی بنشانند خون دل می خورد از خیانت‌های کریم خان. او بدین طریق حداقل توانست از دست‌اندازی کریم خان به خراسان جلو گیری کند. محمد حسن خان قاجار نهایت، سر خود را در راه ایران داد. او کشته شد و فرزند دلاور و نابغه اش، محمد خان دستگیر وعقیم شد. و در طول مدت حکومت کریم خان در شیراز زندانی دربار او بود.

بعد از مرگ کریم خان محمد خان که اینک خواجه شده بود و نمیتوانست حتی ازدواج بکند. حکومت قاجاریه را بنیان گذاشت، اولین اقدام وی در سیاست خارجی پاره کردن قراردادهای ننگینی بود که کریم خان امضا کرده بود. و همین کافی بود که دشمنی انگلیسها با قاجاریه نهادینه شود. قاجاریه دغدغه ای به جز حفظ ایران نداشت. در این مقال فرصت پرداختن به موارد بی شمار تاریخی نیست. اگر قرار بر نوشتن و گفتن مصادیق باشد، تاریخ نویسان پهلوی ساخته و پان ایرانیست روسیه تاریخ خواهند شد. همین کافی است گفته شود، در روزهایی که قاجاریه در مقابل فشار بی امان روسیه تزاری قدرتمند از یک سو و امپراطوری استعمارگر انگلیس از سوی دیگر، درگیر حفظ موجودیت ایران بود، بسیاری از شهرهای مرکزی که امروزه مراکز صنعتی و فرهنگی ایران شده اند، در دفاع از خاک وطنی که امروز ملک طلق خود میدانند، حتی یک نفر کشته نداده اند. این در حالی است که فریادهای وطن پرستانه سربازان شهید آذربایجان هنوز در کوه و دشت هرات در پژواک هست.. هنوز امواج خلیج فراموش نکرده است چکاچک شمشیرهای سربازان تورک را که بندر عباس را از پرتغالی ها پس گرفتند.

هنوز صدای هق هق گریه های دلخراش عباس میرزا را، به هنگامی که سربازان شهید تورک را با دستان خود دفن میکرد، میشنود سواحل رود ارس... در طول یک صد و هشتاد سالی که قاجار بر ایران حکومت کرد، ایران همیشه در زیر فشار وهجوم روس و انگلیس بود. آنها هر

دشمن وی نیز بودند چون مقام و منصب چنان لقمه شیرینی است که هیچ شخصی آن را رد نمیکند. در نهایت سران عشایر به کمک حضرت اجل نیامدند و باعث شکست خاندان قاجار و روی کار آمدن رضا شاه شدند.

در کودتای سوم اسفند بر علیه سلسله ترک قاجار دکترین نیکسون به صورت بسیار صریح واضح و دشمنانه آن در این عبارت خلاصه شده و مشهود بود: وطن فروشان آسیایی را به خدمت بگیر تا وطن پرستان آسیایی را نابود کنند. برخی از نویسندگان خودی که عفت کلام را حفظ نکردند و فکر میکردند که مشروطه کشور را به بهشت سوق میدهد توهین و ناسزای زیادی را علیه رحیم خان وطن پرست اعمال کردند از جمله این نویسندگان کسروی خائن و بی دین و همچنین اسماعیل امیرخیز بودند که حتی قادر به تشخیص خوب از بد بودند و در نوشته های خود بت و نماد روشنفکری از ستار قراجه داغی ساختند که گویا این شخص خیلی با سواد بوده است. در اصل اینطور نبود. ستار قراجه داغی که بعداً به ستارخان معروف شد مثل رضا میرپنج دیکتاتور به مدرسه نرفته بود و قدرت تشخیص الف از با را نداشت.

لازم میدانم سابقه زندگی ستارخان قره داغی را از زبان خود اسماعیل امیرخیزی برایتان نقل کنم تا بدانید این فرد و برادرانش چه کسانی بودند که بعداً شدند سردمدار مشروطه:

امیر خیز از زبان خود ستار قراجه داغی نقل میکند که بنده و ۳ برادر خود فرزند حاج حسن قره داغی بودیم. برادران به ترتیب اسماعیل از زن اول، غفار، ستار و عظیم از زن دوم.

اسماعیل بعد از حدود ۱۸ سالگی سرکارش با اسب و تفنگ بود و با خوانین حسن بیگ لو و محمدخانلو نشست و برخاست داشت. رجوع شود به کتاب قیام آذربایجان و ستار خان ص ۳۴.

بکنیم. و مفاد این توافق این بود که امپراتوری عثمانی از هم بپاشند تا در آینده جلوی اتحاد دو امپراتوری عثمانی و قاجار را بگیرند. چون بیم آن داشتند اگر این ۲ امپراتوری زمانی با هم متحد شوند دیگر نه روسیه ای خواهد ماند و نه اروپا.

و اما مورد سوم استفاده ابزاری از دلیرمردان شجاع آذربایجان بر علیه قاجار و خودشان:

جای بسی تامل است که چرا انقلاب مشروطه از آذربایجان شروع شد. مگر ما استانهای دیگری نداشتیم که بخواهند انقلاب کنند و سرنوشت کشور را به دست گیرند. جواب خیلی ساده است. چون بزرگترین حامی دولت قاجار مردم آذربایجان و عشایر این منطقه تحت امر حضرت اجل رحیم خان سردار نصرت بود. محمد علی شاه هر سیاست دفاعی که داشته با هماهنگی رحیم خان انجام میداده است. روسها همیشه از رحیم خان به عنوان یاغی یاد میکنند. چون رحیم خان یا سایر سران عشایر به دستور خود شاه به قسمت شمالی کشور که در دست روسها بود حمله میکردند. علت نیز این بوده که روسیه آنجا را که مردم ترک ساکن بوده و خاک آذربایجان بود بوسیله برخی دسیسیه ها و قراردادهای ننگین به جغرافیای خود ملحق کرده بود. هیچ پادشاهی از این وضع خشنود نمیشود و همیشه در صدد باز پس گیری آن منطقه برمی آید و خلاصه....

همانطور که مشخص است رحیم خان حامی اصلی شاه و خاندان قاجاری میباشد. و دشمن سرسخت شاه و رحیم خان یکسری افراد خود فروخته به انگلیس و روسیه و همچنین چپاولگران در بند بودند.

با تمامی احترامی که سرداران و سران عشایر آذربایجان قائل هستم ولی نمیتوان حقیقت را کتمان کرد. در این بین لازم است به خیانت افراد خود فروخته یا همان انجمن غیبی و خیانت افراد خودی به علت تصاحب ایل بیگی از مغان تا غرب آذربایجان. تمامی سران عشایر که رحیم خان را رئیس خود قرارداده بودند ولی در نهان

قاپو انتقال مییابند، در آنجا قاطرچیان ریخته و با فمه و قداره دو برادر را به طرز فجیعی به قتل میرسانند و ستار را به زندان میاندازند. اسماعیل امیرخیزی ص ۳۷-۳۸-۳۹

ستار قره داغی پس از آزادی از حبس

امیر خیزی میگوید بعد از اینکه ستار به سن ۲۰ سالگی رسید و اسب و تفنگ بدست آورد، آنگاه به دنبال یاغی گیری افاد و گاهی از یعقوب لیث هم تاسی میکرد. چند بار گرفتار و زندانی شد. بعدا توسط رضاقلی خان سرتیپ در معیت میرزا حسن خان به محافظت راه مرند، خوی و سلماس

پرداخت. بعدها به دربار ولیعهد مظفرالدین شاه راه یافت و مدتی جزو تفنگداران ولیعهد بود. تا آنکه به لقب خانی ملقب گردید. ص ۴۲-۴۳ امیرخیزی

مشاجره ستار با رحیم خان چلبیانلورد زندان

خود ستار قره داغی میگفت که رحیم خان صبح ها با صدای بلند نماز و دعا می خواند. روزی بعلت صدای بلند رحیم خان از خواب بیدار شده و به وی ناسزا گفته و آجرپاره ای هم به سوی وی پرتاب کردم که رحیم خان بدون درگیری نگهبان را فراخواند و گفت که یا من باید اینجا باشم یا ستار، همان روز سلول من و رحیم خان جدا شد. ص ۴۳-۴۴ امیرخیزی

چوب خوردن رضا قلی خان

ستار روزی مورد تعقیب واقع شده وو راه مرند درپیش میگیرد و نزد رضا قلی خان از دوستان ثابق خود میرود. حاکم وقت بعد از اطلاع رضا قلی خان را فرا خوانده و محل اختفای ستار را از وی میخواهد ولی رضاقلی خان ممانعت کرده و محل را لو نمیدهد. بدستور حاکم رضاقلی به قدری چوب میخورد که ناخن های پای وی میافتد.

ستار هروقت که بیکار میماند دست به کاری میزد که مجددا قدم به تاریکستان زندان مینهاد و عاقبه الامر با وساطت این و آن خلاص میشد. ص ۴۴ امیرخیزی

ستار قره داغی در سلماس

در اواسط سلطنت ناصرالدین شاه قاجار سه نفر جوان به نامهای کرم، نبی و فرهاد به چپاول نیروهای روسیه در آن سوی ارس میپرداختند تا اینکه روسیه طبق مکاتبات این ۳ نفر را از ناصرالدین شاه میخواهد. این ۳ نفر تحت تعقیب قانون قرار میگیرند. کرم یکی از مامورین دولت قاجار را به نام زال خان مرندی که مامور دستگیری وی بوده در محله لاکه دیزج تبریز به قتل میرساند که بعدا با وساطت عفو میشود ولی فرهاد با برادر بزرگ ستار قره داغی آشنایت داشت و هر وقت به این طرف ارس میامد نزد اسماعیل میرفته است. دولت هنگام خبردار شدن این قضیه که فرهاد در منزل اسماعیل مخفی شده چند سوار به آنجا میفرستند. در درگیری بین مامورین و فرهاد و اسماعیل، فرهاد کشته شده و اسماعیل دستگیر شده و پیش حاکم وقت میبرند. بعدا طبق دستور حاکم سراز تنش جدا میشود. این قضیه حاج حسن را مستاصل کرده و همیشه از پسرش یاد میکرده و اشک میریخت. از کثرت تاثیر میگفته که ستار باید خون اسماعیل را از فاجارها بگیرد. ر ج به قیام ستارخان و آذربایجان نوشته امیرخیزی ص ۳۳-۳۴

ستار و درگیری وی در مسئله قاطرچیان:

پسر میرزا مصطفی خان (خان منطقه حسن آباد) به نام صمد بر سر مسئله ناچیزی با قاطرچیان دربار درگیر میشوند و یکی از قاطرچیان کشته میشوند. صمد و برادرش احمد عازم تبریز میشوند تا توسط امیر بهادرچنگ که سمت قوللار آغاسی را داشت، تعارف و وسایل خون بها را فراهم آورد. دو برادر وارد تبریز شده و طبق آشنایی قبلی با پدر ستار قره داغی به خانه وی میروند. حاجی حسن از مسئله بیمناک شده و به ستار میگوید که دو برادر را به به باغ شخصی در محله یئکه دوکانلار برده و اسباب آسایش را فراهم آور. بعد از اطلاع مامورین از حضور دو برادر در باغ حاجی حسن به آنجا رفته و درگیری سختی بین دو برادرو ستار با مامورین در میگیرد. دو برادر دستگیر شده همراه با ستار به عالی

در این اینجا بیتی از اندیشمندی به ذهنم آمد که لازم میدانم اشاره کنم.

من از بیگانه گان هرگز ننالم
هرچه کرد با من آشنا کرد.

تمامی سران عشایر به رحیم خان خیانت کردند حتی برادرزاده وی کریم خان که به قوای یپریم پیوست و حتی عمارت وی را نیز غارت کرد. امیرارشد و برادرش ضرغام نظام که دست پرورده آن سیمرغ کهنه کار بودند به وی خیانت کردند و به کمک رحیم هان نیامدند. البته همه این خائنین در جایی با خیانت پشت پرده ای به قتل رسیدند. خود امیرارشد در جنگ با اکراد در سنگر خود از پشت تیر خورده و کشته شد. این نشانه چیست؟ هدف از بین بردن سرداران نامی آذربایجان بود. خود ستار خان نیز در پار اتابک تهران با دسیسه یپریم ارمنی زخمی و فوت شد.

سران عشایر نمیدانستند که چه اتفاقی در حال رخ دادن است. جنگ در خاک آذربایجان و کشته شدن برادران به دست همدیگر. این چیزی بود که دشمنان آذربایجان آن را می خواستند. اگر مشروطه سودی داشت پس چرا سردمداران آن یعنی ستار و باقرخانان بدون اینکه طعم آن را بچشند کشته شدند. مشروطه فقط و فقط خیانت به قاجار و در نهایت به آذربایجان بود.

به گفته استاد بزرگ جناب آقای مقصود اثنی عشری در کتاب خود به نام شاهسون: وی میگوید؛ پس از آنکه عشایر به چلبیانلوا کمک نکردند، دریافتند که خطای بزرگی را مرتکب شدند و این باعث از هم پاشیدن قدرت آنها گردید و بعد از این قوای دولتی از عشایر غرامت سنگینی گرفت. علاوه بر این آقای اثنی عشری در صفحه ۱۲۲ کتاب شاهسون در سرفصل: سرکوبی عشایر میگوید: شبی علی گشاد بیگ فکری که آخرین رئیس و ریش سفید طائفه قوجابیگلو بود رفتیم، شخصی دانا و از بزرگان قبل از خود مطالبی داشت که میگفت: همدست شدن و تحریک طائفه های حاجی خواجه لو، مغانلو و

ستارخان چون دفعه دوم از زیارت عتبات مراجعت کرد، مصمم شد که دیگر دست از بیابانگردی بردارد و اقدام به کاری کند که چندی روزگار خود را به آسودگی بگذرانند. ستارقره داغی شروع به زراعت کرد، حتی یکی از مالکین تبریز به نام حاجی محمدتقی صراف مباشرت املاک خود را در سلماس به عهده ستار نهاد. ولی بعد از مدتی از این کار نیز دست کشید و به خرید و فروش اسب روی آورد و تا انقلاب مشروطیت با این کار امرار معاش میکرد و حتی شرکای و در خرید و فروش اسب از مهارت وی در شناخت اسب راضی بودند.

ستار قره داغی در صف اول مشروطه طلبان

اسماعیل امیرخیزی میگوید: ما به خوبی میدانیم که ستار یا مشهدی ستار قره داغی هرگز قدم به مکتب نگذاشته بود، چنانکه الف از با نمی شناخت و از مزایای مشروطه چیزی نمی دانست، زیرا نه سواد داشت که کتاب بخواند و نه پول داشت که به ممالک مشروطه خارج از ایران رفته و کسب تجربه کند، مردی بود عادی و بی سواد. چون دشمنی دیرینه ای با قاجار داشت مهره ی خوبی بود تا از او استفاده کنند. و به همین دلیل اکثر جنگها را به وی پیشنهاد دادند.

خلاصه اینکه جنگها شروع شد و در اولین جنگ، مشروطه طلبان شکست خورده و به اردبیل و اطراف فرار کردند. علاج کار این بود که نیروهای کمکی به تبریز فرستاده شود. همین کار هم صورت گرفت یپریم ارمنی و سپهدار تنکابنی و دیگر قوا به تبریز رسیدند.

جنگ دوم در روز چهارشنبه ۲۱ آذر سال ۱۲۹۰ به فرماندهی یپریم ارمنی در آلان براغوش با صمدخان مرندی جنگ و حبیب اله شجاع لشکر جنگ کرده و یپریم پیروز میشود. بلافاصله نیروهای چلبیانلو با ۴۰۰۰ هزار سرباز اما بدون تجهیزات سنگین (توپ) به جنگ با یپریم پرداختند. در این جنگ چلبیانلو ها تنها بودند و هیچ یک از قوای عشایر اعم از طوایف ایل شاهسون، ایل حاج علیلو و غیره به کمک رحیم خان نیامدند.

دشمنی را درک کنید: از کتاب
شاهسون مقصود اثنی عشری ص
۱۱۴

در اثنای جنگ مشروطه، اردوی
دولتی که در روستای نیار بوده،
یکی از روحانیون متفکر اردبیل
که با رحیم خان رابطه خوبی
داشته، نامه ای به رحیم خان
نوشته و گفته که بیاید با ستار
خان آشتی کنید و خودتان دولت

آذربایجان تشکیل دهید و مردم را بیش از این بیچاره
نکنید. رحیم خان پیشنهاد روحانی اردبیلی را به فال
نیک گرفته و در نامه به روسای عشایر از آنها مشورت
میگیرد و میپرسد که آیا امید دارید که ستارقره داغی
شما را قبول کند؟ در حالیکه ستار جمع شدن عشایر را
مانند جمع شدن کلاغ میداند (قارغا یغیتجاغی). در این
حین امیر عشایر خلخال به وسط حرف رحیم خان
پریده و میگوید پس درست است که ستار میگوید: صدتا
مثل پارس کند من چوب دستی بر نمیدارم. به
هرحال محمدخان آرالو میگوید بیاید حرف
آقا(روحانی) را امتحان کنیم که چنین نیز میشود و ۲۰
سوار برای مصالحه با ستار به اردبیل فرستاده میشود که
مورد قبول ستار واقع نمیشود و رحیم خان حمله به
اردبیل را صادر میکند و منجر به پیروزی میشود.

ببینید همین ستارخان که امروز از او بت مشروطه
درست کردند و حتی برخی ها هم او را خیلی متفکر
میدانند و حتی حدیث برای وی درست کردند، به این
فکر نمیکنند که ستار خان چقدر آدم کینه توزی بوده
و خواسته وی فقط نابودی قاجار و آذربایجان بوده است.

خیلی ها از خود مشروطه طلبان از این انقلاب سود
نبردند و پشیمان هم بودند و خواستند تا پشیمانی خود
را جبران بکنند ولی نتوانستند. همان افراد اقدام به
جنش هایی مانند شیخ محمد خیابانی و آزادیستان،

گیگلو(عمران خان امیر تومار، حاجی فرج، حاجی
حضرتقلی و احمدخان بیگ) که از قوجا بیگلو ها به علت
قدرتمندی دلخوشی نداشتند، این بود که قوجا بیگلوها
قول این افراد به ظاهر شاهسون را خورده و در پی طائفه
قدرتمند قوجابیگلو دسیسه می چیدند. بدون خیانت آنها
نه دولت مرکزی، نه پیریم ارمنی و نه روسها توان
ایستادگی در مقابل اتحاد عشایر آذربایجان را داشتند.

از حرفهای سنجیده این بزرگمرد هر شخصی میتواند
درک کند که دسیسه حذف تک تک ایلات عشایر با
دست برخی خود فروخته انجام شده است. در ترکیب
دولت قاجار حداقل سردار و یا مسولی از آذربایجان
داشتیم ولی بعد از مشروطه یا در حین انقلاب مشروطه
سران عشایر آرام آرام برچیده میشود تا در دولت
دیکتاتوری آینده عشایر تاثیری در سرنوشت مملکت و
خود نداشته باشند.

بعد از بقدرت رسیدن رضا میرپنج آذربایجان در دولت
مرکزی قدرت خود را از دست داد و حتی تحریف
فرهنگی بزرگی در مورد آذربایجان از طرف دولت
دیکتاتور به وقوع پیوست.

آذربایجان ناخواسته قربانی مشروطه شد چرا که دشمنی
ستارقره داغی با قاجار و رحیم خان خیلی بزرگ بود.
یک نمونه از این دشمنی و بی حرمتی ستارنسبت به
عشایر و سران عشایر را برایتان بازگو میکنم تا خود این

"می‌دانید که این قلدرهای رشتی و مازندرانی و بختیاری چرا برای سرنگون کردن محمدعلی‌میرزا از تخت سلطنت کوشش کرده‌اند؟ متأسفانه مردم ما به طور کلی ناآگاه هستند. آنها این را که من چرا می‌خواهم محمدعلی‌میرزا را به ایران بیاورم درک نمی‌کنند. خودم هم نمی‌توانم منظور اصلی‌ام را صاف و پوست‌کنده بگویم.

چطوری می‌شود گفت مسئله این است که خلق فارس شروع کرده است به باز کردن چشمش و شناختن خودش. آنها دیگر نمی‌خواهند که ترک‌ها بر آنها سلطنت بکنند بلکه می‌خواهند یک خانواده فارس را به سلطنت ایران برسانند.

بختیاری‌ها و گیلانی‌ها در این خصوص به توافق رسیده‌اند. به همین دلیل هم بود که آنها محمدعلی‌شاه را از تخت شاهنشاهی به زیر کشیدند. تبریزیان جاهل ما هم آنها را در رسیدن به مقصود خودشان کمک می‌کردند. من حقیقتاً می‌گویم که اکنون آنچه در ایران به عنوان مشروطه و استبداد جریان دارد؛ در حقیقت جنگ ترک و فارس است. مشروطه و فلان بهانه‌ای بیش نیست. اما این را تبریزی‌ها نمی‌فهمند. چیزی نمی‌گذرد که آنها پسر محمدعلی‌شاه را هم از تخت و تاج دور می‌کنند و یک فارس را به جای او می‌گذارند و خر مراد را سوار می‌شوند. از این رو مادام که دولت‌های انگلیس و روس هم کمک می‌کنند، ما باید استفاده از فرصت محمدعلی‌شاه را به ایران باز گردانیم.

حالا اگر محمدعلی‌میرزا به هر دلیلی نشان داد که مرد این میدان نیست، آیا نمی‌توان یک ترک دیگر را پیدا کرد و به جای او گذاشت؟ تبریزی‌ها اگر ناموس ترک بودن را دارند بفرمایند به من بگویند. مگر آنها نمی‌بینند چهار پنج نفر لوطی در تهران رئیس‌الوزرای را به نوبت بین خود دست به دست می‌گردانند و شاه جوان را به بازیچه‌ای در دست خود تبدیل کرده‌اند. آخر من نمی‌دانم ما آذربایجانی‌ها تا کی باید پوست دهاتی آذربایجانی را بکنیم و دسترنج آنها را دو دستی تقدیم

جنگل به رهبریت میرزا کوچک خان کردند تا بتوانند کشور را از دست سیاست‌های کثیف انگلیس برهانند ولی در نطفه خفه شدند.

بسیاری از افراد خودی آن دوران و امروزی از سر نادانی و دشمنی تا توانستند به تخریب قاجار و سرداران نامی آن مانند صمدخان شجاع‌الدوله مرندی، رحیم خان سردار نصرت و غیره پرداختند حتی این سرداران را مدافع دیکتاتوری قاجار نامیدند، دریغ از آنکه علت دفاع این سرداران از حکومت قاجار را جویا شوند. جا دارد به گفته‌های این سرداران نظری بیندازیم.

علت مخالفت صمدخان شجاع‌الدوله با مشروطیت.

صمدخان شجاع‌الدوله در دهه سال‌های ۱۲۷۰ هجری قمری در مراغه چشم به جهان گشود. او از تحصیلات ابتدایی برخوردار بود ولی در عین حال بسیار باهوش، تیز، نکته‌سنج و بسیار دقیق بود. محمدعلی‌شاه برای سرکوب حرکت‌های مشروطه‌خواهان تبریز و مقابله با آنها، صمدخان سردار مقتدر را به تهران احضار کرده و با مفتخر کردن وی به لقب شجاع‌الدوله جهت یاری عین‌الدوله به آذربایجان فرستاد.

شجاع‌الدوله پس از ورود به مراغه و دستگیری و اعدام مشروطه‌خواهان مراغه به تبریز رفته و با ستارخان و دیگر مجاهدان به مبارزه پرداخت. در روز یازدهم محرم ۱۳۳۰ هجری قمری صمدخان با قشون و همراهان خود فاتحانه وارد تبریز شده و دستور دستگیری و مجازات ده‌ها مبارز آزادی را داد. (مسعود غلامیه، مراغه به روایت تصویر، صص ۸۵ و ۱۰۱)

حال به دلیل مخالفت صمدخان با مشروطه می‌پردازیم که آقای عطف خیرالهی در کتاب مراغه در عهد قاجار در صفحه ۵۴ آن آورده است. وی این‌گونه می‌نویسد:

شجاع‌الدوله معتقد بود که ایرانیان توانایی اداره کشور خود را ندارند و افکار جدایی‌طلبی داشته است چرا که می‌گوید:

هفت هشت نفر افیون فارس جا خوش کرده در تهران بکنیم؛ مادام که در به همین پاشنه می‌گردد، و تبریزی‌ها چشم دیدن این وضع را ندارند بفرمایند و اتفاق کنند و به من بگویند تا همین فردا آذربایجان را از ایران جدا کنم."

مخالفت سردار نصرت با مشروطه

رحیم خان سردار نیز مانند صمدخان شجاع الدوله از فرجام مشروطه خبر داشت چون وی از اشخاص نزدیک شاه

مشروطه خواهی و مخالفت با آن موضع گیری میکردند، تغییر موضع نداد.

در جای دیگری درباره رحیم خان چنین مینویسند:

رحیم خان اولین زندانی بلاتکلیف و اولین قربانی بدون محاکمه انقلابهای انگلیسی ایران است او را مانند هویدا قبل از محاکمه به ضرب گلوله کشتند (رد پای انگلیس را در تاریخ انقلاب ها می توانید ببینید). دشمنان وی حتی حاضر نشدند برای وی قبری درست کنند چون او توسط شخص حرامزاده ای به نام بلوری در زندان تکه تکه شد بالاخره دولت قانون حاکم شده بود مثلاً! و خیلی بد می شد می گفتند او را بدون محاکمه با ضرب گلوله کشته و بدتر از آن پس از کشته شدن مثله شده، رحیم خان برای حفظ تمامیت ارضی و مردم وطن خود همیشه اولین و پیشرو بود او با تبریزی ها جنگ کرد تنها به یک دلیل آنها زیر پرچم انگلیس رفته بودند و بست نشستند تا قانون حاکم شود بیچاره ها نمی دانستند انگلیس با بیش از سیصد سال نقشه و حيله و دسیسه همین را از آنها می خواسته.

این است چهره بزرگ مردان تاریخ که همیشه بروی اعتقادات خود راسخ هستند و مثل درخت بید نیستند که با وزش باد به هر سمتی کج شوند. بالاخره هرکسی برحسب اعتقادات و درک خود استراتژی زندگی خود را پیش میبرد.

و دربار بود. طبق گفته های ریش سفیدان رحیم خان شخص بسیار دانا و همیشه در هر مسئله ای اعم از سیاسی و دینی از نظرات دیگر افراد باتجربه استفاده میکرد حتی هنگام محاصره تبریز در جنگ مشروطه از حاجی میرزا حسن مجتهد درباره مسائل شرعی و ادای فریضه دینی در زمان جنگ از وی مشاوره گرفته است.

کاش همه افراد درس وفاداری از رحیم خان یاد میگرفتند چون وی به قاجار وفادار ماند. هنگامی که رحیم خان از روسیه بازگشت وی توسط آقای بلوری مسئول انجمن ایالتی تبریز حبس و در ارک تبریز بازداشت شد. درحین مباحثه با بلوری که میخواست از رحیم خان قول همکاری بگیرد تا قاجار را بدنام کند و از رحیم خان برای مقصود خود استفاده کند. رحیم خان چنین کاری نکرد و جمله همیشگی خود را که «مشروطه سیاست انگلیس است» و تو هم سگ آن هستی، را به کرات به بلوری گفته و بلوری از شدت عصبانیت رحیم خان را با دست چاپیق محمد به قتل می‌رساند.

دکتر ناصردقی در کتاب خود در ص ۱۳۶ در مورد رحیم خان چنین مینویسد: رحیم خان حداقل در مواضع سیاسی خود، صداقت و وفاداری با محمدعلی شاه و دشمنی با مشروطه را حفظ کرد و به مانند خیلی از رجال سیاسی این دوره که براساس شرایط سیاسی بین

يازىچى مير جلال، شاعير مير جلال

Yazıçı Mir Cəlal, Şair Mir Cəlal

Prof. Həcər Emin qızı Hüseynova

پروف. هجر امين قیزی حسين اووا

مؤوضوسو اوبرازلارين جانليلىقى اوچون همين ايفاده واسيطه لرinden اويغون اولانيني سئچير، اوبرازلاريني رنگله يير، تظاهور ايمكانلاري نين اوبرازليلىق سيستميني ياراديرلار.

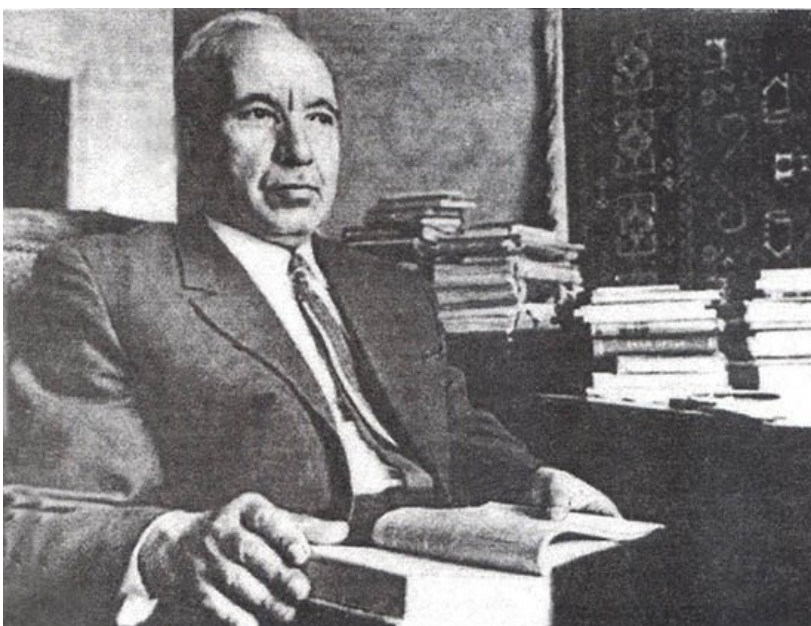
آذربايجان نثري نين گؤركملى سيمالاريندان بيرى اولان مير جلال اصل ايستعداد صاحبي اولموشدور. اصل ايستعدادلاردا، داهيلرده ايسه هر شئي ساده، صاف و صميمي اولور. "داهيلر بشريت نين سرلؤوحه سيدير"،

– دئييرلر. "مير جلال ۲۰ عصر آذربايجان نثري نين، ۲۰ عصر آذربايجان ادبياتي نين سرلؤوحه سيدير" – دئسك، يانيلماليق. چونكي مير جلال هئچ زامان اوزونو اينسانلاردان يوكسكده توتماميش، هميشه ساده اينسانلارلا بير يئرده، بير سیرادا اولموشدور.

عالملرين، يازيچيلارين اؤز اثرلرينده ياشاماق قودرتي وار. اثرلرينده ياشايانلار ايسه اولمورلر. يازيچيلارين عؤمرو ايللرله دئييل، ياراتديغي اثرلرله، عمللرله

اولچولور. يازيچيلار اؤز اثرلرينه، اثرلري ايسه خالقاً منسوب اولور. مير جلال ياراتديغي سؤز خزينه سي ايله اؤز آدينى آذربايجان ادبيياتى تاريخينه ابدليك يازميشدير. اونون بدیی اثرلرينده خالقيميزين تاريخی، عادت-عنئنه سی، اينام و اعتقادلاری موکمل شکیلده عکس اولونور. يازيچى اثرلرينده خالقين قلوبينه، روحونا

مودريکلرين فيکرينجه، "بشريت نين اؤيوک حيکمتلريندن، اينسان شعورونون اؤيوک کشفلريندن بيرى سؤزدور. موقددس کيتابلار – سؤز، دؤولتلى چيئينده ساخلايان قانونلار – سؤز، حيکمت ده، فضيلت ده سؤزدور. دون-يانين آدى بيلين و بيلينه ين هر

اؤلکه سيندن، تاريخين هر دؤوروندن سوزولوب گلن ايشيق دا سؤزدور".

اينسان سؤز واسيطه سيله کئچميشله، گله جکله علاقه ساخلاير، اؤز دوشونجه و دويغولاريني تاريخين، زامانين يادداشينا يازير. پوئتيک سؤز سونو گؤرونمه ين بير اوکثانا بنزه يير. ديل واسيتلى بو اوکثانين ايچريسينه عوزور، سؤز سرفاقلارى بدیی اثرين

ادبیاتشوناصلیغینین اینکیشافی ساحه سینده عوض ائدیلمز منبعلردیر. ۲۰ عصرین ۲-جی یاریسیندا یئنی ایجتیماعی-سیاسی آب-هاوا ادبییاتشوناسلیقدا پوئتیکا ساحه سیندکی انلرین اینکیشافینا شرایت یاراتمیشدی. همین ایستقامتده یارانان ایلک اثر میر جلالین " فوضولی صنعتکارلیغی " اثری اولموشدور. کیتابدا پوئتیک کاتقوریالارین اینکیشافی آردیجیل و موقایسه لی شکیلده تحلیل ائدیلیمیشدیر.

فوضولی نین دنیا بدیعی تفککوروونون اینکیشافیندا اوزولونماز خیدمتلری، بدیعی کشفلری مونوقرافییادا علمی تحلیلین منطیقی ایله ایثبات ائدیلیمیشدیر. موقایسه لی تحلیللر فوضولی نین صنعتکارلیق قدرتی، پوئتیکاسینداکی یئنیلیکلری اوزه چیخارماغا ایمکان وئریر.

تدقیقاتچی-عالیم میر جلال بیر چوخ گؤرکملی شاعیرلرین - خاقانی، نظامی، نسیمی، خطایی، حبیبی و باشقالاری نین یارادیجیلیغینی موقایسه لی شکیلده تحلیل ائتمیشدیر. بو ایسه، بؤیوک یازیچی نین شعیره، پوئزیایا ماراغینین، سئوگیسی نین نئی-جسی ایدی. لاکین اونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی، آذربایجان ادبیاتی نین ان قدیم قایناقلارینین نظم فورماسیندا اولماسی بیر چوخ یازیچیلاریمیزین یارادیجی-لیغینا تاثیرسیز قالامامیشدیر. بو، داها سونرالار فورمالاشان نثر نومولری نین، حتّی موعاصیر نثریمیزین ده شعیرله باغلیلغینی، پوئزیادان، شعیردن قایناقلانیدیغینی ایثبات ائدیر.

کیچیک بایاتیلاردان باشلایاراق هم نظم، هم ده نثری اؤزونده عکس ائدیرن داستانلارا قدر یوکسلن خطله اینکیشاف ائدن فولکلور ادبیاتی دا، ایلکین واریانتدا

نوفوذ ائتمیش، دردینه شریک اولموش، تفصیلاتی ایله تصویر ائتمیشدیر. میر جلالین بدیعی اثرلرینین دیلی حیاتی، جانلی، تبیی، ساده و صمیمیدیر. اثرلرینین اوغور قازانماسی نین اساس سببی ده محض بو اولموشدور.

میر جلال " دیریلن آدام " لارین " مانیفست " ینی " آچیق کیتاب " کیمی قارشیمیزا قویدو، " یولوموز هایانادیر "، - دئییه چاره سیز قالان " یاشیدلار " ای " تزه شهر " لره توپلاماقلا کیفایتلنمه دی، اونلاری قارانیقدان آیدینلیغا، آزادلیق اوغوروندا موباریزه یه سسله دی. " زنجیرلری قیرماق اوچون عقل گوجو ده، ال گوجو ده لازیمدیر "، - دئییه رک آذربایجانین آزادلیق مئیدانی کربلا مئیدانینا برابر توتدو، آزادلیغین وئرلمه دیگینی، آلیندیغینی و اونو قوروماغین موقددسلیمینی اینسانلارا آتلاتدی.

میر جلال مضمونو بسیط اولان، اینسانی و اینسان حیسنلری نین اوبرازینی ایفاده ائده بیلمین اثری اثر حساب ائتمیردی. اونون فیکرینجه، بدیعی اثر کئچمیش یاشانمیش حیاتی یئئیدن جانلاندیریپ اوخوجونون تصوورونده یاشادیر، صنعتکارین یاراتماق قابیلیتی نین، مهارتی نین، قلم گوجونون اهمییتینی گؤستریر.

۲۰ عصر آذربایجان نثری نین گؤرکملی نومایندلریندن اولان میر جلالین بدیعی اثرلری نین دیلی اولدوقجا طیبی، جانلی، لاکونیک و ریتمیکدیر. " ساده لیک، صمیمیلیک و ایناندیریجیلیق میر جلالین دیلینه مخصوص اساس کیفیتلردندیر. او ندن یازیرسا، یازسین، همیشه ساده اولماغا چالیشمیش، معنا و فورمانین وحدتینه داها چوخ فیکیر وئرمیشدیر " (ی.سید اوو).

عالیم میر جلالین علمی آراشدیرمالاری دا بدیعی اثرلری قدر سئویلن، اوخونان و آذربایجان

فردی اوسلوبونا گۆره باشقالاریندان فرقله نیر. اونون نثری داها ریتمیک، لیریک، داها ائموسیونال و آهنگدار اولاراق نظمه داها یاخیندیر.

یازیچی ایلک یارادیجیلیغا شعرله باشلاماسی، پوئزییا ماراغی ایله باغلی اؤز ترجمه حالیندا یازمیشدیر: " ... گنج ایشچی " ... من ایستیردیم اورادا یازیم. بیر نئچه شعر قارالایب پوچتلا گؤندریم، جاواب چیخمادی... بیر دفعه مایاکووسکینین " ضربه چی مارشی " شعر ی الیمه کئچدی، اوخودوم و ندنسه ترجمه ائتمک فیکرینه دوشدوم... بیر هفته سونرا همین ترجمه شعریم چیخدی. بو، منیم مرکزی مطبوعاتدا ایلک یازیم ایدی " میر جلالین شعر یارادیجیلیغی حاقیندا قیسا ملوماتلاردان بیرینه ایسه ج. خندانین " میر جلال " (ب، ۱۹۵۸) مونوقرافیاسیندا راست گلیریک. مؤلیف مونوقرافیادا یازمیشدیر: " ۱۹۲۴-۲۸-جی ایللرده میر جلالین ادبی-ایجتیماعی فعالیتی باشلانیر و او، ایلک شعرلرینی نشر ائدیریر " (ص. ۵).

س. روستم میر جلالین نثری ایله پوئزییاسینی بؤیوک مهارتله علاقه لندیره رک: " سنین نثرین ده ائله شعر کیمیدیر "، - فیکرینی سؤیلمیشدیر.

ادیبن ۱۹۲۴-۲۹-جو ایللرده " قیزیل گنجه "، " گنج ایشچی " و باشقا مطبوعات اورقانلاریندا نشر اولونموش شعرلری حاقیندا پروف. ع. حاجیئو " پوئزییادان نثره " (م. جلال نثری نین پوئتیک اساسلاری. باکی، ۲۰۱۱) کیتابیندا اطرافلی معلومات وئرمیش، همین شعرلری اولدوقجا دریندن، هر طرفلی تحلیل ائتمیشدیر. مایاکووسکی پوئزییاسی نین تاثیر نین حسس اولوندوغو " شیمالدان سس " شعرینده مؤلیف ساده اینسانلارین آغیر وضعیتینی، لیریک قهرمانین

نظمه یارادیلان، سونرا کاتیلر طرفیندن اوزو کؤچورولرکن نثرلش-دیریلن، قافییه لی نثره چئوریلن " کیتابی-دده قورقود " داستانی دا دئدیکلریمیزی ایثبات ائدیر.

همین خصوصیت آذربایجان یازیچیلاری نین بیر چوخونون اثرلرینده اؤزونو گؤستریر. لاکین بو جهت کیمدسه آز، کیمدسه داها چوخ گؤزه چاریر.

معلوماتور کی، م. ف. آخوندو، م. س. اوردوبادی، م. ابراهیموو و دیگرلری کیمی، میر جلال دا یارادیجیلیغا شعرله باشلامیش، ۳۰-جو ایللرده نثره کئچمیش و ۲۰ عصر آذربایجان ادبیاتی تاریخینده رومان و حکایه لر اوستادی کیمی مشهورلاشمیشدیر.

۱۹۲۰-جی ایللرین سونلاریندا بیر چوخ آذربایجان شاعیرلری کئچمیش عنعنه نی اؤز پوئزییالاریندا داوام ائتدیرسه ده، بعضیلری تامامیه فرقلی یول توتموشدولار. اونلار " روس ادبیاتینین - پوئزییاسی نین گونشی " ولادیمیر مایاکووسکی عنعنه لرینی داوام ائدیره رک یئنی حیاتی، رئاللیقلاری ترنوم ائتمه یه چالیشیردیالر.

میر جلال دا همین یازیچیلاردان بیر ایدی. لاکین سونرالار میر جلالین " اؤزونمخصوص رمزیه چئوریلن نثری اونون پوئزییاسینی او درجه ده کؤلگه ده قویوموشدور کی، ادیبین یارادیجیلیغی نین بو قولو - پوئزییا، دئمک اولار کی، تامامیه اونودولموشدور " (ع. حاجیئو). پوئزییا اولان شوگیسی ایسه یازیچی نین نثر اثرلرینه تاثیر گؤسترمیشدیر. میر جلال یارادیجیلیغیندا - بدیعی (هتتا علمی) تفککورونده اینتوناسی - یا خوسوسی یئر توتور. یازیچی نین نثر اثرلری عنعنه وی نثر اینتوناسیاسینی اؤزونده عکس ائدیریر. عئینی زاماندا موشاهیده لر گؤستریر کی، میر جلال دئییم طرزینه،

پوئزییادان بیردغه لیک اوزاقلاندیرا بیلمه میشدیر. چونکی نثر اثرلرینی - حکایه و رومانلارینی تدقیق ائدرکن گؤرکملی یازیچی نین بو اثرلرده ده پوئزییا، نظم عنصرلرینه یئر وئرمه سی نین، بعضا حتی ترنومون تصویری اوستله مه سی نین شاهیدی اولوروق. بو اثرلر قافیله لی نثر پارچالاری ایله زنگیندیر.

قافیله لی نثر پارچالاری ایسه نثرین آغیرلیغینی آرادان قالدیریر، اثرین ائوموسیونال-اؤستتیک تاثیرینی، پوئتیزمینی، دینامیکلیگینی آرتیریر.

مثلن، " آچیق کیتاب " رومانیندا اؤولادینی ایتیرن آنانین فاجیعه سینی یازیچی قافیله لی نثرله آشاغیداکی کیمی ایفاده ائتمیشدیر:

آنانین گؤزلریندن آخان یاشمیدیر؟

گؤیلرین قهریندن تۆکولن دولومودور؟

تۆکون، یاغدیرین گولله لرینیزی،

ائی بولود قوشونلاری!

آنا سینه سیندن قوپان حسرت کولگی گورلا سین،

دولو دؤیسون، سئل باس سین!

هاوا دورولسون، یئر تمیزلن سین!

(میر جلال، سئچلمیش اثرلری، اوچونجو، ص. ۳۹۱)

وئريلمیش پارچادا یازیچی تانری قدر موقددس حساب ائدیگی آنانین فاجیعه سینی، اونون کئچیردیگی حسسی-حالی طبیعت حادثه لری ایله اعلالاندیرمیش، اینسانلا طبیعتین دیالکتیک وحدتینی قافیله لی نثرله ترنوم ائتمیشدیر. دیققت یئتیرسنیز، بیز بورادا " تصویر ائتمیشدیر " دئییل، " ترنوم ائتمیشدیر " ایفاده سینی ایشلتمگی داها مقصده اویغون بیلیمشیک. بو، تصادوفی دئییل. اصلینده، تصویر نثرین، ترنوم ایسه نظمین اساس کئیفیتلریندن، ایفاده اوسوللارینداندیر. یازیچی گوردویو،

چتینلیکلرینی ایفاده ائتمک اوچون یازیچنین چوخ اوغورلو سؤز و ایفاده لر سئچدیگینی (محبس، مزار، دمیر قفس... و س.) وورغولامیشدیر. قهرمانین ایجتیماعی-سیاسی اینکیشافینا شیمالدان گلن سسین سبب اولدوغونو و اثرین ده ائله بو جهته گؤره " شیمالدان سس " آدلاندیریلدیغینی قئید ائتمیشدیر. پروف.ع. حاجیئو " شیمالدان سس " شعرینی " پوئتیکلشدیريلمیش نثر " آدلاندیرمیشدیر. " دنیزین جینایتی " (۱۹۲۸) شعرینده ایسه قارا دنیزده قزایا اوغرایان " مصطفی صبحی " گمییسی نین فاجیعه سیندن بحث اولونموش، یازیچی-شاعیر بو فاجیعه ده پوئتیک دیلله دنیزی گوناھلاندیرمیشدیر.

" آنامین وصیتی " شعرینده لیریک قهرمانین آناسی سون نفسمده اوغلونا تحصیل آلماغی، شهید آتاسی نین یولونو داوام ائتدیرمگی وصیت ائدیر. بو حادثه نین بیرباشا میر جلالین اؤز شخصی حیاتیندان گؤتورولدویو قئید اولونور.

میر جلال " موخیر " شعرینده بیر موخیرین حیاتیینی تصویر ائتمیش، موخیرلرین حیات حادثه لرینی دوغرو-دوزگون عکس ائتدیرمه لی اولدوقلارینی دیقته چاتدیرمیش، سانکی موعاصیر ژورنالیستیکا مکتبی، گنج موخیرلر اوچون بیر اؤرنک یاراتمیشدیر.

ادیبین محبت مؤوزولو شعرلری زمانه میزه قدر گلیب چاتمامیشدیر.

بئله قناعته گلیمک اولار کی، پوئزییادا دا اؤزونمخصوص یولو، اوسلوبو اولان میر جلال سونرالار دویغو و دوشونجه لرینی ایفاده ائتمک اوچون نثری داها موناسیب بیلیمیشدیر. آما نثر اثرلری نین مؤلفی اولماسی، نثرله یئنی-یئنی زیروه لر فتح ائتمه سی میر جلالی

وطنداشلارینا اوخوتماق ایسته بیردی.

(میر جلال، ص.ع. بشینجی ج.، ص.۱۰)

پارچادا ایشلنمیش " قووت، قودرت، ووسعت " همقافییه ایسیملری، " آلماق، یازماق، اوخوتماق " فعیللری داخیلی قافییه لری خاطیرلادیر. نثر پارچاسینا اویناق بیر ریتم، آهنگدارلیق وئریر. نثرین قافییه لری، آهنگی پئرسوناژلارین دوشونجلیرى نین، سئوینج و کدری نین اوبرازلی ایفاده سینیه خیدمت ائدیر.

" مرکز آدمی " حکایه سینده عتترزادنین ایشله مک اوچون کنده گؤندریلمه سی خبرینی ائشیدنده دوشدویو وضعیتی ایفاده ائتمک اوچون میر جلال یئنه قافییه لی نثری موناسیب بیلیمیشدیر: رایونا گئتمک خبرینی سؤیلینده دئیسن کیشیه وای خبرینی وئردیلر: سارالدى، کیچیلدى،

بوغازی بیچیلدى.

یالواردی،

بوراخمادیلار.

حدله دی،

قورخمادیلار.

سس-کوی سالدی، ائشیتمه دیلر.

(میر جلال، ص.ع. ۱ ج.، ص.۲۸)

پارچادا همقافییه همجینس خبرلر بیرینجی ترکیب حصه نی آیدینلاشدیرمیشدیر. عادى ایتوناسییا ایله باشلانان جومله خصوصى ریتمله، اویناق آهنگله - سارالدى، کیچیلدى، بوغازی بیچیلدى - همقافییه سؤزلری ایله باشا چاتیر. هادی-سنین جیددیلیگی، " وای خبری " نین کدرلی دئیل، اویناق آهنگله وئريلمه سی ایله تضاد تشکیل ائدیر، پئرسوناژین دوشدویو

تصویر ائدیگی حادثه نین اوندایارادیغی هیجانی ترنوم ائتمیشدیر. یوخاریداکی پارچادا دا اوخوجو یازیچی نین کئچیردیگی هیجانی حیسس ائده بیلیر. عومومیلیکده، ج.جاببارلی نین " آنا " شعیری ایله عئینی سوییه ده دایانا بیلن بو پارچانین نثر پارچاسی اولدوغونو بئله، ایلك باخیشدان موعین ائتمک چتیندیر. " یولوموز هایانادیر " رومانیندا م.ع.صابیر (اثرده طاهرزاده) حاقیندا میر جلال بئله بیر معلومات وئرمیشدیر:

شاعیر قانادلانماق،

تورپاقدان قووت،

گونشدن قودرت،

چؤلرلدن ووسعت آلماق،

قهقهه لی چاغیریشلارینی

وطن گؤیلرینه یازماق،

وضعیتین گولونجلیونون داها قاباریق شکیلده ایفادسینه شرایط یارادیر.

" دیریلن آدام " رومانیندان بیر نومونیه نظر سالاق:

قاتیرچیلار قاتیرلاردان تۆکۆلدۆلر،

قاتیرلاری مئشه یه اۆتوردۆلر

(میر جلال، ص.ع. ۱ ج.، ص. ۲۸)

بو ایکی میصراعدا - جومله ده یازیچی فیکرین اوبرازلی ایفاده سی اوچون بیر ئنجه اوسلوبی واسیتدن ایستیفاده ائتمیشدیر: بیرینجی نومونه ده جومللدده " ق سامیتی نین آلیتئراسیاسی، " قاتیر " سۆزونون تکرار ایشلدیلمه سی، " تۆکۆلدۆلر، اۆتوردۆلر " هم- قافییه فئیللری پارچانین ریتمینی، حادیته نین دینامیکلیگینی تامین ائتمیشدیر.

بو یئرده اوروج علیئو آغزی باغلیدیر.

آغزی باغلیدیر، اورگی داغلیدیر

(میر جلال، ص.ع. ۳ ج.، ص. ۴۳)

وئرلمیش پارچادا " آغزی باغلی، اورگی داغلی " ایفاده لری همقافییه، " آغزی باغلی " بیرلشمه سی ایسه سینتاکتیک-کونستروکتیو تکرار اولاراق آنادیپلوسیس یاراتماغا خیدمت ائتمیش، فیکرین تاثیرلی ایفاده سینی تامین ائتمیش، اوخوجونون دیققتینی اساس حرکتیه یؤنلتمک فونکسیاسینی یئرینه یئتیرمیشدیر. میر جلالین بدیعی اثرلری بو و دیگر اوسلوبی واسیطه لرله، لینگووپوئتیک عنصرلرله زنگیندیر. اونلارین هر بیرى حاقیندا آیریجا دانیشماق لازیمدیر.

باشقا بیر نومونه:

بلکه، بئیر به یه قاندریبلار کی، قدیر قاتیر مئمده چۆرک وئرلر نسلیندندیر. قوهومدور، قاهماردیر، فیلاندر، بهماندیر.

بو نومونه ده ایسه خالق قهرمانینا خالقین محبتی قافییه لی نثرله پوئتیک ایفاده سینی تاپمیشدیر: قوهومدور، قاهماردیر، فیلاندر، بهماندیر.

میر جلال اۆز اثرلری ایله بو گون ده گنج نسلین وطنپرورلیک روحوندا تربیه اولونماسی کیمی موقدس ایسه خیدمت گۆستریسه، دئمه لی، او اۆلمه میشدیر. میر جلال یارادانلاردان ایدی. یاراتماق ایسه اۆلومو اۆلدورمک دئمکدیر: زامان کئچر، سۆز قالار.

یاراتدیغی اثرلره بۆیوک مسؤلیتله یاناشان میر جلال گنج نسلین وطنپرورلیک روحوندا تربیه اولونماسی ایشینده اهمیتیینی نظره آلاراق اثرلرینی حیکمتملی سۆزلرله، مودریک کلاملارلا زنگینلشدیرمیشدیر. یازیچی نین یاراتدیغی زنگین معنوی خزینه نین، معنوی سروتین بیر حصه سی اونون هیکمتملی سۆزلریدیر. همین کلاملار اینسانلارین یالنیز معنویاتینی دئییل، هم ده اونون یاشادیغی مکانی، زامانی دا ایشیقلاندیریر. بۆیوک تربیوی اهمیتیینی نظره آلاراق یازیچی نین حیکمتملی سۆزلرینی - آفوریزملرینی کیتابین ۲-جی حصه سینده اوخوجولارا تقدیم ائتمگی مقسدویغون بیلیریک. امینیک کی، بو حیکمتملی سۆزلر-کلاملار حیاتدا هر بیر اینسانا دوغرو یولو گۆستره جک، حقیقتی، عدالتی تاپماق یولوندا یاردیمچی اولاجاق.

آذربایجان خالق چالغی آلتلری

توپلایان: محمدرضا خیری فام

آذربایجاندا یاییلمیش آلتلرین ۳۲- سینی تفللی
(اونلاردان ۲۶- سینی میضرابلا، ۴- و کامانلا، ۲- سینی

چوبوقلا چالینیر)، ۲۳- اونو نفس، ۱۶- سینی
ضرب، ۱۷- سینی ایسه اؤزو سسلنن آلتلر
قروپونا عایید ائتمک اولار. بو آلتلرین بؤیوک
چوخونلوغو اسکی دؤنملرده یارانیب گئت- گئده
موکمل له شرک دؤنمیمیزه گلیب چاتیپ. بیر
سیراسی ایسه گئتدیگجه قوللانیلماز اولوب
اونودولموشلار .

اورتا عصرلردن بری آذربایجاندا کامانچا، قوپوز،
روباب، چنگ، سنتور، قانون، شئیپور، ارجنوم،
طبیل، ناغارا، دف و دومبک کیمی موسیقی
آلتلری گئنیش قوللانیلماقدادیر. بو گون

آذربایجاندا اورکئسترلرده، چئشیدلی آنسامبللارین
قاتقیسیندا (ترکیبینده) و سولو ایفاچیلیغیندا خالق
چالغی آلتلریندن قوللانیلانلاری بونلاردیر:

تئللیلردن (سیمیلردن): تار، کامانچا، ساز، قانون، اوده،
دامبور؛

نفسله چالینانلاردان: بالابان، توتک، زورنا، نئی، تولوم؛

دریللردن (ضرب آلتلری): قاوال، ناغارا، قوشا ناغارا،
دومبک؛

اؤزو سسلنلردن: شاخشاخ، کامان، لاققوتی؛

تئللیلر:

تار :

آذربایجاندا اوزاق کئچمیشلردین، چئشیدلی چالغی
آلتلرین اولدوغونو بلگه لردن اؤیرنیریک. کلاسیکلرین
یاپیتلاری، اورتا عصر موسیقیچیلرینین یازیلاری،
رساملارین چکدیکلری مینیاتورلر، داش چکیدلری،
یوردوموزو گزمیش سیاحلارین گونده لیکلری و موزئی
کوللئکسیالاری واختی ایله آذربایجاندا ۹۰- ۱ یاخین
چالغی آلتین قوللا نیلماسینی گؤستریر .

" دده قورقود" کیتابیندا چالغی آلتلرینه دایر بیلگیلر
وار. کیتابدا زورنا، قوپوز و ناغارا کیمی آلتلرین آدی
چکیلیمشدیر. نیظامی، خاقانی، فوضولی و نسیمی کیمی
سؤیچولریمیزین سؤیلرینده (شاعیرلریمیزین شعرلرینده)
ده خالق چالغی آلتلرینین آدلاری چکیلیمیش، مینیاتور
مکتبی رساملارینین یاپیتلاریندا ایسه اونلارین
گؤرونوتولری وئرلیمیشدیر. کلیر شهرینین
یاخینلیغینداکی ... کندینده اولان مزار داشلارینا تای
آذربایجانین چئشیدلی بؤلگه لرینده داش اوزرینده
قازیلیمیش چالغی آلتلری گورونور.

یایلمیش سازین اصل ایفاچیلاری آشیق‌لاردیر . آشیق‌لارین اویناماق‌لاری دا، اوخوماق‌لاری دا کسکینلیکله بو آلتله موشایعت اولونور. ایندیکی دؤنمیزده ساز خالق چالغی آلتلری اورکسترینده و آنسامبل‌لاردا اؤزونه اؤزل یئر توتور. قوز و توت آغاجیندان دوزلدیلن ساز درین چانقلی، اوزون بوغازلی آرمودا بنزر بیر موسیقی آلتیدیر. آذربایجاندا اوچ چئشیدی (نؤو-نوعو) بللیدیر:

بؤیوک ساز (۸-۹ تئلی)، جوره سازی و یا قولتوق ساز (کیچیک حجملی) و تاوار سازی (۹ تئلی، آزاراق ۸ تئلی). تاوار سازی چاغداش دؤنمیزده سازین ان گئیش یایلمیش چئشیدیدیر. سازین تئللرینی سسلندیرمک اوچون گیلان و آلبالی (گیلانار) آغاجینین قابیغیندان دوزلدیلیمیش ائلاستیک و یومشاق میضراب قوللانیلیر.

ایلك سازلار کیچیک چانقلی و ایکی- اوچ تئلی اولموشدور. سونرالار آشیق موسیقی سینین گلیشمه سی ایله آياقلاشان سازین اؤلچولری بؤیودولموش، تئل و پرده لرینین سایى آرتیریلیمیشدیر.

قانون :

تار اولوسال چالغیمیزین بلکه ده ان ایفاده‌لی، شیفره لی (رمزلی) آلتلریندندیر. اونون آدی ۱۱- جی یوز ایللیکده یاشامیش بابا طاهر و تبریزی قطران ین سؤیلرینده چکیلیر. ایلك اونجه توپلام بئش تئلی اولان، سسی ضعیف، تئخنیکی ایمکانلاری محدود بیر آلت ایدی. ۱۹- جو عصرین ایکینجی یاریسیندا آذربایجانین گؤرکملی تارچالانی میرزه صادق اسد اوغلو (صادیقجان) تار تکریمیلشدیرک اونو ویرتوووز موسیقی آلتلرینین سوییه‌سینه قالدیرمیشدیر. بوندان علاوه میرزه صادق دان باشلاباراق، ایفاچیلار آرتیق تئلری اون بیره چاتمیش تار، داها دیز اوسته دئیل، سینه اوسته توتماغا باشلامیشلار.

تارین آغاجدان اولان بؤلوملری قوز، آرمود و توت آغاجلاریندان دوزلدیلیب، گؤوده سینین آچیق اوزونه مالین اورک پرده سیندن چکیلیر.

کامانچا :

موغاملارین ایفاسی زامانی تریویا (تار، کامانچا، قوال) قاتیلان کامانچا آذربایجان خالق چالغی آلتلرینین کامانلی- تئلیرلر قروپونون ان پارلاق نوماینده‌سیدیر. حزین، اینجه، ملاحتلی، مئلودیک سسه ییه (مالیک) بو آلت یوز ایللر بویو تکریمیلشدیریلیمکده‌دیر. کامانچانین تئللرینین سایى اؤنجه بیر، سونرا ایکی، اوچ و نهایت دوققوز تئلی اولموشدور. چاغداش دؤنمیزده دؤرد تئلدن عیبارت اولان کامانچا سول دیزین اوستونده قویولاراق چالینیر.

کامانلا چالینان کامانچا توت و یاخود قوز آغاجیندان، کامان ایسه آت توکوندن دوزلدیلیر. چاناغین آچیق طرفینه بالیغین دریمی چکیلیر.

ساز :

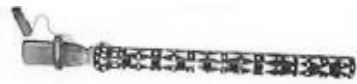
اینجه و جینقیلتیلی سسه ییه ساز، آذربایجان آشیق صنعتینین آیریلماز بؤلومودور. ائل آراسیندا گئیش

(laot)، ایتالیانلارین " لی اوتو (lyuto) " آلتلرینین آدیلا ری "ال- عود" دان آلینمادیر.

چاغداش عود ایری قابریق، آرمودا بنزر قوز آغاجی دیلملریندن (۲۰-یه دک) قوراشدیریلیمیش چاناغا، پرده سیز قیسا قوللا و کئیرییه اییلمیش کلله یه یییه دیر.

نفسله چالینانلار:

بالابان :

یومشاق و حزین سسلی بالاباندان آنسامبل، اورکستر و سولو آلتی کیمی هم ده آشقلاری موشایعت ائتمک اوچون قوللانیلیر. بو آلتین آدینین آنلامی "بالا" (کیچیک) و "بان" (سس تئمبرینین خوروز بانینا بنزدیلمه سی) سؤزلری ایله باغلی اولوب.

بالابان اریک، قوز، آرمود و توت آغاجلاریندان یونولوب، ایچریسی اوپلودوقدان سونرا بیتگی یاغلاری ایله یاغلانیب سونرا قورودولور. اونون اوست بؤلومونده سککیز، آلت بؤلومونده ایسه بیر اوپوق آچیلیر. بالابانین باشیندا قارغیدان اؤزل اؤلچوده سیخیلاراق یاستیلانمیش موشتوک (müştük) تاخیلییر.

توتک :

بیر واختلار، داها چوخ چوبانلارین قوللانیدیغی اوفله مه (پوفله مه) آغاج موسیقی آلتی اولموشدور. بیر چوخ اؤلکه لرده توته یین چئشیدلی چئشیدلری چوخ گئیش یاییلیب. آذربایجاندا بؤیوکلو- کیچیکلی اورکستر و آنسامبللارین قاتقیسیندا، سولو آلتی کیمی قوللانیلیر. توته یین بورو شکیلی گؤوده سی اریک، قوز، توت و یا

یاتیق سازلار عایله سیندن اولوب، دارتیملی- تئلی چالغی آلتیدیر. یاخین و اورتا دوغودا، ائله جه ده آذربایجان توپراقلاریندا تاریخن گئیش یاییلمیشدیر. آذربایجان کلاسیکلریندن گنجه لی نیظامی و فوضولی کیمی سؤچولرین یاپیتلاریندا قانون حاققیندا بیلگی وئر یلمیشدیر. ۱۲- جی یوز ایله یاشاییب یاراتمیش، دوغو چالغی بیلیمینی دریندن بیلن سؤچو، گنجه لی مهستی قانون و چنگ آلتلرینین مهارتلی ایفاچیسی اولموشدور.

قانوندان اورکستردا داها چوخ موشایعتچی آلت کیمی، بعضی حاللاردا ایسه سولو (یالیز چالما) آلتی کیمی ده قوللانیلیر. داها چوخ قادینلار طرفیندن ایفا ائدیلن قانون آلتینین اوستو چینار، آلت و یان طرفلری ایسه توز (Toz) و آغاجاقیین آغاجلاریندان حاضیرلانیر. تئللرین عومومی سایى دا ۷۲- دیر.

عود :

قارتال له له یی ایله چالینان، ان اسکی چالغی آلتلریندن بیرى ده عوددور. عودون یومشاق و ایفاده لی تئمبرینده اعجازلی بیر گوج وار - او، سانکی اوزاق کئچمیشین صحیفه لرینی گؤزلریمیز اؤنونده جانلاندیریر. عودا گؤره ایلک کز موصولو اصحاق ابن ایبراهیم، داها سونرالار ابونصر فارابی بیلگی وئریر. عودون تکمیلله شدیریلمه سینده، اونون سس دوزومونون یارادیلماسیندا صفی الدین اورموی نین چوخ بؤیوک رولو اولور. او، عودو مهارتله چالیرمیش.

10- جو یوز ایل دک عودون ۴ تئلی اولوب، سونرالار اونا بیر دنه ده تئل آرتیریلیمیش، سسین گور چیخماسی اوچون هر تئل قوشالاشدیریلیمیشدیر. اسپانیایا آپاریلیمیش عود آرتیق اورتا عصرلرده بوتون آوروپادا یاییلمیشدی. ایسپانیانلارین "لاود (laud) "، روسلارین "لیوتنیا (lyutnya) "، آلمانلارین لاوت

۱۴-۱۵- جی یوز ایلده یاشاییب-یاراتمیش گۆرکملى موسیقى تانیان عبد القادر ماراغاى "مقاصید ال- الحان" (نغمه‌لرین مقصدی) یاپیتیندا همین دؤنملرده نئیین ایکى چئشیدینین: آغ و قارا نئیین اولدوغونا گۆره بیلگی وئیر. ۲۰- جی یوز ایلین ایلکلرینه کیمی موسیقى دونیاسینی مۇعجیزه لی سسی ایله ایلهاما گتیرن نئی بیر زامانلار تامامیله اونودولسا دا، سون ایللرده یئنیندن موسیقى مجلسلرینین بزه یینه چئوریلیمیشدیر.

تولوم :

کئچمیشده آذربایجانین چوخلو بؤلگه لرینده گئنیش یایلمیش نفسله چالینان درى چالغی آلتیدیر. ایندی ایسه تولوما ناخچیوان موختار رئسپوبلیکاسیندا راست گلک اولار.

باشقا نفسلی چالغی آلتلری کیمی تولومون دا چوخ اسکی تاریخی واردیر. گونوموزده تولومون چئشیدلی چئشیدلری، چئشیدلی آدلارلا قافقازدا، ائله ده بیر سیرا آوروپا خالقلاری آراسیندا گئنیش قوللانیلیر. مالچیلیق (مالدارلیق)، اساسن ده، قویونچولوقلا مشغول اولان کؤچری طایفالار تولومو چوخ قوللانمیشلار.

دریلیردن (ضرب آلتلری):

قال :

ان اسکی

چالغی آلتلریندن اولان قالال بلکه گونوموزه دک ایلکین فورماسینی قورویوب ساخلایان بیر جک آلتیدیر. قالال، قوز آغاجیندان دوزلیب، بیر اوزو آچیق، او بیرى اوزونه ایسه

قامیشدان حاضیرلانیلر. گۆدودنین اوست بؤلومونده یئددی، آلت بؤلومونده ایسه بیر اویوق اولور. آلتین باش طرفینده بورونون ایچریسینه یاناکى کسيلمیش آغاچ تیخاج (دیل) تاختیلیر.

زورنا:

گوجلو و زیل سسلی زورنا آذربایجان توپراقلاریندا گئنیش یاییلان آلتلردندیر. آذربایجانین بیر چوخ یئرلرینده توی- دویونده، یاللی زامانی، گولش یاریشلاریندا موشاییعتچی آلت کیمی قوللانیلیر .

زورنا داها چوخ اریک، قوز، و توت آغالاریندان یونولاراق دوزلدیلیر. اونون اوست بؤلومونده یئددی، آلت بؤلومونده ایسه بیر اویوق آچیلیب، باش طرفینه ماشا تاختیلیر. ماشایا ایسه بورونچ، پاخیر (میس)، و یا گوموش مئتالیندان اولان میل تاختیلیر. میلین آشاغی اوجونا قامیش "دیل" برکیدیلیر. میله صدف و یا سوموکن دوزلدیلیمیش دایره وی شکیلی "تاغالاق" کئچیریلیر.

نی:

اسکی چالغی آلتلریندن اولان نئیین نچه مین ایللیک تاریخی اولدوغو کسگین دیر. چئشیدلی چئشیدلری دوغودا، ائله ده دونیانین باشقا بؤلگه لرینده گئنیش یایلمیشدیر. بو آلت اریک و خورما آغالاریندان و یا پاخیردان دوزلدیر. سسین یاخشی چیخماسینی قولایلاشدیرماق (آسانلاشدیرماق) اوجون آلتین یوخاری اوجو بیر آز یونولور. گۆوده نین آشاغی اوزونده ۷-۵ دلیک، آرخاسیندا باش بؤلومونه یاخین بیر دلیک آچیلیر.

اوزو سسلنلر:

شاخشاخ:

شاخشاخ (چالپارا) دسته یین یوخاری بؤلومونه ایپله برکیدیلیمیش بیر طرفی قباریق ایکی دایروی تاختا لؤوچه جیکدن (کاسادان) عیبارتدیر. آلتی دسته ییندن توتوب سیلکله دیکده، اونلار بیر- بیرینه دیرک سس وئریر.

کامان:

کامانین آغاج بؤلومو یای کامانی شکلینده ایلمیشدیر. اونون ایپدن دوزلدیلیمیش گیریشینه مثال لؤوچه جیکلر، حالقا و زینقیروولار کئچیریلهرک اوجلاری آغاجین اوجلارینا باغلانیر. رقص زامانی یاللیباشی آلتی اورتاسیندان توتاراق، آلتی سیلکله مکله و اونا تک-تک ضربه لر ائندیرمکله رقصین ریتمینی ساخلایر.

لاققوتو:

ناغارا، قوشا ناغارا، قوال و باشقا ضرب آلتلری ایله بیرلیکده چاغداش آنسامبل و اورکئستلرین قاتقیسیندا ایفا ائدیلیلر. لاققوتو ماسانین (میزین) اوزرینه قویولاراق ایکی آغاج توخماقلا (چوبوقلا) چالینیر. آلت چئشیدلی اؤلچولو ایکی دؤرد بوجاق (مربع) شکیلی یاستی آغاجدان عیبارتدیر. اریک، قوز، توت و فیستیق آغاجلاریندان دوزلدیلیر. بو آلتین آدینین ائتمولوگییاسی، گومان کی، اونون چیخاردیغی سس ایله باغلیدیر. آلتین چئشیدلی چئشیدلری بیر چوخ اؤلکه لرده گئنیش یاییلیب.

بالیین دؤشونون دریسی چکیلیر. قوالین ایچری طرفینه مثال حالقلار برکیدیلیر. چالغیدان اؤنجه قوالین اوزو گونده، اود و یا ائلکتتریک لامپاسی اوزرینده قیزدیریلیر. قوالی ایکی ال ایله، ایچری طرفینی ایفاچییا چئوریلیمیش شکیلده ساخلایرلار.

ناغارا:

ناغارا، ائلجه ده ایکی چئشیدلی اؤلچولو چاناقدان عیبارت قوشاناغارا آیدین و گوجلو سسه ییه اولوب موسیقیمیزین ریتم چالارلارینین نه قدر زنگین اولدوغونو پارلاق نومایش ائندیریر. بو آلتلر ایکی چوبوقلا و یا ایکی ال ایله چالینیر. اورکئستردده ریتمیک جهتدن اؤنملی رول اویناییر.

ناغارا، اریک، توت، قوز و چؤکه آغاجلاریندان دوزلدیلیب، اوزونه کئچی دریسی چکیلیر.

دومبک:

قدح واری قورولوشا ییه اسکی ضرب آلتلریندن بیریدیر. اورتا عصرلرده آذربایجاندا گئنیش یاییلمیش. بو آلت ۲۰-جی عصرین ایلکلرینده گئتدیگجه اونودولماغا باشلانسا دا، گونوموزه دک قوللانیلماقدادیر.

بیر اوزونه دانا یاخود کئچی دریسی چکیلن آلتین گؤوده سی ایلک واختلار گیلدن دوزلدیلسه ده، ایندی آغاج و پاخیردان دوزلدیلیر.

اویکو - حکایه Öykü- hikaye

متن جیز ماچیسى

Mtin cizmaçısı

SALİDƏ ŞƏMMƏD qızı

سالیده شممى قیزی

– هه؟ اذیت چکیر؟ نه اذیتی؟ کؤهنه کیتابلارینی
یئیندن نشر ائتدیریر. مسئل یئرده ایشله-میینه
اعتیراض ائتمیرم، اؤزو ده آرتیق یگیرمی ایلدیر ایشله
ییر. اما همین ایشه تعیننی تصادف اولمامیش-دیر.
کوسوب موسکوا یا کؤچموشدور. اوندان بری بیزیمکیلردن
کیم میللی روحو ایله سئچیلیردی، قراريله اونلارین علمه
و نشرلره یوللارینی باغلايیردی. زامان دییشدی، اما
بیزیمکیلره موناسیبتی دییشمه دی.

صابرین سوسدوغونو گؤرن آیدین دوام ائتدی:

– هه. دئییرسن کی، محصولدار یازیچی و عالیمدیر.
روس یازیچیسى، یوخسا بیزیم یازیچی؟ اونون بیر عالیم
کیمی هانسی علمی یئنیلیگی وار؟ هانسی ادبی مکتبی
وار؟

آیدین متینی گؤروب فیکرینی بیتیرمه ییب صحبتی
یاریمچیق کسدى. متین اونلارا یاخینلاشدى. آیدین و
صابر ساکیتجه متینله سالاملاشیب باشقا موضوعدا
صؤحبتلرینی دوام ائتدیردیلر.

همین صؤحبتدن آرتیق ایگیرمی ایل کئچمیشدیر،
لاکین متین همین آندا کئچیردیگی سارسینتیلاری
اونوتمامیشدیر. نئجه ده اونوتسون کی؟ وطنینده
یوبیلئیلری نین رسمی شکیلده کئچیریلمه سیندن
ایمتینا ائدیردیلر. بو متین قلی نین ان درین لایلارینا
توخونوردو. آرتیق اون ایللردیر کی، آیدین و صابر
کیملریندن آردیجیل قیصاصینی چیخیردی. بیر نفر ده
اولسون همیئرلیسی نین عالیم و یا یازیچی کیمی
موسکودا کؤک آتماسینا ایمکان وئرمزدی. کؤمک
ائتدیگی، یئتیشدیردیگی آسپیرانت و دوکتورانلار،
یازیچی و شاعیرلر ایسه باشقا، یالنیز باشقا میلتن
نوماینده لری اولاردی. رهبرلیک متینین بو
خصوصیتینی چوخ قییمتلندیریر، یازیچیلار اتفاقیندا و
عالی آتئستاسییا کومیسسیاسیندا اونا رسمی و غیرى
رسمی گئنیش صلاحیتلر وئرمیشدیر. متین هم قیصاص
آلیردی، هم ده قورخوردو. قورخوردو کی، کؤمک ائتسه

متین خاصانوویچ عؤمرونون چوخونو فایداسیز کئچیرمه
دیگینی آنلايیردی. یاشی سکسه نی کئچمیشدی. اؤزونو
روسیادا ان چوخ تانینان یازیچیلاردان حساب ائدیردی.
اما وطنینده اونو نه یازیچی کیمی، نه ده عالیم کیمی
قبول ائدیردیلر. دوشونوردو کی، هموتنلری اونون
نایلیتلرینی هضم ائده بیلمیرلر. ۹۰-جی ایللرین اوللرینده
اؤزو باره ده یازیچی همکارلاری نین فیکیر موباديله سی
نین غیرى ایختیاری شاهیدی اولموشدور:

– صابر معلم، متین خاصانوویچ اؤزونون ائله راضی
گزیر کی، ائله بیل آلچاق داغلاری او، یارادیب. نه عالیم
کیمی بیر عالیمدی، نه ده کی، یازیچی کیمی بیر
یازیچی...

ساچلاری قار کیمی آغارمیش صابر اؤزونون یاشجا
بؤیوک اولان آیدینا اعتیراض ائتدی:

– نییه ائله دئییرسینیز؟ چوخ ازیت چکیر. ایلده بیر
کیتاب چاپ ائتدیریر. اؤزو ده کی، مسئل یئرده ایشله
ییر.

آیدین ریشخندله دئمیشدی:

میلتي نين بؤيوك يازارى كيمي تقديم ائندنه الى نين سؤزونو كسيب كوبود شكليله دئمشدى:

– سيزينه راضى دئيلىم، الى معلم. تاماميله سحو دئيرسينيز. من مخصوص اولدوغوم ميللتين دئيلىم، محض بؤيوك عموم روس يازيچيسييام. منى كيچيك بير مكانا سيغيشديرماقلا نه دئمك ايسته ييرسينيز؟

على متنين سؤزلريندن اؤزونو ايتيرميش، پرت اولموشدو. پرتليگيندن هئچ نه دئميرك، تلم-تله سيك چيخيشيني يئكونلاشديرپ تريونانى ترك ائت-ميشدى.

تدبيرده ايشتيراك ائندلرين بير قيسى متنين بو حركتينى پرت حالدا زالدا ايلشيب تعجبوجو ايچينده سئر ائديرديلر. بعضيلرى ايسه اعتراضلاريني بيلديرمك اوچون، بير-بير زالى ترك ائديرديلر...

صبره دوغما وطنيندن موسكوا شهرينه گلنده هئچ كسى تانيميردى. دؤولتراراسى موباديله پروگرامى اساسيندا گؤندريشله رئا ادبييات اينستيتوتونون دوكتورانتوراسيندا تدقيقات آپارمالى ايدى. اينستيتوتون علمى كاتيبى اونا متين خاصانوويچى يئگانه ايختيصاصچى كيمي علمى مصلحتچى اولماسيني مصلحت گؤردو، سونرا متنين تئلفون نؤمره سيني ده وئرميشدى كى، علاقه ساخلاسين. متين خاصانوويچ صبره نى اونيوئرسيتئته، كافئدرايا جاغيرميشدير. بير طرفدن علمى مصلحتچى اولماق مسله سيندن بويون قاجيرماق، ديگر طرفدن ايسه سه-بيره نين ايشى ايله تانيش اولماق ايسته ييردى. متين خاصانوويچ صبره نين اليازمالاريني گؤتوردوكده دئدى:

– اول سنين ايشيني اوخويوم. روس عاليملرينه چيى ايش وئرمك اولماز.

صبره متى نين ياشى نين چوخلوعونو نظره آليب جاواب قايتارماميش، سادجه تشككورونو بيل-ديرميشدى. صبره بير آيدان سونرا متينه علاقه ساخلاميشدى. او، ايشى اوخوماغا واختى اولماديغيني، آما موعين ماستر كلاس كئچمه يه حاضير اولدوغونو بيلديرميشدير. صبره بؤيوك قارداشى ايله متين خاصانوويچين تعيين ائنديكى واخت اونلار قوناق گلميشدى. سوئتلانا اونلارى صميمى قارشيلاماميشدى.

همين اينسانلار اونون يئريني توتار، مركز اوچون او اؤز عوضولونمازليغيني ايتيرر. بو فيكىرلر اونو راحت بوراخميردى، اوزون و قارائليق گئجه لرده اوياديب يازى ستولونون آرخاسينا آپاراردى. متين گئجه-گوندوز يازيردى. يازماق، اؤزو ده ميلتي نين منافيعينه اويغون تاريخى تحريف ائديب بديعى اثر يازماق اونون اوچون چوخ آسان بير ايشه چئوريلميشدى. رهبرليك ده اونون تاريخى بديعى ساختالاشديرماسيني موثبت قييمتلنديرير، اثرلرى نين تبليغاتينا بوتون دؤولت رؤسوسلاريني جلب ائتميشدير. موستقيلليگيني برپا ائتميش وطنين آزاد ياشاماق حاقي متنين "تاريخى" رومانلاريندا شوبهه آلتينا آليئيردى.

متين كيتابى نين تقديمات مراسيمينه دعوت ائنديكى اينسانلارين گلمه ديكلرى اوچون پريشان اولموشدو. سوئتلانا ارينين پرت اولدوغونو گؤروب اونا اورك-ديرك وئره رك دئيردى:

– ميتيا، اورگينه سالما. گليب چيخاقلار. ياي واختينا سالميسان. هامى ايستيراحتده دى. باغدا، خاريجده... شهرين يوللاريني دا بيليرسن، هر يئر تيخاج. حيرصلنمه، ايندى گه لرلر.

متين آروادينا هئچ نه دئمه ييب، تلاشلا قاپييا باخيردى. تقديمات مراسيمينده ايشتيراك ائتمك اوچون مؤعتبر وظيفه لى شخصلره كيتابيني هدييه گؤندرميشدى. اونون نظرينده معتبر، وظيفه لى، پوللو اينسانلاردان سونرا، ايكنجى درجه لى اينسانلار كيمي باخديغى دعوت اولونان قوناقلار ايسه تقديماتى كئچيريلن كيتابى اؤز حسابلارينا الده ائتملى ايديلر. بونون اوچون ده تقديمات كئچيريله جك زالين قارشيسيندا كيتابين ساتيشى تشكيل اولونموشدو. متين كيتابيني هديه ائتميش اينسانلارين چوخوسو تدبيرده ايشتيراك ائتميردى. كيتابيني هديه ائنديكى اينسانلارا چيخيش ائتمك اوچون سؤز وئريلنده ده معلوم اولدو كى، همين اينسانلار كيتابى اوخوماغا ايمكان تاپمائييلار. اونلار متيندن كيتابى اوخوماديقلارى اوچون اوزر ديله يير، قيساجا كيتابين نشر اولونماسى ايله علاقه دار تبريكلرينى چاتديريرديلار. تدبيرده چيخيش ائدن على معلم ايسه اونو

گۆزل آنلايىردى. مسابقە لردە مونىفىلەر ھىتى نىن عوضى اولاندا وطنىندن گلن مۇلىفىلرلر ائىرلىنى منفى قىيىمتلندىرر، اولارلر يولونو باغلایاردى. صبیره بونلاری بيلمىردى. أما ايندى قارشىسىندا اوتوردوغو متين وطن غئيرتیندن، دیندار اولماغیندان دانیشیردی. اۆزونون گنجلیگیندن، یازدیغی اثرلەر-رین مغزیندن صۇحبت آچیردی. صبیره علمی ایشی حاققیندا دانیشماق ایسته ییردی. أما متین صبیره- نین علمی ایشیندن ھىچ بیر شئی دئمیر، اۆزونون گنج-لیک خاطیره لریندن دانیشیردی. یاشادیغی ائوین علمی رهبری طرفیندن ھدیە اولونماسینی دانیشیردی کی، اروادی سوئتلانا ایچری گیریب عصبی حالدا اری نین اوستونه قیشقیردی:

– سنە بو قدر ایشلە مک اولماز. خستسن. صاباح دا ایجلاسا گئتمە لییک. منیم دە، اۆزونون دە چیخیشینی یازمالیسان.

سونرا صبیریلە قارداشینا اوزونو توتوب دئدی:

– بیزی سیزین بیر یئرلینیز تدبیره چاغیرمیشدی. صاباح اوچون. اورا گندە بیلیمه جگیک. موھوم تدبیر اولمالیدیر. اورا گئدە جگیک. منیم دە، مە-تین خاصانوویچین دە چیخیشی وار. اولارلی ھلە حاضرلاماییب.

صبیره عصبلشسە بئلە، بونو بوروزە وئرمک ایستمە دی. قارداشی نین سوئتلانا کوبود جاواب وئره جگینی حس ائدیپ تئز دیللندی:

– ناراحات اولمایین. ائلە دە گئتمە یە حاضرلا-شیردق. آرتیق قاش قارالیر. متین خاصانوویچ اۆز ھە-یاتیندان دانیشیردی. سۆزونو یاریمچیق کسمک ایستمە دیک.

سوئتلانا ھىچ نہ دئمە ییب اوتاقدان چیخدی. صبیره الینی اوزادیب ماسانین اوستونده کی علمی ایشینی ییغیشدیریردی کی، متین صبیره یە دئدی:

– اون ورقینە باخمیشام. او بیرلیرینی دە علمی مصلحتچین نظردن کئچیرر.

صبیره باشی ایلە متی نین سۆزلرینی تصدیقلە ییب دئدی:

– متین خاصانوویچ، علمی ایشیمی مونوقرافیا کیمی نشر ائتدیرمک نیتیندیم. مونوقرافیاین ریحیسی اولای بیلرسینیزی؟

متین صبیره یە باخیب ترددود ایچریسیندە دئدی:

صبیره قارداشی ایلە متین ایش اوتاغینا کئچمیشدی. متین اولارا ایشلمە یە یئر گۆستریب اۆزو یازی ماساسی نین آرخاسینا کئچیب ایشلیدی. صبیره نین بیر آی اول اونا وئردیگی علمی ایشی ماسانین اوزرینە قویوب دئدی:

– من اۆزوم صبیره دن خواهیش ائتمیشدیم کی، علمی ایشینی وئرسین، اوخویوم، قئیدلریمی ائدیم. وخت تاپا بیلیمە دیم. وخت دئیندە، من وختیمی بۇ-لورم. ثمرە لی وخت، ثمرە سیز وخت، ایتن وخت و س. ثمرە لی وخت منیم اۆز ایشلریمە صرف اولونان وختدیر. یعنی، علمی ایش ایشلە مک و بدیعی اثرلر یازماق. بو وختیمین ثمرە لی کئچدیگی نین گۆستریجیسیدیر. باشقا بیر کسین ایشینی اوخوماق بو آرتیق ثمرە سیز وختا آیددیر. یعنی عۆمروندن گئدن وختین ثمرە سی اولمور. بیر دە اولور ایتن وخت. ھىچ بیر ایش گۆرمورسن. مثلن، تئلوووزورا باخماق، قوناقلا صۇحبت ائتمک، تئلفونلا دانیشماق، تئاترا گئتمک و س. بونلار ایتن وختا آیددیر. سۆزومون معناسی اودور کی، مندە وخت دارلیغی وار. ایمکان تاپیب صبیره نین ایشینی اوخویا بیلیمە دیم. آنجاق بیر اون ورقینە نظر سالدیم. باغیشلاپ، أما او ایشی تام اوخوماغین یئرینە بدیعی سطرلر یارادارام. بیلیرسینیز کی، سون عصرە میلیمیزین مندن داھی یازپچیسى یوخدور. یازارلاریمیزین ایچریسیندە ان داھیسى منم. منیم یازدیغیم ھر جوملە گلجە یە بیر یادگاردير، ایرسدیر.

صبیره اولجە متینە، سونرا دا باشینی آشاغی سالیب پرت اولموش قارداشینا باخدی. متین خاصانوویچین بو حرکتی عۆمرونو یاشامیش، آنجاق الدە ھىچ نہ ائدە بیلیمە یین اینسانین دوشونجە سی ایدی. یاشادیغی حیاتین بوشلوغونو باشا دوشن متین حیاتی ایتن وختینی یازماقلا دولدورماق ایسته ییردی. ائلە بیل یازماقلا حیاتی نین معناسیز کئچمیش ایللرینی دولدوراجاقدی. صبیره وطنیندە اونو دا ائشیتیمیشدیر کی، روسییا یازپچیلار اتفاقی نین خطی ایلە سید یونیسین کیتابینی بوراخماغی پلانلاشدیریبیلارمیش. محض متین تاثیرى نتیجه سیندە او کیتابین نشر ائدیلمە سی دایاندریلیمیشدیر. متی نین بو حرکتینی ھىچ کیم باشا دوشە بیلیمە میشدی. أما اۆزو ائندیگی حرکتین معناسینی

شریف تعجوبله همصؤحبتینه باخدی. سونرا قطعیتله دئدی:
 – آنلامادیم، متین خاصانوویچ، نیی بیلیمیرم؟
 متین شریفه باخیب چیگینلرینی چکیب آراملا دانیشماغا
 باشلادی:

– قرآنین ستروکتورونو یئنیدن قورماغیم سببسیز دئییل.
 عربلر سوره لری دوز یازماییلار. داها دوغروسو دوز ایضاح
 ائتمه ییبلر. من لازیمی اولان دوزه لیشرلی ائتمیشم. قرآندا
 اولان سوره لرین ایضاحی منیم کیتابیمدا دوزگون وئریلیب.
 معطل قالیرسان کی، عرب عالیملری نین بیری ده قرآنین
 سوره لرینی دوز ایشله یه بیلمه ییب.

– متین خاصانوویچ، بس عرب الیفباسینی و عرب دیلینی
 مکمل بیلیرسینیز؟

متین باشینی بولاییب دوداقلارینی بوزوب ناراضی-ناراضی
 همصؤحبتینی سوزرک دئدی:

– اوشاق کی، اوشاق. مگر، قرآنین استروکتوروندا دوزه لیش
 ائتمک اوچون عرب دیلینی و الیفباسینی بیلیمک گرکدیر؟
 شریف سادلؤوجه سینه دئدی:

– قرآنی مکمل و تفصیلاتی ایله اؤیرنمک اوچون محض
 دیلی و الیفبانی بیلیمک واجیب شرطدیر.

متین ایستئهزا ایله شریفه باخیب باشینی بولادی. سونرا
 اؤزوندن راضی حالدا دئدی:

– هئچ ده همیشه ائله دئییل. قرآنی اؤیرنمک اوچون نه
 عرب دیلینی، نه ده عرب الیفباسینی بیلیمک گرکدیر.

شریف متینله راضی اولمادیغی اوچون قطعیتله دئدی:

– یوخ، یوخ. متین خاصانوویچ، مندن اینجیمین، من بو
 مثله ده سیزنله تامامیله راضی دئییلیم. عرب قرامماتیکاسی
 اؤزونون زنگینلیگی و مورککبلیگی ایله سئچیلیر. عرب
 سؤزلری نین موختلیف معنالاری وار. او معنالاری بیلیمه
 دن...

متین شریفین سؤزونو بیتیرمگینه ایمکان وئرمه ییب دئدی:
 – شریف... منه عرب دیلی نین اینجه لیکلرینی بیلیمک نه
 یه گرکدیر؟ دئ گؤروم، نه یه گرکدیر؟ عرب دیلینی و
 الیفباسینی اؤیرنمک آرتیق بیر ایشدیر، اوغول. اونو هله باشا
 دوشمزسن. منی سونرا باشا دوشه جکسن. قرآنی باشقا دیللره
 اولان ترجومه لریندن گؤتورموشم. اساسن ده، روس دیلی،

– اینجیمه. اول بیلیم. اوخودوغوم اون ورقه قدرکی
 یازیلارین، منیم عؤمرو بویو یازدیقلاریمین عکسیدیر. عؤمرو
 بویو دئدیکلریمی تکذیب ائدیر. من سنین او مونوقرافییانین
 ریچیسی اولسام، اوندا گرک دئمیش اولدوقلاریمی اینکار
 ائدم.

صبیره متین خاصانوویچه باخیب تعجوبله سوروشدو:

– دوز یازمامیشام؟

متین یوماق کیمی بوزوشموشدو. اوزونده ریاکار بیر
 تبسسومله دئدی:

– باغیشلا صبیره. اوز وورما... اول بیلیم. صبیره نه ایسه
 دئمک ایسته ییردی کی، شریف دیللندی:

– متین خاصانوویچ، آرتیق گئجیدی. بیز گئدک. یولوموز
 اوزاقدیر.

متینله ساغوللاشیب ائودن اوزاقلاشمیشدیلا ر کی، شریف
 غضبله صبیره یه دئدی:

– گؤر منی کیمین قاپیسینا گتیرمیسن؟ اؤزومو زورلا
 ساخلامیشدیم.

صبیره قارداشینا قولاق آسیب چیگینلرینی چکدی. سونرا
 گولومسه ییب دئدی:

– نه بیلیم؟ اینسانلار موختلیف اولور...

هر ایکسی فیکیرلی حالدا دایاناجاغا طرف آد-
 دیملادیلار...

قاپی-باجادا فنورال چووغونو قار اوینادیردی. اوجاقدان گلن
 ایستیلیک و چارتیلتی سسی اوتاغا حضور یاییردی. متین
 اوغلوندان یاشجا چوخ کیچیک اولان شریفله دین حاقیندا
 فیکیر موبادیله سی آپاریردی. متین الینده توتدوغو کیتابی
 گؤستریب دئدی:

– شریف، اوغول، من آنادان دوغولاندا قولاغیما قرآندان
 سوره اوخویوبلار. بو کیتابیم ایسه دینه بؤیوک دیشیکلر
 گتیره جک.

شریف همین کیتابلا آرتیق تانیش ایدی، اونا گؤره ده متینه
 باخیب تعجوبله سوروشدو:

– متین خاصانوویچ، اؤزونوزو دیندار حساب ائدیرسینیز؟

– گؤرونور سن چوخ شئی بیلیمیرسن.

– متین، سنین اثرلرینی سندن باشقا اوخو-یان اولوبمو؟
اؤزونه نیه ازیت وئیرسن. آدیم کیمی امینم کی، یازدیغین
کیتابلاری اوخویان یوخدور. تاریخ بویو سنی کیمی چوخ
یازیچیلار اولوب. شۆهرتپرست، خودبین (منجیل)، اؤزوندن
راضی و ...

متین عزراییلین دئدیکلرینه فیکیر وئرمه ییب، اؤزوندن
راضی حالدا دئمیشدی:

– نیه ده کی، یوخ؟ بوتون طلبه لریم... عزراییل یئنه
قهقهه چکیب گوله رک اونون

سؤزونو آغزیندا یاریمچیق قویوب دئمیشدی:

– طلبه لر؟ هه طلبه لرین اولاییلر... اوخویورلار. اثرلرینی
اوخویان طلبه یه مئخانیکی زاپوت (امتحان) یازیرسان،
پروقرا می بیلن طلبه یه قییمت یازمیردین، اینجیدیردین.
یادیندان چیخیمی؟ کیتابخانالاردا، کیتاب رفلرینده
کیتابلارینی توز باسیب. اوخویان یوخدور. وارسا، تک-توک. او
دا نه یه گؤرسه اوخویور.

متین عزراییللا مباحیثه ائتمک فیکرینده اولمادیغیندان
نسلی حاقیندا دانیشماغا باشلادی:

– هئچ بیلیرسن، من نجه بیر نسیلدنم؟ عزراییل
قانادلارینی گرنه ییب دئمیشدی:

– بیلیرم. نسلی نین نوماینده لرینی بیر-بیر او بیرى دونیا یا
من آپارمامیشام مگر؟
متین غضبه دئدی:

– اونلارین ایمکانی وار ایدی کی، وظیفه صاحیبی
اولسونلار. اولمادیلار... اولسایدیلار ایندی اؤزوم ده، اوغلو
دا، نسلیم ده ایمکانلی اولاردی. وار-دؤولت باشیمیزدان
آشاردی.

عزراییل یئنه گولموشدو. سونرا ایسه جیدی شکیلده
دئمیشدی:

– قوجا، دئییه سن قوجالیدیقا عاغلینی ایتیریرسن. همیشه
شخصی مثله لرین اوچون میلتن آدیندان دانیشمیشان.
شخصی ماراقلارین اوچون میلتن تاریخینی، تاریخی
فاکتلاری تحریف ائتمیسن. او سببدن ده سنین اثرلرین
... یانلارین راییندن کئچیب، طمطراقلا نشرینه ایجازه
وئریلیردی. یاخشی قونورارلار آلیردین. نه تئز یادیندان

اینگیلیس دیلی، بیر ده کی، آنا دیلیمیزه اولان ترجومه لردن
ایستیفاده ائتمیشم. و عرب عالیملری نین قرآنین تفصیلاتیندا
بوراخدیغی سحولری گؤسترمه یه نایل اولموشام. همین ایشی
ایکی آیا ایشله میشم. فوندا وار ایدی. پول آییرمیشدی، ایش
تعجیلی، ایکی آیا حاضیرلامالی ایدیم. اؤزوم ده گؤزلمیردیم،
ایشی واختیندان اول یئرینه یئتیردیم. یعنی ایکی آی مدتیته
او جور ایشی بیتیره جگیمه امین دئییلدیم.

شریف مباحیثه نی دوام ائتدیرمک ایستمیردی. متین
شریفین سوسدوغونو گؤروب دئدی:

– منیم کیتابیمین تقدیماتی اولاندا، بیر نفر ده اولسون
ایسلام دینیته ریایت ائدن آدام منیم بو خیدمتیمی دیلرینه
گتیریب قوروجا تشککورلرینی بئله بیلدیرمه دیلر. بو قدر
گئرلیک اولار؟ پاخیللیق اولار؟ سونرا اینتئرنت سابتلاریندا،
قزئت و ژورناللاردا اوخویورام کی، منیم یوکسک و نفیسه
ایشلنمیش کیتابیم حاقیندا تنقیدی مقاله لر یازیبلار. بو قدر
تنقیدی یاناشماق اونلارین گئریده قالماقلاری نین
گؤستریجیسیدیر. معروض قالیب، عوملار.

متین سون واختلار اؤلومو حاقیندا فیکیرلشیر، اؤلومدن
قورخدوغونو آنلایردی. تئز-تئز عزراییللا صؤحبت ائتدیگینی
نه آروادینا، نه اوغلونا ایناندیرا بیلمیردی. اونلارین عینادلی
تکیدیندن سونرا، ائله دوشونوردو کی، عزراییللا صؤحبت
ائتمه سی قالوسیناسیبا دیر. عزراییل گؤزونه گؤرونوب اونونلا
صؤحبت ائتمه یه باشلایاندا، متینی او بیرى دونیا یا دعوت
ائندنه، چالیشیردی کی، عزراییلی آلداتسین. بیلیردی کی،
عؤمرو بویو یاخشیلیق ائتمه ییب، اونو او بیرى دونیا دا هئچ نه
گؤزلمیر. آخرت دونیاسیندا یئری ائله ده جهننملیکدیر. اونا
گؤره ده عزراییللا صؤحبتینده اونا یالواریب مهلت ایسته
ییردی:

– یالواریرام، سنه. هله منیم جانیم دیمه. منی نئینیرسن؟
قوجالمیشام، نیینه گرک اولاجام. بو دونیا دا هله گؤروله سی،
تاماملاناسی چوخ ایشیم وار. هله یازیلاجا یازیلا ریم وار. منه
ایمکان وئر، اونلاری بیتیریم. آدیم کیتابلاریملا قالا جا ق.
عزراییل قهقهه چکیب اورکدن گولوب ایرونیا ایله
دئمیشدی:

عزراییل متینله قطعیتله راضی اولمادیغینی بیلدیریب دئدی:

– یارادیجیلیق تانریدان وئرلن بیر ایمکاندیر. یازار اثرلری ایله اینسانلاری عدالته و کامیلییه یؤنلتمگی باجارمالیدیر. آیدیندیر.

متین عزراییللا مباحیثه سینه سون قویماق اوچون دئدی:

– بیلیرسن، من داهی اینسانلارلا بیر تاریخده آنادان اولموشام.

عزراییل متینه ساتاشماق مقصدیله سوروشدو:

– هانسی داهی اینسانلارلا بیر تاریخده آنادان اولموسان؟

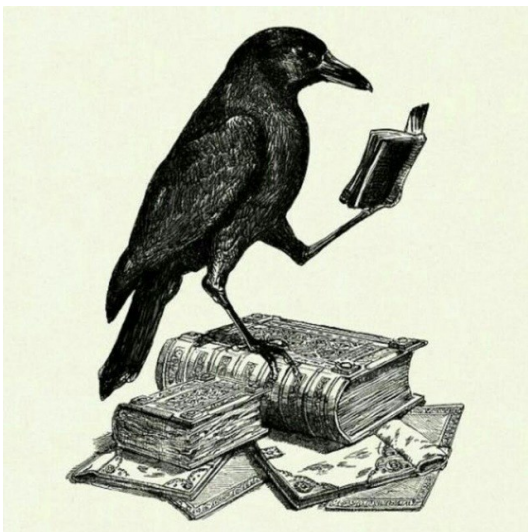
متین عزراییلین سسینده کی سارکازمی دویماییب سؤزونه دوام ائدیپ دئدی:

– هیتلرله بیر تاریخده آنادان اولموشام. بو-تون داهی اینسانلار عئینی تاریخده آنادان اولورلار. من ده داهییم. ادبیات کوریفئییم.

عزراییل تعجوبله قارشیسیندا دوران اینسان جیلدینده اولان مخلوقا باخاراق دئدی:

– یازیقار اولسون سنه متین. سن نه بدبخت بنده سن. سن یازیچی دئییل، متن جیزماچیسیسان...

متین بوزوشوب چؤمبله رک آلتدان یوخاری سسسیز- سسسیز عزراییللا باخدی. عزراییلین اونا وئردیی «متن جیزماچیسی» آدی کئچیردیگی معناسیز حیا-تینا وئرلمیش قییمت ایدی ...

چیخدی، آی قوجا؟ حاکیمیت صاحیبلری نین ماراغینی گودن فورمادا حقیقتی تحریف ائتمیسن. بونو سنه باغیشلا یاجاقلار؟ طبیعی کی، یوخ، آی قوجا. نسلینی ده، اعلا تانییرام...

عزراییللا صؤحبت ائدنده منن عکسیدییگینی متین گؤزل آنلایردی. عزراییللا حیاتین معناسی، عقیده، میلی و دینی دیرلر باره سینده مباحیثه لر ائدیردی. متین عزراییللا بو باره ده اوزون

اوزادی مباحیثه ائدیردی. متین اؤزونو اینسانلاردان اوستون، یوکسک حساب ائتمه سینی دئینده، عزراییل متی نین سؤزونو سرت شکیلده کسه رک دئمیشدی:

– میلتنن آزدانیش. میلتن سنه چکدیگی امک، بورنوندان نییه گلمه دی؟ بو دوشونجیله، میلی نین جاهیللیک دؤورونده یاشادیغینی نجه دوشونورسن؟

متین اؤزونون دوغرو اولدوغونو ایثبات ائتمک اوچون میلی نین آدسان آرخاسینجا قاجدیغینی، وضعیفلی و وارلیلارا پرستیش ائتمه سینی عزراییلین دیقینه چاتدیریب دئدی:

– میلتم اونا گؤره جاهیللیک دؤورونده یاشاییر کی، هله میلتم کیمی فورمالاشماق عوضینه، محو اولماغا گئدیر. اینکیشاف عوضینه تنزول ائدیر. آد-سان آرخاسینجا قاجیرلار. وظیفه لیلره، پوللورلار، داها دوغروسو ایمکانلیلار پرستیش ائدیرلر. ائله بیل همین کسلر پولونو، وارینی، وظیفه سینی اونا وئره جک. اونلارلا کلمه کسمگی اؤزلرینه شرف بیلیرلر. کاسیب-کوسوبو آدام یئرینه ده قویمورلار.

عزراییل متینی باشدان-آیاغا سوزوب سوروش-موشدو:

– بس سن اؤزون ائله دئییلسن؟ سن میلی نین اوولادلاریندان فرقلیسن؟ سن اؤزون یاخشی بیلیرسن کی، اونلاردان بئترسن.

عزراییللا مباحیثه ائتمگین معناسیز اولدوغونو بیلن متین سوسدو. یارادیجیلیق اوستونده موباریزه ائدنده ایسه متین دؤزمه ییب دئدی:

– یارادیجیلیق اینسانا اونا گؤره لازیمدیر کی، او بیر اینسانلاردان فرقنه بیلین، اوستون اولدوغونو تصدیق ائتسین.

مولف با به تصویر کشیدن طبیعی رمز خیر خواهی موجود در حالات و روانشناختی هیجانات و اضطرابهای انسانهای نجیب، برای جان بخشیدن به تیپ اولیه آنها تلاش کرده، و برای آفرینش یک نمونه ی بدیع که نجابت و خیر خواهی موجود در وجود آنها را در طرح اولیه نمایش می دهد تلاش کرده است.

مضمون اثر بدین شکل می باشد:

بعد از سالیان طولانی خانواده ای که دارای امکانات کافی بود، صاحب یک فرزند می شود. ناطق و مریم والدین که شادیشان وصف ناپذیر بود در زمان معینی از سن کودک متوجه می شوند که فرزندشان کر و لال است. وقتی خانواده می بینند که تمام معالجات بی فایده است طالع فرزند خویش را با پروفیسور متخصص به نام استاد ناظم گره می زنند. پروفیسور ناظم که روانشناس برجسته ای است در زمینه ی کاراته ورزشکار و متخصص می باشد. پروفیسور ناظم با آموختن اسرار کاراته به رامیز ۲ ساله، با ورزش و خواندن و نوشتن و تحصیل اومشغول شده از او انسانی زیبا، فرزندی عاقل و هموطنی سالم برای جامعه و خانواده اش تربیت می کند. رامیزی که با عشق به والدینش احاطه شده بود، اگرچه نمی توانست سخن بگوید و بشنود، ولی به صورت جوانی که سبب خوشحالی والدینش می شد و برای جامعه و هموطنانش انسانی به درد بخور و پر فایده بود به بار آمد.

اسم اثر ۹۹ برادر است. یقیناً در دنیا هیچکس ۹۹ برادر تری نداشته است، ولی وقتی رامیز کوچک بود، وقتی از او پرسیدند دلت چه می خواهد؟ او ۹۹ برادر و وجود یک شهر کوچک را خواسته بود.

مولف اثر، رقم ۹۹ را در حالت رمز استفاده کرده که اسامی زیبایی پروردگار است که برای دعا جهت شفای رامیز توصیه شده است و تعداد آنها ۹۹ می باشد.

(ر_رحمان) مایه ی خیر و رحمت برای تمام آفریده ها،

(ر_رحیم) مرحمت کننده، (ل_خالق) هر چیز را از نابودی و

نیستی خلق کننده، (ل_عالم) همه چیز دان و

داننده، (ل_حاکم) حکمران و حق را به جای خود

نشاننده، (ل_صابر) بسیار صبر کننده، (ل_واحد) تنها و تنها حاکم.

چند تا از این اسامی زیبا می باشند.

در یک جایی از اثر رامیز با اشاره ی دست می گوید: خداوند من ۹۹ اسم دارد، به همین خاطر من وجود برادرانی که لایق این اسامی باشند را می خواستم.

۹۹ قارداش (نمایشنامه) ۱

99 QARDAŞ

یازان : رامیز عبدالله یئو

ترجمه المیرا زنجانی (صنم)

مقدمه

جستجوهای خلاقانه:

رامیز عبدالله یئو هنرمندی است که دائماً در پی جستجوهای خلاقانه است.

و در پی این جستجوها، اشعار غنایی موجود در محبت شیرین، وطن، خاک، اشعار تغزلی لطیفی که هموطنان ساکن در وطن را موضوع قرار داده بود، و با کمیدی های "تاجر" و "چاره ای برای تقدیر وجود ندارد" نبض زمان را در دست گرفته بود، و به نوشتن موضوع های معاصر تر پرداخت و یک اثر درام به نام ۹۹ برادر را منحصر به یکی از مشکلات معنوی و اخلاقی جمعیت اختصاص داد.

با نفوذ به عالم درون انسانها، و درک دنیای خلق شده توسط هیجان و اضطراب معنوی، شکست های روحی و هیجانات روانشناسی معنویات انسان را توسط قلم به کاغذ ارائه کرده. که در خلاقیت بدیعی معاصر مشروط به حفظ تصورات و حقیقت خویش است.

از این دیدگاه در کتاب درام ۹۹ برادر رامیز عبدالله یئو به زبان و خط مادری تعبیرات به کار رفته در روابط داخلی قهرمانان داستان باعث ایجاد فواید متقابل در رابطه با یکدیگر می شود.

۹۹ برادر (نمایشنامه)

تقدیر و سرنوشت به خانواده ای که دارای امکانات فراوانی بود و در طول سالیان دراز به حالت ناامیدانه و حسرت منتظر فرزند بود امروز بالاخره شادی بخشید. شدت خوشحالی و شادی برادر ناطق، محمد از چشمهایش دیده می شد.

ناطق: شکر خدا امروز فرزندم را خواهم دید، بر روی بازوانم، فرزندم، ادامه دهنده ی نسل، صاحب و وارث دارایی و اموال را با اشک شوق خواهم نگرست. خداوندا شکر.

محمد: برادر خداوند دعاها را شنیده و یک پسر به تو عطا کرده است.

ناطق: هی برادر، شکر خدا

پرستار در حالی که به ناطق نزدیک می شد، نوزادی را که در آغوش داشت را تقدیم ناطق کرد. سر و صدای شادی و نشاط برادران اطراف را فرا گرفت. محمد پولها را از جیبش درآورد و شروع به ریختن پولها همانند شهابش بر روی طفل و پرستار کرد. در این هنگام پزشک نزدیک شد.

پزشک: متوجه حالتان هستم، این شادی همان نشاطی است که سالها به دنبالش بودید، اما در اینجا انجام این حرکات ممنوع می باشد. برادران از پزشک معذرت خواستند.

ناطق: محمد، برادر، برویم خانه

محمد: بله، برویم

در حالی که سوار ماشین شدند در طول مسیر در ماشین جدیدشان دیسک را داخل ضبط گذاشتند و با شادمانی به تکرار و زمزمه ی ترانه پرداختند و شروع به خواندن کردند.

در مقابل خانه از ماشین پیاده شده داخل خانه شدند. پشت میزی که سفره ای از نعمات رنگارنگ بر روی آن چیده شده بود رفته و می نشینند، خدمتکاران باده ها و شراب را در جام ها ریخته و با احترام و نزاکت می آورند. محمد: ناطق اسم بچه را چه خواهی گذاشت؟

ناطق: با دوستم صلاح و مصلحت کرده ام، اسمش را اسم پدرمان رامیز خواهیم گذاشت. محمد: ای خدا، چه حکمتی است که در این مورد همدلیم. می دانی برادر چند روز بود که می خواستم از تو درخواست کنم که این اسم را بگذاری. شکر خدا که مطابق نظر من شد. بچه های من دختر هستند و من پسر و نقطه ی عطفی در زندگیم ندارم، این قسمت برادرم بود که اتفاق افتاد. شکر. ناطق: بله برادر سالیان طولانی بود که حسرت اولاد همراه

ناطق پدر رامیز دعا می کند که برای به فرجام رساندن خواسته ای که در دل پسرش افتاده خداوند به او امکان دهد تا در نقاط مختلف دنیا ۹۹ کر و لال را که همانند پسرش هستند جمع کرده آنها را حمایت کرده و آنها را تربیت کند و خداوند به آنها روزی و برکت دهد. تربیت و تحصیل پروفیسور ناظم و کمک های ناطق و برادرش محمد و مهربانی و شفقت

مریم مادر رامیز سبب می شود ۹۹ برادر که همگی درست مثل رامیز تکامل یافته و کامل بودند سر راهش قرار گیرند.

در قسمتی از نمایشنامه رامیز به خواسته ی خود در مورد ۹۹ برادر می رسد. رویای شهر کوچک هم با تخیلات نویسنده مطمئناً در بهترین قسمت اثر نوشته خواهد شد. شهری محو شده که در سایه ی خیر خواهی انسانها از نیستی و فنا به صورت ایده آل هست شده است.

مولف در چهره ی محمد، ناطق، مریم، رامیز، و پروفیسور ناظم که تمثیل کنندگان یک خانواده ی خیر خواه و نجیب هستند، تفکرات ملی که ریشه در وابستگی ها دارند را در خصایل انسانی به صورت روشن و ساده در زندگی واقعی مردم بیشتر به نمایش کشیده کشف و القا کرده و یک نمونه ی بدیعی برای دعوت انسانها به اعمال خیر ایجاد کرده است. در این اثر شعر و درام با هم در یک وحدت ارگانیکی هستند. درون مایه و معنای اثر از پاکی و تمیزی عالم معنوی و روانشناختی موجود در باطن انسانها گرفته شده است. مبارزه ی سخت موجود در میان ایدئولوژی و تفکرات، حرام و حلال جدید، زحمت و پیروزی، ضربه ی معنوی به جمعیت، و در مقابله با این ضربه بیش از مبارزه ی موجود در بین طرفین مبارزه با غلبه ی یک ایدئولوژی و تفکر جدید پایان می پذیرد، این غلبه حقیقت و قدرت است. ترنم قدرتی است که به سمت حقیقت سوق می یابد. رامیز عبدالله یئو دو نمونه ی مالکانه را در اثرش مورد بحث قرار می دهد، یکی قدرت و تملکی که برای کمک به خانواده ی خیر خواه به کار رفته، دیگری قدرت و تملکی که به جنایت کمک می کند.

البته در دوره ی رژیم گروگانگیر شوروی سابق انسانهایی که صاحب چنین تپیی بودند اگر وجود داشتند هم آوردنشان به صورت آشکارا و واضح در یک اثر بدیع و آشکار ممکن نبود. چونکه در پشت سر هر دوی آنها باید وجود یک جنایت نوشته می شد. دقت شما را به این مساله جلب می کنم که اثر رامیز عبدالله یئو که خواهان تبدیل مسائل موجود به نمونه ی خیر خواهانه بود، بر اساس این اثری که به صورت جالب به اتمام رسیده سریالهای تلویزیونی زیاد و کارتون های جالبی برای بچه ها می توان ساخت.

پروفیسور معارفه حاجیینوا

فامیل به فامیل هایش زنگ زد. روزها پشت سر هم می گذرند و سرانجام روز موعود از راه می رسد. رامیز را بعد از سورپرایز از بیمارستان به خانه می آورند، برایش قربانی می کنند، همه خوشحال هستند. مریم: نوای خدای من چه سورپرایز زیبایی است؟! ناطق: عزیزم، فرزندان به خانه آمده، فرزندان رامیز، تورا بسیار دوست دارم. مریم: من هم همینطور، سلامت باشی

ناطق: دوستان و فامیل های عزیز، امروز شادی من حد و حدود ندارد، از تک تک شما سپاسگذارم، خوش آمدید، دوستان و فامیل ها در حالی که به ناطق و مریم نزدیک می شوند، به آنها تبریک می گویند. شب زیبایی خلق می شود، بعد از اتمام مهمانی و راهی کردن مهمانها، مریم و ناطق وارد اتاق رامیز می شوند و با دقت به رامیز نگرسته و محبت خود را با تبسم به رامیز می فهمانند و روزهای شادی و خوشبختی شروع می شود. زمانی که رامیز به ۲ سالگی می رسد، نقص های شنوایی و گفتاری او آشکار می شود، درمان روانشناسان و پزشکان متمر ثمر واقع نمی شود، به همین سبب ناطق به پروفیسور ناظم مراجعه می کند و خواهش می کند که حرکات زبان کر و لال و همچنین چگونگی طرز زندگی بدون مادر را به صورت دایمی به رامیز بیاموزد. پروفیسور ناظم قبول می کند. ناظم علاوه بر اینکه روانشناس و معلم خوبی است، در ورزش کاراته متخصص و ورزشکار است، ناظم همانند یک کودک در حرکاتی که رامیز دوست داشت شرکت می کرد، تدریجاً خود را به بچه نزدیک کرده و عادت می دهد و محبت و علاقه ی بچه را به دست می آورد، علاقه ی رامیز به کاراته توسط ناظم روزه روز افزایش می یابد.

با گذشت سالیان رامیز حرکات کر و لالها را می آموزد. همه افراد خانه مثلاً: رامیز، ناطق، مریم، محمد، همچنین خدمتکاران تمام این حرکات و اشارات را یکایک به کار می گیرند و طبق آن رفتار می کنند. هیچ کس پیش رامیز حرف نمی زند. ناظم نوشتن حروف و درک آنها را، همچنین تمام فنون درسی را به رامیز می آموزد. رامیز اگرچه نمی توانست سخن بگوید و بشنود ولی در حالی که به یک جوان کامل تبدیل شده بود توانسته بود موقعیت خود را در زندگی تثبیت کند و این امر در سایه ی عشق و محبت والدین به دست آمده بود.

مریم: ناطق مرا برای گردش به جای زیبا و دیدنی ببر تا فرزندان رامیز هم قدری دور از خانه استراحت کند. چه می گویی؟ آیا موافقی؟

ناطق: البته عزیز من کجا می خواهی برویم؟

مریم: من نمی دانم، تو بیاندیش

خانواده ی ما بود، و این حسرت به ما آموخته بود که با امید زندگی کنیم.

محمد: بلند شو بیا در مقابل شومینه بنشینیم. در حالی که هر دو بلند شده بودند بر روی صندلی های راحتی نشسته و نور آتش درون شومینه را با دقت تماشا کردند. ناطق: انسان همانند این آتش است، در ابتدا ظریف و لطیف است بعد هم سخت تر، پر سر و صدا و قدرتمند تر می شود. بعد ضعیف تر می شود، خاموش می شود و استعدادش خاموش می شود، این نمونه ای از شخصی است که عمر انسان را از کنار نظارت کرده و دیده است. محمد: بله برادر، عمری را که خدا بخشیده است باید به صورت عالی زندگی کنیم. و باید به آن ارزش دهیم که بعد ها عذاب پشیمانی را نکشیم. (در حالی که شماره ها را وارد تلفن می کند به بیمارستان زنگ می زند)

آقای دکتر ببخشید اگر امکان دارد با شریک زندگیم صحبت کنم، یک کلمه حرف دارم، می خواهم به او تبریک بگویم.

البته منتظر باشید به شما زنگ خواهیم زد. بعد از چند دقیقه دکتر زنگ می زند

- بفرمایید:

ناطق: سلام عزیزم، تبریک می گویم، چطوری؟

مریم: شکر خدا، خوبم، خیلی خوشحالم

ناطق: خوشبختم، چراغ امید ما روشن شده، به نظر من امروز در زندگی ما بلند ترین قله ی خوشبختی است.

مریم: بله عزیزم، اسم بچه رامیز خواهد بود، اینطور است؟

ناطق: بله جانم رامیز می گذاریم، محمد پیش من است، سلام می رساند. او نیز همین اسم را انتخاب کرده بود.

مریم: سلامت باشد، سلام مرا به او برسان، سلامت باشی عزیزم، اجازه نمی دهند زیاد حرف بزنم.

بله عزیزم، امیدوارم سالم و سلامت همراه پسرم وارد خانه زیبایمان شوی، بی صبرانه منتظر این روز هستم، آمین، آمین برادر من بروم تو استراحت کن، الان چند ساعت است که سر پا هستی و خسته ای، انشالله دوباره همدیگر را می بینیم، هر خدمتی لازم داشتی زنگ بزن.

بله برادر، هر طور مصلحت است، (بلند شده و محمد را تا دم در همراهی می کند)

محمد در حالی که از شادی در پوست خود نمی گنجید سوار ماشین شد. ناطق بی صبرانه منتظر برگشت همسر و پسرش از بیمارستان به خانه بود، برای مشخص کردن روز ورود رامیز به خانه و تهیه یک گوسفند قربانی و تقسیم شادیش با دوستان و

ناظم: آنها را بر ندار، می خواهی چه کار؟ بگذار در خانه بمانند (با اشاره ی دست). رامیز: نه اینها اسلحه هستند، باید کنار من باشند (با اشاره ی دست). ناظم: ما به گردش می رویم به جنگ و دعوا نه (با اشاره ی دست). رامیز: پدرم گفته: "وسیله را نگه دار، زمان استفاده اش فرا می رسد". (با اشاره ی دست). ناظم: بله، اگر پدرب گفته پس می توانی بیاوری (با اشاره ی دست). ناظم طریقه ی استفاده از اسلحه ها را در طی این سالها به رامیز آموخته بود. او چاقو و تبر را با فاصله ی ۵ الی ۱۰ متری دقیقاً به هدف می زند. حرکات شمشیربازی را به صورت کامل و عالی آموخته بود. دوی با سرعت، شنا، بکس، کشتی آزاد و قوانین استفاده از تمام رشته های ورزشی را به صورت کامل آموخته بود. این کار برای یک بچه ی ۹ ساله همانند یک بار زیاد و اضافی می توانست دیده شود. اما رامیز به ورزش با عشق فراوان اخت گرفته و اصلاً احساس خستگی نمی کرد، تا این حد صبور بودنش پروفیسور ناظم را بسیار خوشحال می کرد. محمد همسرش آیسل و دخترانش سودا و سونج را از ماشین پیاده کرده و برادرش ناطق را صدا می کند محمد: برادر ما آمدیم، کجایی؟

رامیز از طبقه ی دوم آمدن عمویش محمد را دیده است، در حالی که از پنجره اش به شاخه های درخت توت بزرگ آویزان می شد، از شاخه ای به شاخه ی دیگر می پرید، در مقابل محمد پایین پریده و طبق قوانین کاراته سلام می دهد

محمد مقداری هیجان زده می شود که بچه ممکن بود بیافتد برای انجام این حرکات باید جوانب احتیاط را رعایت کرد. محمد: برادر زاده تو دیگر بزرگ شده ای، این حرکات را انجام نده صدمه می بینی (با اشاره ی دست)

رامیز: عمو نگران نباش، این ورزش است، این حرکات هم حرکات ورزشی هستند، روزی ۳۰ بار به این شکل بالا و پایین می روم. ناراحت نباش (با اشاره ی دست).

اینبار پروفیسور ناظم در حالی که حرکات محمد را تکرار می کرد و در حالی که از طبقه ی دوم بر درخت و از یک شاخه به شاخه ی دیگر می پرید در مقابل محمد پایین می آید و به خانواده سلام می دهد.

محمد: مثل اینکه درهای این خانه را مهر و موم کرده اند، ملت از پنجره رفت و آمد می کنند (رامیز و پروفیسور ناظم می خندند).

ناطق: سلام برادر در حالی که نزدیک می شد، محمد را بغل کرد و با او روبوسی کرد.

محمد: ناطق، داداش، آیا خبر داری که اینها از پنجره ی طبقه ی دوم پایین پریده اند؟

ناطق در حالی که به برادرش محمد زنگ زده بود گفت: می خواهیم قدری دور از شهر باشیم، به کجا رفتنمان به صلاح و مصلحت است؟

محمد: چه خوب ما هم می خواهیم با خانواده برویم، شما را به یک جای زیبا خواهیم برد، حاضر شوید.

ناطق: بسیار خوب، مریم حاضر شو برویم محمد هم همراه خانواده اش با ما خواهد آمد

مریم در حالی که چشم می گفت به اتاق رامیز رفت و به پروفیسور ناظم گفت که شما هم همراه رامیز با ما به گردش خواهید آمد، حاضر شوید.

ناظم در حالی که چشم می گفت، بلند شد و پشت سر رامیز به قسمت باغ مانند حیاط رفت.

رامیز را صدا کرد و بعد به خاطر آورد که رامیز ناشنوا است. در حالی که باخود می گفت که چرا او را بلند صدا کرده مایوس شد. زمانی که در باغ قدم می زد در کنار حوض شاهد تمرین و حرکات کاراته رامیز شد. در این هنگام افتخار کرده و خوشحال می شود، چونکه حرکاتی که رامیز انجام می داد بسیار دقیق بود، با دقت و سازگار انجام می شد. علی رغم اینکه ۹ سال داشت، در زمینه ی ورزش، پروفیسور ناظم او را در میان همسالانش همانند یک قهرمان می دید. پروفیسور ناظم در حالی که حرکات آکروباتیک را انجام می داد به رامیز نزدیک شده چند دقیقه در حالی که با رامیز همکاری می کرد، حرکات متقابل را انجام می داد، بعد در حالی که از انجام حرکات باز ایستادند:

پروفیسور ناظم (با حرکات دست): رامیز ما باید برویم، والدین منتظر تو هستند، می خواهیم به یک مسافرت زیبا برویم، برویم حاضر شویم. رامیز (با حرکات دست): چشم. پروفیسور ناظم: ماشالله بسیار روان و دقیق ورزش می کنی (با حرکات دست). رامیز: آخر این را چه کسی به من آموخته است؟ پروفیسور ناظم قهرمان دنیا (در حالت اشاره) می خندد.

ناظم: یک مقدار عجله کنیم والا در خانه خواهیم ماند (با حرکات دست). رامیز: نمی مانیم، هیچ کس ما را تنها نمی گذارد (با اشاره ی دست). زمانی که رامیز ۵ سال داشت، پدرش به او سه تیله ی فلزی داده بود او همیشه این تیله های کوچک را همراه خود داشت و هر سه را در دستانش بازی می داد، به گفته ی پدرش این هم اسلحه است و هم سیستم عصبی را ساکت می کند و هم جریان گردش خون را بهتر می کند. وسیله ای است که بسیار کمک کرده و احساس راحتی می بخشد. رامیز زمانی که لباس پوشیده و بیرون می آید تیله ها را همراه خویش برمی دارد.

رامیز: از خوشحالی در حال جست و خیز است، واقعا؟! (با اشاره ی دست). ناطق: بله فرزندم. محمد: رامیز یک اسب به تو خواهم بخشید (با اشاره ی دست). رامیز: عمو، من از اسب زمین می خورم (با اشاره ی دست). محمد: نمی آفتی؛ تو مثل تارزان شجاع و جسور هستی. اسب حالا اهلی شده، اسب عاقلی است (با اشاره ی دست).

رامیز: آهان، پس سوار خواهم شد، و اسب را می تازانم، لبخند می زند. هلیکوپتر روی زمین می نشیند، همگی شروع به پایین آمدن می کنند.

دختران در حالی که اول من می گویند جلوی در را می گیرند و برای پیاده شدن عجله می کنند (سویچ ۱۱ و سودا ۱۳ ساله است).

محمد: چه شده؟ چرا عجله می کنید؟ همه پیاده خواهند شد، کمی صبر کنید، سر و صدا راه نیاندازید، حداقل از عمویان خجالت بکشید.

ناطق: کارشان نداشته باش، بگذار هر کاری دوست دارند انجام دهند. بچه هستند. خاطرشان را مکدر نکن.

سویچ و سودا با هم و با صدای بلند گفتند: زنده باد عمو (و با حرکات دست هم نشان دادند)

برای رفتن مهمانان از محوطه ی هلیکوپتر، ماشین نزدیک هلیکوپتر می آید، همه سوار ماشین می شوند، ماشین بعد از عبور از مه در مقابل دروازه ی بزرگ که به بلندای کوه بود توقف کرد. از داخل محافظان بیرون آمده، در حالی که در دستانشان روبان قرمزی را در داخل جعبه قرار داده بودند، نزدیک شدند.

آیسل: محمد این چیست؟ برای چه مارا به اینجا آورده ای؟ ما در اینجا چه کار داریم؟ اینها چه کسانی هستند؟

محمد: زندگی من، نگران نشو، به خانه ی مان آمده ایم. سورپرایز!

آیسل: آخر اینجا که اصلا خانه ای وجود ندارد...!

محمد: صبر داشته باش عزیزم هر چیزی وقتی دارد.

ناطق: آن روبان را بیاور ببینم

محمد: بیا ما بگیریم و رامیز روبان را ببرد. سویچ و سودا تلفن هایشان را در آورده همانند اپراتور به این سو و آن سو دویده و عکس می گیرند. محمد: رامیز بیا جلو، قیچی را بگیر و روبان را قیچی کن (با اشاره ی دست). رامیز: باشه عمو (با اشاره ی دست). با لبخند به پدر و عمویش می گوید خوب بگیرد. ناطق در حالی که چشم می گفت صاف ایستاد. بعد از اینکه رامیز روبان را قیچی کرد، بز نر را که به عنوان قربانی آورده بودند سر بریدند. همه در حالی که به محیط اطراف می نگرستند از محیط استفاده

ناطق: (ساکت و با وقار): برای چنین ورزشی درب خروجی لازم نیست. اگر از این کار خوششان می آید بگذار چنین کنند. (در حالی که به پروفیسور ناطم و رامیز چشمک می زد) همدستی اش را به آنها نشان داد.

محمد: هر چه تو بگویی به صلاح است

ناطق: خداوند هر کس را بخواهد حفظ می کند، بدون اینکه در کجا بودنش مهم باشد.

محمد: بله راست می گویی برادر، خداوند خودش حفظ می کند. در این هنگام مریم هم نزدیک شده سلام کرده با آیسل و دخترها روبوسی می کند.

مریم: خوش آمدید، بیایید برویم داخل یک استکان چای بخوریم و بعد برویم.

آیسل: نه آجی مریم، چای خوردیم، ناطق: اگر چنین است، مسافر باید راهی شود. محمد: برویم برادر. ناطق با دست به راننده اشاره می کند، ماشین خانواده نزدیک می شود. همگی سوار این ماشین می شویم. با هلیکوپتر شخصی ناطق به راه می افتند. ناطق: به کجا پرواز می کنیم؟

محمد: هر جا دوست داشته باشید، ولی من رفتن به کیلی را مصلحت می دانم، آذربایجانمان به اندازه ای جاهای دیدنی و زیبا دارد، که آدم با هر نگاه لذت می برد، جنگل های زیبا، رودخانه ها، چشمه ها، هتل های پنج ستاره و هر جور شرایط دلپسند را داراست.

ناطق: برادر من حرفی نمی زنم، ولی از حرفهایت راجع به هتل اصلا خوشم نیامد.

محمد: ما در هتل نه، در ویلای خودمان خواهیم ماند، اصلا همسر هم نمی داند، سورپرایز خواهد شد.

اولین افتتاح را تو خواهی کرد.

ناطق: این شد یک مساله ی دیگر، رفتیم (به خاطر این حرکت برادرش خوشحال می شود).

در حالی که سوار هلیکوپتر بودند آهسته آهسته اوج می گیرند، از بلندی رامیز به دقت به اطراف نگاه می کند. او اولین بار است که سوار هلیکوپتر شده است. خوشحالی اش حد و اندازه نداشت.

رامیز (با اشاره ی دست): پدر بسیار سپاس، تو را خیلی دوست دارم، همه جا زیبا است. از بلندی همه چیز کوچک دیده می شود و این زیباست.

ناطق: من هم تورا دوست دارم، فرزندم (با اشاره ی دست) بعد از این تند تند تو را به گردش خواهیم برد.

کرده، لذت می بردند، این شادی بیشتر در چهره ی بچه ها نمایان می شد.

محمد: اکنون مقداری پیاده راه برویم تا گرفتگی پاهایمان باز شود. آیسل: محمد اینها چه کسانی هستند که بز نر و روبان را آورده و به تو دادند؟ محمد: محافظان منزلمان. آیسل: نگهبان و خدمه ی زن هم دارد؟

محمد: زندگی من، تو چقدر ناشکیبا شده ای، همه چیز هست، خوردنی و نوشیدنی هایی که در سفره چیده شده اند، خانه ای را که خواهی دید را هم به عنوان کادوی تولد به تو هدیه خواهم کرد.

مریم: آیسل، به نظرت داریم کجا می رویم، آیا می دانی؟ آیسل: نه نمی دانم، گفتند داریم به گردش می رویم، کجا و چگونه اش را نمی دانم.

مریم: ناطق، کجا می رویم؟ در کجا خواهیم ماند؟ ناطق: محمد سورپرایز خواهد کرد. مریم: چه سورپرایزی؟ ناطق: می روی و می بینی، نگران نشو، اتفاق خوبی خواهد افتاد، خودت را دلگیر نکن. مریم: بسیار خوب. اولین بار، مناظر دور از شهر، سبزی های بی حد و حصر، با مه سرد و چمن های سبز، ابرهای سفید بالای کوههای بلند، رامیز را واله خود کرده بود، همه ی این مناظر را با اشارات دست به پروفیسور ناظم نشان می داد، از طرف دیگر انگار که به خاطر این هیجان زیاد، زبان باز کرده و صحبت خواهد کرد.

ناظم (با اشاره ی دست): چه شده؟ چرا تا این اندازه هیجان زده ای؟

رامیز (با اشاره ی دست): خیلی زیباست، واله شده ام، به پدرم بگوئیم که ما را تند تند به اینجا بیاورد.

ناظم (با حرکات دست): هنگام تعطیلات ممکن است، ولی در اوقات دیگر تو باید با درس هایت مشغول شوی، باید خوب درس بخوانی، امید و آرزوهای پدرت نسبت به خودت را باید به واقعیت تبدیل کنی.

رامیز (با اشاره ی دست): من خواهم کرد و تو این را می دانی، اهمیت تمام فنون را می دانم، بر روی تابلوی حریف شکل مرا حک کرده اند، استاد، من یک هستم، یک.

ناظم (با اشاره ی دست): هیچ وقت مغرور نشو، غرور انسان را از چشم انداخته و بی حرمت می کند. همیشه در زندگی ات ساده باش، سادگی ات تو را به تمام آرزوهایت می رساند، غرور اصلا آخر و عاقبت ندارد، متوجه شدی؟

رامیز (با اشاره ی دست): بله متوجه شدم، بعد از این ساده خواهم ماند

ناظم (با اشاره ی دست): همیشه سلامت باشی ای دانش آموز عاقل من، من به تو افتخار می کنم.

رامیز (با اشاره ی دست): من به شما قول می دهم امیدهایی که شما و پدرم نسبت به من دارید را به حقیقت بدل کنم.

ناظم (با اشاره ی دست): البته بدون شک و شبهه ما از تو همین انتظار را هم داریم. چونکه تو امید و چراغ این خانواده هستی

رامیز (با اشاره ی دست): می دانم، من دائما این چراغ را شعله ور نگه داشته، و در هر زمینه پدرم را کمک خواهم کرد. در پایان راه شاهد دیده شدن یک بنای بزرگ و محتشم سه طبقه می شوند.

رامیز (با اشاره ی دست): استاد، اینجا کجاست؟ برای چه به اینجا آمده ایم؟ این بنا از آن کیست؟

ناظم (با اشاره ی دست): نمی دانم، ما مقداری از بقیه جلو افتاده و زودتر رسیده ایم، فعلا که نمی دانم، نگاه کن دارند می آیند، آنها الان مطمئنا علت آمدنمان به اینجا را خواهند گفت.

محمد: هان چه شده؟ (با اشاره ی دست) برای چه ایستاده اید؟ بفرمائید، به خانه ی عموی رامیز خوش آمدید.

رامیز (با اشاره ی دست): عمو این خانه مال شماست؟ ما می توانیم اینجا بمانیم؟

محمد (با اشاره ی دست): این چه حرفی است که می زنی؟ البته که می توانی. همه ی این دارایی فدای توست. در حال صحبت کردن نزدیک خانه می شوند. محمد (با اشاره ی دست): ولی هر دو قول بدهید، برای ورود و خروج به خانه از در استفاده خواهید کرد.

رامیز (با اشاره ی دست): عمو به ما یک پنجره بده، چیز دیگری نخواهیم خواست، ما را بدون ورزش به حال خود وا نگذارید.

محمد با تعجب نگاه می کند، (با اشاره ی دست) پس در این صورت به بالا پشت بام بروید، از پنجره نمی شود (در حال قدم زدن دور می شود)

ناطق: (خطاب به برادرش) محمد کجا ماندی؟

محمد: نمیبینی هنوز وارد خانه نشده، راه خروج از پنجره را می خواهند؟!

ناطق (در حال خنده): فقط همین! ناراحت نشو، من به آنها اطمینان دارم، آنها گفته اند، می خواهند از پنجره وارد و خارج شوند، بگذار آن کار را انجام دهند. یک روز مانند انسان از در رفت و آمد خواهند کرد. (هر دو لبخند می زنند). در طول مسیر به خاطر پوشیده شدن از درختان جنگلی، نمی شد اطراف را مشاهده کرد. اما به خاطر اینکه بنای خانه در بلندی ساخته شده بود مناظر

سودا: یک دفعه دیدی آمدند و داخل خانه شدند، در آن صورت ما چه کنیم؟

سوینج: بله پدر، اینجا جای ترسناکی است.

محمد: فرزندان زیبای من از هیچ چیز ترسید، منطقه‌ی ما توسط حفاظ‌ها محافظت و نگهداری می‌شود، ورود حیوانات وحشی و غیر وحشی به این محدوده ممکن نیست. سودا: پدر اگر حفاظ خراب شود، تمام حیوانات جنگل به اینجا می‌آیند؟ ناطق: حرف بچه‌ها حق است. واقعا حفاظ‌ها محکم هستند؟ محمد: اینها بچه هستند، اما برادر تو که این چیزها را دیده‌ای و می‌دانی دلیلی برای نگرانی وجود ندارد. ناطق در حالی که بر پیشانی سوینج و سودا بوسه می‌زد گفت: دیدید، همه چیز عالی است، به این چیزها فکر نکنید، بروید و خوب استراحت کنید.

قسمت داخلی ساختمان با چشم اندازی فراتر از زیبایی ساخته شده و به انسان شادی بی حد و حصری می‌بخشید.

ناطق: بله، اینجا ارزش زندگی و استراحت کردن را دارد، احسنت بر تو ای برادر. محمد: بسیار خوشحالم که مطابق با خواسته‌ی دلتان شد. ناظم و رامیز در حالی که در طبقه‌ی سوم در حال تماشای اطراف بودند، نقشه‌ی بیرون رفتن از خانه را برای فردا صبح می‌کشیدند. قرار می‌گذارند که با بستن طناب از ایوان طبقه‌ی سوم، به درخت میوه‌ی بزرگی که در پنج، شش متری خانه قرار داشت، از ساقه و شاخه‌های آن بر روی زمین بپرند. رامیز (با اشاره‌ی دست): بسیار عالی از اینجا به راحتی می‌توانیم پایین برویم. ناظم: در زندگی چیز لاممکن وجود ندارد، اینجا را انتخاب کرده ایم، پس از همینجا پایین خواهیم رفت.

اطراف در زیبایی بهشت فرو رفته بود، رودخانه‌ای که از بلندی جاری بود و زیبایی بقیه‌ی کوهها انسان را حیران خود می‌کرد. آیسل: محمد، اینجا واقعا متعلق به ماست؟

محمد: بفرما کلیدها را، این هم هدیه‌ی روز تولد تو.

آیسل: وای خدا، اینجا خود بهشت است. مریم: انشالله به سلامتی، واقعا بهشت است.

ناطق: بله برادر، واقعا خوشحال شدم، تو سلیقه‌ی خیلی خوبی داری، مبارک‌ها باشد، خدا از چشم بد حفظ کند.

آیسل: در حالی که خوشحال بود، در حال صحبت کردن آمین، آمین گفته و برای دیدن قسمتهای داخلی خانه، از دست مریم گرفته و می‌گوید: زود برویم و ببینیم که داخل خانه چه شکلی است.

سوینج و سودا به دنبال آنها می‌دوند. ناطق: ماشالله خیلی پسندیدم، نمی‌دانم که این در وجود ما آذربایجانی‌ها بیماری هست یا چه هست که، به خاطر چشم و همچشمی باهم، بدون توجه به خوب و بد بودن به کشورهای خارجی مسافرت می‌کنیم. اسمش را هم استراحت می‌گذاریم، در سرزمین بیگانه مگر چه استراحتی می‌توان کرد؟ به چنین ثروتهای زیبای وطنمان ارزش نمی‌دهیم، هر وجب از این خاک زیبا و مهربان عزیز است. آخر اینجا، سرزمین مادری ما، وطن ما، آذربایجان است.

محمد: بله برادر به همین دلیل در هیچ کشور خارجی خانه‌ای ندارم و نخواهم داشت، زیرا هیچ وقت آرزوی آن را نداشته‌ام، (او در حالی که دستهایش را باز می‌کند، نفس عمیقی می‌کشد).

محمد: ناطق، برادر، این هوا را بو بکش، ببین تا چه حد زیباست؟ مثل نفس مادرانه است، درست مثل نفس مادرمان.

ناطق: رامیز و ناظم به چشم نمی‌خورند، به نظرت اینها کجا رفتند؟

محمد: نگران نباش، اینجا خدمتکاران، محافظ و دوربین‌های مدار بسته دارد، مطمئنا در اطراف خانه برای شناسایی و آشنا شدن با محیط، در حال گردش هستند. محمد: برادر بیا برویم داخل خانه، شاید آنها هم در خانه هستند. ناطق: بله، برویم، (در حال لبخند) ببینیم در داخل خانه چه خلاقیتی به کار برده‌ای؟ در حالی که محمد و ناطق به خانه وارد می‌شدند، سوینج و سودا در حال دویدن به طرف پدرشان گفتند:

سودا: پدر، غروبهای اینجا ترسناک می‌شود، کمی دیگر از اینجا خواهیم رفت؟

سوینج: پدر، اینجا جنگل است. در اینجا خرس‌ها، پلنگ‌ها، شغال‌ها و حیوانات وحشی زندگی می‌کنند؟

هولدا آ کاپللا اوخونان " سه گاه "

HOLLDA A KAPELLA OXUNAN "SEGAH"

مزاحیم ایسماعیل زاده

MÜZAHİM İSMAİLZADƏ

آرا- بره ده دانیشر دیلار کی، موغنی صابر سلیموون
اوزونمخصوص ایفا طرزی وار، موغاملاریمیزین گوزل
ایفاجیلاریندان بیریدیر، اونا ایندیجن هئچ اولماسا
امکدار آرتیست فخری آدی وئرمک لازیم ایدی.
باشقالاری نئجه، او دا ائله.

مشهور موغام بیلجیسی، استاد سید شوشینسکی نین
سئویملی طلبه لریندن اولان صابر سلیموون فخری
آددان کناردا قالماسی تعجبوب دوغوروردو. واخت وار
ایدی کی، آذربایجان داوولت فیلارمونیا سیندا اونون
کونسرتینه گلنلر هر ایفاسیندان سونرا اوزون سورن
سورکلی آلفیشلارلا آیاق اوستونده آلفیشلاییر، اونو تکرار
صحنه یه قایتاریر دیلار. نزاکتله اللرینی سینه سینه
قویوب تاماشاچیلارلا باش آین خواننده آلفیشلارین
سدالاری داها دا آرتیر، مجبور اولوب یئنیدن تارچالانین
ساغیندا ایلشیب قوالینی الینه آلیردی، اصلینده ایمکانی
اولسایدی، بوتون گئجه نی تکباشینا اوخویاردی. ایکی
گون اونجه فیلارمونیا باغینداکی چایخانادا اوتوروب
چای ایچنده اونا تانیش اولمایان ناومره دن زنگ گلدی،
دانشانین تانینمیش ایش آدمی نین قارداشی اولدوغو
آیدین اولدو، اونو توپا دوت ائدیردی.

– بیلیرسینیز ده، بیزیم توپلار موغامسین اولمور،
جوانلار بینمسه لر ده، موغام هوسکارلاری اولاجاقلار.
آرادا رنگارنگلیک ده یاخشی شئیدی.

نارازیلیق ائلمه دی، هئچ آرالاریندا پول ساوبتی نین
آدی توتولمادی، تکجه صابر سلیموو آداما دئدی کی، تک
گلسین، یوخسا موشایتچیلرینی ده گتیرسین؟

– رستوران آنسامبللاری نین چوخوندا تارزن اولمور، او
بیری آلترده چالانلار ایسه یاخشی موشاعیت ائده

دئییه سن، اوتورماقدان یورولدو، اوولجه دیکه لیب دوز
اوتوردو، سونرا آیاغا قالخیب قلیانینی دیشلری نین
آراسیندان سول الینه آلدی، ساغ الیه پنجه کی نین
چیگینلرینی چیرپدی، هئچ " پالاجی " شادلیق
سارایی نین پارلیتیلی هوللونا توز-تورپاقدان اثر-علامت
یوخ ایدی. عصبی ایدی، بونو اونون سیر-صیفیتندن
حیس ائتمک مومکون دئییلدی، تکجه اوندان بیلیمک
اولوردو کی، قلیانی تئز-تئز دوداقلارینا آپاریب دوستوله
دیردی. ساچلارینی آرخایا داراییب اوزونو تزه
قیرخمیشدی، آغ کوبنگی، قالستوکو، پنجه کی کهنه
اولسا دا، تزه گورونوردو. رادیو و تئلوویزیو دالغالاریندا
تئز-تئز خالق ماهنیلاری و تصنیفلری ایفا ائدن خواننده
صابر سلیموون یئگانه گورکه می بو حالدا ایدی، سانکی
موغنی ائله اومرونون سونونا کیمی بئله ده قالماییدی.
قاراباغین تمیز هاواسیندان اودان، بوز بولاقلاری نین
سویوندان ایچن ص. سلیموو ایفا طرزی ایله چوخلاریندان
سئچیلمه سه ده، یاشی قیرخ دوققوز قدر گتیریب
چیخارمیشدی، آنجاق هله هئچ بیر فخری آد آلا
بیلیمیشدی. موسیقیشوناسلارین اکثریتی، دینلگچیلر

بیلیمیرلر. ناراضی دئییلسینیزسه، بیر تارچالان، بیر دنه ده کامانچاچالان گتیریم.

– لازیم دئییل، منجه، قارموننان، کلارنتتن اوخویا بیلجکسینیز. اونون دا بیر گوزللیگی وار. ائله دئییلمی؟ اصلینده، ائله دئییلدی، تار و کامانچانین یئری تامام آیری ایدی، آنجاق صابر سلیمو و نئله یه بیلردی، بیر حالدا کی، سیفاریشچی بئله ایسته ییردی، راضیلاشدی. ائوده اوشاقلارا دئدی کی، سحر تویدا اولاجاق. بو، اونلاری او قدر ده تجوبلندیرمه دی و هئچ سوروشمادیلار کی، توی کیمین توبودور، هانسی شادلیق ساراییندا اولاجاق. آروادی اوتاغیندا اوزانیب یاتیردی، تاپشیرمیشدی کی، سس-کوی سالماسینلار، عملی-باشلی یورولوب. او دا ایله کیتاب گوتوروب اوخوماغا باشلادی – فوضولی نین "قزلر" ای ایدی، آنجاق فیکری قاریشیق ایدی، ساوزلر داش کیمی باشینا دیب یئر دوشوردو. نه یاخشی یولدشی وارمیش، یوخسا آخیرلاری نه اولاجاقدی؟ قازانجی چوخ آز ایدی. هئچ اوزونو اودمیردی. تویلارا آز-آز چاغیریر، آز دا پول وئریردیلر. تویدا خالق ماهنيسينا قولاق آسان واردی؟ بیر مجلسده یانیندا اوتوران (اوزو ده خانیمی ایله بیرلیکده) یئکقارین پروفور اوج قدح آراق وورانان سونرا عصلبشيب نه دئمیشدی؟

– نه خالق، اه؟ خالق ندی؟ خالق کیمدی؟ خالق وار؟ سن الله، موغنيسن، خواننده سن، هر نسن، قوی، تويا گلمیشیک، ایستیرا حتمیزی ائدک! گول کیمی چالیب اویناییرلار. سن ده باخ، لذت آل!

اوولجه ایسته دی کی، یئه کقارین پروفور جاواب وئرمه سین، چونکی اونون سیر-صیفتیندن پروفورلوق یوخ، هئچ پالانتیکنلیک ده تاوکولموردو، اوسته لیک خانیمی دا یانیندایدی، آنجاق ایچینه ائله بیل شئیطان گیردی، بئینینی اویوب آغزینی آچدی.

– سن بیلیمیرسن خالق کیمدی؟ سن خالقینی تانیمیرسان؟ خالقین اولوب-ولمادیغینی بو ایری پییسرینله قانمیرسان؟ هه، آی خالقین پروفور اوغلو؟

سن پروفورسورسان؟ نین پروفورسورسان؟ لازیم گلنده خالق ساوزو دیلیندن دوشمور، ائله کی، قویروغون قاپی نین آراسیندان چیخدی، خالقا آرخا چئویریرسن؟ برکالله! قادینی پروفورون آیاغیندان باسدی، او دا یاونونو چئویریب اوزونو ائشیتمه مزلییه ووردو. آز کئچمیش صابر سلیمو و مجلسی ترک ائتدی.

ائوده اوشاقلاری دا (خواندنین بیر اوغلو، بیر قیزی واردی) اونا مصلحت گوروردولر کی، آی آتا، سنه اویناق، موغاصیر ماهنیلار اوخوماق لازیمدی کی، خالقین سئویملیسی اولاسان. بو خالق ماهنیلارینی، موغاماتی گنجلر قبول ائتمیرلر. "قاراباغ شیکسته سی" نه، "لاچین" آ نه قدر قولاق آسماق اولار؟ هامی دا عئینی جور اوخویور. "کوچه لره سو سیمیشم" وار ائی ها، او نه ماهنیدی؟

اونلارا اوولجه ایضاح ائدیر، خالق ماهنیلاری نین، موغاماتین اینجه لیکلرینی خیردالاییر، میلی ثروتمیزین اوزسیر منوی دیر اولدوغونو ایضاح ائدیر، نومونه لر گتیریر، آنجاق بیر نتیجه یه نایل اولموردو.

– آی آتا، فیلان موغنی تويا نئچه یه گئدیر؟
– بیلیمیرم، هئچ بیلیمک ده ایستمیرم.
– گورورسن، سن اونو بینمیرسن، آنجاق او بیر تويا سککیز مین ماناتا گئدیر. خالق ماهنيسی دا اوخومور.
– اونا پول وئره نین عاغلی یوخدو.

– نییه ائله دئییرسن، آتا؟ هئچ کیم پولونون الیندن دلی اولماییب. موغامات اوخویان خالق آرتیستینی او قییمتین یاریسینا تويا آپارمیرلار.

قیزی ایسه دئییردی کی، تویدا هامی رقص ائتمک، شنلنمک، آلنمک ایسته ییر، او ندیر ائی، موغامات آدامی کدرلندیریر، دوشوندورور، بئز دیریر. اینجیمه، آتا!

ایندیکی اوشاقلاری باشا سالماق نه چتینمیش! باشا سالا بیلمیردی. آنجاق، عمر-گون یولدشی سربیه موعلیمه اونلارین دیلینی تپمیشدی، ریازیات موعلیمی ایدی، رئیئتورلوق ائدیر، درسدن سونرا، حتی

صابر سلیموو دیواردان آسیلمیش تئلئوزوردان بیر- بیرینه قاریشمیش، نه اوینادیقلارینی بیلمه ین جاوانلاری گورنده اوشاقلاری نین دئدیکلرینی خاطیرلادی، اگر اونلارین دئدیکلری موعاصیرلیک بو ایدیه، اونا وای حالیمیزا. کئچل، کاوک، لوپابیغ کیشی اللرینی سینه سینده او یان-بو یانا اوینادیب، چوخ گوزل خانیمی نین قباغیندا آتلائیب-دوشوردو. جاوان اوغلان چئوریلنده دیرسگی ایله قیزین قارینا توخوندو... ایت ییه سینی تانیمیردی و صابر سلیموو بیردن ائله گلدی کی، او، بو مجلسده اوخویا بیلمه یهچک، چونکی بیلدیگی قزلر اونون فیکریندن سیلینیب گئتمیشدی.

توی صاحیبی نین قارداشی (صابر سلیموو اونون آدینی دقیق بیلمه دیگی اوچون سادجه موعلیم دئییردی) وظیفه لی شخصلردن ایکیسینی یولا سالیردی، اونلاری لیفته قدر اوتوردو، دویمه نی باسیب اونون گلمه سینی گوزله دی، وظیفه لیلر مینندن و قاپی باغلانندان سونرا دا یئرینده دوردو. بیردن یاشینا اویغون اولمایان جلدیکله پیلکلنری قاچاراق دوشمه یه باشلادی. صابر سلیموو کوفی نین شیرین اولمادیغینی گوروب کاغیذا بوکولو قنددن اوچونو آچیب ستکانا آندی، قاشیقلا قاریشدیردی و گوزلرینی پیلکلندن چکمه دی.

— گوره سن موعلیم آشاغیا نییه قاچیردی؟
هم ده اونا گوره کی، موعلیمین یادینا سالسین کی، او دا بوردادی و ناووبتی دفعه اوخویوب گئتسین. موعلیم لیفتدن چیخدی، دسمالی ایله آلتی نین ترینی سیلیب ایچری کئچمک ایسته ینده اونا چاتدی.

— موعلیم، حادثه دن سونرا موعامین اسل واختیدی.
— قوی گورک، سن ده! نه تلسکن آدامسان؟ گئت اوتور موعنیلرین یانیندا. سنه ساوز وئرچکلر. قوی قوناقلاری راحتلا یاق، یولا سالاق. گورمورسن آدیمیز یادیمیزدان چیخیب؟

یئرینه قاییتدی، کوفنی چوخ شیرین ائلمیشدی، چایچیا دئدی کی، ستکانا بیر آرجا سو الاو ائتسین.

ایستیراحت گونلری ده اونلارلا مشغول اولوردو. حاضیرلادیگی اوشاقلارین هامیسی عالی مکتبه قبول اولوردو و اونا گوره اونون مشغله لرینه یازیلانلارین سایى ایلدن-ایله آتیردی. ایش اونا ایدی کی، اونون ایشی چوخ چتین ایدی، آخشام ائو یورغون گلیر، بعضا شام یئمگی یئمیش اوتاغینا کئچیب یاتیردی...

ایستی سو گلیردی، یویونوب قورولاندی، تویا یئددی نین یاریسیندا گلدی، توی صاحیبی نین قارداشی ایله گوروشوب تانیش اولدو.

— بورالاردا اولون، ائله موسیقیچیلرله اوتورون، آج قالماین، آرادا اوخویارسینیز.

— بلکه ائله باشلانغیجدا اوخویوم؟

— یوخ، نه دانیشیرسان؟ هر شئی سسناری اوزره گئتمه لیدی. هانسی توی موعاماتلا باشلائیب؟

کئچیب موسیقیچیلرله یاناشی اوتوردو. تویون ماسابگیسی خالق آرتیستی آغافایق آچیلیش اندیب بینر گلینه خوش آرزولارینی بیلدیردی و پوپورری اوخودو، رقص مئیدانچاسی باشدان آیاغا دولموشدو. امکدار آرتیست آیلین ایسمایلووا اوخویاندا هوللا چیخیب قلیانینی توستوله دیردی، چایچی نین گتیردیگی چایدان ایکی قورتوم آلدی. ناووبه تورک موعننسی حادثه یه چاتدی، صابر سلیموو قولونداکی " پوبئدا " ساعاتی نین عقربلرینه باخدی، دوققوز ایشله ییردی و او دقیق بیلدی کی، تورک موعننسی آزی یاریم ساعات اوخویاجاق، یئرله سورونن دونونن کسکلریندن اوزون، آغ بالدیrlارینی گوسترجک. یاخشی کی، بوش یئر واردی، اوتوروب قلیانینی اودلادی، چایچی اوغلانا کوفی گتیرمگی سیفاریش ائله دی. ایچریدن چیخانلارین سیفتلری سپر تلشیر، گوزلرینه حرارت قونور، نفسلری توندلشیر، دانیشیقلاری کوبودلاشیردی. آیاقیولونا اوز توتان قادینلارین چیلپاق کورکلری، یاریچیلپاق سینه لری عربیستان صحرالارینی خاطیرلادیردی.
— بوندان سونرا اوخوماق یئرینه دوشردی.

فاصیله سیز رقص ائدنلر یورولوب یئرلیرینه قایتمیشدیلار و سویوموش تیکه لردن چوخ سو ایچمه یه باشلامیشدیلار، دوشوندو کی، ایندی اونون اوخوماغی نین اصل مقامیدیر، هله اوزونو آپاریجی خالق آرتیستینه زیله دی کی، بلکه یادیندان چیخیب، گورسه، ساوزو اونا وئرن. او ایسه آلچاق بویونو اوست پیلکنده گیزله ده- گیزله ده دانیشیر و ناووبتی ایفانی ائلان ائدیر.

– ایندی ایسه سیزلر اوچون اوخویور روس ائسترا داسی نین پارلاق اولدوزو ماریا لیسیتسینا! آلقیشلارینیزلا! موسیقیچیلر بو هیمه بند ایمیش کیمی آلتیرینی ستولارینا قویوب آیاغا دوردولار، کیمیمی هوللا پاپیروس چکمه یه، کیمیمی ایسه اونون یانینا گلیب آجگوزلوکله یئمه یه باشلادیلار. روسیالی پارلاق اولدوز اینده کی بالاجا آلتی اوغلانا وئریب میکروفونو آلدی، بیله گلینی تبریک ائدیپ اوخوماغا باشلادی. سس شادلیق سارایی نین دیوارلاریندا عکس اولونوب پرده لری کولک کیمی اوپناتدی.

– صابر موعلیم، نییه یئمیرسینیز؟ – یانیندا اوتوران قارمونچالان ایدی، صابر سلیموون بوشقایینی پایتاخت سالاتی، کابابلارلا دولدوردو، ستکانا ایچکی سوزوب اونون قارشیسینا قویدو.

– گوتورون!

– من ایچمیرم!

– نییه، صابر موعلیم؟

– من قاوالی هله سرخوش حالدا الیمه آلامیشام.

– آی ساغ اول، هئچ بیز ده سرخوش اولاندا چالمیریق. یوز قراملا سرخوش اولماق اولار؟ بوغازینیزی کومپرئس ائدین کی، سس یاخشی چیخسین. اوزو ده بو آراق ها دئیل، ویکیدی. مخصوصی شئیدی!

امکدار آرتیست سلطنت ولولچایلی نین گلشی احوالارینی لاپ یوکسلتدی. هامی ایله، ائله صابر سلیموولا اوپوشدو.

– ه، ویکینی منسیر ایچیرسینیز؟

ناراضی اولسا دا، هئچ نه دئمه ییب استکانی آپاردی و تئز ده گتیریپ قاباغینا قویدو. اونون حرکتلری صابر سلیموون خوشونا گلمه دی، حیس ائتدی کی، سحرده نئچه استکان چای وئریب، اونا بیر ماناتلیق حوکن وئرمه لیدی. اورا-بورا چای داشییان اوغلانی گوزله مه دن چاغیریپ ماناتلیغی اووجونا باسدی. چایچی پولو جیبینه قویدو.

توی ایمکانلی ایش آداملاری ایله دولوب-بوشالیدی و اوزلریندن راضی آداملار صابر سلیمووا هئچ فیکیر وئرمیردی و بو اونون خاطرینه دیپردی. ان آزیندان اونا گوره کی، صابر سلیمووا اوزونه حرمت ائله ین تانینان بیر آدام ایدی، رادیو و تئلوویزیادا دایم چیخیش ائدیردی. ایندی پول گوجونه سسی اولمایانلار بیرجه دفعه تئلوویزیایا چیخیب بیرجه ماهنی اوخوماقلا تویلار یول تاپیردیلار و اوزلرینی ائله رئکلام ائدیردیلر کی، گل گوره سن.

– فیلان واختی تئلوویزوردا منی گورممیسن؟

ایندی او قدر تئلوویزورلار، او تئلوویزورلارین او قدر موسیقی وئریشلی واری کی... هامی دا اوخویان اولوب – سسی اولان دا، اولمایان دا اوخویور. صابر سلیمووا دئینده کی، آخشام یاریم ساعات " خالق ماهنیلاری و تصنیفلر " اینه قولاق آسدیق، چوخ گوزل اوخویوردون، اوتانیر، تر توکور، " چوخ ساغ اولون " لا کیفایتله نیر، اوزونو دارتیب داغ باشینا قویمور، آرتیق-اسکیک دانیشمیردی. ایندی کلمه کسمه یه، دانیشیب واخت کئچیرمه یه بیر تانیس یوخ ایدی، تیکینتی ایشچیلری لووگا-لووگا هوندوردن دانیشیر، یئرلی-یئرسیز هیرلدایر، پاپیروس توستوله دیردیله. زالا کئچیب موسیقیچیلرین کونجده کی استولوندا آیلشیدی. ساریشین روس قیزی اوتوروب " باداملی " سویوندان ایچیردی، قارشیسینداکی بوشقابدا کباب تیکه لری نین سوموکلری واردی. تانیمادی، باشی ایله سالاملاشدی و او آن، هانسی کی، حادثه ایفاسینی سونا یئتیرمیشدی، یاریم ساعات

صابر موعلیمه دوشور. باخین، یاناقلاری قیقیرمیزی اولوب.

ماریا رقص ائدنلرین آراسیندا ایتیب-باتمیشدی، تکجه سسی ائشیدیلیدی.

- بیر ده فیلا! - سلطنت قوشا ناغارا چالانا اوز توتدو. اوزو ده آز-آز سوز، آغزینا کیمی دولدورورسان، هئچ دوداق یئری ده قالمیر.

- منه سوزمه! بسدی. داهایوخ!

- هه، یئکه اوغلانسان، آدین-سانین وار، او بویدا خالقى تمثیل ائدیرسن.

او صابر سلیموون اهدینی کسدى، حیس ائتدی کی، آیاغا دوروب سندیرله دی، سونرا اوزونو اله آلیب آددیملارینی تارازلادی.

- هارا، صابر موعلیم؟ بیر تیکه یئیین ده! هئچ نه یئمه دینیز کی؟ - گلیرم.

- صابر موعلیم، منیم آیری توپوم دا وار، من اوخویوم، سیز سونرا...

- سسئنا ریده نجه دی؟

- نه سسئناری؟ سسئناری ده وار؟

- البته، سسئناری سیز ده توی اولار؟

- من بیلیمیرم، او بیرى توپا گئجیکیرم. - سلطنت آغافیق طرفه آددیملادی، الی ایله یانینا چاغیردی.

- سسئناریده کیملر وار؟

- تامارا قورگئندزئ، ماحسون قیرمیزیگول، " کریستال ".

- آغا، بوندان سونرا منم ها.

- قوی آشی وئرک، باخاریق.

- آده، آشا کیمی وار، من گئتمه لییم...

صابر سلیموو بونلاری ائشیتدی، بیلدی کی، اونا احتیاج اولمایاجاق، بو آخشام میکرافونو الینه آلیب اوخوماق قیسمتی اولمایاجاق، بونا حتّی سئویندی، چونکی او ایچدیکلریندن مئخوش اولموشدو، اوخوماق

- منی ایسته ین سلطنت خانیم یوز قرام سودلو ویسکی! - قوشا ناغاراچالان بوش قدحی آغزیناجان دولدوروب اونا اوزاتدی.

- بئله اولاهیمیشه! - دئدی، استکانینی صابر سلیموولا، او بیریلرله داویوشدوردو و بیرنفسه باشینا چکدی. صابرین استکانی ایچممیش استولا قویدوغونو گوروب اوستونه شئشلندی.

- صابر موعلیم، جریمه اولوناجاقسینیز، گوتورون ایچین!

- من خیانت ائله یه بیللمرم.

- خیانت؟ کیمه؟ - سلطنت اوجادان قهقهه چکدی. - صنعته!

- کیم دئییر کی، سن صنعته خیانت ائدیرسن؟ استرسسینی چیخاریرسان. سن گوزل خواننده سن، گوزل اینسانسان، بیزیم کیمی فلاشی اورا تاحیب یالاندان آتدانیب دوشمورسن کی؟ سن جان قویورسان، بوغاز ییرتیرسان. او بوغازین درمانی دا بودو. یا آلا! بو گئدن یئر قادا-بالا گئتمه سین.

سلطنت سانکی صابر سلیموو اووسونلادی، عاغلینی باشیندان چیخارتدی و او ستکانی گوتوروب سون داملا سینا کیمی باشینا چکدی.

- یئمک، صابر موعلیم، او یاغلی تیکه نی گوتور، دیشینه چک، ویسکی سن گوردویون " خان " آراغی دئییل.

سلطنتین مصلحتی گئچ ایدی، سحردن آغزینا بیر لوخما آلمایان، چای استکانلارینی توتونون توستوسو ایله یوانلیق ائدن صابر سلیمووون بئینی دومانلانمیش، گوزلری یاشارمیشدی، اورگی نین ماوکم داویوندویونو حیس ائدیردی.

- بو نیدی، هه، منه وئردینیز؟ زهریمار دادیر.

گولوشدولر.

- ائله بیل، آی صابر موعلیم، عمرونده بیرینجی دفعه دی ایچیرسن؟ آنجاق، اوشاقلار، گورورسونوز، ایچکی

— اوردان-بوردان اوخوبانلاری چوخ چاغیریلار. اوزوموزونکولر آزدی. بیز بئلیک ده؟ اونا-بونا خرجه مگی خوشلاییریق.

دانیشدیلار، خاطیره لری بیر ده چاوزله دیلر، صابر سلیموو او ایلره قایتدیقجا ایچی نین تاثیر یواش-یواش اوتوب کئچیردی.

— یادیندادی؟ — دئدی الدین — جیدیر دوزونه گئندنه اوخودوغون "سه گاه"؟ بیزیم یانیمیزدا اوتاندین، کئچیب آغاجین آرخاسیندا اوخودون. او زنگوله لر هله ده قولاغیمیزدان گئتمه ییب. کونسرتلرینه قولاق آسمیشام، هئله اوخوماغین تکرار اولونمور.

الدی نین یولداشلاری ایله تانیش اولدو، جای ایچدیله. — اورداک کی می اوخویا بیلر سنی؟

یادینا سالدی، صنیف یولداشلاری ایدی، بیر ده صنیف رهبری ایسماعیل موعلیم. دئدیله کی، جیدیر دوزونه گله سن، "سه گاه" اوخوما یاسان.

صابر "سه گاه" ای گوزل اوخویور. بیردن صابر سلیموو یئرینی راحتلا ییب، نفسینی تمیزله دی، الینی قولاغی نین دیبینه آپاریب آراملا اوخوماغا باشلادی.

هامی سسسیزجه قولاق آسیردی. هوللداکیلارین بعضیلری ده نظرلرینی صابر سلیموو یولتمیشدیله. او، شوقله، اورکله اوخویور، اوخویوردو. غزلی تاماملادی. اونا قولاق آسانلار ال چالدیلار، اوولجه الدین، سونرا اونون یولداشلاری اللرینی صابر سلیمووون جیبینه سالدیلار.

آیریلیب لیفته طرف آدیملا دی. ایش آدمی نین قارداشی ایکی نفر قوناغی یولا سالدی.

— ناراحت اولما، ایندیله ده سنه ده نوبه چاتاجاق. موغنیلرین یانیندا اول، بورالاردا هاوا قبول ائله، دینجل.

صابر سلیموو قوناقلاردان قابق لیفته مینیب منفی بیر دویمه سینی باسدی.

— بورالاردا اولون، آیاقیولونا دییم، ایندی الیمی یویوب گلیرم.

حالی قالمامیشدی، ینگانه چکینجگی اوشاقلار ایدی. اوغلو دا، قیزی دا اوستونو کسجکدیله کی، نوولدو، آتا، توپا گئتمیشدین، نه قازانمیسانسا، بیر گونلوک مکتب و یول پولونو دا سن وئر. او، اوشاقلاری نین یانیندا خجالتلی قالا جاقدی، اونا گوره یوخ کی، پول قازانا بیل ممیشدی، — اوشاقلار بونا عادت ائتمیشدیله و اوما جاقلاری دا یوخ ایدی — اونا گوره کی، اومرونون قیرخ دوققوزونجو ایلینده ایلک دفعه ائو بو وضعیتده گلیردی. کیریتی چیخاریب قلیانینا اود ووردو و غریبه ایدی کی، ائله بیرنجی گیلده دن قلیان توستولندی. صابر سلیموو بیر آز اورکلن کی می اولدو، دئمه لی او قدر ده بد حال دئیلمیش. هوللدا او یان-بو یانا گزیب گوزدن قیراق کونجده اوتوردو، چاپچی اوغلانی اوجادان یانینا چاغیردی.

— توند جای!

ایچریدن سلطنت ولولچایی نین فونوقرامی نین سسی گلیردی. ماریا لیسیتسینا یقین موغنیلرین استولوندا اوتوروب "باداملی" سویو، یا دا باشقا شئی ایچیردی. قاپی نین آغزیندا رقاصه اوغلان و قیز دایانیب گوزله بیردیله.

— صابر؟ بو سنسن؟ نه خوش تصادوف؟

قارشیسیندا کی آدمی اوولجه کاولگه لی گوردو، سونرا اورتا مکتب یولداشی الدین اولدوغونو آیرد ائدی یئریندن دیک آتیلدی، قوجا قلاشیب گوروشدولر.

— سن هارا، بورا هارا؟

— موعلیمین شیرکتینده ایشله یرم.

— ائله؟

— بیر آز گئج گلیم. سنین چیخیشین یقین اولوب قورتاریب.

هئچ نه دئمه ییب ائشیتمه مزلییه ووردو.

— یئنه اوخویا جاقسان؟

— ایمكان اولسا.

وطندن – وطنه

VƏTƏNDƏN- VƏTƏNƏ (6)

MƏNZƏR NİYARLI

منظر نیارلی

بیرسی آنامین یانیندا: اونلاری نئجه گتیریم. اوشاقلارسیز دا قوشولوم نئجه گئدیم سنن. هامیسینی – ائویمی، ائشیگیمی، کولفتمی قویب گلدیم، یوخ ائی مجبور چیخارتدیلار منی شورویدن. ایندی قالیشام باشیما دؤیه-دؤیه. بو ظولمو کیم گؤتورر، یا رببیم. باشیما نه چاره قیلیم، – کیشی زولوم-زولوم آغلاییردی، یوللاریم باغلی قالاجاق، دئییردی، بالالاریمی، کولفتمی بیر ده گۆره بیله جگمی؟
نم: – گۆره سن، بولودو دا شورویدن چیخاردارلار؟ –
ناومید-ناومید سوروشدو.

آتام: – یوخ، نه، – دئدی، – اونون کیملیگینی باکیذا وئربلر. سن اؤزون دئیشیدین کی، بولود او تایدا – باکیذا دوغولتب. او واخت گۆی مسجدین یانیندا اولورموشسوز ها. اؤزون دانیشیردین کی...

– هه، هه، دوز دئیرسن، بالا، – نم دئدی، – بولودو اوردا دوغوموشام. – نم تزه دن وایسیندی. – کاش بولودون کیملیگینی بوردان آلیدیق، اونو دا بلکه چیخاردئیدیلر شورویدن. بالاما حسرت قالمادیم.

سحری گون بیر نئجه عایيله شیمالی آذربایجاندا گلدیلر. اونلاری آستارا کئچیدیندن کئچیرمیشلر. ائو-ئشیگینی قویوب گلنلر بیزیم کئندن – پتخوردان ایدیلر. هامیسی نین اوزونده قم-غوصه یاغیردی. اونلاری ائو-ئشیگیندن چوخ، دوغمالارینا، قوهوم – عقرباسینا حسرت قالماق قورخوسو عوذوردو. قادینلار گۆز یاشلارینی ساخلایا بیلمه ییب آغلاییردی. ننگیلین قونشولاری ابیل ه می ده آروادی گولئیشه خالا، ایکی کۆرپه بالاسیلا انزه لی یولویلا پتخورا گلیب چیخدی. رببیم گولئیشه خالانی گۆرمه یه گئدنده منی ده اؤزویله آپاردی. گولئیشه خالا بیزی قاپیسی نین آغزیندا قارشیلایب آغلادی، بییمین، سونرا دا منیم اوزومدن اؤپوب: – آی ملک، – دئدی، – باشیمیزا گلنلری ائشیتدینیز ده! ائویم-ئشیگیم، یورغان، دؤشگیم، قابیم-قاجاغیم هامیسی قالدی او تایدا. بیر قورولو ائو قویب گلدیک. بو ظولمو کیم گؤتورر. کیمدی بیزیم باشیمیزا بو اویونو گتیرن، گۆروم آلاسه بولاسینی وئرسین. بییمین بوردن گۆزو ائوین کونجونده آلتی – یئددی یاشلی اوغلان اوشاغینی آلدی. اوشاغین گۆزو نملییدی. گۆرونور، آغلامیشدی.

– بولود بالام قالدی قوربتده! بوننان سورا بالامین اوزونو گۆرمیه جگم. بالامین یوللاری باغلی قالدی، بالام تک قالدی اوردا!

آخشام صمد امیم اردبیلدن گلدی. اونون دئدیگی خبردن

هامی دونوب قالدی. شورویده باش وئرن حادثه لردن بیرى ده بو ایدی کی، اورداکی اهالی نین سندلری نین یوخلانیشی گئدیر. کیم ایراندا آنادان اولوبسا و کیملیگینده (سندینده) ایران وطنداشی یازیلیسا اونلار عایيله لی اولدو، اولمادی، اوشاقلاری واردیسا، یوخدورسا مجبورن انزه لی گمیسیله، کئچید منطقه لردن جنوبی آذربایجانا یولا سالینیردی. صمد امیم یانیقلى-یانیقلى دانیشیردی: – دوز، یالان اولماسین، انزه لیده بیر گه می آدام دوشوردوبلر. بینوالارین ایکسی اردبیلدندی. من ائله حاضیرلاشیردیم ائوه گلتم، پتخوردان بیزیم کئندن الیف کیشینی گۆردوم. او بیزیم قونشو جفرله بیرگه منی گۆرئب اوستومه آتیلدی. الیف کیشی: – آی صمد، – دئدی، – منی ائله کوچه دن توتوب گمییه آتیدیلار. گه می، گۆردوم کی، لعنگیر اوشاقلارین آناسینا خبر گؤندردیم کی، منی آپاریرلار. دئدیم بس کولفتین هانی؟ دئدی، هاردا اولاجاق، قارداش، قالدیلار. آروادیم بکیلی قیزیدی. دده سی، نه سی، قارداشلاری وار. هئچ بیر ساعات چکمه دی کی، آرواد اؤزونو چاتدیردی. دئدیم اوشاقلاری گئتر گئدک. یازیق آرواد دوروخدو، بیلمه دی نه دئسین. – دیشیمیزله، دیرناغیمیزلا ائو-ئشیک دوزلتمیشیک، بولاری قویوب نه تهر گئدتم، – دئدی. – اوشاغین بیرى مکتبه، او

سیبیرینه سورگون ائلمه دیلرمی. اون بئش ایلدی نه کاغیذلاری گلئر، نه اؤزلریندن بیر خبر وار. بیبیمین حالی اؤزونده دئییلدی. اورگی یوخا اولدوغو اوچون اوشاغا باخا-باخا گۆزونون یاشی یاناغیندان سوزولوردو. من ده پیس اولموشدوم و فیکیرلشیردیم کی، گۆرن، فره مز آناسینی بیر داها گۆره جکمی.

* * *

یاغیشلار باشلامیشدی، حیطیمیز سارالمیش پاییز یارپاقلاری ایله دولو اولاردی. هر گون حیط-باجا سوپورولسه ده، یئنه ده سحریسی گون خزل حیطی بورویردی. بیبیمین توپو ائله پاییز گونلری نین بیرینده اولدو. توپا بیر گون قالمیش آخشام ننم بیبیمه "خینا یاخدی" ائله دی. عادت ایدی. گلین آپاریلان گونون آخشامی گلی نین باشینا، ایینه آیاغینا خینا قویولاردی، سونرا توپو اولان قیز سالدیشی، سولدوشو ایله حماما گئدردیلر.

توی گونوندن بیر گون اول بیبیمین بالدیزی و بیر نئچه تانیمادیغیم جاوان قادینلار اللرینده خونچا، (خونچانین بیرى نین ایچریسینده خینا واردی) گلدیلر. آنام خینانی گۆتوروب ایسلاتدی. بیر آز کئچمه دی کی، رفیقه لری بیبیمین باشینا ییغیشدیلار.

بیبیمه گتیریلن قیرمیزی توی لیباسی، قیرمیزی زرلی باشماق، قیرمیزی باش دوواغی، چیمنده بئله باغلانان فیته، عطیر، آلت گئیملر، زرلی جوراب، حمام دسمالی، کیسه و سابون خونچالاردا آچیلمادان بیبیم یاتدیغیمیز اوتاغا ییغیدیلار. سونرا بیبیمین رفیقه لریندن دیریباشی ننمدن بیر قازان آلیب، قازانی اوزو اوسته چئویردی چالیب-اوخوماغا باشلادی.

قیزیل اوزوک لاخلادی،

وئردیم ننم ساخلادی،

ننمه قوربان اولوم.

یاری قوناق ساخلادی.

قیزلار ال چالیب اویناییر و اونون سسینه سس وئیردیلر:

آغ دوه دوزده قالدی،

یوکو تبریزده قالدی،

اوغلانی درد آپاردی،

- آی گولئیشه خالا، بو کیمین اوشاغیدی، دونوب قالمی؟ گولیشه خالا اوشاغین باشینی سیغاللایب آغلامسیندی: - بالدیزیمین اوغلودو. بو اوشاغین دردی بیزه داغ چکدی، داغ. هله آناسینی دئمئرم.

- نولوب کی؟ - بیبیم تشویشله سوروشدو. او نه سؤزدو دئییرسن؟

- دای نولاجاق! بالدیزیم بیزی یولا سالماغا گلیمیشدی. بو بالانی دا اؤزویله گتیریمیشدی. باشی قاریشمیشدی بیزه. قارداشیندان آیرلا بيلمئردی. بو فره مز بالا دا اؤزویچون اوینایئردی. گاه کئچیردی گمییه، گاه قایدیدردی بیزیم یانیمیزا. بیزی کی، گمییه میندیردیلر، سن دئمه، اوشاق دا گمیده. خبریمیز یوخ. گمینی سورن ائله بیزیم مینمگیمیزی گۆزلئییرمیش. آرالاندی قورودان. بیر ده گۆردوک اوشاق یانیمیزدا. فره مزى آناسینا وئره بيلمه دیک. بالدیزیم اوردان آغلئر، بالام گئتدی، بالامی وئرن، دئییب آغلئر، اوشاق دا گمیده "آنا" دئییب آغلئر. نه قدر گمیچییه، گه می سورن او خاخول روسا باشا سالدیق، یالواردیق کی، قاییت اوشاغی وئرك آناسینا هئچ توكو ده ترپنمه دی. هله اوستوموزه ده قیشقیردی کی، کئچیب یئریمیزده اوتوراق. واللاه، زالمیلارین الینده قالمیشیق.

بالاجا فره مز دایدوستوسونا قولاق آسدیقجا تزه دن آغلاماغا باشلادی. بیبیم ده کؤورلدی. اوشاغی سینه سینه سیخیب تسلی وئرمک ایسته دی.

-دوینا دربرلیک دئییل کی...چوخ کئچمز گلئب آنان آپارار سنی، - دئدی، - آغلاما.

- آنامی ایسته بیرم، خالا، آنامی! - فره مز آغلايا-آغلايا بیبیمین قوجاغینا سیغیندی.

- جان بالا، - گولئیشه خالانین گۆزلری دولدو. سونرا:

- ائه، آی ملک، نه دئییم. یولوموزو یامان باغلادیلار. گئدیش-گلیشه، دئییلنه گۆره، قاداغا قویولاجاق. او ساریباشلار بکییه آیقلارینی قویاندان، شورا حکومتی قورولاندان اوزوموز گولمئر. کیمدن شوبهلهئرلر توتوب گئدیب-گلمزه گۆندرئرلر. منیم قوهومومون قایناتاسینی، قایناتاسی نین قارداشلارینی قولچوماق آدیینان روسون

درمانی قیزدا قالدی.

سونرا ھامیسی بیر آغیزدان ال چالا-چالا بییمی دؤوره یه آلدیلار:

موبارک آی، موبارک،
گه لین، خینان موبارک.

خئیلی چالیب اوخویاندان سونرا ننمین اوجاغین اوسته بیشیردیگی دۆشمه لی آش اورتایا گلدی. ال سویو وئریلندن سونرا ھامی نین پایی چکیلدی. آشی الیمیزله یئمە یه باشلادیق. بییمە باخیب سئوینیر، اونون بوینونو قوجاقلاییر، یئرسیز سواللار وئیردیم. بییم منیم دانیشماغیما گوله رک یاناغیمی چیمدیکله ییب اوزومدن اؤپدو. بییم:

– بیلیم، حلیم، سنسیز او ائوده نئیلیه جگم؟
داریاخاغام، سنینچون – دئدی.

سوفره ییغیشیلاندان سونرا آنام ایسلاتدیغی خینانی گتیریب اورتایا قویدو.

سونرا بییم منە ایشاره ائله دی کی، خینا کاساسینی من گؤتوروم. من ده الیمە آلیب دؤورله مە یئرده بارداش قوروب اوتوران قیزلارا یاخینلاشدیم. نؤویله اونلار اوزاتدیم کی، بارماقلارینی قابا باتیرسینلار. اونلار دا بارماقلارینی خینایا باتیریب: – آلاھ موبارک ائلسین، اوغوللو، اوشاقلی اولسونلار. دامە دیمیزله قوشا قاریسین. – دئییب بییمە خئیر-دوعا وئیردیلر. خینا یاخماسی قورتارانان سونرا بیین باجیسی خینا نیمچه سینی من گؤتوردیوم اوچون اولدن حاضیرلادیقلاری خلتي – زرلی یایلیق و بیر ده مرجان بویونباغینی خونچانین بیرى نین ایچریسیندن چیخارتدی. یایلیغی باشیما باغلایب، بویونباغینی بوینوما سالاندا سئوینجیمدن گؤزلیم یاشاردی.

سحری گونو اوغلان ائویندن بیر نچە فایتون گلدی. ملک بییمى زورنا –بالابانلا آپاردیلار. فایتونون بیرى دوز قاپیمیزین آغزیندا دایانمیشدی. بییمین اوزو قیرمیزی دوواقلا اؤرتولموشدو. باشدان آیاغا کیمی قیرمیزی، زرلی پالتارین، قییمتلی، قاشی آلمازدان اولان سیرغاسیلا اوزویون ایشارتیسى ایچینده بییم گونش کیمی پارلایردی. اولجه نئم بییمە یاخینلاشیب، دوواغینی قالدیریب خئیر-دوعاسینی وئردی و کؤورله-کؤورله قیزی نین اوزوندن اؤپدو.

سونرا نؤویله ائوده کی لر، آتاملا عمیم بییمین آلنیدان اؤپدولر، اؤیود-نصیحتلرینی وئردیلر.
نئم امیلریمی یادینا سالیب کؤورلدی. – آی بولوت، آی عبدالله، ھارداسیز؟ گلین باجینیزی یولا سالین، – دئییب آغلادی.

بییم ده توتولوب قالمیشدی. ننمین بو چاغیریشیندان سونرا او دا دولوخسوندو. سونرا گؤردوم کی، گؤزو منی آختاریر. بییم یاواشجا منی یانینا چاغیردی. من قاپی نین آغزیندا دایانیب بییمە تاماشا ائدیردیم. آداملاری آراالیب آیاقلاریم دولاشا-دولاشا بییمە یاخینلاشدیم. بییم منی باغرینا باسدى. من پیچیلتیلا: – بیی، – دئدیم، – سن منیمچون داریاخااقسان؟

– البتته داریاخاام، حلیم. ائله داریاخاام سنسە داریخما، واللاھ، بولود لعلمین جانی، گلئب گؤره جگم سنی.
– یاخشى، داریخمارام.

او واختلار عادت دئییلدی بیین تویوندا گلین طرفی نین آداملاری او تویدا ایشتیراک ائتسین. گلی نین آنجاق سالدیشی، سولدوشو و یئنگە سی گئدردی. یئنگە نین ده الینده گلی نین بخت گوزگوسو.

سونرا لئیللا خالا بالاجا دمیر قابدا یاندریدیی اوزرریکله ایچری گیریپ بو غریبه بیتکی نین یگینی اوتاغا-یایا-توستوسونو بییمین باشی اوزرینده فیلاتدی. – هئج کسین، گؤزو اولانلارین گؤزو دیمە سین، – دئییب بییمین اوزوندن اؤپدو – ملگیمیز ائله بیل سو پریسیدیر، گؤزلدی.

نئم باشینی ییرغالا-ییرغالا دیللندی: – اؤزو گؤزل اولماسا دا اولار، قیزیم، بختی گؤزل اولسون. آمین یا رببیم!
– آمین!

ملک بییم گلین کؤچندن سونرا یاتدیغیمیز اوتاقتا، بییمین خالچا توخودوغو آشاغی ائوده، حیطده گؤزوم اونو آختاریردی. بییم توخودوغو یون خالچاسینی تویونا یاخین قورتاردیغیندان قوردوغو ھانا بوش قالمیشدی. بییم اوچون داریخیر، اؤزومه یئر تاپا بیلیمیردیم. نه یاخشى کی، آنام واردی. آنامین دا ایش-گوجدن باشی آچیلیمیردی.. گاه مال-

-كئچىدىن كىچمە يە قاداغا قويولوب. بولود بىزى سرحد كندلرى نىن بىرىندە گۆزلىه جك. تانىش قايىقچى دا وار. او بىزى گئجه گئلب آپاراجاغ. -نمىن رنگى قاجدى: -بىي، آى بالا، سن لاپ گئرچكله دىن كى. من نه بىلئم، بولوتا ياندىغىمدان دئىيردىم كى، تك قويمايق قارداشىنى. ياخشى، بس سىز گئتدوز، بىر ده قايدا بىله جكسوز؟

-و، آلاھىن ايشىدىر. يا قىسمت، -نم، بىزىم گئتمگىمىزلە راضىلاشسا دا كونجده-بوجاقدا، حىطده اونو آغلايان گۆروردوم. بىر طرفدن ده آتامىن ايشسىزلىگى، بئكار-بئكار گزمگى ننه مى عوذوردو.

- بالا، عاغلىم كسمئر يوللارلىن آچىلماغىنا. آلاھ او تومگۆز فروخا نهلت ائلسىن. گول كىمى تورپاغى اكئردىز، بئجئردىز. بولوت دا گه لردى...گۆزوم يوللاردان يىغىلاردى. سىز ده گئتسز دردىمىن اوسته بىر درد ده آرتاجاغ. ئىنئىئم، نه تهر ائلىئم، قالمىشام متئل.

آتامىن تزه دن بىزى شوروييه آپارماق خبرىنى ائشىدن آنام دونوب قالمىشدى. نه يئدىگىنى بىلىردى، نه ده اىچدىگىنى. آتاملا نمە ايسه هئچ نه دئيه بىلمىردى. بۇيوكلرىن اوزونه آغ اولماق آناما ياد ايدى. اگر اونلار بئله مصلحت بىلىرسه ائله ده اولمايدى. گئتمگىمىزىن ياخين واختلارلىن بىرىندە آتام آناما دئدى كى، اليمىزده آنجاق يونگول يوك اولمايدى. شوروييه قايىقلا كئچمه ليگىك. ائله اونا گۆره ده بوردا دا اىچرىشهرده كى ائويمىزده كى كىمى، اؤز اليله سىرىدىغى يورغان-دۇشگىمىزى، خالچامىزى، قاب-قاشىغىمىزى قويوب گئده جكدىك.

پايىزىن آخىر گونلرى نىن بىرىندە قارائلىق دوشن كىمى آتام بىزى آرابايا مىندىرىپ پتخوردان چىخارتدى. بىيىملە، آنا قوهوملارىمىزلا ويدالاشا بىلمە دىك. منسه بىيىمى گۆرمك، اونو قوجاقلايىپ اۋپمك اىسته يىردىم. اونا دئمك اىسته يىردىم كى، بىيى، بىز تئزلىكلە قايداچاغىق، بىزى گۆزلە. كىم بىلىر قايداچاقديقمى؟

آرابايا مىنىندە نئم آغلايىر، گۆزونو آتامدان، بىزدن چكه بىلمىردى. صمد امىم ده كۆورلمىشدى. آتامىن اوزو آوازىمىشدى، او دا نئمە قوجاقلاشىپ اۋپوشندە اۋزونو

حيوانى يئربىئر ائله يىر، گاه دا بايىر-باجا ايشلرىنى گۆروردو. من تزه دن آتامىن بۇيرونده دولاشماغا باشلادىم.

ايكىيه بۇلونن آذربايجان تورپاغىندا گونئى قوزئىن، قوزئى ده گونئىن، ينى او تاي بو تايىن، بو تاي دا او تايىن حسرتىنى چكمە يە باشلادى. گئدىش گليشه قاداغا قويولودو. آراز بويو سرحدىن هر ايكي طرفىندە نزارتچىلر گولندىرىلدى. بو قاداغدان چاشباش قالان، اوزلرىنه يوللارى قاپانان اينسانلارلىن اكتر حيصه سىنى يورد نىسگىلى، قوهوم، قارداش حسرتى عوذوردو. زىنيت نم ده گئجه-گوندوز " بولوت " دئىيب آغلايىردى. ارىنى گۆرمك اومىدىيله ياشايان لئىلا اميدوستومسا دا آرتىق باشا دوشموشدو كى، اونو بىر داھا گۆرميه جك، قىزى سكينه نى تك باشىنا، آتاسىز بۇيوتمه لى اولاجاق. آتامسا اۋز حلال پوللارىيلا آلدىغى اكىن يئرىندن الى چىخدىغى اوچون فىكىرلى-فىكىرلى گزىر، اۋزونه يئر تاپا بىلمىردى.

نم آتاملا دردلشدىگى گونلرىن بىرىندە دئدى كى، كاش، آى احمد، سن ده چىخىب گلە يىدىن شورويدين، بولوت بىنوا تك قالدى اوردا. او تايدا قالسىئىدىن ايكي قارداش بىر-بىرىنيزه حيان اولاردىنيز. بىز چوخوق، قوهوم-اقربا هامىسى بوردا... سن ده، قومرو بىنوادا منىم ساغ اليمىسىنيز. واللە قومرونو، بلکہ، ملكدن ده چوخ اىسته يىرم. آما، آى بالا، بولوتا حالىم يانئر ائى، يانئر. -نمىن وایسینا-وایسینا دئدىگى بو سۆزلر آتامى سيلكلە دى. بىر دفعه اوتوروب چای اىچدىگىمىز يئرده آتام نمە دئدى كى، ننه، سنە سۆزوم وار، منە قولاق آس، اىسته يىرم قومرونو دا، اوشاقلارى دا گۆتوروب شوروييه كئچىم. بولودا خبر گۆندرمىشم، اونون جاوابىنى گۆزلە يىرم. گۆروم نه دئىير، دئسه گل، گئده جگم.

بىر آى كئچمه دى كى، عمىمدن خبر گلدى. بىزىم قوزئيه كئچمگىمىزى اىسته يىردى. بىر گون آتامىن نمە، -بولوددان مکتوب آلمىشام،- دئدىگىنى ائشىتدىم. من بىر كونجه چكىلىپ آتاملا نمىن صۇحبتينه قولاق آسىردىم: -نه تهر گئده جكسن، آى اوغول. يوللار باغلى دۇيولمو؟ -نم ناومىد-ناومىد دىللندى.

سahیلده بیزی گۆزله ییردی. هله کی، هر طرف قارانلیق ایدی. سحرین آچیلماغینا لاپ آز قالمیشدی کی، بیز قایققدان دوشدوک. امیم آتاملا قوجاقلاشیب گۆرۈشدۈ، سونرا بیزی - منیمله قارداشیمی باغرینا باسیب اوزوموزدن اۆپدۈ. آنام چارشابی نین آلتیندان باغلادیغی سورمگی تیرمه شالیلا یاشماقلانیب امیم: - آغا قارداش، - دئدی - گۆرۈرسن ده باشیمیزا نه گلدی. یوللاریمیزی دا باغلادیلار. بونون آخیری نولاجاق؟

امیم آناما "خوش گلدین" دئییب تسلی وئردی: - یامان گونون عۆمرو آز اولار، باجی. بونا دا چاره تاپیلار، - دئدی. قاییقچی بیزیم ساهیلده یوباندیغیمیزی گۆروب امیم: - بولود قارداش، هاوا آچیلیر، اوزاقلاشین بورالاردان، - دئییب ارادان چیخدی.

همین گوندن بیز آران یئری اولان قصبه نین بیرینده مسکونلاشدیق. قصبه نین مرکزینده قامیشدان تیکلمیش باراکلار گلمه آداملارین یولونو گۆزله ییردی. بورا نه قصبه کیمی قصبه، نه کند کیمی کند ایدی، سوسوزلوقدان تورپاغی جادار-جادار اولموش، آغاجسیز، بوزلوقدان آدامین گۆزو یورولان، یایی ایستی، قیشی پالچیقلى، اوستو یاستی- یاپالاقلى ائولردن عیبارت ایدی. باراکلارین بعضیلری نین قاپیسی عئینی سمته آچیلدیغیندان اوردا یاشایانلار حیطه چیخاندا قاپی نین آغزیندا قاریشقا کیمی قایناشیردیلار.

امیمین دیرئکتورو اولدوغو زاووددا قصبه نین آداملاری کۆهنه قارا-قورا پالتارلارینی گئیینیب مازوتلو اللریله بیر- بیرینه ساریلمیش مفتیللری آچاراق قامیشدان مات (هسیر) توخویوردولار. بو هسیرلری نفت چیخان شهرلره گۆندیردیله کی، بوروقلاری کولکدن قوروسونلار.

قصبه ده مالاکانلار چوخ ایدی. دئییلنه گۆره، نیکولای واختی روسیادان سورگون اولونانلاردان ایدیلر. بوردا مسکونلاشمیش، آذربایجانلیلارلا قایناییب- قاریشمیشدیله. بزن ائله اولوردو کی، اۆز دیلیرینی یادیرغایاراق آذربایجان دیلینده، سۆزلرین قولونو، قیچینی سیندیرا-سیندیرا دانیشاردیلار.

ساخلایا بیلمه ییب هۆنکوردو. ایستی یووامیزدان یئنه دیدرگین دوشه جکدیک. چارشابی نین آلتیندان آنامین بدنی تیر-تیر تیتره ییردی. یولا چیخمامیشدان بیر گون قاباق قرآن آچمیشدی. ترس کیمی آچدیغی قرآن یئنه ده یاخشی گلمه میشدی.

آنام بیزی قالین گئییندیرمیشدی. ائودن آنجاق آیین- باشیمیزی، بیر ده ننم یولوموزا یولدا آج قالماق دئییه بیشریدیگی سوپوتما یومورتا، یاغ، پئندیر، یاغلی فطیر قویموشدو.

هئچ کس دویوق دوشمه سین دئییه قونوم-قونشویلا دا ساغوللاشا بیلمه دیک. آنام سیزیلدیا-سیزیلدا دئدی: - هئچ کسله حالالاشمادیق. منی ده یولدا آغلاماق توتدو. من آنجاق بییمه گۆره آغلا ییردیم. اوشاق عاغیلما حس اندیردیم کی، بیزیم بیر ده بورا- کندیمیزه قاییتماغیمیز مومکون دئییل. زاوللی آنام تزه-تزه قوهوم-اقرباسینا قوووشموشدو، ائلیندن-اوباسیندان ایریلماق ایستمیردی.

آرابایلا بیر نچه ساعات یول گئتدیک. یوللار داشلی- کسکلی اولدوغو اوچون آرابانین ایچینده آتیلیب دوشوردوک. اوزون یول بیزی الدن سالمیشدی. گنجه نین یاریسی، دان یئری آغارمامیش بیز سرحد کندلرین بیرینه چاتدیق. هانسی کند ایدی، یادیمدا دئییلدی. آستارا چایی نین قیراغیندا اوزونو توک باسمیش یاشلی بیر کیشی بیزی گۆزله ییردی. قاییقچی ایدی. سحر آچیلمامیش بیز قاییقلا او تاپا - شوروییه کئچمه لیدیک. آتام هیجانلی ایدی، آنام آغلا ییر، قورخودان تیر-تیر تیتره ییردی. نزارتچی منطقه سی اوزاقدا یئرلشسه ده ایشیق زولقلاری هر یاریم ساعاتدان بیر سرحد زوناسی نین اوستوندن کئچیردی.

بیز قاییغا اوتوردوق. آتام آنامین تیتره دیگینی گۆروب قارداشیمی اوندان آلاراق، قوجاغینا گۆتوردو کی، بیردن آنام هیجاندان هوشونو ایتیرر، اوشاغی قایققدان سویا سالار. قاییقچی تئز-تئز اطرافا باخیر، سویون شاپیلتیسی ائشیدیلمه سین دئییه قاییغی آجتاجا سوروردو. منیم یوخوم گلسه ده یاتا بیلیمیردیم، آتاملا آنامین اوزونده کی تلاشدان قورخویا دوشوب آناما سیغینمیشدیم. بیر ساعاتی چکدی، ایکی ساعاتی، دقیق بیلیمیرم. آخیر کی، چاتدیق. بولود امیم

سوسوز قصبه نی سو ایله تمین ائتمک لازیم ایدی. امیم سو ساریدان چوخ چالیشدی. اوزاق اراضیدن کئچن کوردن سو چکمک باها باشا گه دیگی اوچون بیرجه اونا نایل اولدو کی، قاتارلا قصبه یه سو گتیزدیرسین. قاتار فیتینی وئره-وئره قصبه یه گیرنده قصبه ده بیر جانلنما یارانیردی کی، گل گۆره سن. سو چنلرینی دارتا-دارتا گتیرن پاراووزون سسینی ایلک ائشیدن حَیط-باجادا، کوللوقده تویوق کیمی ائشلنن اوشاقلار اولوردو. اوشاقلارین سسی بو واخت کندی باشینا گۆتورردی.

-قاتول گلدی!

-قاتول، قاتول گلدی!

-ای جاماعات، قاتول گلدی!

قصبه اهلی، خصوصن قادینلار اللرینده وئدره، چیگیلنلرینده سهنک دمیر یولونا آخیشاردیلار. قاتار ایکی، اوچ ساعتدان آرتیق کئنده قالمزدی. سویون اوستونده نؤوبه سیزلرله نؤوبه لیلر آراسیندا داعوا دا دوشر، ائله واخت اولوردو کی، بیر-بیرلرینه هوجوم دا ائدردیلر. قاتار قصبه ده چوخ قالمزدی. جاماعاتین یالواریشلارینا باخمایاراق قاتارین سوروجوسو ساعتینا باخیب فیتینی قصبه نین باشینا سالا-سالا قصبه نی ترک ائدنده سو گۆتوره بیلمه یهنلر قاتارین آرخاسینجا باخیب مظلوم-مظلوم بوش قاتارلا ائولرینه دؤنردیلر. من ده آناملار سو گتیرمه یه گئدردیم. منیم الیمده بالاجا سو قابی اولاردی. آنام سهنکه آلیشا بیلمه دیگی اوچون الینه وئدره گۆتورردی. سو چنلری نین قاباغینا او قدر آدام ییغیلاردی کی، بیز ائله کنارداجا دایانیب باخاردیق. اینصافن آنامین وئدره لرینی عمیمه گۆره تانیدیغیمیز و تانیمادیغیمیز آداملاردان بیر ی آلیب دولدورار، بیزی بوش یولا سالمزدیلار. امیم بیزی یئرلشدیرمک اوچون اولجه دن حاضیرلیغینی گۆره رک قاپیسی، پنجره سی آیریجا هاسارا آلینمیش، بؤیوک حَیطی اولان ائوی سئچمیشدیر. آنام قاپیلاری بیر-بیری نین ایچینه گیرن باراکلاردان فرقلی اولاراق بیزیم قالدیغیمیز باراکین قاپیسی آیریجا حَیطه آچیلدیغی اوچون سئوینیردی. چونکی ناماز قیلمامیشدان اول گونده چورابلارینی چیخاریب اوچ دفعه دستماز آلاندا آرخاين ایدی کی، چیلپاق آیقلارینی هئچ کس گۆرمور. دستماز آلاندا سونرا آنام ناماز قیلار، دوعالاریندان سونرا پتخوردان

آتام بوردا دا اؤزونه یئر تاپا بیلمیردی، چونکی قصبه ده نه بولاق واردی، نه ده کنده سو چکیلیمیشدی کی، اکین، بیچینه مشغول اولسون. ساکینلر سو دئییب داد ائدردیلر. امیم بیزه تاپشیرمیشدی کی، سرحددن کئچمگیمیزی هئچ کسه دئیمک. -کیم ماراقلانسا دئیین شهردن گلیمیشک. قومرو باجی اونسوز دا باکی لهجه سییله دانیشیر، -دئدی. -اینشاللاه هئچ کس دویوق دوشمز.

بیر، ایکی هفته کئچمه دی کی، امیم آتامی قصبه یه یاخین بیر یئرده چایچیدا ایشه دوزلندی. تورپاغا، اکین-بیچینه باغلی اولان آتام ایشی چتین اولماسا دا (ؤزونه ایشچی ده وئرمیشدیلر) چایچیلیغا آلیشا بیلمیردی. منی ایسه قصبه نین اوچوق-سؤکوک مکتبی نین ایکینجی سینفینه قویدولار. شهرده بیرینجی سینیفده لاتین هفلرینی اؤیرندیگیم اوچون منیم بوردا درس لریمی قاوراماغیم چتین اولمادی.

قصبه نی، اونون موختلیف یئرلردن گلمه آداملارینی ایداره ائتمک امیم اوچون چتین ایدی. امیمین ایشی باشیندان آشیردی. باتاقلیقدا قامیشلاری قیرماقدان اؤترو شهردن ایشچیلره اوزونبوغاز چکمه لر آلدیرمیشدی. اونلار دا هر گون چکمه لرینی گئینه رک قصبه دن خئیلی آرالیدا، باتاقلیق اولان یئردن قامیش قیریپ قصبه نین " آزنفت " دئیلن مرکزیه ییغیردیلار. چؤرک پولو قازانماق خترینه قادینلار دا بو ایشه قوشولموشدو. مفتیلرین مازوتوندان گوندن قارالمیش فهله لرین اوز-گۆزلری، اللری، پالتارلاری قاپقارا اولاردی.

عمیمین ساکینلره تیکدیردیگی باراکلار اوزونسو، ایکی، اوچ اوتاقلی ائولردن عیبارت ایدی. یاخینلیقدان ایسه دمیر یولو کئچیردی. همین دمیر یولدا قاتارلا چنلرده هارالاراسا نئفت داشینیردی. گونده بیر دفعه گونورتا واختی سرنیشین قاتاری گلیردی. هر گون عئینی واختدا کئچدیگی اوچون ساعات باخماق لازیم دئیلدی. او دقیقه بیلیردیک کی، ساعات نچه دی. چوخ کئچمه دی کی، بورایا ایشله مک اوچون اوزاق کندلردن خئیلی اینسانلار کؤچدو. باراکلاردا یئر اولمادیغیندان اؤزلری پالچیقدا کریچ کسب ائو تیکیردیلر. قصبه گئت-گئنده بؤیومه یه باشلادی.

كى، كولفتمى يىغاچام باشىما. ايندى ده يوللار باغلاندى. هله بىلىنمىر بو ايشلر نىلە قورتاراجاق. بولودون بىر اوغلو دا اولوب. آدينى اليوسيف قويوب.

آنام باشىنى يىرغالايب: - من نه دئيه بيلرم. آلايه بيلن ياخشىدى. آدينان قالسين. - آنام، دئيه سن، ساكىتلىشمىشىدى: - بىر طرفدن ده آغاقارداشى قىنماق اولماز. واللا، آرواد-اوشاقسىز دا كئچىنمك اولمور بو قىرىب يترده. - آنام دوروب دستمازىنى آلدى. گونورتا نامازى نىن واختى كئچىردى. آتام كوكسونو اؤتوروب گوزونو بىر نۇقتە يە دىكدى. وطنين بو تايينا كئچىدن اوزو گولموردو، تئز-تئز ايكي قاشى نىن آراسى دويونلردى. منسه... من مكتبه گئتمە دە، باشىم درسره قارىشسا دا دارىخىرام. ان چوخ دا بىيىم اوچون. ائودن گىزلىن چىخدىغىمىز گۆره اونونلا وىدالاشا بىلمە دىك. گۆرن، بىيىم كنددن چىخدىغىمىزى، بو تاي كئچدىغىمىزى بىلندە نئيله يىب. بىليىم، بىيىم سارسىلىب آغاياچاق، اوزون مودت اؤزونه گله بىلميه جك. آخى او بىزه باغلى ايدى. دايىلاريندان آتامى داها چوخ ايسته ييردى. بىز پتخورا گئدن گوندن منى يانيندا ياتىزدىرار، ايلنه نه دوشوردوسه منه يئىزدىرر، هارا گئدىرسه منى ده اؤزويله آپاراردى. ايندى اوزوموزه باغلى قالان يوللار بىر ده آچىلاچاقدىمى؟ بىر ده بىيىمى گۆره جكدىمى؟

گئجه-گوندوز آغايايب سىزليان آنام اوميدىنى آلاها باغلامىشىدى. نامازدان سونرا اللرىنى يوخارى قالدىريب دوعا ائدر، يوللارىمىزى باغلايانلار رحمدىل اولماغا چاغىراردى. آنامىن بئله اوزگون واختلاريندا مينپوسته ننه اونا تسلىلى وئىردى. - آى قىزىم، آلايه بؤيوكدور. هر شئى يولونا قويان آلايه بو ايشلره ده بىر انجام چكر.

آنام باشىنى بولايا-بولايا مينپوسته ننه نىن سؤزونو كسردى. - آى مينپوسته خالا، سن آخى هاردان بىلئىسن يورد حسرتى نه دئمكدى. بورا دا وطنىمدى، آنجاق اينسانا دوعولدوغو يتر داها شيرىن گؤرونر.

من اوردا ننه مى دايىلارىمى، ايستكلى قاينامى قويوب گلمىشم. اون اوچ ياشىمدان من ار ائويندىيم، عاغلىم كسندن اولارى گؤرموشم، سورا يوردوم، سنه دئىيم ملك كىمى بالدىزىم، قاينىلارىم قالب اوردا. منىم باغرىم چاتلار دا، هامىسى دا منىم خاطرىمى ايستىردىلر. بوردا بىرجه قوهوموم آغاقارداشىدى. گلين گلندن اونا " آغاقارداش " دئىشم. آغاقارداش نىن اوزونو آز-آز گؤروروك. بىر آياغى بوردادى، او بىرى آياغى دا شهرده.

گتيردىگى قرآنىنى قاباغينا قويوب اوخويار، تسبئح چئويرىب ايستىخاره لر ائدردى. آنامىن بو قىرىب يترده باشى نامازا، قرآن اوخوماغا، ائو ايشلرينه، بيش-دوشه قارىشسا دا گئجه لر دوغمالارىنى، كندىنى يادينا سالىب آغاياردى. بىرجه قونشوموز مينپوسته ننه آناما تسلىلى وئردى، چونكى بىيىم هاردان گلدىگىمىزى آنجاق او بىليردى.

مينپوسته كاسىب، كىمسە سىز، فاغير بىر قادين ايدى. امىم اونو عرضاقلا - اونلا، شكرله، ياغلا تمىن ائدردى. آنام مينپوسته خالايا تئز آليشىدى. ائله بىل ننه سى نىن، قايناناسى نىن يگىنى اوندان آلاردى. مينپوسته خالا دا آناما اؤز قىزى كىمى باخاردى، عئىنى زاماندا آناملا بىرگه امىمىن قوللوقوندا دايانار، اونون قصبه ده اولاندا پالىنى-پالتارىنى، كؤينگىنى يويار، خۇرگىنى بيشىردى و تئز-تئز دئىردى: - آلايه بىزه بو بولود اوغلومو گؤيدن گؤندىرب. پئىغىمىر كىمى آدمىدى. نه قدر يئتىم-يئسىرى آچلىقدان قورتاردى، گؤروم اونو " نئىنىم، نه تهر ائلگىم " دئمه سين.

بىر گون امىمدن دانىشاندا اوزونو آناما توتوب پىچىلتىيلا: - آى قومرو، - دئدى، - بولودون آروادىيلا اؤزونون آراسىندا يئرله گؤى قدر فرق وار، آلايه حاقي. گلى نىن گؤركه مى پىس دؤيول ائى، آنجاق دىلى آجىدير. هردن گتيرىر اؤزوين قصبه يه. تئز-تئز دالاشير اريىنن. يامان هؤكوملو آرواددى. چوخ واخت دا پولون اوسته دوشور داعوالارى. بولودون ايپك كىمى خاصىتى وار. دىنىر داعوا دوشور، دىنىمىر آروادى چىخىب باشىندا اوتورور. آنام مينپوسته ننه دن بو خبرى ائشىندە قورويوب قالدى، سونرا اؤزونه گلىب: - نه آرواد، آى مينپوسته خالا، اونون آروادى وار اربىلدە، آدى دا لئىلادى.

- بوخ، آى قىزىم، شهردن گتيرمىشىدى قاينىن. بىر اوشاغى دا وار. بش-آلتى آيلىق اوغلان اوشاغىدى.

- آدى ندى گلى نىن؟ - آنام اوزولموش حالدا سوروشدو.

- وصى خانىم.

- وصى خانىم؟ - آنام دوروخدو، سونرا اؤز-اؤزون: - يازىق لئىلا، - پىچىلدادى، - بدبخت لئىلا. - سونرا اوزونو آروادا توتوب: - نه دئىيم، خالا. آغاقارداشى آخىر كى، يولدان چىخارتدى وصى خانىم. آلايه خئير وئرسىن. گؤرونور، آغاقارداش اوتانىب، ائولنمگىنى گىزلە دىب بىزدن. - سن دئمه امىم وصى خانىملا ائولنمگىنى آتام دئىيىمىش. آنام بو خبرى آتام دئىندە آتام دا دئدى كى، بىليىم. سونرا غوصه لى-غوصه لى آنامىن اوزونه باخدى: - نئيله يه بىليىك، قومرو، - دئدى، - بولود بىر نئچه دفعه لئىلا گلىنباچىنى گتيرمك ايسته يىب يانينا، آينمايىب. بولود دئمىردى

تقویم رویدادها و روزهای مهم آذربایجان

۱۲ فروردین- قیام کلنل محمدتقی خان پسیان در

۱۳۰۰. مرگ رسول رضا (شاعر) در ۱۳۶۰.

۱۳ فروردین- تولد عاشیق عبدالعلی نوری در ۱۳۱۸.

۱۴ فروردین- مرگ آیت الله سیدمحمدکاظم شریعتمداری (مرجع تقلید) در قم به سال ۱۳۶۵. اشغال

شهر کلبر توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲.

۱۶ فروردین- مرگ پروین اعتصامی در تهران ۱۳۲۰.

۱۷ فروردین- انتشار نخستین شماره مجله «ملانصرالدین» توسط جلیل محمدقلیزاده در تفلیس به

سال ۱۲۸۵. آغاز قیام شیخ محمد خیابانی در تبریز در ۱۲۹۹. صدور قطعنامه شماره ۸۲۲ شورای امنیت

سازمان ملل متحد در ۱۳۷۲ که در آن شورای امنیت، خواستار «تخلیه کلیه نیروهای اشغالگر از ناحیه کلبر و دیگر نواحی اشغال شده آذربایجان» شده بود.

مرگ قاجاق سلیمان (عضو و فرمانده گروه قاجاق نبی) در ۱۲۹۶.

۲۰ فروردین- انتشار روزنامه «تجدد» در تبریز به کوشش شیخ محمد خیابانی در ۱۲۹۶.

۲۲ فروردین- مرگ صمد سرداری نیا (نویسنده و مترجم) در تبریز به سال ۱۳۸۷. مرگ بولوت قارا چورلو

(شاعر) در ۱۳۵۸.

۲۴ فروردین- مرگ غلامحسین بیگجه خانی (نوازنده) در ۱۳۶۶.

۲۵ فروردین- برگزاری کنگره دهقانی آذربایجان در تبریز در ۱۳۲۵.

۲۸ فروردین- تولد محمدرضا ایرانی ملک کیان (نقاش) در ۱۳۳۳. تولد لطفیار ایمانوف (خواننده) در صابر آباد به

سال ۱۳۰۷.

۳۰ فروردین- مرگ هاوارد باسکرویل معلم آمریکایی در جریان مبارزات مردم تبریز در ۱۲۸۸. اعدام علی باکری

فروردین (آغلارگولر):

۱ فروردین- تولد حمزه اوغلو خشکنابی (نویسنده و فعال

سیاسی) در روستای خشکنا بستان آباد به سال ۱۳۰۱[۱]. تولد علی دایی (فوتبالیست) در اردبیل به

سال ۱۳۴۸. تولد عاشیق حسین تبریزی در ۱۳۱۰. تولد ربابه مرادوا (خواننده و بازیگر نقش لیلی در اپرای لیلی و

مجنون) در اردبیل به سال ۱۳۰۹.

۲ فروردین- تولد سلیمان رحیموف (نویسنده) در ۱۲۷۹. تولد علی آقا آقاف (هنرمند و بازیگر نقش مشهدی

عباد) در باکو به سال ۱۲۹۲.

۴ فروردین- تولد عاشیق علی قره داغی در ۱۳۳۱.

۶ فروردین- تولد عاشیق چنگیز مهدی پور در ۱۳۴۱.

۸ فروردین- تولد صدقی روح الله (بازیگر تئاتر) در باکو به سال ۱۲۶۵. مرگ سلیمان ثانی (آخوندوف) (نویسنده)

در باکو به سال ۱۳۱۸.

۹ فروردین- تولد معجز شبستری (شاعر) در ۱۲۵۲.

۱۰ فروردین- قتل عام آذربایجانیان به دست داشناکهای ارمنی در باکو و دیگر شهرهای آذربایجان در ۱۲۹۷

(فاجعه مارس).

- (مبارز) در زندان حکومت پهلوی به سال ۱۳۵۱. تولد محمد راحم (شاعر) در باکو به سال ۱۲۸۶. اردیبهشت (گولن آی):
- ۴ اردیبهشت- تولد میرجلال پاشایف (نویسنده و ادیب) در اردبیل به سال ۱۲۸۷.
- ۶ اردیبهشت- آغاز بکار رسمی رادیو تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵.
- ۷ اردیبهشت- سقوط جمهوری دموکراتیک آذربایجان به دست بلشویکها در ۱۲۹۹.
- ۸ اردیبهشت- تولد عاشیق رسول قربانی در ۱۳۱۴. مرگ حسن شفیع زاده (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق در سال ۱۳۶۶.
- ۹ اردیبهشت- تولد رامیز قولیف (نوازنده) در ۱۳۲۶.
- ۱۰ اردیبهشت- مرگ رضا صراف تبریزی (شاعر) در ۱۲۸۶. نخستین اجرای اپرای کوراوغلو ساخته اوزئیر حاجی بیگوف در ۱۳۱۶.
- ۱۲ اردیبهشت- تولد عباس عبدالله (نویسنده و شاعر و مترجم) در ۱۳۱۹. تولد عاشیق رحیم نظری در ۱۳۴۱.
- ۱۴ اردیبهشت- مرگ صدقی روح الله (بازیگر تئاتر) در باکو به سال ۱۳۳۸.
- ۱۵ اردیبهشت- انتشار نخستین شماره مجله وارلیق در تهران به سال ۱۳۵۸.
- ۱۶ اردیبهشت- مرگ حسین منزوی (شاعر) در ۱۳۸۳. مرگ عاشیق علی فیض اللهی وحید در ۱۳۷۴. مرگ محمد راحم (شاعر) در باکو به سال ۱۳۵۶.
- ۱۸ اردیبهشت- تولد عظیم عظیم زاده (نقاش) در روستای نوخانی باکو به سال ۱۲۵۹. مرگ عبدالله سور (عبدالله محمدزاده) (ادبیات شناس) در گنجه به سال ۱۲۹۱.
- ۱۹ اردیبهشت- اشغال شوشا در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱. برقراری آتش بس سراسری در قره باغ در سال ۱۳۷۳. تولد حیدرعلیف (رئیس جمهور آذربایجان) در ۱۳۰۲. اعتراض و تظاهرات گسترده
- دانشجویان آذربایجان و بویژه تبریز به انتشار پرسشنامه موهن صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در توهین به ترکها در سال ۱۳۷۴ (روز دانشجوی آذربایجان).
- ۲۱ اردیبهشت- تولد صمد سرداری نیا (نویسنده و مترجم) در ۱۳۲۶.
- ۲۳ اردیبهشت- تأسیس نخستین کودکانستان ایران در تبریز به کوشش جبار باغچه بان در ۱۳۰۳.
- ۲۴ اردیبهشت- مرگ قارا قارایف (آهنگساز) در ۱۳۶۱. روز بین المللی زبان ترکی.
- ۲۵ اردیبهشت- تولد عاشیق آباک در ۱۲۶۶.
- ۲۷ اردیبهشت- اشغال لاجین در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱. مرگ صمد وورغون (شاعر و نمایشنامه نویس) در ۱۳۳۵. نصب مجسمه ستارخان سردار ملی در باغ گلستان تبریز در ۱۳۲۵.
- ۲۸ اردیبهشت- تولد رسول رضا (شاعر) در ۱۲۸۹.
- ۳۱ اردیبهشت- مرگ سید عظیم شیروانی (شاعر) در ۱۲۶۷. خرداد (قیزاران):
- ۱ خرداد- مرگ عاشیق عبدالعلی نوری در ۱۳۸۲. قیام مردم آذربایجان در اعتراض به کاریکاتور توهین آمیز روزنامه ایران در ۱۳۸۵. مرگ انور اردبیلی (شاعر اهل بیت) در ۱۳۷۱. اعدام فریدون ابراهیمی (دادستان کل حکومت ملی آذربایجان) در تبریز به سال ۱۳۲۶ به دست حکومت پهلوی.
- ۲ خرداد- برگزاری نخستین کنگره کارگران آذربایجان در تبریز در ۱۳۲۵. آغاز انتشار روزنامه «آزیر» به کوشش سید جعفر پیشه وری در تهران در ۱۳۲۲.
- ۳ خرداد- مرگ ابراهیم خلیل خان جوانشیر حاکم قره باغ به دست روسها در ۱۱۸۵. تولد دکتر جواد هیئت (نویسنده) در تبریز به سال ۱۳۰۴.
- ۴ خرداد- مرگ سعید محسن (مبارز) در ۱۳۵۱. زندان پهلوی. اعدام محمدحنیف نژاد (مبارز) در ۱۳۵۱.

- ۵ خرداد- مرگ رحیم مؤذن زاده اردبیلی (مؤذن) در ۱۳۸۷.
- ۶ خرداد- تولد محمدعلی تربیت (نویسنده و شهردار تبریز) در ۱۲۵۶.
- ۷ خرداد- استقلال و تأسیس جمهوری دموکراتیک آذربایجان به مرکزیت شهر باکو و رهبری محمد امین رسول زاده در ۱۲۹۷.
- ۸ خرداد- تولد هابیل علیف (کمانچه نواز) در آغداش به سال ۱۳۰۸.
- ۹ خرداد- تولد میرزا علی اکبر صابر (شاعر) در شاماخی به سال ۱۲۴۱.
- ۱۰ خرداد- مرگ زلفی آدی گوزلوف (خواننده) در باکو به سال ۱۳۲۴.
- ۱۲ خرداد- تولد عاشیق فرخ مهدی پور در ۱۳۴۱.
- ۱۷ خرداد- تولد رضا ژاله (سازنده ساز و شاعر) در خیاو به سال ۱۳۲۶.
- ۱۹ خرداد- تولد رشید بهیودوف (خواننده) در ۱۳۶۸.
- ۲۰ خرداد- مرگ میرهاشم امیر آرین (از فعالان جمهوری خودمختار آذربایجان) در تهران به سال ۱۳۸۳.
- تولد محمد عارف (ادیب) در باکو به سال ۱۲۸۳.
- ۲۱ خرداد- تولد مفتون امینی (شاعر) در ۱۳۰۵.
- ۲۲ خرداد- افتتاح دانشگاه تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵.
- ۲۴ خرداد- مرگ عظیم عظیم زاده (نقاش) در باکو به سال ۱۳۲۲.
- ۲۵ خرداد- افتتاح موزه هنری بهزاد در تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵.
- ۲۸ خرداد- مرگ آیت الله سید احمد خسروشاهی در ۱۳۵۶.
- ۱۸ خرداد- روز اخذ مجوز نشر ماهنامه ترک زبان خدافرین ۱۳۸۴
- تیر (قورآ پیشن):
- ۲ تیر- تولد صمد بهرنگی (نویسنده) در ۱۳۱۸. تولد پرویز پرستویی (بازیگر سینما و تئاتر) در روستای چارلی همدان به سال ۱۳۳۴. تولد بلبل محمودوف (خواننده) در روستای خان باغی شوشا به سال ۱۲۷۶.
- ۳ تیر- تولد ابوالفضل ایلچی بیگ (رئیس جمهور آذربایجان) در ۱۳۱۷.
- ۸ تیر- مرگ دکتر منوچهر مرتضوی (استاد دانشگاه و نویسنده) در تبریز به سال ۱۳۸۹. تولد نگار رفیع بیگلی (شاعر) در ۱۲۹۲.
- ۱۲ تیر- آزادسازی شهر آغدره در قره باغ توسط ارتش آذربایجان در زمان ریاست جمهوری ابوالفضل ایلچی بیگ در ۱۳۷۱. برانداختن پرچمهای سفید تسلیم از سر در خانه های تبریز توسط ستارخان و آغاز مقاومت خونین تبریز در سال ۱۲۸۷. تولد بابک خرمدین (قهرمان ملی آذربایجان). مرگ علامه عبدالحسین امینی (نویسنده) در ۱۳۴۹.
- ۱۴ تیر- مرگ میرزا طاهر خوشنویس (خطاط و خوشنویس) در ۱۳۵۵.
- ۱۵ تیر- تولد حسین محمدزاده صدیق (معلم، مصحح، نویسنده و مترجم) در ۱۳۲۴.
- ۱۶ تیر- تولد علی آذری (نویسنده و مورخ) در تبریز به سال ۱۲۸۳.
- ۱۷ تیر- مرگ عاشیق عزیز شهنازی در ۱۳۷۴. تولد عبدالازل دمیچی زاده (زبانشناس) در شکی به سال ۱۲۸۸. مرگ نجف بیگ وزیروف (نویسنده و نمایشنامه نویس) در چوخوربورد به سال ۱۳۰۵.
- ۱۸ تیر- تولد عاشیق حسین علافی آذر ۱۳۲۴.
- ۱۹ تیر- تولد سید عظیم شیروانی (شاعر) در شاماخی به سال ۱۲۱۴. مرگ عباس صحت (عباقلی مهدیزاده) (شاعر) در گنجه به سال ۱۲۹۷.
- ۲۰ تیر- مرگ سلیمان رحیموف (نویسنده) در ۱۳۶۷.
- مرگ میرزا علی اکبر صابر (شاعر) در شاماخی به سال

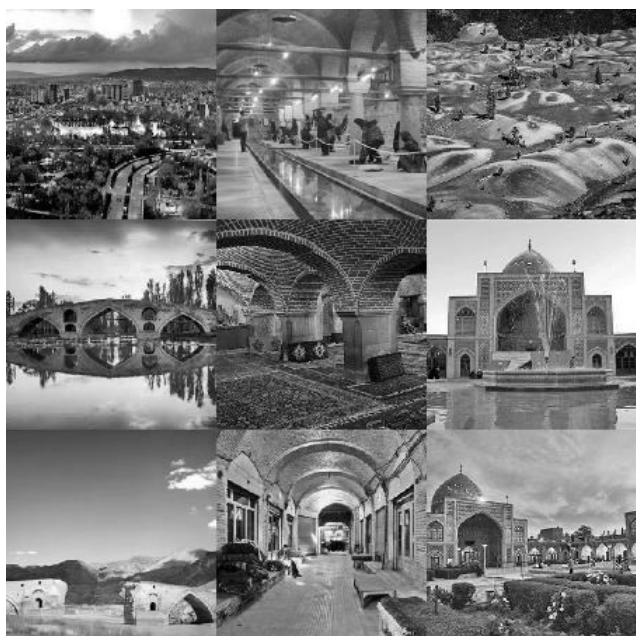
۱۲۹۰. مرگ سید جعفر پیشه‌وری نخست وزیر حکومت ملی آذربایجان در باکو به سال ۱۳۲۶
 - ۲۲ تیر- مرگ سیدجمال ترابی طباطبایی (سکه شناس و مورخ) در ۱۳۸۸
 - ۲۳ تیر- تولد جلال قاریاغدی (مجسمه ساز) در شوشا به سال ۱۲۹۴
 - ۲۴ تیر- تولد محمد آراز (شاعر) در ۱۳۱۲
 - ۲۷ تیر- تولد عباسقلی یحیوی اردبیلی (شاعر اهل بیت) در ۱۲۸۰
 - مرداد (قویروق دوغان):
 - ۱ مرداد- تأسیس استان خودمختار قره باغ کوهستانی در ۱۳۰۲. اشغال شهر آغدام در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲. تولد مارال رحمان زاده (نقاش) در ۱۲۹۵. تولد عبدالله سور (عبدالله محمدزاده) (ادبیات شناس) در گنجه به سال ۱۲۶۲. مرگ عبدالله شایق (نویسنده و معلم) در تفلیس به سال ۱۳۳۸
 - ۲ مرداد- زخمی شدن ستارخان در پارک اتابک تهران در ۱۲۸۹
 - ۴ مرداد- جنگ شدید در محله امیره قیز و مقاومت حیرت انگیز ستارخان و مجاهدان آذربایجان در برابر نیروهای شاه در ۱۲۸۷. تولد رضا دقتی (عکاس) در تبریز به سال ۱۳۳۱
 - ۷ مرداد- صدور قطعنامه شماره ۸۵۳ شورای امنیت سازمان ملل در ۱۳۷۲ که در آن شورای امنیت خواستار «خروج فوری، قطعی و کامل نیروهای اشغالگر از ناحیه آغدام و دیگر مناطق تحت اشغال جمهوری آذربایجان» شد. تولد عباس میرزا (شاهزاده و حاکم آذربایجان) در ۱۱۶۸
 - ۸ مرداد- مرگ مرتضی رسام نخجوانی (نقاش) در ۱۳۸۲
 - ۹ مرداد- مرگ منزوی اردبیلی (شاعر اهل بیت) در ۱۳۷۱
 - ۱۰ مرداد- اشغال دوباره شهر آغدره در قره باغ توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱
 - ۱۴ مرداد- مرگ محمدنخجوانی (از بنیانگذاران کتابخانه ملی تبریز) در ۱۳۴۱
 - ۲۲ مرداد- تولد فرهاد آقازاده (شرقی) (معلم و زبانشناس) در شوشا به سال ۱۲۵۹
 - ۲۳ مرداد- تولد احد حسینی (مجسمه ساز) در تبریز به سال ۱۳۲۳
 - ۲۵ مرداد- مرگ دکتر غلامحسین بیگدلی (مبارز، نویسنده و استاد دانشگاه) در ۱۳۷۷. تولد ستارخان سردار ملی در قره داغ آذربایجان به سال ۱۲۴۶. تولد بختیار وهابزاده (شاعر) در شکی به سال ۱۳۰۴
 - ۲۶ مرداد- اشغال شهر فضولی توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲. مسلم ماغامیف (خواننده اپرا) در باکو به سال ۱۳۲۱
 - ۲۹ مرداد- تولد خان شوشینسکی (خواننده) در ۱۲۸۰
 - شهریور (زومار):
 - ۱ شهریور- مرگ ابوالفضل ایلچی بیگ (رئیس جمهور آذربایجان) در ۱۳۷۹
 - ۴ شهریور- مرگ عاشیق پناه پناهوف ۱۳۵۷. تولد اکبر عبدی (هنرپیشه) در ۱۳۳۹
 - ۶ شهریور- مرگ ربابه مرادوا (خواننده و بازیگر نقش لیلی در اپرای لیلی و مجنون) در باکو به سال ۱۳۶۲
 - ۸ شهریور- استقلال جمهوری آذربایجان در ۱۳۷۰
 - ۹ شهریور- مرگ صمد بهرنگی (معلم و نویسنده) در ۱۳۴۷
 - ۱۰ شهریور- اشغال شهر قبادلی توسط نیروهای ارمنی و کشتار اهالی آذربایجانی آن در ۱۳۷۲. اشغال شهر جبرائیل توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲
 - ۱۱ شهریور- تولد دکتر حمید نطقی (نویسنده، مترجم و پدر روابط عمومی در ایران) در ۱۲۹۹. افتتاح فیلارمونیک دولتی تبریز توسط حکومت ملی آذربایجان در ۱۳۲۵. مرگ امیرحسین صدیقی (نخستین لژیونر

- فوتبال ایران و نخستین سرمربی تیم ملی فوتبال ایران) در ۱۳۶۱.
- ۱۲ شهریور- اعلام تشکیل فرقه دموکرات آذربایجان (۱۳۲۴). مرگ محمدرضا ایرانی ملک کیان (نقاش) در ۱۳۷۳.
- ۱۳ شهریور- مرگ عزیزه جعفرزاده (شاعر و نویسنده) در ۱۳۸۲. مرگ دکتر محسن هشترودی (ریاضیدان) در ۱۳۵۵.
- ۱۵ شهریور- تولد قادر میزبانی (قهرمان دوچرخه سواری) در تبریز به سال ۱۳۵۴.
- ۱۸ شهریور- مرگ میرزا آدی گوزل بیگ (نویسنده) ۱۲۲۷. مرگ رشید بهبودوف (خواننده) در ۱۳۶۸.
- ۲۰ شهریور- تولد عاشیق سایات نووا در ۱۱۷۴. مرگ آیت الله سید اسدالله مدنی (امام جمعه) تبریز در واقعه تروریستی در ۱۳۶۰.
- ۲۲ شهریور- مرگ شیخ محمد خیابانی در تبریز به دست عوامل حکومت در ۱۲۹۹.
- ۲۴ شهریور- مرگ میرزا تقی رفعت (شاعر) در ۱۲۹۹.
- ۲۵ شهریور- مرگ عبدالله توکل (مترجم) در ۱۳۷۸.
- ۲۶ شهریور- مرگ قاتیر محمد (قاچاق و رهبر قیامهای روستایی) در ۱۲۹۸.
- ۲۷ شهریور- مرگ سیدمحمدحسین شهریار (شاعر) در ۱۳۶۷.
- مهر(خزل):
- ۱ مهر- تولد حسین منزوی (شاعر) در ۱۳۲۵.
- ۲ مهر- مرگ احمد جمیل (شاعر) در باکو به سال ۱۳۵۶.
- ۴ مهر- مرگ بلبل محمدوف (خواننده) در باکو به سال ۱۳۴۰.
- ۵ مهر- تولد امیر حسین فردی (نویسنده کودکان) در ۱۳۲۸. تولد کمال تبریزی (فیلمساز) در تبریز به سال ۱۳۳۸.
- ۶ مهر- مرگ میرجلال پاشایف (نویسنده و ادیب) در باکو به سال ۱۳۵۷.
- ۹ مهر- مرگ کلنل محمدتقی خان پسیان به دست عوامل حکومت در ۱۳۰۰. مرگ علی آقا واحد (شاعر) در باکو به سال ۱۳۴۴.
- ۱۱ مهر- مرگ عمران صلاحی (طنزنویس) در ۱۳۸۵. تولد سلیمان ثانی (آخوندوف) (نویسنده) در شوشا به سال ۱۲۵۴.
- ۱۳ مهر- انتشار نخستین شماره روزنامه «انجمن» ارگان انجمن ایالتی آذربایجان در تبریز به سردبیری میرزا علی اکبرخان در ۱۲۸۵.
- ۱۴ مهر- اعتصاب سراسری در تبریز و درخواست خروج حاجی میرزا کریم امام جمعه از شهر در ۱۲۸۵. اعطای لقب سردار ملی به ستارخان و سالار ملی به باقرخان توسط انجمن ایالتی آذربایجان در ۱۲۸۷.
- ۱۹ مهر- مرگ حسین خان باغبان مارالانی (مجاهد مشروطه) در صحنه نبردهای تبریز به سال ۱۲۸۷ شمسی.
- ۲۰ مهر- پیروزی مجاهدان تبریز به رهبری ستارخان پس از چهار ماه مبارزه در ۱۲۸۷. امضاء قرارداد گلستان میان ایران و روسیه و جدا شدن مناطقی از آذربایجان همچون باکو، شکی، قره باغ و گنجه و ملحق شدن آنها به روسیه.
- ۲۲ مهر- تولد سیدرضا حسینی (مترجم و فرهنگ نویس) ۱۳۰۵. صدور قطعنامه شماره ۸۷۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد در ۱۳۷۲ در مورد قره باغ که در آن شورای امنیت، طرفین را به «خودداری از هرگونه اعمال خصمانه و هرگونه مداخله ای که قاعدتاً منازعه را گسترش داده و صلح و امنیت را در منطقه خدشه دار خواهد کرد» فراخواند.
- ۲۵ مهر- تولد میرعلی سیدوف (ادیب و نویسنده) در ایروان به سال ۱۲۹۷.

- ۲۷ مهر- مرگ عاشیق آباک در ۱۳۲۶. تولد شوکت علی اکبرووا (خواننده) در باکو به سال ۱۳۰۱. آبان (قیرووا):
- ۳ آبان- مرگ مهندس غلامرضا امانی (فعال آذربایجانی) و دو برادرش در اثر سانحه رانندگی به سال ۱۳۸۷. مرگ عباس میرزا (شاهزاده و حاکم آذربایجان) در ۱۲۱۲. ۴ آبان- مرگ یحیی آراین پور (نویسنده و مورخ) در تهران به سال ۱۳۶۴.
- ۵ آبان- مرگ حیدرخان عمواغلو (انقلابی و مبارز) در ۱۳۰۰. تولد میرزا ابراهیموف (نویسنده) در روستای اووه سراب به سال ۱۲۹۰. ۶ آبان- اشغال شهر زنگلان توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۲.
- ۸ آبان- صدور قطعنامه شماره ۸۸۴ شورای امنیت سازمان ملل متحد در ۱۳۷۲ که در آن «اشغال ناحیه زنگلان و شهر گورادیز، حمله به شهرها و بمباران مناطقی از قلمرو جمهوری آذربایجان» محکوم شده و شورا خواستار «عقب نشینی یک جانبه نیروهای اشغالگر از ناحیه زنگلان و شهر گورادیز» شد.
- ۱۰ آبان- مرگ آیت الله سیدمحمدعلی قاضی طباطبایی (امام جمعه تبریز) در واقعه تروریستی در ۱۳۵۸. ۱۹ آبان- مرگ صفر قهرمانیان (مبارز) در تهران به سال ۱۳۸۱.
- ۲۰ آبان- تولد بالاش آذراوغلو (شاعر) در باکو به سال ۱۳۰۰. ۲۱ آبان- مرگ رضا روزبه (دانشمند و ادیب) در ۱۳۵۲. ۲۲ آبان- مرگ عاشیق حسین بوزآلقانلی در ۱۳۲۰.
- ۲۵ آبان- مرگ آیت الله علامه سید محمدحسین طباطبایی (مفسر) ۱۳۶۰. مرگ ستارخان سردار ملی در ۱۲۹۳. مرگ علامه محمدتقی جعفری در قم به سال ۱۳۷۷.
- ۲۹ آبان- برگزاری کنگره خلق آذربایجان (مجلس مؤسسان) در تبریز ۱۳۲۴. تولد فریدون ابراهیمی (دادستان کل حکومت ملی آذربایجان) در آستارا به سال ۱۲۹۹. ۳۰ آبان- تولد فکرت امیروف (آهنگساز) در گنجه به سال ۱۳۰۱.
- آذر (اؤخ آتان):
- ۲ آذر- مرگ غلامحسین ساعدی (نویسنده) در پاریس به سال ۱۳۶۴.
- ۴ آذر- مرگ جبار باغچه بان در ۱۳۴۵.
- ۶ آذر- مرگ حسن بیگ زردابی (روزنامه نگار و ادیب) در باکو به سال ۱۲۸۶.
- ۷ آذر- مرگ میرزا شفیع واضح (شاعر) در تفلیس به سال ۱۲۳۱.
- ۱۰ آذر- تولد نگار خیای (شاعر) در ۱۳۳۹.
- ۱۶ آذر- مرگ عاشیق اسلام یوسفوف در ۱۳۴۷.
- ۲۰ آذر- تولد عاشیق پناه پناهوف در ۱۳۰۵.
- ۲۱ آذر- تشکیل حکومت ملی آذربایجان در تبریز به سال ۱۳۲۴. سرنگونی حکومت ملی آذربایجان توسط نیروهای ارتش پهلوی در ۱۳۲۵. درگذشت حیدر علیف رئیس جمهوری آذربایجان در ۱۳۸۲. تولد رضا براهنی (شاعر و نویسنده) در ۱۳۱۴.
- ۲۲ آذر- تولد رشید بهبودوف (خواننده) در ۱۲۹۴. تولد دکتر محمدتقی زهتابی (نویسنده و فعال سیاسی) در ۱۳۰۲. برگزاری مراسم سوزاندن کتابهای ترکی در تبریز به دستور حکومت پهلوی در ۱۳۲۵.
- ۲۴ آذر- مرگ حبیب ساهر (معلم و شاعر) در ۱۳۶۴.
- ۲۹ آذر- مرگ میرزا حسن رشیدیه (بنیانگذار مدارس نوین) در ۱۳۲۳.
- دی (قارا قیش):
- ۳ دی- تولد ضیاء بنیادوف (مورخ) در آستارا به سال ۱۳۰۰.
- ۴ دی- مرگ محمد عارف (ادیب) در باکو به سال ۱۳۵۴.
- ۵ دی- تولد رضا ناجی (بازیگر سینما) در تبریز به سال ۱۳۲۱.
- ۷ دی- تولد زینب خانلارووا (خواننده) در ۱۳۱۵.
- ۸ دی- تولد عزیزه جعفرزاده (شاعر و نویسنده) در ۱۳۰۰. تولد نصرت کسمنلی (شاعر) در ۱۳۲۵.
- ۹ دی- صدور فرمان حکومت ملی آذربایجان برای تأسیس دانشگاه تبریز در ۱۳۲۴.
- ۱۰ دی- روز وحدت آذربایجانیهای جهان. مرگ جعفر جبارلی (شاعر و نویسنده) در ۱۳۱۳. به دار آویخته شدن

- میرزا علی ثقة الاسلام تبریزی و دو پسران علی مسیو توسط روسها در ۱۲۹۰
- ۱۲ دی- تولد زلیم خان یعقوب (شاعر) در ۱۳۲۸. مرگ دکتر محمدتقی زهتابی (نویسنده و فعال سیاسی) در ۱۳۷۷
- ۱۳ دی- تولد عاصم اردبیلی (شاعر) (۱۳۲۰). مرگ جوادخان زیاد اوغلو حاکم گنجه به دست روسها در ۱۱۸۱. تولد غلامحسین ساعدی (نویسنده) در تبریز به سال ۱۳۱۴
- ۱۴ دی- مرگ علی نظمی (علی محمدزاده) (شاعر) در باکو به سال ۱۳۲۴
- ۱۵ دی- تولد آیت الله سیدمحمدکاظم شریعتمداری (مرجع تقلید) در ۱۲۸۴. مرگ فرهاد آقازاده (شرقی) (معلم و زیانشناس) در شوشا به سال ۱۳۰۹
- ۱۶ دی- اعلام رسمت یافتن زبان ترکی آذربایجانی در آذربایجان توسط حکومت ملی در ۱۳۲۴
- ۱۸ دی- مرگ احمدبیگ جوانشیر (نویسنده) در ۱۲۸۱
- ۲۲ دی - تولد دکتر محسن هشتروودی (ریاضیدان) در ۱۲۸۶
- ۲۴ دی- تولد غلامحسین ساعدی (نویسنده) در ۱۳۱۴. تولد آنا (نویسنده) در ۱۳۱۶
- ۲۶ دی- ورود نیروهای ارتش روسیه به تبریز در ۱۲۸۷. مرگ محمدعلی تربیت (نویسنده و شهردار تبریز) در ۱۳۱۸
- ۲۷ دی- تولد مدینه گلگون (شاعر) در باکو به سال ۱۳۰۴
- ۳۰ دی- کشتار آذربایجانیان در باکو توسط نیروهای ارتش شوروی در ۱۳۶۸ (قارا یانوار). تولد حمیده خانم جوانشیر (ادیب) در قره باغ به سال ۱۲۵۱
- بهمن (دوندوران):
- ۱ بهمن- تولد دکتر حسن احمدی گیوی (نویسنده و ادیب) در ۱۳۰۶. تولد دکتر اسفندیار قره باغی (آهنگساز و خواننده) در ۱۳۲۲
- ۳ بهمن- آزادسازی کلبجر از اشغال ارمنیان توسط ارتش آذربایجان در ۱۳۷۲. مرگ جلیل محمدقلی‌زاده (نویسنده و ناشر مجله ملانصرالدین) در باکو به سال ۱۳۱۰. تولد علی توده (علی جوادزاده) (شاعر) در باکو به سال ۱۳۰۲
- ۵ بهمن- مرگ سعید سلماسی (شاعر و مجاهد مشروطه) در خوی به سال ۱۲۸۷
- ۶ بهمن- تصرف ادارات حکومتی همچون گمرک، پست، تلگراف و واحدهای جنگی تبریز توسط دسته‌های مجاهدین در تبریز و آغاز مبارزه با محمدعلی شاه در ۱۲۸۵
- ۸ بهمن- مرگ سیدحسن تقی زاده (نویسنده، فعال سیاسی) در ۱۳۴۸
- ۱۱ بهمن- تولد محمدامین رسولزاده (بنیانگذار جمهوری آذربایجان) در ۱۲۶۲. تولد نصیر پایگذار (شاعر و معلم) در تبریز به سال ۱۳۱۱
- ۱۵ بهمن- تولد داریوش اقبالی (خواننده) در ۱۳۲۹. تولد پروفسور لطفی زاده (لطفعلی عسکرزاده) (فیزیکدان و بنیانگذار منطق فازی) در ۱۲۹۹
- ۱۶ بهمن- مرگ میرزا جعفر توپچی باشوف (شاعر و شرقشناس) در ۱۲۴۷. تولد قارا قارایف (آهنگساز) در باکو به سال ۱۲۹۶
- ۱۷ بهمن- مرگ حمیده خانم جوانشیر (ادیب) در باکو به سال ۱۳۳۳
- ۱۹ بهمن- مرگ موسی خیابانی (مبارز) در درگیری با نیروهای دولتی در ۱۳۶۰
- ۲۱ بهمن- مرگ عاشیق شمشیر در ۱۳۵۸. تولد جلیل محمدقلی‌زاده (نویسنده و ناشر مجله ملانصرالدین) در نخجوان به سال ۱۲۴۴
- ۲۲ بهمن- مرگ بهمن میرزای قاجار (شاهزاده و نویسنده) در ۱۲۶۲. تولد بهرام منصوروف (نوازنده) در باکو به ۱۲۸۹
- ۲۵ بهمن- مرگ مهدی باکری (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق ۱۳۶۳. مرگ بختیار وهابزاده (شاعر) در ۱۳۸۷
- ۲۷ بهمن- مرگ اسماعیل امیرخیزی (مجاهد مشروطه و نویسنده) در ۱۳۴۴
- ۲۸ بهمن- اشغال سد سرسنگ در کنار رود ارس توسط نیروهای ارمنی در ۱۳۷۱
- ۲۹ بهمن- قیام مردم تبریز علیه رژیم پهلوی در ۱۳۵۶
- اسفند(بایرام):
- ۱ اسفند- مرگ فکرت امیروف (آهنگساز) در ۱۳۶۲. تولد کریم باقری (فوتبالیست) در ۱۳۵۲. امضاء قرارداد ترکمنچای بین ایران و روسیه که بر اثر آن مناطق دیگری از قفقاز همچون ایروان و نخجوان به روسیه ملحق و جدایی کامل

- آذربایجان قفقاز مسجل شد. مرگ نادعلی همدانی (نویسنده) در تهران به سال ۱۳۸۷
- ۲ اسفند- تولد عاشیق یدالله عوض پور در ۱۳۱۷. روز جهانی زبان مادری. مرگ دده کاتیب (شاعر) در ۱۳۸۷. تولد بؤیوک آقا میرزا زاده (نقاش) در باکو به سال ۱۲۹۹
- ۳ اسفند- مرگ حمید باکری (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق ۱۳۶۲. کشتار بی رحمانه مردم اورمیه به دست آشوریهای عثمانی در ۱۲۹۶
- ۴ اسفند- تولد حمید آراسلی (لغت شناس و ادیب) در گنجه به سال ۱۲۸۷
- ۶ اسفند- تولد دکتر حمید مولانا (نویسنده و استاد دانشگاه) در تبریز به سال ۱۳۱۵. تولد عبدالله شایق (نویسنده و معلم) در تفلیس به سال ۱۲۵۹
- ۷ اسفند- قتل عام زنان و کودکان آذربایجانی در شهر خوجالی قره باغ توسط ارمنیان در ۱۳۷۰ (فاجعه خوجالی).
- ۸ اسفند- مرگ عاشیق اسد ۱۳۲۹. بروز درگیریهای قومی میان آذربایجانیان و ارمنیان در شهر سومگاییت به تحریک روسها در ۱۳۶۶
- ۹ اسفند- مرگ بهزاد بهزادی (فرهنگ نویس) در ۱۳۸۶
- ۱۰ اسفند- تولد عمران صلاحی (طنزنویس) در ۱۳۲۵
- ۱۱ اسفند- تولد احمد بیگ جوانشیر (نویسنده) ۱۲۰۶. اعتصاب سراسری کارگران و کارمندان گمرک و پست آذربایجان در اعتراض به بلژیکیها در سال ۱۲۸۵. تولد میرحسین موسوی (نخست وزیر) در ۱۳۲۰
- ۱۳ اسفند- تولد فخرالدین فخرالدینی (عکاس و نقاش) در ۱۳۱۱. تولد سعید سلماسی (شاعر و مجاهد) در سلماس به سال ۱۲۶۱
- ۱۵ اسفند - مرگ محمدامین رسولزاده (بنیانگذار جمهوری آذربایجان) ۱۳۳۵. خروج همیشگی ستارخان از تبریز و حرکت به تهران در ۱۲۸۸. مرگ عاشیق علعسگر در ۱۳۰۴. مرگ نگار رفیع بیگلی (شاعر) در ۱۳۵۹
- ۱۸ اسفند- مرگ میرزا عبدالرحیم طالبوف (اندیشمند و نویسنده) در تیمورخانشورا به سال ۱۲۸۹. تولد قمر الماس زاده (بالرین) در باکو به سال ۱۲۹۳
- ۲۰ اسفند- مرگ سید احمد کسروی (مورخ و نویسنده) در تهران به سال ۱۳۲۴
- ۲۱ اسفند- تولد فرهاد فخرالدینی (آهنگساز و رهبر ارکستر) در ۱۳۱۶. تولد سلیمان رستم (شاعر و نویسنده) در باکو به سال ۱۲۸۴
- ۲۲ اسفند- مرگ قاچاق نبی در ۱۲۷۴. مرگ علیرضا نابدل (مبارز) به دست مأموران حکومت پهلوی در سال ۱۳۵۰. مرگ غمگسار (علیقلی نجفوف) (شاعر) در تفلیس به سال ۱۲۹۷
- ۲۳ اسفند- تولد اقرار علیف (مورخ) در باکو به سال ۱۳۰۲. مرگ بابک خرمدین (قهرمان ملی آذربایجان) در سامراء به سال ۲۱۶
- ۲۵ اسفند- تولد عاشیق شمشیر در ۱۲۷۱. تولد پروین اعتصامی (شاعر) در تبریز به سال ۱۲۸۵. تولد عاشیق اسلام یوسفوف در ۱۲۷۱. مرگ ابوالحسن اقبال آذر (خواننده) در ۱۳۴۹. مرگ مهدی تجلایی (رزمنده) در جبهه جنگ با عراق در ۱۳۶۳
- ۲۹ اسفند- تولد جعفر جبارلی (شاعر و نویسنده) در ۱۲۷۷. تولد عباس بارز (عباس اسلامی) (شاعر) در ۱۳۰۰
- ۳۰ اسفند- تولد صمد وورغون (شاعر و نمایشنامه نویس) در ۱۲۸۴

روزشمار تاریخ ترکیه، آذربایجان، ایران و جهان

این تقویم تاریخ براساس مقایسه سال میلادی ۲۰۱۵ با سال شمسی ۱۳۹۴ نوشته شده است. لذا به هنگام تطبیق حوادث تاریخی برای سالهای دیگر، رویدادهای سال میلادی و سال شمسی، می بایست با در نظر گرفتن جابجایی احتمالی روزهای تقویم میلادی و شمسی مورد استفاده قرار گیرد.

سخنی با خوانندگان

"روی موج تاریخ" نخستین و برترین روزشمار وقایع نگاری است که به زبان فارسی و ضمن استفاده از کلامی موجز، برای بیان مهمترین رویدادهای ترکیه، حوادث آذربایجان، رخدادهای ایران و وقایع جهان نوشته شده است. "روی موج تاریخ" کوشیده تا غبار زمان را از روی تعیین کننده ترین حوادث جهان بزداید.

و پیوسته بر ذهن فراموشکار و ذهنیت سازشکار انسانها نهیب زند و هشدار دهد. این مجموعه همچنان در حال تکمیل است و اگر خوانندگان گرامی ضمن مطالعه متن متوجه رویداد مهم فراموش شده ای گردیدند اطلاع رسانی و یا تذکر آنان سبب مزید امتنان نویسنده این روزشمار خواهد گردید.

فرزاد صمدلی

آغاز ماه ژانویه

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز اول ژانویه، برابر با یازدهم دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۵۱۵ لوئی دوازدهم، پادشاه فرانسه درگذشت.
در سال ۱۸۰۸ انتقال بردگان به آمریکا ممنوع شد.
در سال ۱۹۲۳ نخستین فدراسیون فوتبال ترکیه تاسیس شد.
در سال ۱۹۱۹ جروم دیوید سالینجر نویسنده معاصر آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۹۵۸ جامعه اروپا تاسیس شد.
در سال ۱۹۵۹ قیام مردم کوبا به رهبری فیدل کاسترو و بر ضد فولگنیکو باتیسته به پیروزی رسید.

در سال ۱۹۷۹ آمریکا و چین روابط سیاسی خود را از سر گرفتند.
در سال ۱۹۸۵ توافقنامه یا پیمان شنگن در اروپا به مورد اجرا گذاشته شد. این پیمان در لوکزامبورگ از سوی بلژیک، فرانسه، آلمان غربی، هلند و لوکزامبورگ به امضا رسید. تمام کشورهای اتحادیه اروپا بجز بریتانیا و ایرلند وارد این پیمان شده‌اند. در حال حاضر ۲۶ کشور عضو این پیمان هستند. این ۲۶ کشور عبارتند از: اتریش، بلژیک، جمهوری چک، دانمارک، استونی، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، مجارستان، ایسلند، ایتالیا، لتونی، لیتوانی، لوکزامبورگ، مالت، هلند، نروژ، لهستان، پرتغال، اسلواکی، اسلوونی، اسپانیا، سوئد، سوئیس.

در سال ۱۹۹۳ چکسلواکی در روندی آرام، به دو کشور جمهوری چک و اسلواکی تجزیه شد.

در سال ۲۰۰۲ یورو رسماً به عنوان پول رسمی ۱۲ کشور عضو اتحادیه اروپا آغاز به کار کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز دوم ژانویه، برابر با دوازدهم دی ماه عبارتند از :
در سال ۵۳۳ پاپ ژان دوم به عنوان رهبر کلیسای کاتولیک برگزیده شد و تا زمان مرگش در ۸ مه ۵۳۵ در این منصب باقی ماند.

در سال ۱۵۲۳ جزیره رودوس از سوی سپاهیان سلطان سلیمان قانونی تصرف شد.

در سال ۱۷۵۷ بریتانیا موفق به تصرف کلکته در هندوستان گردید و به این ترتیب دوران استعماری جدیدی در این کشور آغاز گردید.

در سال ۱۷۸۸ منطقه جورجیا، یکی از مستعمرات سیزده‌گانه بریتانیا در قاره آمریکا با نام ایالت جورجیا به ایالات متحده پیوست.

در سال ۱۹۴۲ مهمترین شهر مجمع‌الجزایر فیلیپین از سوی نیروهای ژاپنی در خلال جنگ دوم جهانی اشغال گردید.

در سال ۱۹۵۹ سرزمین آلاسکا به عنوان ۴۹مین ایالت آمریکا نام گذاری شد.

در سال ۱۹۹۰ با حمله تفنگداران دریایی آمریکا، ژنرال مانوئل نوریگا از رهبری پاناما خلع شد و راهی زندانی در آمریکا گردید. در سال ۱۹۹۳ میان جورج بوش رییس جمهوری آمریکا و بوریس یلتسین رییس جمهوری فدراسیون روسیه توافقنامه استراتژیکی در مورد کاهش موشکهای هسته ای ۲ کشور در قالب پیمان استار ۲ به امضا رسید.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز چهارم ژانویه، برابر با ۱۴ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۴۳ آیزاک نیوتن یکی از برجسته ترین فیزیکدانان تاریخ علم فیزیک متولد شد.

در سال ۱۶۹۸ کاخ وایتال مهمترین اقامتگاه پادشاه بریتانیا در لندن در آتش سوخت.

در سال ۱۸۹۶ یوتا به عنوان چهل و پنجمین ایالت به ایالات متحده آمریکا پیوست.

در سال ۱۹۴۸ برمه از بریتانیا مستقل شد.

در سال ۱۹۵۱ جمهوری خلق چین به همراه کره شمالی، ستول پایتخت کره جنوبی را به تصرف خود درآورد. در سال ۱۹۵۸ پس از سه ماه و طی مسافتی بیش از ۶۰ میلیون کیلومتر در مدار زمین، مامویت اسپوتنیک ۱ نخستین ماهواره فضایی جهان با ورود به جو پایان یافت.

در سال ۱۹۶۰ آلبر کامو نویسنده شهیر فرانسوی درگذشت. کامو نویسنده، فیلسوف و روزنامه‌نگار الجزایری-فرانسوی تبار بود. او یکی از فلاسفه بزرگ قرن بیستم و از جمله نویسندگان مشهور و خالق کتاب بیگانه است. کامو در سال ۱۹۵۷ به خاطر آثار مهم ادبی که به روشنی به مشکلات وجدان بشری در عصر حاضر می‌پردازد برنده جایزه نوبل ادبیات شد. وی دو سال پس از بردن جایزه نوبل در یک سانحه تصادف درگذشت. در سال ۱۹۶۷ نخستین خط لوله نفتی عراق گشایش یافت. در سال ۱۹۶۹ توافقنامه بین المللی ضد نژادپرستی به امضاء رسید.

در سال ۲۰۰۵ باراک اوباما کار خود را به عنوان سناتور ایلینوی در مجلس سنای ایالات متحده آغاز کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۵ ژانویه، برابر با ۱۵ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۹۶۱ در ایران، ۵۶۵۵ کیلومتر شاه لوله نفتی در درازای یک سال احداث شد.

در سال ۱۹۶۱ ارنست میلر همینگوی نویسنده آمریکایی درگذشت. وی از نویسندگان برجسته معاصر ایالات متحده آمریکا و برنده جایزه نوبل ادبیات است. همینگوی از پایه‌گذاران یکی از تأثیرگذارترین انواع ادبی، موسوم به وقایع‌نگاری ادبی شناخته می‌شود. ارنست همینگوی بیشتر عمرش سرگرم ماجراجویی بود. از زخمی‌شدن در ایتالیا بر اثر اصابت ۲۰۰ تکه ترکش توپ نیروهای اتریشی در خلال جنگ جهانی اول تا شرکت در خط مقدم جبهه‌های جنگ داخلی اسپانیا یا سفرهای توریستی به حیات وحش آفریقا تا ماهی‌گیری و شکار حیوانات وحشی و زندگی در کوبا. وی سرانجام با اسلحه شکاری خودکشی کرد. از مهم‌ترین رمان‌های او کتاب پیرمرد و دریا است.

در سال ۱۹۸۳ بیلی جین، یکی از معروفترین آهنگ‌های مایکل جکسون خواننده فقید آمریکایی منتشر شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز سوم ژانویه ، برابر با ۱۳ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۵۰۱ امیر علی شیر نوایی یکی از بزرگترین حکما و شعرای جهان ترک درگذشت. وی شاعر، دانشمند و وزیر سلطان حسین بایقراي گورکانی بود. نوایی متولد هرات از بزرگ‌زادگان خاندان جغتای، پسر چنگیزخان مغول، حاکم ماوراءالنهر و کاشغر و بلخ و بدخشان بود. او مردی نیکو صفت و دانشمند و شاعر بوده اشعار بسیاری به دو زبان ترکی جغتایی و فارسی دارد و به همین جهت مشهور به ذوللسانین بود. تخلص او در اشعار ترکی نوایی و در اشعار فارسی فانی یا فنائی است. وی را نویسنده سیصد و هفتاد اثر دانسته اند که به زبانهای ترکی، عربی و فارسی نوشته شده است.

در سال ۱۵۲۱ پاپ لئوی دهم، مارتین لوتر را تکفیر و از کلیسای کاتولیک رم طرد کرد.

در سال ۱۹۱۷ در مسجد اردهان، ۳۷۳ مسلمان و ترک از سوی دسته جات تبهکار ارمنی به همراه مسجد آتش زده شدند. در سال ۱۹۲۱ میان ترکیه و ارمنستان پیمان صلحی منعقد شد. در سال ۱۹۲۲ شهر مرسین ترکیه از اشغال نیروهای فرانسوی آزاد شد.

در سال ۱۹۵۸ ده کشاورز انگلیسی مستعمره نشین کارائیب، کمپانی هند غربی را تأسیس کردند.

رهبران مذهبی چندی بعد، در یک دادگاه تجدید نظر در سال ۱۴۵۶، شرافت وی را مجدداً پذیرفتند.

در سال ۱۵۲۰ فردیناند ماژلان که دریانوردی پرتغالی بود و به دولت اسپانیا خدمت می‌کرد، به عنوان نخستین دریانورد در جهت غرب از اروپا به آسیا رفت و در اقیانوس آرام کشتی راند. ماژلان همچنین نخستین کسی بود که با هدف دور زدن کره زمین، رهبری یک ناوگان اکتشافی را عهده‌دار شد. اگر چه خود در میانه سفر درگذشت، گروهی از افراد و ناوگانش توانستند در ۱۵۲۲ میلادی کره زمین را با موفقیت دور بزنند و به اروپا بازگردند. در سال ۱۷۰۶ بنیامین فرانکلین یکی از بنیانگذاران ایالات متحده آمریکا متولد شد. وی همچنین مخترع برقگیر است. فرانکلین یکی از افراد موثر در نگارش قانون اساسی آمریکا است. در سال ۱۸۳۸ ساموئل مورس دستگاه ابداعی خود که تلگراف نام داشت را به نمایش گذاشت.

در سال ۱۹۱۲ ایالت نیومکزیکو به عنوان چهل و هفتمین ایالت به ایالات متحده آمریکا پیوست.

در سال ۱۹۱۳ ریچارد نیکسون سی و هفتمین رئیس جمهور آمریکا در کالیفرنیا متولد شد.

در سال ۱۹۱۹ تئودور روزولت ۲۶مین رئیس جمهوری آمریکا درگذشت.

در سال ۱۹۵۶ ترکیه مقام اول مسابقات جهانی نمایشهای آکروباتیک هوایی در کانادا را از آن خود کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز هفتم ژانویه، برابر با ۱۷ دی عبارتند از:

در سال ۱۲۷۰ اباقاخان ایلخان مغول، پسر هلاکو خان، در چنین روزی دو زن را حکمران دو ایالت بزرگ ایران کرد. آبش خاتون حکمران فارس و ترکان خاتون حکمران کرمان شد. در سال ۸۳۱ بابک خرمدین قهرمان ملی آذربایجان و ایران، در شهر سامراء به امر خلیفه عباسی به طرز بی حمانه ای کشته شد. بابک فرزند مرداس در منطقه آذربایجان و در دوره ای که در پی حکومت ظالمانه خلفای عباسی، توده‌های مردم در سختی و فشار کمرشکنی قرار داشتند به دنیا آمد. در شرایطی که ناامیدی، بدبختی و ستم تمام اقوام فلات ایران را در بر گرفته بود مردم نواحی آذربایجان که بیش از پیش در معرض ظلم و تعدی مأمون و معتصم عباسی قرار داشتند به اطراف آتشی گرد آمدند که جاویدان فرزند شهرک، آن را بر فراز کوهستان‌های اردبیل (اورتابیل) برافروخته بود. این امر سبب شد که بابک خرمدین نیز

در سال ۱۵۹۲ شاه جهان امپراطور گورکانی هند در لاهور متولد شد. در سال ۱۷۶۹ جیمیز وات نخستین ماشین بخار جهان را اختراع کرد.

در سال ۱۷۸۱ جنگهای استقلال آمریکا آغاز شد. در سال ۱۸۰۹ عهدنامه داردانل میان امپراطوری عثمانی و بریتانیا با امضاء رسید.

در سال ۱۹۰۶ آیت الله العظمی سید محمدکاظم شریعتمداری در تبریز به دنیا آمد. وی موسس حزب جمهوری خلق مسلمان ایران و پایه گذار دارالتبلیغ اسلامی است. شریعتمداری همچنین از روحانیون و مراجع عظام تقلید شیعه در قرن معاصر محسوب می‌شود. پس از انقلاب سال ۵۷ بین او و آیت الله العظمی سید روح‌الله خمینی، رهبر انقلاب اسلامی در ایران، به دلیل مخالفتش با اصل ولایت فقیه، اتهام مبهم کودتای نوژه و انجام حملات خونین علیه حزب خلق مسلمان اختلافات شدیدی به وجود آمد که منتهی به حصر و سرانجام مرگ تلخ این عالم بزرگ ربانی شد. وی یکی از کسانی است که خواستار تحریم فراندنم قانون اساسی ایران در سال ۱۳۵۹ شده بود.

در سال ۱۹۲۲ شهر آدانای ترکیه از اشغال دشمنان رهایی یافت. در سال ۱۹۳۱ دوالفقار علی بوتو یکی از رهبران شهیر پاکستان متولد شد.

در سال ۱۹۵۷ دکتربین جدید ایزنهاور رئیس جمهوری آمریکا در خاورمیانه به مورد اجرا گذاشته شد

در سال ۱۹۶۸ با به قدرت رسیدن الکساندر دوبچک، دوره‌ای کوتاه از گسترش آزادی‌های سیاسی و اجتماعی موسوم به "بهار پراگ" در چکوسلاواکی آغاز شد که تا ۲۰ اوت همان سال و اشغال این کشور توسط ارتش سرخ شوروی ادامه داشت. در سال ۲۰۰۵ اریس بزرگترین سیاره کوتوله در منظومه شمسی کشف شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۶ ژانویه، برابر با ۱۶ دی عبارتند از:

در سال ۱۴۱۲ ژان دارک، متولد شد. ژان دارک قهرمان ملی فرانسه و قدیسه‌ای در کلیسای کاتولیک است. وی در جنگ صدساله بر ضد انگلستان، رهبری فرانسوی‌ها را برعهده داشت. این بانوی فرانسوی در نزدیکی شهر گنپی ینی، به خاطر خیانت شهردار این شهر توسط بورگینیون‌ها اسیر و به انگلیسی‌ها فروخته شد. ژان دارک در یک دادگاه کلیسایی، به جرم ضدیت با قوانین کلیسا، محکوم و در میدان ویومارشه شهر روان سوزانده شد.

در سال ۱۹۷۹ در جریان سومین جنگ هندوچین، قوای ویتنامی شهر پنوم پن پایتخت کامبوج را اشغال و خمرهای سرخ را از شهر بیرون راندند.

در سال ۲۰۰۴ اینگرید تولین، بازیگر سوئدی سینما دیده از جهان فرو بست.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۸ ژانویه، برابر با ۱۸ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۲۹۷ موناکو مستقل شد.

در سال ۱۶۴۲ گالیو گالیله، ستاره‌شناس و فیزیک‌دان ایتالیایی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۱۷۸۴ امپراطوری عثمانی الحاق شبه جزیره کریمه به روسیه را رسماً پذیرفت.

در سال ۱۷۹۰ جورج واشنگتن نخستین سخنرانی خود در رابطه با وضعیت کشور را در پایتخت موقت آمریکا، نیویورک ایراد کرد.

در سال ۱۹۱۸ پیشنهاد های چهارده‌گانه توماس وودرو ویلسون رئیس‌جمهور ایالات متحده برای دنیای پس از پایان جنگ جهانی اول منتشر شد.

در سال ۱۹۳۵ الویس آرون پریسلی خواننده و بازیگر آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۹۴۲ استیفن هاوکنگ، فیزیک‌دان نظری و مولف انگلیسی چشم به جهان گشود.

در سال ۱۹۶۲ به دنبال وقوع سانحه قطار در هلند ۹۳ تن کشته شدند.

در سال ۱۹۶۴ جانسون رئیس‌جمهور آمریکا آغاز جنگ علیه فقر را اعلام کرد.

در سال ۲۰۰۳ به دنبال سقوط یک هواپیمای مسافربری متعلق به خطوط هوایی ترکیه ۷۴ تن کشته و سه تن مجروح شدند.

در سال ۲۰۰۳ ایالات متحده آمریکا آغاز به تاسیس پایگاههای نظامی در افغانستان نمود.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۹ ژانویه، برابر با ۱۹ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۳۲۴ مارکو پولو تاجر و جهانگرد ونیزی درگذشت. در سال ۱۷۸۸ ایالت کنکتیکت به عنوان پنجمین ایالت به ایالات متحده آمریکا پیوست.

در سال ۱۷۹۲ به دنبال ۵ سال نبرد میان دو امپراطوری عثمانی و روسیه تزاری، پیمان یاش میان این دو قدرت وقت جهان امضا شد.

به حلقه این مبارزان بیبوند. بابک پس از مرگ جاویدان در سال ۲۰۰ هجری قمری جانشین وی شد و این نقطه عطفی در تاریخ خاورمیانه است. عظمت اندیشه، مردانگی بی بدیل، صداقت بیان و قدرت اراده او سبب شد تا بیشتر اقوام منطقه به این جنبش آزادیخواهی پیوستند و اتحاد این گروهها باعث شد تا به مدت چند دهه مقاومت گسترده ای در برابر عباسیان در منطقه آذربایجان پدید آید. متأسفانه حماسه بابک به دنبال خیانت یک فرمانده ایرانی به نام افشین با شکست مواجه شد و وی به وعده تسلط بر خراسان؛ با خدعه و نیرنگ بابک را اسیر کرد و او را از اوج کوهستانهای پر افتخار بذر و قصر جمهور به بغداد روانه کرد. به دستور معتصم، در حضور درباریان و خود خلیفه، به ترتیب دستها و پاهای بابک را از تن جدا کردند و او را مثله کردند تا جان سپرد. می‌گویند که بابک پس از قطع دست راستش با دست چپ خون دست راست را بر چهره خود مالید و تمام صورتش را گلگون از خون کرد..... چون معتصم را چشم بر بابک افتاد، گفت: ای سگ! چرا در جهان چنین فتنه انگیزی؟ هیچ جواب نداد. تا هر چهار دست و پایش را بریدند و چون یک دستش بریدند. دست دیگر در خون زد و و روی خود مالید و همه روی خود از خون خود سرخ کرد. معتصم گفت: ای سگ! این چه عملیست گفت: در این حکمتی است، شما هر دو دست و پای مرا خواهید برید و گونه روی مردم از خون سرخ باشد. چون خون از روی رود رو زرد شود، من روی خویش از خون خود سرخ کردم تا چون خون از تنم بیرون شود، نگویند که رویش از بیم زرد شد. در سال ۱۶۱۰ گالیلئو گالیله چهار ماه بزرگ مشتری را کشف کرد.

در سال ۱۹۲۷ نخستین تماس تلفنی بین آتلانتیکی - از لندن به نیویورک برقرار شد.

در سال ۱۹۳۶ فرمان رضا شاه در مورد کشف حجاب به اجرا درآمد.

در سال ۱۹۳۸ رولان توپور، تصویرگر، نقاش، کاریکاتوریست و نویسنده فرانسوی به دنیا آمد.

در سال ۱۹۵۳ هری ترومن رئیس‌جمهور آمریکا دستیابی این کشور به بمب هیدروژنی را اعلام کرد.

در سال ۱۹۶۴ نیکولاس کیچ، بازیگر و تهیه کننده آمریکایی دیده به جهان گشود.

در سال ۱۹۶۸ غلامرضا تختی کشتیگیر ایرانی به طرز مشکوکی در تهران درگذشت.

در سال ۶۴۲ یزدگرد سوم آخرین شاه ساسانیان به دست یک آسیابان کشته شد.

در سال ۸۱۲ استوراکیوس، امپراتور بیزانس درگذشت.

در سال ۸۴۴ میخائیل یکم، امپراتور بیزانس درگذشت.

در سال ۱۴۵۴ بزرگترین آتش سوزی تاریخ استانبول اتفاق افتاد.

در آن زمان اکثر خانه های این شهر چوبی بودند.

در سال ۱۵۵۶ شیخ ملا محمد فضولی یکی از بزرگترین عرسلرایان جهان ترک متولد شد. او را بزرگترین شاعر ترکی آذربایجانی در سده دهم می دانند. پدر وی ساکن حله در عراق امروزی بود و محمد فضولی در آنجا به دنیا آمد و در بغداد پرورش یافت و از این روی، سه زبان ترکی، فارسی و عربی را به خوبی می دانست. وی به هر سه زبان شعر سروده است. از آثار این حکیم بزرگ آذربایجانی، می توان شاه و گدا، لیلی و مجنون، مثنوی بنگ و باده، روضه، حدیقه السعداء، صحبت الاثمار، شکایت نامه و رساله معما را بر شمرد.

در سال ۱۸۸۰ میشل اوژن شورول شیمی دان و محقق فرانسوی و کاشف طریقه تجزیه چربی ها و روغن های نباتی و حیوانی درگذشت.

در سال ۱۹۲۰ استقلال جمهوری دموکراتیک آذربایجان از سوی کنفرانس صلح ورسای به رسمیت شناخته شد. این جمهوری که به جمهوری اول آذربایجان موسوم است به رهبری محمد امین رسولزاده تاسیس شد.

در سال ۱۹۰۶ فرمان تأسیس عدالتخانه توسط مظفرالدین شاه قاجار صادر شد.

در سال ۱۹۲۲ برای اولین بار انسولین در درمان بیماری قند مورد استفاده قرار گرفت.

در سال ۱۹۴۳ حلقه محاصره شهر استالین گراد از سوی ارتش سرخ شکسته شد و تلفات گسترده ای هم به روسها و هم به آلمانیهای نازی وارد گردید.

در سال ۱۹۶۲ فعالیت کوه آتشفشانی نوادو هواسکاران سبب مرگ ۴۰۰۰ نفر شد.

در سال ۱۹۶۳ شش اصل انقلاب سفید و اصلاحات ارضی را محمد رضا شاه پهلوی در کنگره ملی کشاورزان به اطلاع افکار عمومی رساند.

در سال ۱۹۷۲ پاکستان شرقی تحت عنوان بنگلادش مستقل گردید.

در سال ۱۹۷۹ شورای انقلاب اسلامی به دستور آیت الله خمینی فقید در پاریس تاسیس شد.

در سال ۱۸۰۹ با امضای پیمان صلح سلطانیه نبرد میان امپراطوری عثمانی و بریتانیا به پایان رسید.

در سال ۱۹۰۸ بانو سیمون دوبوار فیلسوف و نویسنده فمینیست فرانسوی در پاریس متولد شد.

در سال ۱۹۱۳ ریچارد نیکسون سی و هفتمین رئیس جمهور ایالات متحده در کالیفرنیا متولد شد.

در سال ۱۹۵۱ مجمع عمومی سازمان ملل متحد گشایش یافت.

در سال ۱۹۶۶ نخستین گروه ۸۰۰ نفره از شهروندان ترک برای کار راهی آلمان غربی شدند.

در سال ۲۰۰۵ پس از مرگ یاسر عرفات در سال ۲۰۰۴، محمود عباس به ریاست تشکیلات خودگردان فلسطین انتخاب شد. در سال ۲۰۰۷ شرکت رایانه ای اپل، تلفن همراه خود موسوم به آی فون را معرفی کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۰ ژانویه، برابر با ۲۰ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۷۳۲ عهدنامه احمد پاشا میان ایران و عثمانی منعقد شد.

در سال ۱۸۵۲ امیرکبیر در حمام فین کاشان به دنبال توطئه گسترده درباریان و احتمالاً به دستور ناصرالدین شاه قاجار به قتل رسید.

در سال ۱۸۶۳ متروی لندن قدیمی ترین شبکه حمل و نقل زیرزمینی جهان آغاز به کار کرد.

در سال ۱۸۸۳ آلکسی نیکولایویچ تولستوی، فیلسوف، شاعر و رمان نویس شهیر تاریخ ادبیات روس متولد شد. در سال ۱۹۱۹ شهر بغداد از سوی انگلستان اشغال شد. در سال ۱۹۲۹ نخستین بخش از رشته ماجراهای تن تن و میلو نوشته هرژه نویسنده بلژیکی منتشر شد.

در سال ۱۹۵۰ رادیو ایران پخش برنامه های خود را از میدان ارگ شروع کرد.

در سال ۱۹۵۷ ابوالقاسم سحاب بنیانگذار موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب درگذشت.

در سال ۱۹۷۸ شوروی اقدام به پرتاب سفینه فضایی سویوز همراه با ۲ فضانورد به فضا نمود.

در سال ۱۹۹۰ نخستین پرواز هواپیمای مسافربری بوئینگ ام دی- ۱۱ محصول شرکت مک دانهل داگلاس انجام شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۱ ژانویه، برابر با ۲۱ دی ماه عبارتند از :

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۲ ژانویه، برابر با ۲۲ دی ماه عبارتند از :

در سال ۶۳۰ میلادی شهر مکه از سوی مسلمین فتح شد. در سال ۱۸۷۶ جک لندن، نویسنده آمریکایی به دنیا آمد. در سال ۱۸۹۳ هرمان گورینگ، بنیانگذار پلیس مخفی آلمان موسوم به گشتاپو در زمان آدولف هیتلر متولد شد. در سال ۱۹۲۰ آخرین مجلس مبعوثان امپراطوری عثمانی در استانبول دیدارهای خود را شروع کرد. در سال ۱۹۲۹ نخستین انتخابات مجلس مصر برگزار گردید. در سال ۱۹۴۰ در خلال جنگ جهانی دوم اتحاد جماهیر شوروی سابق اقدام به بمباران فنلاند کرد. در سال ۱۹۴۴ نیروهای آلمان نازی در شهر لنینگراد روسیه متحمل شکست سنگینی شدند. در سال ۱۹۴۵ کنفرانس یالتا با حضور استالین، چرچیل و روزولت برگزار گردید.

در سال ۱۹۴۶ صفیه زغلول، همسر سعد زغلول، مادر ملت مصر درگذشت.

در سال ۱۹۵۰ طه حسین نویسنده شهیر عرب، وزیرفرهنگ مصر شد.

در سال ۱۹۵۱ برای اولین بار توافقنامه پیشگیری و مبارزه با جرائم جنگی به مورد اجرا گذاشته شد. در سال ۱۹۵۹ لونا، نخستین سفینه فضایی جهان که توانست از میدان جاذبه زمین بگریزد از روسیه راهی فضا شد.

در سال ۱۹۷۴ یکپارچگی کشورهای لیبی و تونس اعلام گردید. در سال ۱۹۷۶ آگاتا کریستی، نویسنده انگلیسی داستانهای جنایی و ادبیات کارآگاهی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۱۹۹۰ در اثنای سفر میخائیل گورباچف، صدر حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی سابق به ویلنیوس پایتخت لیتوانی، بیش از ۳۰۰ هزار نفر با برپایی تظاهراتی خواستار استقلال کشورشان شدند.

در سال ۲۰۰۶ در عربستان سعودی در خلال مراسم دینی رجم شیطان دست کم ۳۶۲ تن از زوار بیت الله الحرام در هیاهوی ناشی از ازدحام زائران کشته شدند.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۳ ژانویه، برابر با ۲۳ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۱۰ گالیله چهارمین قمر سیاره ژوپتر را کشف کرد. در سال ۱۵۹۹ ادmond اسپنسر شاعر بزرگ انگلیسی در گذشت.

در سال ۱۶۸۳ کریستف گراپنر، آهنگساز آلمانی متولد شد. در سال ۱۸۳۰ در ایالات نیواورلئان و لوئیزیانای آمریکا آتش سوزی وحشتناکی به وقوع پیوست.

در سال ۱۹۱۵ در نتیجه وقوع زمین لرزه ای در شهر آوزانودای ایتالیا دست کم ۳۰ هزار تن جان باختند.

در سال ۱۹۹۲ ژاپن از اقدام سربازان ژاپنی در راستای استثمار جنسی از دهها هزار زن کره ای، در خلال جنگ جهانی دوم عذرخواهی کرد.

در سال ۲۰۰۳ میرزا بابایف بازیگر و خواننده شهیر آذربایجانی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۲۰۰۸ استاد جعفر شهیدی مورخ و استاد زبان و ادبیات فارسی درگذشت.

در سال ۲۰۱۰ در نتیجه وقوع زمین لرزه ای به قدرت ۷ ریشتر در هائیتی بیش از ۵۰ هزار تن کشته شدند.

در سال ۲۰۱۲ رئوف دنکناش بنیانگذار جمهوری ترک قبرس شمالی درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۴ ژانویه، برابر با ۲۴ دی ماه عبارتند از :

در سال ۵۸۸ قبل از میلاد نبوکادنزار دوم حکمران بابل، قدس را محاصره کرد.

در سال ۱۵۳۹ کوبا از استعمار اسپانیا آزاد شد.

در سال ۱۸۵۹ موزه بریتانیا گشایش یافت.

در سال ۱۸۴۱ برتمو ریسو، نقاش امپرسیونیست فرانسوی متولد شد.

در سال ۱۸۶۷ ژانا گوستدو مینیکانگر، نقاش نئوکلاسیک فرانسوی درگذشت.

در سال ۱۸۹۸ لوئیس کارول، نویسنده و ریاضیدان انگلیسی چشم از جهان فرو بست.

در سال ۱۹۴۴ محمد امین یورداکول، شاعر بزرگ ترک درگذشت. در سال ۱۹۵۲ آلماس ایلدیریم شاعر بزرگ آذربایجانی دار دنیا را وداع گفت. وی یکی از بنیانگذاران تفکر مدرن آذربایجان گرایی در جهان آذربایجانیان است. این شعر وی بسیار معروف است: هانی منی گول قوینوندا دوغوران، خمیریمی گوژ یاشیلا یوغوران،

بئشیکیمده، "لایلای بالام" چاگیران... آذربایجان، منیم باختسیز آنام اوی... نئچه ایلدیر حسرتینله یانام اوی...
در سال ۱۹۵۷ هامفری بوگارت، بازیگر آمریکایی در گذشت.
در سال ۱۹۶۵ شاملیل باسایف یکی از رهبران مشهور چچنستان متولد شد.

در سال ۱۹۶۹ اتحاد شوروی سفینه سایوز ۵ را راهی فضا کرد.

در سال ۱۹۸۰ ایندیرا گاندی به نخست‌وزیری هند منصوب شد.

در سال ۱۹۹۲ جمهوری آذربایجان با جمهوری ترکیه مناسبات دیپلماتیک برقرار کرد.

در سال ۱۹۹۴ میان بوریس یلتسین رئیس‌جمهوری فدراسیون روسیه و بیل کلینتون همتای آمریکایی اش پیمان منع هدف‌گیری کشورهای متقابل به امضا درآمد و انبارهای اوکراین از اسلحه اتمی خالی شد.

در سال ۲۰۱۱ انقلاب مردمی تونس به پیروزی رسید و رژیم دیکتاتوری زین العابدین بن علی سقوط کرد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۵ ژانویه، برابر با ۲۵ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۵۱۹ واسکو نونیس‌دالبوا، جستجوگر، کشورگشا و فرماندار اسپانیایی درگذشت.

در سال ۱۶۲۲ مولیر، درام‌نویس فرانسوی به دنیا آمد. در سال ۱۷۹۵ الکساندر سرگیویچ گریبایدوف، دیپلمات و نمایش‌نامه‌نویس روس متولد شد. وی بعدها در سفارت روسیه در تهران توسط مردم خشمگین از دخالت‌های روسیه در ایران کشته شد. در سال ۱۸۵۱ مارتین تئودور هوتسما، خاورشناس هلندی متولد شد.

در سال ۱۸۶۳ ویلهلم مارکس، وکیل و سیاستمدار آلمانی به دنیا آمد.

در سال ۱۸۹۱ اسیپ ماندلشتام، شاعر و نویسنده روس پا بر جهان گذاشت.

در سال ۱۸۹۳ فرانسیس آنکمبل، نویسنده، شاعر و بازیگر تئاتر بریتانیایی درگذشت.

در سال ۱۹۰۲ ناظم حکیمت، شاعر و نمایشنامه‌نویس ترک به دنیا آمد.

در سال ۱۹۰۶ ارسطو اواناسیس، کارآفرین و ثروتمند یونانی متولد شد.

در سال ۱۹۱۸ جمال عبدالناصر، دومین رئیس‌جمهور مصر به دنیا آمد. وی پدر ناسونالیزم عربی است و یکی از کاریزماتیک‌ترین رهبران تاریخ جهان عرب است.

در سال ۱۹۱۹ روزا لوکزامبورگ، انقلابی و رهبر سوسیالیست آلمانی و لهستانی تبار درگذشت.

در سال ۱۹۲۶ ماریا شل، بازیگر اتریشی-سوئسی متولد شد.

در سال ۱۹۲۹ رانی آلن، فوتبالیست انگلیسی به دنیا آمد.

در سال ۱۹۳۵ رابرت سیلوربرگ، نویسنده آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۹۶۵ آدام جونز، هنرمند آثار نمایشی و موسیقیدان آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۹۷۰ سرهنگ معمر قذافی درلیبی به قدرت رسید.

در سال ۱۹۸۴ فاضل کوچوک، روزنامه‌نگار و سیاستمدار قبرس شمالی درگذشت.

در سال ۱۹۸۸ اسکریلکس، تهیه‌کننده موسیقی الکترونیک به دنیا آمد.

در سال ۱۹۹۱ با پایان ضرب الاجل سازمان ملل متحد نسبت به عقب نشینی عراق از خاک کویت مقدمات عملیات طوفان صحرا علیه این کشور فراهم شد.

در سال ۱۹۹۳ جامعه جهانی استقلال اسلوونی و کرواسی از یوگوسلاوی رابه رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۹۸ گلزار لعل ناندا، سیاستمدار و اقتصاددان هندی درگذشت.

در سال ۲۰۰۱ دانشنامه ویکیپدیا تأسیس شد.

در سال ۲۰۰۷ نبی خزری، نویسنده، شاعر، نمایشنامه‌نویس، روزنامه‌نگار، مترجم و فیلمنامه‌نویس آذربایجانی درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۶ ژانویه، برابر با ۲۶ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۵۴۷ ایوان چهارم معروف به ایوان مخوف به عنوان تزار روسیه تاجگذاری کرد.

در سال ۱۷۷۸ فرانسه استقلال ایالات متحده آمریکا را به رسمیت شناخت.

در سال ۱۷۹۴ ادوارد گیبون، سیاستمدار و تاریخ‌نگار انگلیسی، درگذشت.

در سال ۱۸۳۱ رودلف کروتزر، ویولونیست، معلم موسیقی، آهنگساز و رهبر ارکسترای فرانسوی، چشم از جهان فرو بست.

در سال ۱۸۸۴ ژولسو پرویل، شاعر و داستان‌نویس فرانسوی به دنیا آمد.

در سال ۱۸۸۹ طه حسین، از نوابغ علمی و ادبی مصر متولد شد. در سال ۱۹۴۲ کارول لمبارد، بازیگر آمریکایی درگذشت. در سال ۱۹۴۴ آیدین ممدوف یکی از ترک‌شناسان مشهور جهان متولد شد.

در سال ۱۹۴۵ جنگ بوداپست برای شکستن محاصره نیروهای ارتش شوروی توسط نیروهای آلمان نازی آغاز شد.

و مبارز ثابت قدم تبریزی، پس از عمری مجاهدت و تحمل مشقات در راه آزادی و حقوق مردم آذربایجان، در تاریخ ۲۷ دیماه در شهر گوتنبرگ سوئد دار فانی را وداع گفت. جنازه وی در ارامستان وادی رحمت تبریز دفن شده است.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۸ ژانویه، برابر با ۲۸ دی ماه عبارتند از :

در سال ۵۳۲ قیام عظیم نیکا، در قسطنطنیه سرکوب شد و بیش از ۳۰ هزار تن کشته شدند.

در سال ۱۵۳۵ لیما پایتخت امروزی پرو، از سوی فرانسیسکو پیزارو پرو فاتح اسپانیایی کشف شد. این کشف سرآغاز نابودی اقوام و تمدنهای این منطقه گردید.

در سال ۱۶۷۰ هنری مورگان پاناما را ضمیمه بریتانیا کرد. در سال ۱۶۸۹ مونتسکیو، اندیشمند فرانسوی و نویسنده کتاب روحالقوانین متولد شد.

در سال ۱۷۷۸ جیمز کوک به عنوان نخستین اروپایی جزایرهاوایی را کشف کرد و آنها را جزایر ساندویچ نامید.

در سال ۱۸۶۳ سعیدپاشا، (فرزند محمدعلی پاشا) فرمانروای مصر درگذشت.

در سال ۱۸۷۱ تاسیس امپراطوری آلمان اعلام گردید. در سال ۱۸۷۴ اولین اتومبیل جهان به نام ارا به کاتوسل توسط آرتور کاتوسل فرانسوی اختراع شد.

در سال ۱۸۹۶ دستگاه ایکس ری برای اولین بار به نمایش عمومی درآمد.

در سال ۱۹۰۲ شهر ریاض از سوی ملک عبدالعزیز بنیانگذار کشور عربستان سعودی تسخیر گردید.

در سال ۱۹۲۷ توافقنامه لوزان از سوی کنگره آمریکا رد شد. در سال ۱۹۳۶ ماکسیم گورکی، نویسنده روس درگذشت.

در سال ۱۹۴۳ ارتش شوروی توانست محاصره شهر لنینگراد را پس از ۸۷۲ روز بشکند.

در سال ۱۹۴۷ آفاق ملیک اوا رقاوه معروف آذربایجانی چشم به جهان گشود.

در سال ۱۹۵۲ انقلاب مردمی تونس بر علیه اشغال فرانسه آغاز شد. در سال ۱۹۵۵ کوین کاستنر، بازیگر و کارگردان آمریکایی چشم بر جهان گشود.

در سال ۱۹۶۱ جنین انسان خارج از رحم و در لوله آزمایش برای نخستین بار توسط پروفسور دانیل پتروچی پرورش یافت. در سال ۱۹۸۲ زمین لرزه ای در دریای اژه به نیروی ۷ ریشتر اتفاق

در سال ۱۹۵۷ آرتور توسکانینی، آهنگساز و موسیقی دان و رهبر ارکستر ایتالیایی، به دیارباقی شتافت.

در سال ۱۹۷۹ محمدرضاشاه پهلوی در بحبوه انقلاب، ایران را برای همیشه ترک کرد.

در سال ۱۹۸۷ به دنبال تظاهرات عظیم دانشجویان چینی در میدان تیانان من پکن، هو ژادو بانگ از ریاست حزب کمونیست چین استعفاء داد.

در سال ۱۹۹۱ آمریکا حملات موشکی متعددی علیه عراق ترتیب داد.

در سال ۲۰۰۱ لوران دزیره کابیلا رییس جمهوری کنگو در قصر خود ترور شد.

در سال ۲۰۰۳ سفینه رفت و برگشت کلمبیا، به هنگام بازگشت به زمین در آسمان متلاشی شد و ۷ فضانورد آن کشته شدند. در سال ۲۰۱۲ شورای دائمی فرهنگی کشورهای ترک زبان تاسیس شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۷ ژانویه، برابر با ۲۷ دی ماه عبارتند از :

در سال ۱۶۰۵ دون کیشوت، نخستین رمان جهان منتشر شد. در سال ۱۷۰۶ بنیامین فرانکلین، نویسنده، سیاستمدار و مخترع آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۷۵۱ توماس آلبینونی موسیقیدان و آهنگساز اهل ایتالیا درگذشت.

در سال ۱۷۷۳ جیمز کوک وافرادش به عنوان نخستین گروه دریانوردان اروپایی مدار قاره قطب جنول را پشت سر گذاشتند.

در سال ۱۸۱۹ سیمون بولیوار قهرمان نامی آمریکای لاتین، تاسیس جمهوری کلمبیا را اعلام کرد.

در سال ۱۸۹۹ آلکاپون، یکی از بزرگترین خلافکاران آمریکایی به دنیا آمد.

در سال ۱۹۱۷ آمریکا جزایر ویرجین را از دانمارک به قیمت ۲۵ میلیون دلار خریداری کرد.

در سال ۱۹۴۲ محمدعلی کلی یکی از قویترین بوکسورهای جهان، در آمریکا متولد شد.

در سال ۱۹۴۶ شورای امنیتی سازمان ملل متحد نخستین اجلاس خود را برگزار کرد.

در سال ۱۹۶۱ پاتریس لومومبا سیاستمدار و اولین نخست وزیر کشور جمهوری دموکراتیک کنگو از سوی تروریستهای که توسط بلژیک و آمریکا حمایت می شدند به قتل رسید. پروفسور دکتر محمد علی فرزانه نویسنده مردمی، محقق نواندیش

در سال ۱۹۴۹ کشور کوبا اسرائیل را به عنوان یک کشور مستقل به رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۵۲ نصرالله معین خواننده ایرانی متولد شد. در سال ۱۹۶۶ خانم ایندیرا گاندی در هندوستان به عنوان نخست وزیر برگزیده شد.

در سال ۱۹۸۱ آزادی پنجاه و دو آمریکایی گروگان گرفته شده در طی حمله به سفارت آمریکا در ایران پس از چهارده ماه تصویب شد.

در سال ۱۹۸۶ اسپانیا اسرائیل را به رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۹۰ راجیش چاندرا موهان جین معروف به اشو، عارف و فیلسوف هندی درگذشت.

در سال ۱۹۹۰ در شهرهای جلیل اباد و بیله سوار، هزاران شهروند آذربایجانی ضمن برچیدن سیمهای خاردار میان مرز ایران و شوروی سابق با عبور از رود ارس، پس از دهها سال دوری، برای دیدار با خانواده های خود، به آذربایجان آنسوی رود ارس رفتند. از ایران نیز هزاران تن از ترکان آذربایجانی به شمال رود ارس رفتند و با کوله باری مملو از خاطرات شیرین به خانه های خود برگشتند.

در سال ۱۹۹۰ شورای عالی جمهوری نخجوان آذربایجان، خروج این جمهوری خودمختار را از ترکیب اتحاد جماهیر شوروی اعلام کرد.

در سال ۱۹۹۱ دومین موشک اسکاد عراقی طی جنگ دوم خلیج (فارس) به سمت اسرائیل شلیک شد که به زخمی شدن پانزده نفر انجامید.

در سال ۱۹۹۳ کشورهای جمهوری چک و اسلواکی به عضویت سازمان ملل متحد درآمدند.

در سال ۱۹۹۳ اسرائیل سازمان آزادیبخش فلسطین را به رسمیت شناخت.

در سال ۱۹۹۵ ارتش فدراسیون روسیه پس از جنگی سخت ساختمان ریاست جمهوری چچنستان را در شهر گروزنی به تصرف خود درآورد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۰ ژانویه، برابر با ۳۰ دی ماه عبارتند از:

در سال ۳۳۰ پیش از میلاد، سردار آریوبرزن در کوههای پارس و در حال دفاع از قلمروی شکست خورده هخامنشیان در مقابل یورش اسکندر مقدونی، مقاومت سرسختانه ای از خود نشان داد و سرانجام همراه با چند صد تن از یارانش کشته شد.

افتاد که در سراسر یونان، بلغارستان، جنوب شرقی ایتالیا، جنوب شرقی یوگوسلاوی و غرب ترکیه احساس شد.

در سال ۱۹۹۱ ارتش عراق به دنبال آغاز عملیات طوفان صحرا از سوی آمریکا، دو شهر اسرائیلی تل اوویو و حیفا را هدف حملات موشکی قرار داد.

در سال ۲۰۰۵ هواپیمای ایرباس نوع آ ۳۸۰ با ظرفیت حمل ۸۰۰ مسافر در شهر تولوز فرانسه رونمایی شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۱۹ ژانویه، برابر با ۲۹ دی ماه عبارتند از:

در سال ۱۴۹۲ با شکست خوردن مسلمانان در شهر غرناطه و تصرف این شهر توسط مسیحیان آخرین حکومت اسلامی در اسپانیا از بین رفت.

در سال ۱۶۲۹ شاه عباس صفوی درگذشت. در سال ۱۷۲۸ به دستور تزار روسیه پایتخت این کشور از سنت پترزبورگ به مسکو منتقل شد.

در سال ۱۸۰۶ بریتانیا دماغه امید نیک را اشغال کرد. در سال ۱۸۰۹ ادگار پو نویسنده آمریکایی متولد شد.

در سال ۱۸۲۹ فاوست، اثر ژوهان ولفگانگ گوته نویسنده شهیر آلمانی برای اولین بار بر صحنه رفت.

در سال ۱۸۳۹ کمپانی هند شرقی بریتانیا شهر عدن در یمن را تصرف کرد.

در سال ۱۸۳۹ پل سزان، نقاش بزرگ فرانسوی متولد شد. در سال ۱۸۶۱ ایالت جورجیا از ترکیب ایالات متحده آمریکا جدا شد.

در سال ۱۸۹۹ کشور سودان تاسیس شد.

در سال ۱۹۰۳ نخستین پخش رادیویی فرا اقیانوسی میان بریتانیا و آمریکا انجام شد.

در سال ۱۹۲۰ سنای ایالات متحده آمریکا عضویت این کشور در جامعه ملل را رد کرد.

در سال ۱۹۴۱ نیروهای بریتانیایی در جریان جنگ جهانی دوم به خاک اریتره حمله ور شدند.

در سال ۱۹۴۲ قوای ژاپن در طی جنگ جهانی دوم تجاوزات خود را به برمه آغاز کرد.

در سال ۱۹۴۶ همزمان با تشکیل حکومتهای خودمختار آذربایجان و مهاباد، حکومت قوام السلطنه در ایران با مراجعه به سازمان ملل متحد از اتحاد جماهیر شوروی خواست تا از دخالت در امور ایران خودداری کند. موضوع آذربایجان را آغاز جنگ سرد در قرن بیستم می دانند.

دیپلماتهای آمریکایی و تایید این اقدام از سوی حکومت انقلابی وقت را یکی بزرگترین خطاهای تاریخ ایران می دانند.

در سال ۱۹۹۰ نیروهای ارتش سرخ روسیه به فرمان میخائیل گورباچف به جمهوری آذربایجان حمله کرده و صدها تن از مردم بی دفاع و استقلال طلب این جمهوری را بخصوص در شهر باکو، به خاک و خون کشیدند. این قتل عام به عنوان ژانویه خونین در تاریخ ملت آذربایجان حک شده است.

در سال ۱۹۹۰ بیش از ۱۴۰ شهروند ترک آذربایجان از سوی ارامنه قتل عام شدند.

در سال ۱۹۹۰ هایدو خواننده برجسته ایران در تبعید، درگذشت. در سال ۱۹۹۶ یاسر عرفات به عنوان رئیس جمهوری فلسطین انتخاب گردید.

در سال ۱۹۹۵ در متروی توکیو، گاز سارین منتشر شد و سبب مرگ ۱۲ تن و مصدومیت ۱۳۰۰ تن دیگر شد.

در سال ۱۹۹۵ مهندس مهدی بازرگان اولین نخست وزیر جمهوری اسلامی ایران و یکی از خوشنامترین رجال سیاسی این کشور در سوئیس درگذشت.

پایان ماه دی آغاز ماه بهمن

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۱ ژانویه، برابر با اول بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۷۶۳ جنگ باخمیری بین علویان و عباسیان اتفاق افتاد و با پیروزی عباسیان به پایان رسید.

در سال ۱۳۳۸ شارل پنجم پادشاه فرانسه شد. در سال ۱۵۲۵ پیمان استکهلم توسط سوئد و پادشاهی پروس امضا شد.

در سال ۱۵۵۲ رودوس از سوی نیروی دریایی عثمانی تصرف شد. در سال ۱۷۷۵ یومیلیانو پوگاچف رهبر شورشیان روستایی روسیه اعدام شد. شورش پوگاچف قیامی دهقانی بود که در سالهای ۱۷۷۳ تا ۱۷۷۵ میلادی در امپراطوری روسیه به وقوع پیوست. این قیام از سوی قزاقهای یائیک به رهبری یومیلیانو پوگاچف سازمان دهی شده بود. پوگاچف در گذشته از افسران ارتش روسیه بود و در چندین جنگ خدمت کرده بود اما در زمان قیام مدعی شده بود که پتر سوم امپراطور روسیه است که در واقع سالها پیش مقتول شده بود. پتر سوم فقط شش ماه در سال ۱۷۶۲

در سال ۲۵۰ میلادی دقیانوس، اذیت و آزار گسترده مسیحیان را در رم آغاز کرد و به دستور وی پاپ فابین کشته شد. در سال ۱۸۱۵ ناپلئون همراه با اردویی ۳۴۰ هزار نفری، پاریس را متصرف شد.

در سال ۱۸۴۱ جزیره هنگ کنگ در خلال جنگ تریاک در چین به بریتانیا تسلیم شد.

در سال ۱۸۲۳ ژان هانری فابر، طبیعی دان و حشره شناس فرانسوی متولد شد.

در سال ۱۸۷۵ ژان فرانسوا میله نقاش سرشناس فرانسوی بدورد حیات گفت.

در سال ۱۸۸۰ فرمان احداث نخستین خط آهن در آذربایجان شمال ارس، از سوی روسیه تزاری صادر شد.

در سال ۱۸۹۳ سرزمین لائوس توسط نیروهای فرانسوی تصرف شد.

در سال ۱۸۹۶ اشعه ایکس توسط ویلهلم کنراد رونتگن فیزیک دان آلمانی کشف شد.

در سال ۱۹۱۶ البرت آنیشتاین فیزیکدان بزرگ آلمانی-آمریکایی تئوری نسبیت را منتشر کرد.

در سال ۱۹۲۰ فدریکو فلینی کارگردان ایتالیایی به دنیا آمد. در سال ۱۹۲۱ جمهوری خودمختار داغستان شوروی تاسیس شد.

در سال ۱۹۲۹ لئو تروتسکی یکی از نظریه پردازان بزرگ کمونیسم از اتحاد شوروی اخراج شد و به مکزیک رفت.

در سال ۱۹۴۴ هواپیماهای بمب افکن بریتانیایی بر روی مناطق مسکونی شهر برلین پایتخت آلمان، ۲ هزار و ۳۰۰ تن بمب فرو ریختند و موجب مرگ هزاران تن در یک روز شدند. در سال ۱۹۶۴ در آبادان، محمد رضا شاه پهلوی کارخانه پتروشیمی را افتتاح کرد.

در سال ۱۹۷۵ گروه تروریستی آسالا از سوی ارامنه افراطی تاسیس شد.

در سال ۱۹۷۷ زینال جبارزاده نویسنده و شاعر بزرگ آذربایجانی چشم از جهان فرو بست. برای برخی از اشعار وی از سوی موسیقیدانان بزرگ آذربایجان، بسته های موسیقی جاودانی را تنظیم کرده اند.

در سال ۱۹۸۰ جیمی کارتر رئیس جمهوری وقت آمریکا اعلام کرد که این کشور المپیک تابستانی مسکو را بایکوت می کند. در سال ۱۹۸۱ ایران اقدام به آزاد کردن ۵۲ دیپلمات گروگان آمریکایی پس از ۴۴۴ روز نمود. کارشناسان غربی روابط بین الملل، حمله به سفارت آمریکا در تهران، گروگان گیری

در سال ۱۹۹۰ حیدر علی اوف، قتل عام مردم آذربایجان توسط ارتش سرخ را محکوم کرد و در خصوص جنایات صورت گرفته شخص میخائل گورباچف را مورد اتهام قرار داد. در سال ۱۹۹۹ سلیمان علی عسکراف آهنگساز شهیر آذربایجانی درگذشت.

در سال ۲۰۰۸ لوطفیار ایمان اوف خواننده، بازیگر و آهنگساز بزرگ آذربایجان چشم از جهان فرو بست.

در سال ۲۰۱۲ نخستین پیوند صورت در ترکیه انجام شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۲ ژانویه، برابر با ۲ بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۶۱۳ کنستانتین سوم که کودکی هشت ماهه بود به عنوان شریک سزار در امپراطوری، توسط پدرش هراکلیوس در قسطنطنیه تاجگذاری کرد.

در سال ۱۲۶۳ ابن تیمیه دانشمند و متکلم اسلامی در قلمروی امروزی ترکیه متولد شد.

در سال ۱۴۴۰ ایوان بزرگ امپراطور روسیه، متولد شد.

در سال ۱۵۱۷ ارتش عثمانی تحت فرمان سلیم یکم، سلطنت مملوکیان را شکسته داده و طی نبرد ریدانیه، مصر کنونی را تصرف کرد.

در سال ۱۶۲۶ فرانسیس بیکن فیلسوف انگلیسی متولد شد.

در سال ۱۶۶۶ شاه جهان امپراطور گورکانی در هند درگذشت.

در سال ۱۷۲۹ گوتتهولد افرایم لسینگ فیلسوف آلمانی متولد شد.

در سال ۱۷۷۱ جزایر فالکلند از سوی اسپانیا به بریتانیا واگذار شد.

در سال ۱۸۶۹ گریگوری راسپوتین، راهب اسرار انگیز و پرنفوذ دربار تزار، به دنیا آمد.

در سال ۱۸۹۱ آنتونیو گرامشی فیلسوف و سیاستمدار ایتالیایی دیده به جهان گشود. وی نظریه پرداز مارکسیست و از رهبران و بنیان گذاران حزب کمونیست ایتالیا بود. گرامشی از فعالان ضد استعماری و واضع نظریه و اصطلاح مشهور هژمونی است.

حکومت کرده و پس از ترور او همسرش کاترین دوم به سلطنت رسید. در دوران وقوع این قیام روسیه درگیر جنگ با امپراطوری عثمانی بود. به همین جهت بیشتر نیروهای روس در مرز عثمانی تمرکز داشته و این باعث شد تا آنها در ابتدا از سرکوب این قیام ناتوان باشند. پوگاچف در اوج قدرت خود بر بیشتر مناطق میان رود ولگا و رشته کوه اورال تسلط یافته و قازان پایتخت تاتارستان را نیز تصرف کرد. وی از نارضایتی های سیاسی موجود استفاده کرده و با تشکیل دولتی جایگزین در منطقه تحت تسلط خود به انجام اصلاحات سیاسی و اقتصادی از جمله لغو نظام ارباب و رعیتی در روسیه معروف به سرواژ، لغو خدمت اجباری سربازی و مالیات گیری پرداخت. قزاق های یائیک، دهقانان ناراضی، اقلیت های قومی مانند باشقیرها و افراد مذهبی که به دخالت دولت در امور کلیسا معترض بودند، نیروهای پوگاچف را تشکیل می دادند. نقطه ضعف سپاه پوگاچف نداشتن فرماندهان باتجربه در امور نظامی و انضباط جنگی بود. آنها در اواخر سال ۱۷۷۴ چندین شکست پیاپی را متحمل شده و پوگاچف با خیانت یاران خودش دستگیر شد. وی به مسکو انتقال یافته و به شکل وحشیانه ای اعدام شد. ماجرای این شورش که بزرگترین قیام دهقانی تاریخ روسیه توصیف شده در آثار متعددی از جمله دختر سروان اثر الکساندر پوشکین نویسنده رمانتیک روس روایت شده است. در سال ۱۷۹۳ بعد از تشخیص خیانت توسط مجمع ملی فرانسه، لوئی شانزدهم به اعدام با گیوتین محکوم شد. در سال ۱۸۴۸ هانری دوپارک آهنگساز فرانسوی چشم به جهان گشود.

در سال ۱۸۶۱ در خلال جنگ داخلی آمریکا، توماس جفرسون از مجلس سنای ایالات متحده آمریکا استعفاء داد. در سال ۱۸۹۹ اوپل، اولین خودروی خود را ساخت. در سال ۱۹۲۴ ولادیمیر لنین نظریه پرداز و سیاستمدار روس درگذشت. وی مؤسس اتحاد جماهیر شوروی است.

در سال ۱۹۴۸ پرچم کبک برای اولین بار در مجلس شورای ملی کبک به اهتزاز در آمد.

در سال ۱۹۵۰ جورج اورول نویسنده معروف انگلیسی درگذشت. قلعه حیوانات از معروفترین آثار وی است.

در سال ۱۹۵۴ اولین زیر دریایی هسته ای، یواس اس ناتیلوس، با حضور میمی آیزنهاور، بانوی اول ایالات متحده به آب انداخته شد. در سال ۱۹۶۰ ایران به ۱۷ استان و ۱۴۸ شهرستان تقسیم شد. در سال ۱۹۷۶ خدمات تجاری کنکورد در خطوط لندن-بحرین و پاریس-ریو آغاز شد.

در سال ۱۹۷۰ بوئینگ ۷۴۷، اولین جمبوجت دنیا، به صورت تجاری وارد خطوط هوایی سراسری آمریکا گردید.

در سال ۱۹۸۰ آندره ساخاروف فیزیکدان روسی به دلیل مخالفت با سران اتحاد شوروی راهی تبعید شد.

در سال ۱۹۸۴ مکینتاش، اولین رایانه شخصی که ماوس و واسط گرافیکی کاربر داشت را معرفی کرد.

در سال ۲۰۰۵ وزیر خارجه کره شمالی اعلام کرد که این کشور صاحب اسلحه اتمی شده است. در سال ۲۰۰۷ در اثر انفجار یک بمب در بغداد ۷۳ تن کشته و بیش از ۱۴۰ تن مجروح شدند.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۳ ژانویه، برابر با سوم بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۳۹۳ تئودئوس یکم، امپراتور روم، فرزند هشت ساله‌ی خود، هونوریوس، را شریک امپراتور کرد.

در سال ۱۵۵۶ مرگ‌آورترین زمین‌لرزه‌ی تاریخ، زمین‌لرزه شانشی، در شهر شانشی، چین رخ داد. آمار تلفات این زلزله ممکن است تا ۸۳۰،۰۰۰ نفر رسیده باشد.

در سال ۱۷۱۹ شاهزاده نشین لیختن‌اشتاین در امپراطوری مقدس روم تشکیل شد.

در سال ۱۷۵۲ موتزیو کلمنتی نقاش و آهنگساز ایتالیایی متولد شد.

در سال ۱۷۹۳ روسیه و پروس (آلمان)، لهستان را میان خود تقسیم کردند.

در سال ۱۸۴۹ الیزابت بلکول با دریافت مدرک دکترای پزشکی از کالج پزشکی ژنوا، در نیویورک، اولین پزشک زن در ایالات متحده آمریکا شد.

در سال ۱۸۷۶ اوتو دایلز شیمی دان بزرگ آلمانی متولد گردید.

در سال ۱۸۷۰ در ایلات مونتانا، ارتش آمریکا صدها سرخ پوست و از جمله دهها زن و کودک را قتل عام کرد.

در سال ۱۹۰۱ ادوارد هفتم بعد از مرگ مادرش، ملکه ویکتوریا، خود را پادشاه نامید.

در سال ۱۹۰۵ یکشنبه خونین در سن پترزبورگ اتفاق افتاد و به دنبال آن انقلاب سال ۱۹۰۵ در این کشور آغاز شد. این انقلاب به شدت سرکوب شد. در سال ۱۹۱۸ اوکراین از سرزمین شوروی جدا شد. در سال ۱۹۲۴ رمزی مک‌دونالد اولین نخست‌وزیر حزب کارگر بریتانیا می‌شود.

در سال ۱۹۳۲ برای اولین بار قران کریم به زبان ترکی در مسجده یثره باتان استانبول خوانده شد.

در سال ۱۹۳۹ گروهی از محققین در دانشگاه کلمبیا موفق به تقسیم اتم اورانیوم شدند.

در سال ۱۹۴۴ خسرو گل‌سرخ نویسنده و روزنامه نگار ایرانی متولد شد.

در سال ۱۹۴۶ تحت حمایت و یاریهای سید جعفر پیشه‌وری رهبر حکومت خودمختار اذربایجان، جمهوری مهاباد، توسط قاضی محمد در مهاباد، اعلام شد.

در سال ۱۹۴۹ شهر تاریخی پکن توسط کمونیست‌های چینی تصرف شد.

در سال ۱۹۵۲ دولت ایران کنسولگری‌های انگلیس را تعطیل کرد.

در سال ۱۹۵۶ شوکرو حالوک آک آلین زبان شناس شهیر ترک متولد شد.

در سال ۱۹۵۷ اسرائیل از شبه‌جزیره سینا عقب نشینی کرد.

در سال ۱۹۶۲ سازمان کشورهای آمریکایی، عضویت کوبا را لغو کردند.

در سال ۱۹۶۵ در تهران حسنعلی منصور نخست وزیر ایران، به هنگام بالا رفتن از پله‌های مجلس شورای ملی با گلوله یکی از فداییان اسلام به نام محمد بخارایی کشته شد.

در سال ۱۹۶۸ آپولوی ۵ با حمل ماه‌نشین آپولو، زمین را ترک کرد.

- در سال ۱۹۱۱ حکومت کامل پاشا تحت فشار جمعیت اتحاد و ترقی سقوط کرد.
- در سال ۱۹۱۹ حزب فاشیست ایتالیا توسط بنیتو موسولینی تاسیس شد.
- در سال ۱۹۲۴ علی جوادزاده شاعر بزرگ آذربایجانی در باکو متولد شد.
- در سال ۱۹۳۲ جلیل محمد قلی زاده نویسنده و ناشر مجله فکاهی بسیار معروف ملانصرالدین در باکو درگذشت. ملانصرالدین نشریه‌ای فکاهی و انتقادی بود که به زبان ترکی آذربایجانی و گاهی به روسی منتشر می‌شد. این نشریه ابتدا در تفلیس (از ۱۹۰۶ تا ۱۹۱۷ میلادی) منتشر شد و سپس انتشار آن در تبریز (در ۱۹۲۱ میلادی) و باکو (از ۱۹۲۲ تا ۱۹۳۱ میلادی) ادامه یافت. کاریکاتورهای ملانصرالدین به دست عظیم‌زاده و اسکار شیمرلینگ و یوزف روتر آلمانی کشیده می‌شد و میرزا علی‌اکبر صابر با نام مستعار هوپ‌هوپ در آن اشعار انتقادی و جسورانه خود را منتشر می‌کرد.
- در سال ۱۹۳۷ در مسکو ۱۷ رهبر حزب کمونیست به اتهام همکاری در توطئه لئون تروتسکی برای سرنگونی حکومت ژوزف استالین و ترور رهبرانش، محاکمه شدند. در سال ۱۹۵۰ کنست، اورشلیم را به عنوان پایتخت اسرائیل تصویب کرد.
- در سال ۱۹۶۷ نعیم سلیمان اوغلو وزنه بردار بزرگ ترک در بلغارستان متولد گردید.
- در سال ۱۹۸۶ تالار مشاهیر راک اند رول اولین اعضای خود را معرفی کرد: لیتل ریچارد، چاک بری، جیمز براون، ری چارلز، فتز دومینو، برادران اورلی، بادی هالی، جری لی لوئیس و الویس پریسلی.
- در سال ۲۰۰۲ دانیل پرل خبرنگار در کراچی پاکستان ربوده و نهایتاً کشته شد.
- در سال ۲۰۰۵ آتیلا اوزکیریملی نویسنده و مورخ ترک درگذشت.
- در سال ۲۰۰۸ یک نخست وزیر یونان، پس از ۴۹ سال به آنکارا آمد.
- مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۴ ژانویه، برابر با چهارم بهمن ماه عبارتند از:**
- در سال ۴۱ کالیگولا، امپراتور روم که به خودکامگی و خونریزی مشهور است، توسط محافظان ناراضی خود کشته شد. نگهبانان سپس عموی کالیگولا، کلودیوس را امپراتور خود نامیدند.
- در سال ۷۶ پوبلیوس آئلیوس ترايانوس هادریانوس، امپراتور روم متولد شد.
- در سال ۱۶۶۷ معاهده تاریخی بردا میان انگلیس و هلند به امضا رسید و به موجب آن هلند تمام حقوق و مستعمرات خود در آمریکا را به انگلیس واگذار کرد.
- در سال ۱۶۷۹ کریستیان وولف، فیلسوف آلمانی متولد شد.
- در سال ۱۷۴۲ کارل هفتم امپراتور مقدس روم شد.
- در سال ۱۸۴۸ در کالیفرنیا طلا کشف شد و تب ده ساله طلا در آمریکا آغاز گردید.
- در سال ۱۸۶۲ بخارست، پایتخت رومانی شد.
- در سال ۱۹۲۴ نام شهر سنت پترزبورگ به لنین گراد تغییر یافت.
- در سال ۱۹۲۸ دزموند موریس، انسان‌شناس انگلیسی دیده به جهان گشود.
- در سال ۱۹۳۰ محمود فرشچیان مینیاتوریست شهیر اصفهانی به دنیا آمد.
- در سال ۱۹۳۳ اصلاحیه بیستم قانون اساسی ایالات متحده آمریکا تصویب شد.
- در سال ۱۹۳۹ مرگ‌آورترین زمین‌لرزه شیلی در چیلان رخداد.
- در سال ۱۹۴۶ ویشینسکی معاون کمیسر امور خارجه شوروی هر نوع دخالت را در اوضاع داخلی ایران انکار کرد.

صرف زبان عربی در سیستمی با سامان و با شرح ظرایف و دقایق فرهنگ ترکی و نمونه های ادبیات شفاهی و حماسه ها و اساطیر کهن مردمی، سازه بندی کرده است و نیز زبان ترکی را با عربی رو در رو نهاده و بر برتری های آن دو نسبت به دیگر زبان ها و گویش های جهان تاکید ورزیده و ترکی و عربی را دو اسب شرط بندی نامیده است. کاشغری این اثر را در ۸۲ سالگی تالیف کرده و در ۹۷ سالگی در اواخر قرن پنجم وفات کرده است.

در سال ۱۳۲۵ ادوارد سوم پادشاه انگلستان شد. در سال ۱۵۵۴ شهر سان پائول در برزیل بنا نهاده شد. در سال ۱۷۵۵ دانشگاه مسکو تاسیس شد. در سال ۱۸۸۱ توماس ادیسون و الکساندر گراهام بل، شرکت تلفن شرق را تاسیس کردند.

در سال ۱۸۸۲ ویرجینیا وولف، رمان نویس، مقاله نویس، ناشر، منتقد و فمینیست انگلیسی متولد شد. در سال ۱۹۰۹ سعید سلماسی که یکی از رجال سیاسی دوران مشروطیت و از شاعران بزرگ مشروطه است در حوالی خوی و در محلی به نام حاشیه رود در درگیری میان مستبدان و مشروطه خواهان به شهادت رسید. وی از مدافعان زبان ترکی و اتحاد میان ترکهای جهان بود. در سال ۱۹۱۸ اوکراین اعلام کرد که از ترکیب روسیه شوروی جدا شد.

در سال ۱۹۱۹ جامعه ملل تاسیس شد. در سال ۱۹۲۴ نخستین بازیهای المپیک زمستانی در فرانسه برگزار شد.

در سال ۱۹۳۱ ماهاتما گاندی از اسارت انگلیسیها آزاد شد.

در سال ۱۹۹۷ یاشار کمال نویسنده ترک، برنده جایزه ادبی نونینو شد.

در سال ۱۹۳۹ زمین لرزه ای به قدرت ۸ و ۳ دهم ریشتر در شیلی اتفاق افتاد و سبب مرگ بیش از ۲۵ هزار تن شد.

در سال ۱۹۴۷ استقلال کشور هند توسط مجلس موسسان این کشور اعلام گردید.

در سال ۱۹۶۵ وینستون چرچیل، افسر ارتش، سیاستمدار انگلیسی، نخست وزیر بریتانیا و برنده جایزه نوبل ادبیات درگذشت.

در سال ۱۹۸۶ وویجر ۲ از مسافت هشت هزار کیلومتری اورانوس گذشت.

در سال ۱۹۹۴ نخستین ماهواره ترک، با نام ترک ست یک، ۱۲ ثانیه پس از پرتاب در اقیانوس اطلس فرو افتاد. در سال ۲۰۰۳ وزارت امنیت داخلی ایالات متحده آمریکا به طور رسمی آغاز به کار کرد.

در سال ۲۰۰۴ مریخ نورد فرصت بر سطح مریخ نشست. در سال ۲۰۱۱ مجید صباغ ایرانی، شاعر، متخلص به یالقیز در تبریز درگذشت.

در سال ۲۰۱۱ بمب گذاری در فرودگاه دوموده دوو مسکو حداقل ۳۵ کشته و ۱۸۰ زخمی برجای گذاشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۵ ژانویه، برابر با پنجم بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۷۵۰ شورشیان عباسی، امویان را در جنگ زاب شکست داده و باعث سرنگونی آنان شدند. در سال ۱۰۷۲ دیوان لغات الترك از سوی محمود کاشغری نوشته شد. دیوان لغات الترك فرهنگنامه ای به زبان عربی است. این کتاب اگرچه در اصل برای یاد دادن ترکی به اعراب نوشته شده اما به تاریخ، فولکلور، میتولوژی، جغرافیا، مردم شناسی و ادبیات اقوام ترک پیش و پس از اسلام، قواعد دستوری زبان های ترکی و گویش شناسی آنها نیز می پردازد. این فرهنگنامه در هشت کتاب و هر کتاب در دو بخش و هر بخش بر اساس هنجارهای صرف زبان عربی سامان یافته و حاوی ۷۵۰۰ تکواژه، ۲۹۰ گفتاورد و ۲۲۰ چکامه است. دیوان لغات ترک نخستین واژه نامه در سمت و سوی تدوین کلیاتی از ترکی پژوهی است که کاشغری با طرحی شگفت انگیز در آن، مخزن واژگان ترکی را طبق قواعد

در سال ۱۹۴۲ تایلد علیه آمریکا و انگلستان اعلام جنگ کرد.

در سال ۱۹۵۴ دمای هوا در آنکارا به منفی ۳۰ درجه سانتیگراد نزول کرد.

در سال ۱۹۵۷ هندوستان کشمیر را ضمیمه خاک خود کرد.

در سال ۱۹۹۶ فدراسیون روسیه به عضویت شورای اروپا پذیرفته شد.

در سال ۲۰۰۵ در خلال یک مراسم مذهبی در هند ۲۵۸ تن کشته شدند.

در سال ۲۰۱۰ علی حسن المجید پسرعموی صدام، وزیر دفاع سابق عراق و مسئول بمباران شیمیایی روستای حلبچه معروف اعدام شد.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۶ ژانویه، برابر با ۶ بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۴۰۵ میلادی آتिला امپراطور بزرگ هون که نیمی از جهان را مسخر خود ساخت پا بر دنیا نهاد. وی رهبر قوم ترک نژاد هون بود که در زمان حیاتش بزرگترین امپراطوری را در اروپا، از رود اورال تا دانوب تاسیس کرد. وی در زمان فرمانروایی اش یکی از مخوفترین دشمنان امپراطوری‌های روم غربی و شرقی بود. رومیان به او لقب تازیانه خداوند داده بودند و به او باج می‌دادند تا کاری به کار رم نداشته باشد.

در سال ۹۶۱ میلادی حکومت سامانیان سرنگون شد و به جای آن امپراطوری غزنویان تاسیس گردید.

در سال ۱۳۴۰ ادوارد سوم در انگلستان مدعی تخت پادشاهی فرانسه شد.

در سال ۱۵۰۰ ویسنت یانیز پینزون اولین اروپایی بود که پا به خاک برزیل گذاشت.

در سال ۱۵۳۱ زمین‌لرزه‌ای در لیسبون پایتخت پرتغال هزار کشته برجای نهاد.

در سال ۱۵۶۴ دوک‌نشین بزرگ لیتوانی، طی نبرد اول، روسیه تزاری را در جنگ لیوونی شکست داد.

در سال ۱۶۹۹ پیمان کارلویتز منعقد گردید که به موجب آن عثمانی‌ها بخش اعظم مجارستان، بوسنی و هرزگوین و کروواسی را به امپراطوری هابسبورگ واگذارند.

در سال ۱۷۶۳ کارل چهاردهم، پادشاه سوئد و نروژ چشم به جهان گشود.

در سال ۱۸۳۷ میشیگان ۲۶مین ایالت آمریکا شد.

در سال ۱۸۴۱ قوای بریتانیا رسماً هنگ کنگ را اشغال کردند.

در سال ۱۸۸۵ نیروی وفادار به محمد مهدی، انقلابی سودانی، خارطوم را تصرف و فرماندار انگلیسی آن را کشتند.

در سال ۱۸۹۱ نیکلاوس اتو، مهندس آلمانی، مخترع موتور درون‌سوز درگذشت.

در سال ۱۹۰۷ ادارات حکومتی همچون گمرک، پست، تلگراف و واحدهای جنگی تبریز توسط دسته‌های مجاهدین تصرف شد و به این ترتیب مبارزه با محمدعلی شاه آغاز گردید.

در سال ۱۹۱۵ کوه راکی به عنوان پارک ملی توسط کنگره ایالات متحده آمریکا تصویب شد.

در سال ۱۹۲۴ نام شهر سن پترزبورگ در روسیه به لنینگراد تغییر نام یافت.

در سال ۱۹۱۸ نیکلای چائوشسکو، دبیر کل حزب کمونیست رومانی و رئیس‌جمهور رومانی متولد شد.

در سال ۱۹۳۹ نیروهای سلطنت طلب ژنرال فرانکو در طول جنگ داخلی اسپانیا و با کمک نظامی ایتالیا، بارسلون را تصرف کردند.

در سال ۱۹۴۲ در خلال جنگ جهانی دوم، اولین نیروهای آمریکایی به اروپا و ایرلند شمالی رسیدند.

در سال ۱۹۴۳ نیکلای واولف، گیاه‌شناس روس درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۷ ژانویه، برابر با ۷ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۹۸ میلادی نروا، امپراطور روم در گذشت.
در سال ۹۸ میلادی تراژان بعد از پدرخوانده‌اش، نروا، امپراطور روم گردید.

در سال ۶۶۱ میلادی حضرت علی بن ابی‌طالب، به عنوان چهارمین خلیفه مسلمانان توسط ابن ملجم مرادی کشته شد و خلافت راشده پایان یافت.

در سال ۱۲۹۹ پایه های سلطنت عثمانی نهاده شد.
در سال ۱۵۵۷ شاه عباس‌بزرگ، پادشاه صفوی متولد شد.

در سال ۱۵۹۳ واتیکان دادگاه ۷ساله جوردانو برونو متفکر بزرگ دوران قرون وسطی را آغاز کرد.

در سال ۱۶۰۶ دادگاه گای فاکس و همدستانش با نام توطئه باروت، آغاز شد.

در سال ۱۶۹۵ مصطفی دوم بعد از مرگ احمد دوم سلطان عثمانی گردید.

در سال ۱۷۵۶ ولفگانگ آمادئوس موتسارت، آهنگساز اتریشی متولد شد.

در سال ۱۷۸۵ دانشگاه جورجیا، اولین دانشگاه دولتی آمریکا، تاسیس گردید.

در سال ۱۸۸۰ توماس ادیسون امتیاز اختراع لامپ برق را به نام خود ثبت کرد.

در سال ۱۸۸۸ انجمن نشنال جئوگرافی در واشینگتن دیسی تاسیس گشت.

در سال ۱۹۰۰ میلادی آنتوان دو سنت اگزوپری داستان‌نویس فرانسوی چشم به جهان گشود. کتاب شاهزاده کوچولو تالیف این نویسنده است.

در سال ۱۹۲۴ رثوف دنکناش، سیاستمدار قبرسی، رهبر و مؤسس جمهوری ترک قبرس شمالی متولد شد.

در سال ۱۹۳۹ اولین پرواز لاکهید پی-۳۸- لایتینگ صورت گرفت.

در سال ۱۹۵۹ نوری بیلگه جیلان، کارگردان و عکاس شهیر ترک چشم به جهان گشود.

در سال ۱۹۶۲ سفینه فضایی رنجر-۳ برای مطالعه به سوی مدار ماه پرتاب شد. این کاوشگر فضایی بعدها از فاصله ۳۵،۴۰۰ کیلومتری ماه گذشت.

در سال ۱۹۶۲ میلادی جنگلهای ایران از سوی حکومت پهلوی دوم ملی اعلام شد.

در سال ۱۹۶۳ همه پرسی اصول شش گانه انقلاب سفید شاه در ایران برگزار و تصویب شد.

در سال ۱۹۶۵ هندی، زبان رسمی هندوستان شد.
در سال ۱۹۸۰ اسرائیل و مصر روابط دیپلماتیک برقرار کردند.

در سال ۱۹۸۲ اتحادیه کمونیست‌های ایران که در اقدامی شتابزده به شهر آمل در ایران و به قصد تصرف آن حمله کرده بودند در درگیری با نیروهای طرفدار حکومت وقت شکست خوردند و شمار زیادی از آنان کشته و اعدام شد.

در سال ۱۹۹۱ محمد زیاده‌باره رئیس دولت تمرکزگرای سومالی از قدرت کنار رفت و علی مهدی جانشین او شد.
در سال ۱۹۹۲ بوریس یلتسین اعلام کرد روسیه تهدید شهرهای آمریکا را با جنگ‌افزار هسته‌ای متوقف خواهد کرد.

در سال ۱۹۹۸ در تلویزیون آمریکا بیل کلینتون، رئیس‌جمهور آمریکا، به داشتن رابطه جنسی با مونیکا لوینسکی، اعتراف کرد و از ملت آمریکا عذرخواهی نمود.
در سال ۲۰۰۱ زمین‌لرزه‌ای در گجرات هند رخ داده و بیش از ۲۰،۰۰۰ کشته برجای نهاد.

در سال ۲۰۰۴ حامد کرزی، رئیس‌جمهور افغانستان، قانون اساسی جدید این کشور را امضاء کرد.

در سال ۲۰۰۵ کاندولیزا رایس به عنوان نخستین وزیر امور خارجه سیاه پوست آمریکا از سوی جورج دابلیو بوش انتخاب شد.

در سال ۱۹۹۶ به دنبال پرچم افرازی جداگانه خبرنگاران یونانی و ترک در جزیره کارداک، ترکیه و یونان در آستانه جنگ قرار گرفتند.

در سال ۲۰۰۶ وسترن یونیون خدمات تلگراف و پیام‌های تبلیغاتی خود را متوقف کرد.

در سال ۲۰۱۱ در تداوم بهار عربی، انقلاب یمن با تجمع ۱۶،۰۰۰ مخالف در صنعا آغاز گردید.

در سال ۲۰۱۴ محبت کاظمی اوف هنرمند سرشناس اذربایجانی درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۸ ژانویه، برابر با ۸ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۸۱۴ میلادی شارل کبیر از پادشاهان قدرتمند اروپا درگذشت.

در سال ۱۵۱۷ اردوی عثمانی به فرماندهی یاوز سلطان سلیم قاهره را تصرف کرد.

در سال ۱۵۴۷ با مرگ هنری هشتم، فرزند نه ساله وی، ادوارد ششم، اولین پادشاه پروتستان انگلستان شد.

در سال ۱۷۱۷ مصطفی سوم، سلطان امپراتوری عثمانی متولد شد.

در سال ۱۷۲۴ آکادمی علوم روسیه توسط پتر اول در سن پترزبورگ تاسیس گردید.

در سال ۱۷۲۵ پتر کبیر فرزند آلکسی میخایلوویچ پادشاه معروف روسیه درگذشت.

در سال ۱۸۱۳ رمان غرور و تعصب، نوشته جین آستین، برای اولین بار در انگلستان چاپ گردید.

در سال ۱۸۲۱ جزیره الکساندر توسط فابین گوتلیب فون بلینگ شاونسن کشف شد.

در سال ۱۸۵۴ رشید بیگ میرزا فتعلی آخوندزاده، نویسنده و متفکر بزرگ اذربایجانی متولد شد.

در سال ۱۸۵۴ دانشگاه علوم اجتماعی آنکارا با نام مولکیه آغاز به کار کرد.

در سال ۱۸۷۱ در خلال جنگ فرانسه و پروس، محاصره پاریس باعث شکست فرانسه و صلح موقت گردید.

در سال ۱۹۴۴ در خلال جنگ جهانی دوم، محاصره ۹۰۰ روزه لنینگراد خاتمه یافت.

در سال ۱۹۴۵ در خلال جنگ جهانی دوم، نیروهای ارتش سرخ اسیران باقی مانده در اردوگاه آشویتس را از ارتش آلمان نازی آزاد کرد.

در سال ۱۹۴۶ احمد قوام السلطنه به فرمان محمد رضا شاه پهلوی نخست وزیر ایران شد. وی یکی از عوامل نسل کشی فجیع آذربایجان در همان سال است.

در سال ۱۹۵۸ در جزیره قبرس، ۱۰ هزار ترک به رغم حمله نیروهای انگلیسی خواستار تقسیم جزیره قبرس شدند.

در سال ۱۹۶۵ امیر عباس هویدا در دوران پهلوی دوم نخست وزیر ایران گردید.

در سال ۱۹۶۷ فضانوردان گاس گریسوم، ادوارد هیگینز ویت و راجر بی. چافی بر اثر آتش گرفتن فضاپیمای آپولو در حین یک آزمایش در پایگاه فضایی کندی، فلوریدا کشته شدند.

در سال ۱۹۶۷ ایالات متحده آمریکا، بریتانیا و اتحاد جماهیر شوروی، پیمان فضایی ماورای جو را در واشینگتن دیسی امضا کرده، گسترش جنگ‌افزار هسته‌ای در فضا را ممنوع نموده و بهره مندی از ماه و دیگر اجرام آسمانی را به استفاده‌های صلح‌آمیز محدود کردند.

در سال ۱۹۸۰ با همکاری دولت‌های آمریکا و کانادا ۶ دیپلمات فراری آمریکایی از ایران خارج شدند.

در سال ۱۹۸۳ شفت آزمایشی تونل سیکان، بزرگترین تونل زیر آبی جهان با طول ۵۳،۸۵ بین جزایر ژاپنی هونشو و هوکایدو شکست و خسارت گسترده‌ای بر جای گذاشت.

در سال ۱۹۸۴ مایکل جکسون، خواننده پاپ، بر اثر آتش گرفتن موهایش حین ضبط فیلمی تبلیغاتی برای پیپسی دچار سوختگی درجه دو گردید.

در سال ۱۹۸۲ کمال آریکان، سرکنسول ترکیه در شهر لس آنجلس آمریکا، توسط گروه تروریستی ارمنی آسالا، به شهادت رسید.

در سال ۱۹۸۶ ماموریت فضاپیمای چلنجر بعد از پرتاب آن فضاپیما شکست خورد و هر ۷ فضاءنورد سرنشینش کشته شدند.

در سال ۱۹۹۲ هلی کوپتر حامل پناهندگان شهرهای شوشا و اغدام از سوی نیروهای اشغالگر ارمنی هدف قرار گرفت و ۴۴ تن از سرنشینان آن که عمدتاً از زنان و کودکان بودند کشته شدند.

در سال ۱۹۹۲ دادگاه قانون اساسی ترکیه، حزب کمونیست این کشور را غیر قانونی اعلام کرد.

در سال ۱۹۹۳ فرماندهی ستاد مشترک ارتش ترکیه با صدور بیانیه ای اعلام کرد که دوران کودتاهای نظامی به سر آمده است.

در سال ۱۹۹۳ قانون اساسی قزاقستان به تصویب رسید.

در سال ۱۹۹۴ هواپیماهای ارتش ترکیه، کمپ تروریستهای پ ک ک در شمال عراق را به شدت بمباران کردند.

در سال ۲۰۰۴ هواپیمای بوئینگ مسافربری متعلق به خطوط هوایی اکوادور در جنوب کلمبیا سرنگون شد و ۹۲ سرنشین آن جان باختند.

در سال ۲۰۰۴، نمایندگان مجلس ترکیه، شش صفر را از برابر لیسه ترک برداشتند.

در سال ۲۰۱۰ عمر اولوچ، نقاش بزرگ ترک درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۲۹ ژانویه، برابر با ۹ بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۹۷۴ میلادی ابوالعلاء مَعری با نام کامل أحمد بن عبد الله بن سلیمان القضاعی التنوخی المعری شاعر و فیلسوف عرب، در شهر معره نعمان در بیست میلی شهر حلب در سوریه به دنیا آمد.

در سال ۱۲۹۹ میلادی جنگ تاریخی مجمع المروج میان نیروهای غازان ایل خان و ملک ناصر در سوریه کنونی درگرفت. غازان برای دفاع از متصرفات ایلخانیان وارد این نبرد شد و در محل مجمع المروج مسلمین را شکست داد و بر شام و فلسطین مستولی شد.

در سال ۱۸۸۷ امور ساخت برج معروف ایفل در پاریس آغاز شد.

در سال ۱۸۸۱ میلادی تئودور میخائیلویچ داستایوفسکی نویسنده بلندآوازه روسی درگذشت.

در سال ۱۹۱۵ به دستور کنگره ایالات متحده آمریکا، نگهبان ساحلی ایالات متحده آمریکا، به عنوان زیرمجموعه‌ای از ارتش آمریکا تاسیس گردید.

در سال ۱۹۱۵ آذربایجان از سوی قوای اشغالگر روس تصرف شد و هزاران تن از مردم این منطقه کشته و زخمی شدند و اموال بسیاری از مردم به غارت سپاهیان روس رفت.

در سال ۱۹۱۷ تراموای سانفرانسیسکو شروع به کار کرد.

در سال ۱۹۲۰ در یک اجلاس غیرعلنی در مجلس مبعوثان عثمانی، مانیفست ۶ ماده ای معروف به میثاق ملی مورد پذیرش قرار گرفت.

در سال ۱۹۲۱ آلبرت آاینشتاین اظهار داشت که می توان جهان را اندازه گیری کرد.

در سال ۱۹۳۲ ژاپن شهر شانگهای چین را اشغال نمود.

در سال ۱۹۳۳ نام پاکستان برای این کشور انتخاب گردید.

در سال ۱۹۳۵ ایسلند به عنوان اولین کشور غربی سقط جنین را مجاز دانست.

در سال ۱۹۵۸ در پی حمله بی رحمانه نیروهای انگلیسی در قبرس علیه تظاهرات کنندگان ترک، ۸ تن کشته شدند.

در سال ۱۹۶۵ طرح جدید پرچم کانادا توسط مجلس این کشور انتخاب گردید.

در سال ۱۹۷۰ سیدحسن تقی زاده نویسنده و فعال سیاسی اذربایجانی در تهران درگذشت. وی فردی دانشمند و سیاستمداری کهنه کار بود. از او آثار متعددی به جای مانده است.

در سال ۱۹۷۹ پاپ ژان پل دوم اولین سفر خارجی خود را به مکزیکو انجام داد.

در سال ۱۹۸۰ سفارت کانادا در تهران در پی افزایش تنش در روابط ایران و کانادا تعطیل شد.

در سال ۱۹۸۰ کشتی یواس‌سی‌جی‌سی بلکتورن با تانکر کاپریکون تصادف کرد و باعث مرگ ۲۳ تن از نگهبانان ساحلی تمپا، در فلوریدا گردید.

در سال ۱۹۷۸ سوئد برای اولین بار در جهان در راستای حفاظت از لایه اوزون، استفاده از اسپریهای آتروسول را ممنوع اعلام نمود.

در سال ۱۹۹۶ ژاک شیراک، رئیس‌جمهور فرانسه، پس از چندین آزمایش ویرانگر محیط زیست، پایان قطعی آزمایش جنگ‌افزارهای هسته‌ای فرانسه را اعلام کرد.

در سال ۲۰۰۲ رئیس‌جمهور جورج دابلیو بوش حامیان تروریسم را محور شرارت خواند. این حامیان عبارت بودند از جمهوری اسلامی ایران، عراق و کره شمالی.

در سال ۲۰۰۹ رجب طیب اردوغان نخست وزیر ترکیه در اجلاس داووس سوییس با شیمون پرز رییس جمهوری اسرائیل بر سر حقوق فلسطینیان بصورت لفظی درگیر شد و ارتش اسرائیل را قاتل کودکان دانست.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۳۰ ژانویه، برابر با ۱۰ بهمن ماه عبارتند از :

در سال ۶۵۱ میلادی ارتش یزدگرد سوم پادشاه ساسانی از سپاهیان عرب و مسلمان به رهبری خلیفه سوم، شکست سختی متحمل شد و پس از آنکه تلاشهایش برای یاری گرفتن از امرای ترک کاشغر نیز بی نتیجه ماند در مرو توسط آسیابانی به قتل رسید و به این ترتیب سلسله ساسانیان منقرض شد.

در سال ۱۶۲۴ میلادی در پی جنگ شاه عباس صفوی با امپراطوری عثمانی، شهر مهم بغداد به تصرف قشون صفویه درآمد.

در سال ۱۶۴۸ جمهوری هلند به رسمیت شناخته شد. در سال ۱۶۴۹ چارلز یکم، پادشاه انگلستان اعدام گردید. در سال ۱۸۴۷ ایرا بوئنا، در ایالت کالیفرنیا نام خود را به سان فرانسیسکو تغییر داد.

در سال ۱۹۰۸ ماهاتما گاندی از زندان آزاد شد.

در سال ۱۹۱۱ کشتی یواس‌اس تری، اولین نجات هواپیمایی را در ۱۰ مایلی هاوانا پایتخت کوبا انجام داد.

در سال ۱۹۲۳ میان ترکیه و یونان معاهده مبادله اتباع دو طرف امضاء شد و به موجب آن از سال ۱۹۲۳ تا ۱۹۲۷ در حدود ۴۰۰ هزار ترک از یونان به ترکیه و یک میلیون یونانی از ترکیه به یونان رفتند.

در سال ۱۵۴۷ ایوان گروزنی، امپراطور روسیه در مسکو تاجگذاری کرد.

در سال ۱۸۲۱ دریانوردان روس، قاره قطب جنوب را فتح کردند.

در سال ۱۸۳۴ رئیس‌جمهور آمریکا، اندرو جکسون، برای اولین بار دستور استفاده از سربازان فدرال را برای سرکوب شورش سندیکاها را صادر کرد.

در سال ۱۸۳۷ الکساندر سرگیویچ پوشکین ادیب و نویسنده معروف روس در ۳۸ سالگی درگذشت. پوشکین اولین کسی است که به زبان روسی جنبه ادبی داد و به جهت خلق آثار فراوان، به عنوان پدر ادبیات جدید روس لقب گرفت.

در سال ۱۸۶۱ کانزاس ۳۴مین ایالت آمریکا شد. در سال ۱۸۸۶ کارل بنز، اولین خودروی بنزین‌سوز خود را ثبت کرد.

در سال ۱۹۰۷ چارلز کورتیس از کانزاس اولین بومی آمریکایی است که توانست عضو مجلس سنای ایالات متحده آمریکا گردد.

در سال ۱۹۱۶ در خلال جنگ جهانی اول، پاریس برای اولین بار توسط زپلین‌های آلمانی بمباران گشت.

در سال ۱۹۲۶ عبدالسلام، فیزیکدان پاکستانی و برنده جایزه نوبل فیزیک، متولد شد.

در سال ۱۹۲۷ لیلا وکیل او، بالرین شهیر آذربایجانی متولد شد.

در سال ۱۹۳۲ در مسجد سلطان احمد در استانبول، قرآن کریم به زبان ترکی قرائت شد.

در سال ۱۹۴۲ قرارداد سه جانبه ایران، روسیه و بریتانیا پس از اشغال ایران توسط روس‌ها و انگلیسی‌ها امضا شد.

در سال ۱۹۴۲ پیمان ریو، بین کشورهای پرو و اکوادور در شهر ریودوژانیروی برزیل منعقد گردید.

در سال ۱۹۴۹ بریتانیا، اسرائیل را بصورت دوفاکتو شناسایی کرد.

در سال ۱۹۶۴ محمدرضا شاه پهلوی همراه با رییس‌جمهور اتریش بازیهای المپیک زمستانی را گشود.

در سال ۱۹۳۳ آدولف هیتلر نخست وزیر آلمان شد.

در سال ۱۹۴۲ در ایران حزب توده تشکیل شد.

در سال ۱۹۴۳ وینستون چرچیل نخست وزیر انگلستان به شهر آدانای ترکیه آمد و با عصمت اینونو دیدار نمود.

در سال ۱۹۴۵ در خلال جنگ جهانی دوم، کشتی ویلهلم گوستلوف که پناهندگان یهودی آلمانی را در خود جای داده بود، توسط اژدر زیردریایی اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی غرق شده و با مرگ نزدیک به ۹۵۰۰ نفر، مرگ‌آورترین فاجعه دریایی تاریخ اتفاق افتاد.

در سال ۱۹۴۸، ماهاتما گاندی رهبر صلح‌جوی هند توسط یک هندوی افراطی ترور شد.

در سال ۱۹۵۶ خانهٔ مارتین لوترکینگ جونیور، فعال حقوق اجتماعی در آمریکا، به خاطر تحریم اتوبوس مونته‌گامری، هدف بمب‌گذاری قرار گرفت. در سال ۱۹۶۴ در راستای پروژه فضایی رنجر، فضاییمای رنجر-۶ پرتاب شد.

در سال ۱۹۶۸ در خلال جنگ ویتنام، حمله عید تت توسط نیروهای ویت کنگ علیه نیروهای ویتنام جنوبی، آمریکا و همدستانش رخ داد.

در سال ۱۹۶۸ در جریان جنگ ویتنام نیروهای آمریکایی یک رشته حمله‌ها را در مناطق گوناگون ویتنام جنوبی آغاز کردند.

در سال ۱۹۷۲ پاکستان از اتحادیه کشورهای همسود خارج شد.

در سال ۱۹۷۹ حکومت پهلوی اعلام کرد که به ایت الله خمینی که در فرانسه در حال تبعید به سر می برد اجازه ورود به ایران داده شده است.

در سال ۱۹۹۴ پیتر لکو جوان‌ترین استاد بزرگ شطرنج جهان شد.

در سال ۱۹۹۵ راه درمان کم‌خونی داسی‌شکل اعلام شد. در سال ۲۰۰۵ برای اولین بار در عراق انتخابات چند حزبی برگزار شد.

در سال ۲۰۰۷، ۵ سال پس از ویندوز ایکس پی، مایکروسافت ویندوز ویستا را به بازار عرضه کرد.

در سال ۲۰۱۰ فاطمه رفعت انگین نخستین معلم زن ترکیه درگذشت.

مهمترین رویدادهای تاریخی در عرصه جهان، در روز ۳۱ ژانویه، برابر با ۱۱ بهمن ماه عبارتند از:

در سال ۳۱۴ سیلوستر یکم، بعد از میلادس، پاپ کلیسای کاتولیک شد.

در سال ۱۵۰۴ فرانسه، ناپل را به آراگون تسلیم کرد. در سال ۱۷۲۹ نخستین کتاب در ترکیه چاپ شد.

در سال ۱۷۹۴ لطفعلی خان زند از قشون آقامحمد خان قاجار شکست خورد.

در سال ۱۸۶۵ در خلال جنگ داخلی آمریکا، کنگره ایالات متحده آمریکا اصلاحیه سیزدهم قانون اساسی ایالات متحده را به عمل آورده و برده‌داری را ممنوع کرد.

در سال ۱۸۸۴ محمد امین رسولزاده مؤسس نخستین جمهوری جهان اسلام و بنیانگذار جمهوری اول آذربایجان در سال ۱۹۱۸ متولد شد. وی نخستین و تنها رئیس جمهور جمهوری اول آذربایجان است. او همچنین نخستین رئیس جمهور یک کشور در جهان اسلام است.

رسولزاده از بنیانگذاران حزب دمکرات ایران، سردبیر روزنامه ایران نو و از اندیشه پردازان سوسیال دموکراسی در جنبش مشروطیت ایران بود. محمد امین در سال ۱۹۱۱ به ترکیه رفت و به تورک اوجاگی از گروههای ترک گرا پیوست. وی پس از آغاز جنگ جهانی اول، به باکو بازگشت و فعالیت خود را از سرگرفت. در ۱۹۱۷ که رژیم تزاری سرنگون شد، او زمینه را برای استقلال آذربایجان فراهم کرد. در ۲۸ مه ۱۹۱۸ تشکیل جمهوری آذربایجان به عنوان اولین جمهوری مسلمان جهان اعلام شد و رسولزاده با اکثریت آراء به عنوان رهبر شورای ملی آذربایجان برگزیده شد. در ۲۸ آوریل ۱۹۲۰ که نیروهای ارتش سرخ به رهبری سرگئی کیروف، باکو را تصرف و جمهوری آذربایجان را ساقط کردند، رسولزاده در روستایی مخفی شد ولی به زودی دستگیر و زندانی شد. استالین به باکو آمده و او را از زندان نجات داد. رسولزاده با پیشنهاد و همراه استالین به مسکو رفت. در مسکو استالین پستهای مختلفی را به او پیشنهاد کرد ولی او هیچکدام از آنها را نپذیرفت چون از سقوط جمهوری آذربایجان به دست

در سال ۱۹۴۲ در خلال جنگ جهانی دوم، نیروهای متفقین از ژاپنی‌ها در نبرد مالایا شکست خورده و به جزیره سنگاپور گریختند.

در سال ۱۹۴۳ در جریان جنگ جهانی دوم، فرمانده آلمانی، فریدریش پائولوس، توسط نیروهای ارتش سرخ در استالینگراد محاصره شد.

در سال ۱۹۴۴ در خلال جنگ جهانی دوم، نیروهای آمریکایی بر روی کواجالین و دیگر جزایر تحت اختیار ژاپنی‌ها فرود آمدند.

در سال ۱۹۵۰ هری ترومن، رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا، برنامه تولید بمب هیدروژنی را اعلام کرد.

در سال ۱۹۵۸ اکسپلورر ۱-، اولین ماهواره موفق آمریکایی، به مدار پرتاب گردید.

در سال ۱۹۵۸ جیمز ون آلن، کمربند وان آلن را کشف کرد.

در سال ۱۹۶۱ بن گوریون نخست وزیر اسرائیل استعفاء کرد.

در سال ۱۹۶۶ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی فضاپیمای بدون سرنشین لونای ۹- را پرتاب کرد.

در سال ۱۹۶۸ ویت کنگها به سفارتخانه آمریکا در هوشی‌مین و دیگر شهرها حمله کردند.

در سال ۱۹۶۸ تلویزیون آنکارا وابسته به سازمان رادیو و تلویزیون دولتی ترکیه آغاز به کار کرد.

در سال ۱۹۶۸ ناوورو از استرالیا استقلال کسب کرد.

در سال ۱۹۷۱ در راستای برنامه فضایی آپولو، سفینه آپولو ۱۴، فضانوردان آلن شپارد، اسوارت روسا و ادگار میچل سوار بر ساترن ۵، به ماه پرتاب کرد.

در سال ۱۹۷۸، ۲۰ هزار معدنچی ترک در شهر زونگولداغ ترکیه برای کسب حقوق خود به مبارزه برخاستند.

در سال ۱۹۹۰ اولین شعبه مک‌دونالدز در مسکو، اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی افتتاح شد.

در سال ۱۹۹۲ تبریز خلیل بیگلی، یکی از قهرمانان جمهوری آذربایجان در جنگ قره باغ کشته شد.

در سال ۲۰۱۰ فیلم سینمایی آواتار اولین فیلم در تاریخ شد که بیش از ۲ میلیارد دلار در سراسر جهان بفروش رسید.

بلشویکها آزرده خاطر بود. رسول‌زاده در دانشگاه مسکو، تاریخ و ادبیات شرق را تدریس می‌کرد. چون شیوه استالین نابود کردن دوستان قدیمی بود، رسول‌زاده به یاری برخی از اعضای حزب مساوات، به فنلاند گریخت و از آنجا در سال ۱۹۲۲ به ترکیه رفت. استالین از آتاتورک خواست تا طبق قرارداد استرداد مجرمین سیاسی، رسول‌زاده را به شوروی تحویل دهد. آتاتورک از رسول‌زاده خواست تا آرام شدن اوضاع، ترکیه را ترک کند. رسول‌زاده به لهستان رفت و در آنجا با ژوزف پیلسودسکی رهبر لهستان دیدار کرد. چندی بعد با دختر برادر یا خواهر پیلسودسکی ازدواج کرد. با حمله آلمان به لهستان در ۱۹۳۹، رسول‌زاده به ترکیه بازگشت. در این زمان هیتلر برای عملی کردن نقشه‌های بلندمدتش، نیاز به کسانی داشت که در منطقه قفقاز نماینده او باشند.

هیتلر وصف فرهیختگی و دانش رسول‌زاده را شنیده و تشخیص داده بود که او تنها فرد مناسب است. رسول‌زاده در آلمان با هیتلر دیدار کرد. آرزوی او احیای استقلال آذربایجان به یاری آلمان بود. زمانی که هیتلر آماده سازماندهی ارتش خود بود، از رسول‌زاده خواست تا برای آنان سخنرانی کند. در سخنرانی او تنها عشق به آذربایجان دیده می‌شد. از این رو به او ۲۴ ساعت مهلت داده شد که آلمان را ترک کند. رسول‌زاده نیز به ترکیه بازگشت و بر اثر بیماری قند درگذشت. او در میان شخصیت‌های آذربایجانی از وجهه بسیار بالایی برخوردار است. فریدون آدمیت در کتاب ایدئولوژی نهضت مشروطیت ایران درباره او چنین نوشته‌است: "او اندیشه‌گری است پرمایه، با ذهنی فرهیخته و فکری منظم و منطقی. از مردان استوار و بافضیلت بود."

رسول‌زاده در خصوص استقلال جمهوری آذربایجان گفته است: "پرچمی که یکبار برافراشته شود هرگز فرود نمی‌آورد!" مزار شریف وی در قبرستان عصری آنکارا پایتخت ترکیه قرار دارد.

در سال ۱۹۲۹ اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی، لئون تروتسکی را تبعید نمود.

در سال ۱۹۳۴ ناظم حکمت شاعر شهیر ترک به ۵ سال زندان محکوم شد.

اوکراینادا آذربایجان دیاسپورونون آکتیوولشماسینه سبب اولان اساس عامللر.

UKRAYNADA AZƏRBAYCAN DİYASPORUNUN AKTİVLƏŞMƏSİNƏ SƏBƏB OLAN ƏSAS AMİLLƏR

قهرمانووا خاطیره جاهانگیر قیزی

XATIRƏ QƏHRƏMANOVA

۱۹۰۵-جی ایلده دیگر بیر طلبه توپلانتیسیندا ایسه نریمانوو کونستیتوسیالی رئسپوبلیکا قورولوشونون مونارخییادان اوستونلوگو حاقیندا معروضه ایله چیخیش ائتمیش و سوندا بوتون ایشتیراکچیلاری اودئسسادا حکومت قارشی موباریزه ده هلاک اولموش اینقیلاب قوربانلاری نین خاطیره سینی یاد ائتمک اوچون هامیا آیاغا قالخماغی تکلیف ائتمیشدیر. گوروندیو کیمی نریمانوو خالقار و میلتر آراسیندا فرق قویمادان خالقین آزادلیغی اوغروندا جانیندا کئچن هر بیر شخصه بؤیوک دیر وئریدی.

دیگر ایجتیماعی-خادیم، یازیچی یوسف وضعیر چمنزمنلی، اوکراین و پولشانین آذربایجان خالق جومهوریتی طرفیندن تعیین ائدیلمیش ایلک سفیری اولموشدور. اوکراین حیات یوسفینده سیاسی باخیشلارینا تاثیر ائتمیشدیر. تحصیل آلدیغی موقدس ولادیمیر اونیورسیتتی نین داخیلینده " موسلمان طلبه لره یاردیم جمعیتی " تاسیس ائتمیش و کیف ده تحصیل آلان موسلمان طلبه لرله یاناشی دیگر خالقارین گنجلرینی ده اؤز اطرافیندا بیرلشدیرمیشدیر. همین تشکیلاتین ترکیبینده مدنیتمیزی، موسیقیمیزی، دیلیمیزی تبلیغ ائتمک مقصدیله " آذربایجان مدنیت مرکزی " نی یاراتمیشدیر. طلبه لردن عیبارت " کیف-هئیتی نشریات " قروپو یاراتمیشدیر کی، بو هئیت کیتابچالار نشر ائده رک یاییردیلا. یوسف وضعیرین اوکراین حیات حاقیندا چوخ قئید ائتمک اولار. ان اساس وورغولاماق لازیمدیر کی، اونون قدر دیگر طلبه لرده واردیر کی، ۲۰-جی عصرین اولی اوکراین ایجتیمای سیاسی حیات، تحصیل اوچون گلن آذربایجانلی گنجلرین باخیشلارینا اؤز تاثیرینی گؤستریمیشدیر. سونراکی ایللرده، داها دقیق دئسک ۱۹۱۸-۱۹۲۰-جی ایللرده ده اوکراینادا تحصیل آلمیش طلبه لرین سیاسی

آوروپانین ان بؤیوک دؤولترلریندن بیر اولان اوکراین رئسپوبلیکاسی ایله آذربایجان رئسپوبلیکاسی آراسیندا اولان علاقه لرین قدیم تاریخی واردیر. بو علاقه لری تحلیل ائدرکن ۲۰-جی عصرین اوللرینده اوکراینادا تحصیل آلان آذربایجانلی طلبه لرین ده رولونون نه قدر بؤیوک اولدوغونون شاهییدی اولوروق. اوکراینادا تحصیل آلان طلبه لرین سایه سینده اوکراین ایجتیماییتیه آذربایجان حاقدا، آذربایجان ایجتیماییتیه ایسه اوکراین حاقدا معلوماتلانماغا باشلامیشلار. آراشدیرمالارا اساسن ۲۰۰-ه یاخین آذربایجانلی گنجین مرکز کیف اولماقلا دیگر بؤیوک شهرلرده تحصیل آلدیقلاری آرخيو سندلریندن معلوم اولموشدور. هانسی کی، بو طلبه لرین اکثریتی سونراکی ایللرده آذربایجانین ایجتیمای-سیاسی تاریخینده اؤز آدلاری ایله مؤهورلرینی ووران شخصلر اولموشلار. بیز بو طلبه لره تاغی شاهبازی سیمورق، نریمان نریمانوو، شفیبی روستمبیلی، یوسف وضعیر چمنزمنلی، جلیل سادیقوو، سادیق بی آغازاده، یوسف سالدیهوو، جاهانگیر همزیئو، مصطفی توپچوباشوو و س. میثال گؤستره بیلریک. آذربایجانلی گنجلر تحصیل آلدیقلاری دؤورده ائلمله یاناشی ایجتیمای-سیاسی فالیترلرده مشغول اولموشدورلار. میثال اولاراق ن.نریمانوو سیاسی فعالیتیه اودئسسادا تحصیل آلدیقلاری دؤورده باشلامیشدیر. او، طلبه هرکاتیندا یاخیندان ایشتیراک ائده رک اودئسسادا لیماندا ایشله ین فهله لر آراسیندا اینقیلابی ایش آپارمیشدیر. اونون ۱۹۰۳-جو ایلده نوبابرین ۱۷-ده عومومروسیا طلبه قورولتاییندا ایشتیراکی چار خفیییه لری نین دیقتینی جلب ائتمیشدیر.

خارجی ایشلر نازیرلیگی طرفیندن تانیندی. او بو وظیفه ده چوخ ایشله مه دی - ایشین آز، یاشی نین ایسه چوخ اولدوغونا گۆره تزلیکله بو وظیفه دن ایمتیناع ائتدی. ای. کراسکووسکی نین باکیدا سفرده اولدوغو زامان اونون خواهیشی ایله شخصی دوستو و آذربایجان پارلامنتی نین یئرلی اوکراین راداسی نین دئوتاتی واصلیلی کوژیموو باکیدا ویتسئ-کونسول وظیفه سینه تعیین اولوندو (بو موراجیعت ۱۸ اکتیابرда آذربایجان سفیرلیگینه تقدیم اولونموشدور و ۱ یانوار ۱۹۲۰-جی ایلده بونا راضیلیق وئرلمیشدیر).

واصلیلی کوژیموو آکتیو شکیلده ایسه باشلادی. او آذربایجاندا یاشایان ۲۰ مینه یاخین موغان اراضیسینده یاشایان اوکراینلارین وضعیتینی آراشدیراراق اونلارین آغیر سوسیال دورومدا اولدوقلاری باره ده فیکره گلدی و اونون تشبوسو ایله آذربایجان حکومتی اونلارا ۷۵۰ مین روبل مبلغینده مادی یاردیم آیرمیشدی. همچی نین یئرلی ایداره ائتمه اورقانلاری طرفیندن اوکراینلارلا کند تصروقاتی فالیتینه یاخشی یارارلی تورپاق ساهه لری نین آیریلما سینا نایل اولموشدور. ۱۹۲۰-جی ایلین مارت آییندا کوژیوم اوکراینا رئیسپولیکاسینا اعزامیته یوللانیر و آپرئل آییندا سووئت روسیاسی نین آذربایجانی ایشغال ائتمه سی سببندن آرتیق باکیا گئری قاییدا بیلیمیر.

آذربایجانین اوکرایناداکی کومیسسارلیغی کیف ده ۱۰ اکتیابر ۱۹۲۸-جی ایلده یئرلی میلی اؤزونویدارئتمه اورقانی کیمی یارادیلیمیشدیر. کومیسسارلیغین مقصدی اوکراینا رئیسپولیکاسیندا یاشایان آذربایجانلیلارین حوقوقلارینی و ماراقلارینی قوروماق ایدی. کومیسسار وظیفه سینه جلیل سادیخوو، اونون کؤمکچیس یوسف سالتهوو، کاتبیر میر جلال میرتاغیئو و جاهانگیر ایسماییل اوغلو همزیئو اولموشدور.

ایمردانبی توپچوباشوون قیزی، سارا خانیمین حیات یولدشی الی اشرف سولطانوو و اونون امیسی اوغلو ممد

فالیتلری تاریخه حک اولونموشدور. موباریزه نتیجه سینده چار اسارتیندن آزاد اولان هم آذربایجان هم ده اوکراین خالقلاری نهایت کی، مستقیللیکلرینی الیه ائتدیلر. مستقیللیک خالقلارین موباریز ایدئالاری نین نتیجه سیدیر.

۱۹۱۸-جی ایل یانوارین ۲۵-ای اوکراین خالق رئیسپولیکاسی، ۱۹۱۸-جی ایل مایین ۲۸-ده ایسه آذربایجان خالق جومهوریتی یارادیلدی. رسمی اولاراق هر ایکی اوخر حکومتی و آخج حکومتی نوماینده لیکلری نین موباديله سی باره ده راضیلیغا گلینمیشدیر. بونا اساسن ۱۹۱۸ ایلین ۲۰ اییولوندا آلتکسئی کولینسکی اوکراین حکومتی نین طیفلیسده کی گئنرال کونسولو (گورجوستاندا، ائرمینیستاندا و آذربایجاندا صلاحیتلی نوماینده سی) تعیین اولونموشدو. بیر قدر سونرا اوکراینادا حاکیمیه گلن یئنی حکومت طرفیندن ۲۶ یانوار ۱۹۱۹-جو ایلده قافقازدا فؤوقلاده صلاحیتلی دیپلوماتیک نوماینده لیک - گئنرال کونسوللوق یارادیلیمیشدیر. بو دیپلوماتیک نوماینده لیگه ایوان کراسکووسکی باشچیلیق ائدیردی. گئنرال-کونسوللوغون صلاحیتلری گورجوستان (۸ مای)، ائرمینیستان (۱۶ مای) و آذربایجان (۵ آقوست ۱۹۱۹ ایل) حاکیمیتلری طرفیندن تانینمیشدیر.

لاکین همین عرفه ده اوکراین خالق رئیسپولیکاسی نین سووئت روسیاسی ایله آپاردیغی موحاریبه سببندن مادی ایمكانلاری نین مهدود اولماسی نتیجه سینده اوکراینانین قافقازداکی گئنرال-کونسوللوغونون باکیداکی نوماینده لیگی نین ایشینی تشکیل ائتمک مومکون اولمامیشدیر. بو سببدن بئله بیر ایدئیا یاراندی کی، کونسول وظیفه سینه آذربایجاندا یاشایان اوکراینالی تعیین اولونسون و یالنیز کارگوزارلیق (کونسولیاریا) خرجلری اؤدنیلسین. نتیجه ده ۲۳ آقوست ۱۹۱۹-جو ایلده بو وظیفه یه آ. گولووانیو تعیین اولوندو. اونون صلاحیتلری ۸ اکتیابر ۱۹۱۹-جو ایلده آذربایجان

حساب اولونان یوزلرله آذربایجانلی اوکراینا رۇسپوبلیکاسینا کۆچه رک بورانی اؤزلرینه دایمی یاشاییش مسکنی سئچمیشلر. بونون نتیجه سینده کیف، خارکوو، اودئسسا، لووو، کریم شهرلرینده و والین، ویننیتسو، دنئپروپترووسک، دونئتسک، زاکارپاتیئ، زاپارودژئ، ژیتومیر، ایوانو-فرانکووسک، کیروووو، نیکولایئو، پولتاوا، رووینا، تترنوپول، سوشک، خئرسون، خملنیتسکی، چئرکاسک، جئرنيقو، جئرנוویستی ویلاتلرینده سویداشلاریمیز مسکونلاشمیشلار.

۱۹۴۱-جی ایل اییونون ۲۲-ده فاشیست آلمانیا سی نین سسری-یه هوجومو ایله ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جی ایللر موحراریه سی باشلادی. موحراریه ایللرینده پارتیزان هرکاتی نین گئنیش ووسعت آلدیغی رۇسپوبلیکلار دان بیر ی ده اوکراینا سسر ایدی. ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جی ایللر موحراریه سینده اوکراینا اراضیسینده فالیت گؤسترن بوتون پارتیزان دسته و بیرلشمه لرینده آذربایجان دؤیوشچولری بؤیوک قهرمانلیق گؤستره رک ،فاشیستلره قارشى آمانسيز اولموشلار. اوکراینا رۇسپوبلیکاسیندا پارتیزان هرکاتی نین گؤرکملی تشکیلاتچیلاریندان بیر ی نین س.ا.کووپاکین پارتیزان بیرلشمه سینده ۲۰ نفر دن چوخ آذربایجان دؤیوشچوسو دوشمنه قارشى فداکارلیقلا ووروشموشدو. اونلاردان آسلان علی اف، موسلوم باغیروو، باباش داداشوو، ولادیمیر کوراستیلیوو بیر سیرا چتین و مسئل تاپشیریقلاری اوغورلا یئرینه یئتیرمیشلر. کومسومولچو آ.لیئوین کشفیییاتچیلار بؤلمه سی دوشمنین ۲۵۰ عسگر و ظابیطینی محو ائتمیشدی کی، اونلارین ۷۰ نفری ایگید کوماندرین پایینا دوشور. باکی نفتچیسی و.کوراستیلیوو اون بئش آی دوشمن آرخاسیندا ووروشموش، ۵۳ دفعه فاشیستلره دؤیوشه گیرمیشدی. پولئمیوتچو م.ق.باغیروو بیر ایل دوشمن آرخاسیندا موباریزه آپارمیش، فاشیستلرین ۴۰ عسگرینی اؤلدورموش و ۱۳ آتش نؤقته سینی داغیتمیشدی. م.ق.باغیروو ابی درجه لی وطن موحراریه سی، "

تاغی سولطانوو دا کومیسسارلیغین یارانماسیندا همچنین ایشتیراک ائدیبلر.

آذربایجان نواینده لیگی طرفیندن اوکراینا حاکیمیتینه موراجیعت اولونموشدو کی، آذربایجانلیلار اوکراینانین ساحلی قوووه لرینده حربی قوللوغا چاغیریلماسینلار، همچی نین اونلار آذربایجان وطنداشلیغینی تصدیقله یین وثیقه لرین پایلانماسینا باشلانمیشدیر. ۱۹ نوایر ۱۹۱۸-جی ایله قدر کومیسسارلیق طرفیندن ۱۱۰ عدد وثیقه اساسن کیف ده آذربایجانلیلار پایلانمیشدیر. وثیقه آلانلارین هامیسی حربی قوللوقدان آزاد اولونوردو. بونلارین ایچینده کیفین م.ولادیمیر اونیوئرسیتئتی نین طیب فاکولته سی نین طلبه سی، گله جکده گؤرکملی آذری جراحی، عالیم، آکادئمیک، MEA ائکسپئریمئنتال جراحیه اینستیتوتونون تاسیسچیسی - مصطفی توپچوباشوو و ۱۹۱۸-جی ایلین اوللرینده ایرانین اوکرایناداکی کونسوللوغوندا کاتب وظیفه سینده ایشله میش جلیل صادیخوو دا وار ایدی.

۱۹۲۰-جی ایل آپرئلین ۲۸-ده آذربایجاندا سووئت حاکیمیییتی نین قورولماسی نتیجه سینده آذربایجان س س ر یارادیلدی. بو اصلینده آذربایجانین فورمال موستقیللیگی دئمک ایدی. ۱۹۲۲-جی ایل دئکابری ۳۰-دا ۱-جی سووئتلر قورولتاییندا رس ف س ر، اوکراینا، بئلاروسسیا و ز س ف سر-ین (معلوم اولدوغو کیمی، اونون ترکیبینه آذربایجاندا داخیل ایدی) واحد دؤولتده بیرلشمه سی نتیجه سینده س س ری- نین یارادیلدیغی ائلان ائدیلدی. بونولا دا آذربایجانین فورمال موستقیللیگی بئله لغو اولوندو.

بوتون بو حادثه لردن سونرا اوکراینا-آذربایجان آراسیندا موستقیل سیاسی موناسیبتلر اولماسا دا اؤلکه لریمیز امکدداشلیغین بیر سیرا ساحه لرینده، او جومله دن طلبه-موتخصیص موباديله سی آپارماقلا خالقلا ریمیز آراسیندا مؤوجود اولان باغلارین داها دا مؤحکمئلندیریلمه سینه چالیشیلار. موختلیف ساحه لر اوزره موتخصص

گوجونون قلوبه يه اوغورلا سفربر اولونماسی ایدی. اۆلكه نین رهبرلیگی اینزیباتی ایداره چیلیک مئتودلارینی داها دا مؤحکملندیریب، ایقتیصادیاتی قیسا بیر زاماندا حربین طلبلری اساسیندا یئئیدن قورا بیلدی. خالقلارین ایقتیصادی، حربی و معنوی قوووه لری بیرلشدیریلدی. آذربایجان خالق ایکینجی دونیا موحرابه سینده سسری- نین قالیب گلمه سینده اۆز لایققلی تۆهفه سینى وئرمیشدیر. ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جی ایللر موحرابه سی ایکینجی دونیا موحرابه سی نین هللئدیجی، موهوم ترکیب حیصه سی ایدی. سووئت ایتتیفاقی خالقلاری، او جومله دن آذربایجان خالق، اساسن، بو موحرابه نین آغیر یوکونو اۆز چیگیئلرینده داشیمیش و فاشیزم اوزرینده تاریخی قلوبه قازانیلماسیندا موهوم رول اوینامیشدیر.

مقاله ده ۱۹۴۱-۱۹۴۵-جی ایللر موحرابه سینده هموتلریمیزین گۆستردیکلری شوجاتی تحلیل ائتمکده مقصدلریمیزدن بیرى ده اصلینده بو گون اوکراینا رۇسپوبلیکاسیندا یاشایان آذربایجانلیلارین بیلمه لی اولدوغو بو غورور وئریجی مقاملارین اوزه چیخاریلماسی و تبلیغ اولونماسیدیر.

بیلدیگیمیز کیمی ۱۵ رۇسپوبلیکانی، تخمینن ۲۰۰ قدر آرسالی خالقلاری اۆزونده بیرلشدیرن سسری آدلانان بو رۇئیم ۱۹۹۱-جی ایلده ایغلاسا اوغرادى. سسری-نین داغیلماسینی ان یئنی تاریخین موترققی حادیثه لریندن حساب ائتمک اولار. داخیلده باش قالدیران ائتنو-سیاسی پروبلئلر سووئت ایتتیفاقی نین اساسینی سارسیتدی و اونون داغیلماسی پروسئسینده کاتالیزاتور رولونو اوینادی. هر ایکی رۇسپوبلیکا ۱۹۹۱-جی ایلده ایکینجی دفعه اۆز موستقیللیکلرینی ائلان ائتدیلر. لاکین موستقیللیگی الده ائتمک نه قدر چتین ایدیسه اونو قورویوب ساخلاماق دئمک اولار کی، اوندان دا چتین ایدی. موستقیللیگین ائله ایلک ایللرینده هر رۇسپوبلیکانین داخیلینده مؤوجود اولان چتینلیکلر، یقتیصادیاتین یئئیدن قورولماسی، اۆز

قیرمیزی اولدوز " اوردنلری و ای درجه لی " وطن موحرابه سی پارتیزانی " مئدالی ایله تلطیف اولونموشدور.

آ.ک.نیکولایچوکون و ب.ق.شانگی نین کومانداسی آلتیندا فالیت گۆسترن تئرنوپول پارتیزان بیرلشمه سینده ۴۰ نفر دن چوخ، م.ناووموون پارتیزان بیرلشمه سینده کی دستسینده ۸۰، ن.ن.پوپودرئئکونون رهبرلیگی آلتیندا فالیت گۆسترن " چئرنیقوو " پارتیزان بیرلشمه سینده ۷۰ نفره دهک آذربایجانلی دؤیوشچو آلمان ایشغالچیلارینا قارشى جسارتله ووروشموشدو. اونلار دوشمن عصارتی نین مهرومیتلرینه دۆزه رک، هیتلئرچیلره قارشى موباریزه نی متانتله داعوام ائتدیریر، اسیر دوشرگه لرینده یارادیلیمیش گیزلی آنتیفاشیست تشکیلاتلاریندا حربی اسیرلرین قاجیب پارتیزان دسته لرینه قوشولماسینا یاخیندان کؤمکلیک گۆستردیلر. آسلان ایبادوو حربی اسیر دوشرگسیندن ۱۵ نفرین قاجماسینی تشکیل ائتمیش و اساسن ژیتومیر ویلایتینده فالیت گۆسترن آ.م.قراچاکین پارتیزان بیرلشمه سینه قوشولموشدو. اونون رهبرلیک ائتدیگی روتا دوشمنین بیر کۆرپوسونو، ۲۲ قاتارینی پارتلاتمیش، فاشیستلرین ۶۴ آتوموبیلینى، ۵۰۰-ه یاخین عسگر و ظابطینی محو ائتمیشدی. پارتیزان بیرلشمه سینده باجاریقلی کوماندیر و ماهیر کشفیاتچی کیمی تانینان آ.یبادوو شخص ۳۴ هیتلئرچینی اۆلدورموش، ۱۷-سینی اسیر آلمیش، ایکی دوشمن آتوموبیلینى و بیر دمیر یول کۆرپوسونو پارتلاتمیشدی.

اوکراینادا خالق اینتیقامچیلاری سیراسیندا آذربایجان سسر-ده اولان قادینلار دا کیشیلرله چیگین-چیگینه جسارتله ووروشوردولار. حربی حکیم سارا ایبراهیمووا، تخریباتچی آلفا شیرازی، فریده نصراللائووا، لیدییا دروزدووا پارتیزان دسته سینده دؤیوش مهارتی نومایش ائتدیرمیشدیلر. سسری- نین موحرابه دن قالیب چیخماسی نین باشلیجا سببی اۆلكه نین، خالقین

حکمت جاوودودور. اوکراینادا فعالیت گؤسترن دیگر بؤیوک تشکیلات " بیرلشمیش اوکراین آذربایجانلیلاری کونقرئسی " دیر. کونقرئسین سدری اوکراین میلترلر آسامبلئاسی نین پرنزیدنتی رۇشن تاغییئودیر. سون زامانلار دیاسپورا قوروجولوغوندا یئنئ بیر مرحله نین باشلانماسی موشاهیده اولونور. ایلک نؤوبه ده دیاسپور تشکیلاتلاری نین بیر توپلوم داخیلینده بیرلشه رک فالیت گؤستر-مه لری نظرده توتولور. بو مقصدله ایشچی قروپو موعینلشدیریلیمیشدیر. عومومی اولاراق یئنئ یارادیلان ایشچی قروپو اوکراین آذربایجانلیلاری نین کووردیناسییا شوراسی نین یارادیلماسی باره ده راضیلیغا گلیمیش و بیرگه فالیتین واجیب اولدوغونو قرارا آلمیشلار.

دیاسپورانین اینکیشاف ایستیقامتینده آتیلان یئنئ آددیمیلر آذربایجان خالقى نین گله جگی، اونون دونیا سفتراسیندا لایقلى آدی نین قورونوب ساخلانيلماسی و گوج بیرلیگی نوماییش ائتدیرمه سی اوچون چوخ واجیب مثله لردندیر. بو ساहे ده دؤولت دستگی هر زامان اولدوغو کیمی اؤزونو گؤستریر و دیاسپورلارلا ایش اوزره دؤولت کومیتة سی یئنئ لاییهه لری ایله خاريجده یاشابان سویداشلاریمیزا بو قایغینی لاییقینجه گؤستریرلر.

ادبیات

- Tahirzadə N.A. Azərbaycan təhsil tarixi: oçerklər və ilk ali təhsillilərimiz. Bakı: Nurlar, 2015, 479 s., s.260
- Купчик О.Р., Дамиров А.У. Студенты – Азербайджанцы города Киева в общественно – политической жизни Украины (1900-1917 гг.), Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2013, 115 с., с.34
- Nərimanov N. "Ucqarlarda inqilabımızın tarixinə dair". Bakı: Azərnaşr, 1992, 80 s., s.46
- Nərimanov N. "Ucqarlarda inqilabımızın tarixinə dair". Bakı: Azərnaşr, 1992, 80 s., s.46
- Əhmədov T. Nəriman Nərimanov. Bakı: Nurlar nəşriyyatı, 2010, 160 s.
- Гасымлы М.Д., Купчик О.Р., Дамиров А.У. Украинско-Азербайджанские политические отношения: история и современность. Киев: Издательский дом Дмитрия Бурого, 2014, 160 с., с.25
- Vəzirov O.Y. Azərbaycan Respublikasının Ukraynada və Türkiyədə ilk səfiri. Bakı: Nərgiz nəşriyyatı, 2007, 29 s.
- Azərbaycan tarixi: 7-cildə. VII cild. Bakı: Elm, s.52-64
- Məmmədov E.T. Azərbaycan diasporunun formalaşması və inkişafında dövlətin rolu. Siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru dis. Bakı, 2011, 151 s., s.23
- Казиев М. Нариман Нариманов (жизнь и деятельность). Баку: Азербайджанское Государственное Издательство, 1970, с.195
- Azərbaycan diasporuna dövlət qayğısı. Bakı: Çarşıoğlu, 2006, s.72

Diasporalarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin Cari Arxivi

خارجی سیاستلرینی یئنیدن نیظاملاماق، دنیا اؤلکهلری آرناسیندا تانینماق اوچون موعین واخت و بو یوکو داشیا بیله جک لیدئر لازیم ایدی. نظره آلساق کی، هله اثرمنی تجاوزو نتیجه سینده اؤز دوغما تورپاقلاریندان قاقچین دوشن بیر میلیون آذربایجانلی نین پروبلملری ده موستقیلییه یئنئ قدم قویان دؤولتیمیزین آغیر دردی ایدی. ۱۹۹۳-جو ایله خالق اؤز لایقلى اوغلونو رهبر سئچمکله رئسپوبلیکانین یئنئ بیر مرحله یه قدم قویماسینا نایل اولدو. حیدر علی اف حاکیمیتة گلدیکن سونرا آذربایجانین دونیادا تانینماسی، اؤلکه لر آراسیندا قارشیلیقلى علاقه لرین قورولماسی، ایقتیصادی-سیاسی، خارجی مونسیتلرین برقرار اولماسی اوچون بؤیوک ایصلاحاتلار حیاتا کئچیرمه یه باشلادی. بو علاقه لر قارداش اوکراین خالقى ایله ده داعواملی اولاراق آپاریلیردی.

۱۹۹۷-جی ایلین مارتیندا حیدر علی افین اوکراین رئسپوبلیکاسینا ایلک رسمی سفری زامانی ۱۷ سازیش ایضالانمیشدیر. بو سازیشلردن ان واجیبی ایسه " دوستلوق، امکداشلیق و طرفداشلیق حاقیندا " موقاوله دیر کی، بو دا ایکی اؤلکه آراسیندا مونسیتلرین ستراتژی خاراکتئر داشیدییینی گؤستمیشدیر. ۱۹۹۷-جی ایل سفرینده ه.لییئو اوکراینادا یاشابان سویداشلاریمیزلا گؤروش کئچیردی. گؤروش زامانی هر زامانکی کیمی سویداشلاریمیزا بیر چوخ تۆوصیه لر وئرمیشدیر. محض بو تۆوصیه لرین نتیجه سی اولاراق ۱۹۹۹-جو ایله اوکراین آذربایجانلیلاری کونقرئسی (واک) تاسیس ائدیلدی. قئید ائتمک لازیمدیر کی، واک آذربایجان دیاسپورو تاریخشوناسلیغیندا یارادیلان ایلک کونقرئس ایدی. اوکراینادا فالیت گؤسترن آذربایجان دیاسپور تشکیلاتلاری او جومله دن آذربایجاندا فالیت گؤسترن اوکراین دیاسپور تشکیلاتلاری بو گون ده اؤلکهلریمیز و خالقلاریمیز آراسیندا دوستلوق و امکداشلیق علاقه لری نین مۆحکملمنه سینده موهوم رول اویناییرلار. اوکراین رئسپوبلیکاسیندا چوخسایلی آذربایجان دیاسپور تشکیلاتلاری و میلی مدنیت مرکزلی فالیت گؤستریر. بونلارین ایچریسینده فال دیاسپور تشکیلاتی " عوموموکرانیا بیرلشمیش دیاسپورو " حساب ائدیلیلر. اوابد-نون سدری

چلیک ناسیل بر کیشدی

ماحمود دالغا

تاپمیشدی، آتادان سانکی منه اورک یانان بیر قادینیمدا وارایدی، ایندی کی زاماندا منه بیر آتا قالمیشدی و بیر غیرتلی و قوچاق قادینیم، خبر گلمیشدی حیات یولداشیم ناخوشدور، بو فیکره دوشنده اوره گیم دئشیلیردی، یانی بو خبردن هئچ واخت چیخابیلیمیردیم، بو حالدا بیر مکتوب الیمه چاتدی، بئله یازیلیمیشدی: گلیب، سنی گۆره جه گم، "مولوک".

قیشقیردیم، باغیردیم، سن آلاسه گلمه مولوک، بورا چوخ اوزاقدیر، گلنمه سن، دردسره دوشرسن، بیر یانی تانیمیرسان، بونلارین دیلین بیلیمیرسن، آما سسیم بیر یانا چاتمادی، اؤز ایچیمده قیشقیریردیم، باغیریردیم. دوزون دئسم آما اوره ییم چوخ - چوخ ایسته ییردی، مولوکو گۆرم، دانیشام، بیر آز دردله شم.

او گون عؤمرومون ایلک گون ایدی کی، بیر ایکی شیرین دامجی یاش چوخ گیزلین، گیزلین گۆزلریمدن آخدی و آغزیمه گیردی، ائله بیلدیم مولوک دادی وارایدی. گونلر کئچدی، هر گون بیر ایل، خبر اولمادی، گلن اولمادی، منی گۆروشه چاغیران اولمادی، «سولطان» بی بیر آز دوشونن گودوکچویدو، اونا دئدیم:

سلطان بی، کیشی کیمین ده گۆروم، بیر غریب قادین منی سوروشموویوبدور؟ بورا گلیمیبدیر؟

باخدی گۆزلریمه، ائله دوشونورم، بیلدی من نه چکیرم، چوخ - چوخ یاواش دئدی:

اولسا دییرم، گلسه دییرم. من آذربایجان قادینلارین اوزاقدان دا تانییارم، اونلار ووقارلی، و چوخ حئیالی قادین اولارلار.

مولوک اؤزو گلمه دی، هئچ واخت گلمه دی. بیلیمیرم نئجه آی، یا نئجه ایل کئچدی، خبر گلدی، آجی بیر خبر، چوخ آجی بیر خبر، دئدیله سنین قادینین گۆروشووا گلنده تهران دا بیر چوخ پیس حالدان دونیاسین دییشیبیدیر. بو خبر منه بیر بومبا اولدو، منی داغیت دی، ایچیمی سوکدو، منی بوشالتدی، ناسیل سوکدو، ناسیل بوشالتدی، نه دئییم، دئییم دریمی سویان

چوخ بیر ایستی گونودو، پوزغون هاوادا نفس بوغازدان خیریلتییا، خیریلتییا چیخیردی. اوره ییم ائله چیرپینیردی کی دئییردیم ایندی آغزیمدان هاپپیلالچاق ائشییه.

بیز بیر یئکه سلولدا اون، اون ایکی آدام قالمیشدیق، سانکی لاری تهران، یادا تبریز دوستاقلارینان گۆندریلمیشدیله. اونلارین کی، ایشلرینین دالینجا آداملاری وارایدی، بیزیم کیمین آدامسیزدئییلدیله. من هامی دان اسکی دوستاقلی ایدیم، اون ایکی ایل ایدی بو دوستاقداییم، بیر کیمسه منیم گۆروشمه گلمزدی. تبریزدن برازجانا چوخ بیر اوزاق یولودو، یول لارا تانیش اولماق لازیم ایدی، پول ایسته ییردی. من یاخالاناندان سونرا دره بی لر، امامقولو قولدورلاری زورو ایله بیزیم عایله نی چالما - چالدر ائله میشدیله، آتام دا دای زور قالمامیشدی، داها اونلاردا آتیملیق قالمامیشدی بیر بئله یولو دوروب گله بیلسینلر، بونلاری یاخشی بیلیردیم. خالام اوغلو بیر نئجه دفعه یازمیشدی ایش تاپسام، ایشله سم اونون ایلک پولو ایله گلیب سنی گۆره جگم آما بیلیردیم اولان دئییل، ایش هاردای دی، پول هاردای دی. منیم اونلاردان هئچ گۆزتمه ده یوخدور.

اردبیل، تبریز زیندانیندا اولاندا نئجه دفعه لر گلمیشدی، آتامدا گلمیشدی، آتام منی گلیب عراق دادا

ایش اولان دئییل صفرخان، منده سن ایله ابدی دوستاقلیام، قوی ایکی میزده بیرلیکده بو دوستاقلارین دووارلارین چورودک.

گۆزلیم هی ایسلانیردی، آما اوزومو بوغوردوم، قویمارام بیرسی گۆرسون من سینمیشام، آیق اوستو بیر بوجاقدان دورومشودوم، یانی یول گئدیردیم، دوداقلاریم چارتلامیشدی، بیلیردیم قانی گلیر ائله بیله سن بو دوداقلار منیم اختیاریمدا دئییلدیرلر، اؤز، اؤزلینه دانیشیردیلار، بوزوشوردولر، آچیلیردیلار، اوخویوردولار:

بوغدانى ساخلايانلارین
بیغلارینی یولاق گرک
میلتته کچ باخانلارین
گۆزلیرینی او یاق گرک.

بونلاری ایندی من یانلیز اوخوریوردوم، کئچمیش زامانلار، سسیمه سس وئرن وارایدی، مولوک وارایدی، «حیدر» وارایدی، «احمد» وارایدی...

دوستاقدان گونلر گلیردیلر، گئدیردیلر، داریخیردیق، قیزردیق، بیریریمیزدن کوسوردوک، یئنی دن باریشیردیق، قوروچولاری بارا قویوردوق، یئل اسیردی، تورپاقلاری، ایستی هاوانی اؤزوموزه، گۆزلیمیزه باسیردی، گۆز باشیمیز، دئییشیلیردی، بیر بیریمیزه باخیب آجی - آجی گولوردوک.
صفرقهرمانی.

بونو بیر اونقود سسله دی.

آیاغا قالخدیم، دیک دوردوم (آدیمیزی سسلینده کرگ دیک دورایدیق) دئدیم:
منم.

بیلیرم، سن سن، گل، گۆروشوا گلیبلر.
منیم؟!

ائله بیلدیم بودا بیر تئزه حیله دی منی سیندیرسینلار.
گولومسه دیم، یئریمده اوتوردوم.

اونقود بیر آز گئتمیشدی، سس سیزلیک بیزیم سلوللی باشینا آلمیشدی. بیز اونقودون آدیملارینین سسین

کیمین، باشیمی کسن کیمین، آیلا باش-کوت دوستاقلاردا آسلانديغیم کیمین، آیلا، ایلر آج، سوسوز داغلاردا قالان کیمین، بیر درده دوشدوم، یوخ، یوخ بو دردلیر جانا آلماق چوخ - چوخ راحتیمیش، کئشگه مینلرجه بوجور دردلیریم اولیدی، آما بو خبر بؤتوو یانلیش اولمیش اولایدی.

دای گۆزوم یولدا قالمادی، تکجه بیر بوجاقدان اوتوراردیم، یئل اسیددی، توز قالخییدی، گۆیدن داش یاخییدی، من اؤز کئچمیشلریمده، مولوک لا برابرلیک زامانلاریمدا، گونلری کئچیردردیم.

من اولماسایدیم، اونون وارلیغی، اونون زندگانلیغی ایندی دارغیلمامیشدی. اونون ایندی بیر گۆزل یاشاییشی وارایدی، گولوشلری دوداقلاریندان قاچمامیشدی، اوشاقلارینین های - کوی هامیلاری بئزه گتیرمیشدی. آما من کی اونون زندگانلیغین داغیتما دیم، من چوخلو زامانلار یازدیم، تبریز دوستاغیندا اولاندا، اردبیل دوستاغیندا گۆروشومه گلنده اونا یالواردیم، منی بوشلا سین گئتسین، اؤزو اوچون زندگانلیق یاراتسین، نئجه لر دفعه دئدیم، «صفر» بی دئدیم، یا دئمه دیم؟.

- مولوک سن، منی گۆزلمه، اوزووا بیر زندگانلیق قور، یووا قور، منیم کی سونا چاتیبدیر، منه یا اولومدو، یا بیر ابدی دوستاق. بونلاری دئدیم یا دئمه دیم؟ واللله دئدیم، بیل لاه دئدیم، مین دفعه لردئدیم، سۆزلیمه قولاق وئرمه دی، هر دفعه اؤز سۆزون تیکرارائله دی، دئدی:

- یوخ، بیرده بو سۆزلر بیزیم آرامیزدا اول صفرخان سنده کوسرم، ائله ده پیس کوسرم کی تاریخلر یازسین، بو

قارادابان دئمکدن چوخ، بو قارامتول داشدان
آجیخلاناردیم.

قاراسورانلارین ظولمو حدن چیخمیشدی بیر گون آتام
دونقولدانلار دئدیم کی، "ندن گرک بیز اؤز
زحمتلریمیزین حاصلین وئره ک بو آداملارا،" آتام
دئدی:

بالا، اوغول دینمه، بیزی توتوب آپارلارلار، سالارلار آت،
اٹشک، یا تاغینا، بیزی ائله وورارلار کی قان قوساریق.

آتا بئیه بو مملکت صاحب سیزدی، بو مملکتین
صاحبی یوخدور؟

آتام بیر آجیلی گولومسه دی، دئدی:

بالا ائله بونلار بو مملکتین صاحیبلری دی بیزی بو گونلره
قویوبلار.

دای دینمه دیم، هر شئی الیمه گلدی، نه وار، نه یوخ. بیر
نئجه ایل بونان قنشر قاراسورانلاردان و امامقولونین
اوغلانلاریندان قورخاردیم، اونلار آتلی یئهری گلنده
اؤزومو یانا چکردیم، آما ایندی یوخ. تزه تزه دوداق-
لاریمین اوستو قارالمیشدی، آتام منه باخاردی، اللریمی
الینه آلیب، چوخ واختلاردا زمی درنده باشیمی دیزی
اوسته قویوب دیپردی:

منیم بالام، کوچ بالام، قوچاق بالام.

امامقولو میرزاین قانجیقلیغیندان داغ داش دیله
گلمیشدی، هر آجیلیغینا دوزموشدوک، ائحترامسیزلیق
ائله مه میشدیک، بوغدا لاریمیزی آپارمیشدیلار، مال
داواریمیزی، آپارمیشدیلار دئمیشدیک اولسون؛ دینمه
میشدیک. اما گیزلینده منیم قانیم جوشاردی، جاوانلارین
دا قانی جوشاردی. دیپردیم کئشگه الیمده بیر توفنگ
اولییدی، بونلاری، قورو قچولاری ایله بیر بیرلرینه
دوزایدیم، آتام فیکریمی اوخوردو دیپردی:

بالا بو بیرجه امامقولو میرزا دئیل کی! بونون دالسیجا
قوشون واردی، دولت واردی، بونلارین هامیسی ال بیر
دیله، سن بونلارلا باش-باشا قویما.

اٹشیده بیلیردیک. دوستاق یولداشلاریمدا منیم کیمین
دوشونموشدولر. اونلاردا کدرلنمیشدیله، سوسموشدولار.
نارین، نارین تورپاق گؤزلیمه دولوردو، آغلامیردیم بو
تورپاقلار گؤزلیمین اسیلانماسینین سبب اولموشدو،
من چوخ زامانلاردی آغلامامیشدیم، بیلیردیم بو
اونقودلارین اؤنملی دیلکلی منیم آغلاماغیمی
گؤرمکلیدی، منه گولملکلی دی. من...

صفر، نندن گلمیرسن؟

منیم فیکریمی کسن، یئنی دن اونقودون سسی اولدو،
او دورموشدو، منی چاغیردی، بو کئشیکچی لرین
هامیسی بیر دئیلدیله، بیزی آنلایانلاریدا واریدی، بو
گونکو اونقودا اونلارین بیرسی ایدی.

گل صفر، گل جانیم، بو بیر یانلیش خبر دئیل.

دئدی، گینه ده یئردی، بیز بیر بیریمیزه باخدیق، کیم
منیم گؤروشومه گلیدیر؟ منیم کی بیر کیمسه ام
یوخدور! بو سؤزلری اوز ایچیمده دئدیم. دوستاق
یولداشلاریم گؤزلری ایله ایشاره ایله دیله گئدم، یئنی
دن آياغا قالخدیم، بیر آددیم آتدیم، دایاندیم، اولمویا بو
بیر کله دی، قورولوب منی بارا قویسونلار، گولسونلر،
دایاندیم، یولداشلاریم باخدیم، دئدیله گئت.

اوره ییم چوخ چیرپینیردی، ال لریم اسیردی، بیلیردیم
رنگیمده بیر آز قاچمیشدی.

دیپردیلر سن قارا دابانسان، سن دوغولان گونلری
باشقاخنین توره سی ایله قوشون بیزیم کنده یوروش
گتیردی، قاچیمیان جاوانلار یاخالاندی، قوجان ارککلر
حورمتسیزلهشدی، قادینلارین باشلاریندان اؤرتورکلرین،
قیزلاری یاشماقلار زورلا آچدیله. امامقولو میرزا بیزیم
کندین دره بی بو داشین اوستونده دوردو و اونون
بو یوردوقو ایله «اؤرخان» بی یی، و «زولفعلی» بی یی
گولله له دیله.

بیزیم کندی مچید قاباغیندا بیر یئکه قارامتول داش
واریدی، امامقولو میرزا بو داشین اوستونده دوروب
«گولگز» خالانین اوغلانلارین گولله لتیرمیشدی. منه

چوخ قارداش اولما صفر بی، بیزی بو حالدا گورسه لر ایکیمیزده ده پیس اولار، الین الیمدن آلا اونقود بونو دئدی.

دوز دئمیسن، گؤروشومه گلن وارمی؟
هن، وار، منده یالان اولماز.

کیم دی؟

من نه بیلیم.

گیردیک وارشلیق خانایا، چوخ آدام وار ایدی، گۆز سالدیم، هئچ کیمی تانیش گۆرمه دیم، اوره ییم سیندی، بیر سویوق یئل ایچیمده قالخدی. فیرتینا کیمین منی داغیتماغا باشلادی. باشیم گیجلدی، اۆزم اۆز باشیما فیرلانیدیم. قایتدیم، آدیملاریم سینا- سینا بیر آز گلمیشدیم، بیر ایستی ال قوندو چیینیمه، قورخدوم دونم، دوردوم، اوره گیمین چیرپیلتیسین اۆزوم ائشیدیردیم، دیردیم ایندیجه دی کی، آغزیمنا ائشییه چیخاجاق، دووولارین اوسته گودوکچولر دورموشدولار، گۆزلرین برله میشدیلر منه، قورخوردوم آشام، آباق- لاریمی یئرده بیر آز برکیتدیم، گینه دونمه دیم، گۆرم بو کیم دی، الی بیر بئله منه بنزر، اوره گیمه یاتان، آتا کی دئییل، آتام دا بیر ایل مولوک دا سونرا زندگانلیغین دئیشمیشدی، بو ال ارکک الی ده دئییلدی، یانی مولوک دو؟، اونو دئدیلر اؤلوبدو. ایسته دیم بیر ایکی سیللی اۆزومه ووروم، بئله بیلدیم بونلار هامیسی یوخودور، آما یوخ بیر بئله آدام منیم یوخوما گیره بیلمز. فیکرلر یئل کیمی، فیرتینا کیمی منده گلیب گئدیردیلر، قیجلا ریم باشلامیشدیلا اسمگه... آتا، سس وارشلیقخانادا دووولاری تیترتدی. یئر - گۆی سسه گلمیشدی، مین بیر دفعه سس تیکرار اولدو، آتا...

منم، «میهن».

باغیشلا گئچ گلدیم، اولسا دون بیر داها او گۆزلرینی گۆروم. دونمه میش، باشسیز یاش گلدی گۆزلریمی باسدی، آما الیمی یوموروق ائله ییب باسدیم باغریما، داها بو دوستاقلاردا نئجه ایلردی اؤیرنمیشم هر نه واردی اۆزومده اونلاری ناسیل

دیردیم اولسون، آما گینه اوز ایشیمی گورردیم. امامقولونین یولونو داش، قورو آغاچلارلا باغلاردیم، اوغلانلارین گیزلینده دوروب داشینان ووراردیم، کنده بیز آز سس دوشوموشدو، امامقولوخانا دوشمان تاپیلیب دیر. گونلرین بیر گونونده خبر گلدی، جوانشیرین توفنگچیلری گلیب هاجر خانیمین گلینین آپاریبلار، دامادی دا چوخ پیس کۆتکلیلر، بو خبر بیزه شام واختی چاتدی، حیدرخان الین چۆرکدن چکدی، دئدی:

داهی اوتورماق یئری دئییل، بو چوره گی یئمک بیزه حارام دی. منده دوردوم، احمد ده دوردو. دای اولمادی آتا و سانکی لار بیزی ساخلا سینلار، قاباغیمیزدا دورسونلار. بو مال، داوار و بوغدا صوحبتی دئییلدی، بو ناموس صوحبتی ایدی. بو دونیادا بیزه آنا سوتی کیمین حورمتلی شئیلردن بیرسی ناموس دی، بیرسی ده تورپاق دی، بونلاردان واز کئچمک اولماز.

بیر آز آدیملاریمی یئکلیم، اونقود دا چاتدیم، اوندان دالی گئتمیردیم، اونقودلا برابر گئدیردیک، بو آدم چوخ محبتلی اولموشدو، منه چیغیرمیردی:

زیندالی قال دالی.

اوره گیم ایسته ییردی اونو قوجاقیلیم، اوزونو اؤپم، دیم، ساغ اول کی منه بو خبری وئردین. آما بیلیمیردیم، خبر ندی، گلن کیمدی، دورغومو، یا یانلیشدی. هر نه اولموش اولسایدی بو آدامدان ایندی چوخ خوشلامیشدیم. منی گئچمیشیمه آپارمیشدی.

هن، ندی صفر، چوخ موتلوسان، بو سۆزلری اۆز دیلیمیزده بیر آز لهجلی دئدی، اونقود دئدی.

اۆزونه باخدیم، تعجبولندیم، بوردادا بیزیم دیلی بیلن واردی، ایچیمده دئدیم.

هن، واردی. یئنی دن بونو اونقود دئدی. فیکریمی اوخوموشدو. یاپیشدیم الیندن، الینین ایستیسسی الیمه دیدی، یئتیشدیک اوزون دالانا، اوردان وارشلیق خانایا چوخ یول یوخودور، آما هر یانی دولویودو گودوکچینن.

بیزی بوردا، دوستاقدان اۆز حالیمیزا بوشلامیشدیلا، اۆزباشیمیزا قالمیشدیق، بیرجه ایختیار یوخوموزودور آزادلیغا چیخاق، ناواخت یاتدیق، ناواخت دوردوق، نه یئدیق، نه ایچدیق، کیمسه نین ایشی یوخودور. اۆزلری یاخشی بیلیردیلر کی بوردان بیرسی دیری قایتماز، دوه لر بوردا قالانماشیدی، بیز نئجور قالاییلردیک.

بو گون من اوشاق اولموشدوم، بیر آز بویانا، بیر آز اویانا آتیلیردیم، اوشاقلیقدا آغاچ آتلاری اوینادان کیمین. گرنه شیردیم، اۆزومو اوزادیردیم، ییغیردیم، دیلیمین آلتیندا میزیداییردیم، بیرین بوردان، بیرن اوردان، قات قاریشیق شعرلر، دییردیم آما هامی سی بیر هاوادا.

گنجه دن گلیرم،

یوکوم آلمادی

کیمسه کلیب منی

یادا سالمادی

قارا قاش، آلا گۆز،

بیر قیز گۆرموشم

آنام گلینجه قیز،

منه قالمادی، آی

منه قالمادی...

هن ن ن ن، صفر بی، بورا اۆز آرامیزدی ها، گنجه هاواسی چالیرسان ها.

بونو دوستاقدانکی یولداشلار دئدیله، سونرا دوردولار، ال-اله یاپیشیب دوره وودوق، هامی میز اوشاق اولموشدوق، هاپیلیب، هوپولوب، اوینویوردوق، هامیلیغا گولوردوک. او گون هامینی من ناھارا قوناق ائله دیم.

بوغوم، دوندوم، قیزیم قنشریمده دورموشدو، من گۆرن دئییلدی، اۆزو بیر قادین اولموشدو، نئجه ایللر اولاردی گۆرمه میشدیم، قیزیمی ایندی کی، گونونده آنلایا بیلیمیردیم، منیم او جوجوقلوق زامانلاری یادیم گلیردی، قوجاق لاشدیق، ایسته میردیم، داھا هئچ واخت اۆزومدن آییرام، گۆزلری گۆزلیمه ساتاشدی، بیردن دئدیم، لعنت اولسون سنه صفر، ناسیل سن بونو بو آدمالارین ایچینده تانیمادین، سئچنمه دین؟ بو گۆزلر مولوکون گۆزلری دی، او گۆزلردن بیرده اۆپدوم، بیرده اۆپدوم، بیلیمیرم نئچه دفعه اۆپدوم. بیردن دئدیم گۆروم، قیزیم کیم ایله بیر بئله اوزاق یول لاری گلیدیر، بونلار بیر فیکر کیمی منیم ایچیمدن کئچنده، بیر اوغلان قنشره گلدی، سالام وئردی، ادب گۆستردی، قوجاغیندا بیر بالاجا بالا وارایدی.

صفر عمی، منیم آدیم «محسن» دی، من سیزین ایزن ایله میهن له ائولنمیشم، بودا بیزیم قیزیمیزدی.

بیرقیزیم باخدیم، بیر او اوغلان باخدیم، بیر بونلاری بالاسینا، بالاجا توره نیمه باخدیم، چوخ سئویندیم، بللی اولدو چوخ زامانلار کئچیبیدی، گولدم، اییرمی ایلدن چوخدور من بئله سئوینمه میشدیم، بو یئکه الیم ایله، قوللاریم ایله اونلارین اوچون ده باغیرما باسدیم، آی ی نه شیرینی دی.

صفرقهرمانی، بیر منی چوخ اوجالی سسده سسله دی.

قوللاریمی آچدیم، هامیدان بیزه یاخین او بیزیم دیلده دانیشان اونقود دورموشدو، باخدی منه گۆلدو، یاخینلاشدی، یاواش قولاغیما دئدی، کیشی گوجلو اول، اۆزو ساخلا، آز قالیرسان بو بئچارالاری بوغاسان. گولدم، گئتدی.

بیز قالدیق، من و اوچ بالام، توره نیمی آلدیم قوجاغیما، دوداقلاریمی دایادیم اۆزونه، بیغلاریم اونون اینجه دریسین اینجیتدی، دودداق لارینی بوزدو، ایسته دی آغلا سین، آما آغلامادی.

سحر آچیلدی، گۆزلریمی آچدیم، هئچ واخت بوجور راحت یاتمامیشدیم، نه ایستی بیلیمیشدیم، نه آغزیم دولان تورپاق لاری بیلیمیشدیم، ائله یاتمیشدیم کی دونیادان خبرسیز، هامی آغریلار، آجیلیق لار، هامی دردلر، هامی آجی گئچمیش گونلر ائله بیله سن منده اؤلموشدولر.

دیل پهلوانی

پروفیسور وقار احمد

کیشی - یانیب تۆکولورم ده. آده، بو اثرمنیلر نه تولادی کی، بیزیمکیلر بونلارین عۆهدهسیندن گله بیلیمیرلر. من عسگرلیکده اولاندا اونلاری لوت سویوندوروب بوراخیردیم. بونلار ایسه هئچ نه باجارمیرلار. آده، وورون بونلاری ده.

آرواد - آ کیشی بونلار چوخ حیلله گردیرلر. ائله بیجلیک ایشله دیرلر کی، هئچ کیمین عاغلینا گلیمیر. اؤزو ده هر طرفی مینالاییبیلر.

کیشی - اشی بو مینا ندی ائی، یومرو شئیدی ده، من اونونلا فوتبول اویناییرام.

آرواد - اونلاردا ائله راکتتلر وار کی، ایکسی، اوچو بیر کندی داغیدیر.

کیشی - من او راکتتلری قایتاریب آتارام او دیغالارین اؤز باشلارینا، اؤزو ده الیمله باخ بئله.

آرواد - آی کیشی، ائله دانیشیرسان کی، ائله بیل موحاریبه او یونجاقدیر سن ده آلتی آلیق اوشاق.

کیشی - آخ، بیرجه گئتسیدیم اورا، ایگیدلیکله ووروشوب، آذربایجانین میلی قهرمانی آدینا لایق گؤرولدیم. اوندان منی تئلئوزوردا گؤستردیلر. مندن موصاحیبه آلاردیلار. اوندان گؤرردین کی، من نئجه جسورام.

آرواد - کیشی، سن کی، بئله اؤزوندن موشتبئهسن گئت ده. سنی توتوب ساخلايان وار؟ گئت ووروش میلی قهرمان دا اول.

کیشی - عجب گولمه لی سؤز دانیشیرسان. بیلیمیرسن کی، منیم ۴۵ یاشیم آرتیق تامام اولوب. اوردویا ایسه ۴۵-ه قدر آپاریرلار.

آرواد - سن کؤنوللو گئت.

کیشی - کؤنوللو ها... نییمه لازیم سونرا اوستومه هره بیر آد قوشسون.

آرواد - ائله ایسه عریضه یاز کی، یاشیم ۴۵-ای کئچسه ده، وطن اوغروندا، تورپاق اوغروندا دؤیوشمک ایسته ییرم. قوی قبول ائلسینلر حربی خیدمته.

کیشی - هی، عریضه یازیم فیکیرلشسینلر کی، یقین ایشپیوندور. اوردویا یازیلیر کی، گئدیپ جبهه بؤلگه لرینده سلاح آنبالاری نین یئرینی راسییا ایله دوشمنه خبر وئرسین.

آرواد دیوان اوسته اوتوروب قزئت اوخویور، کیشی ایسه ستول آرخاسیندا چای ایچیر.

آرواد - آخ، آلقاقلار؟...

کیشی - نه اولوب؟

آرواد - اثرمنیلر ساری کؤپکلرین کؤمگی ایله قجریستانی دا آلییلار.

کیشی - بس، جاماعاتا نه اولوب؟

آرواد - یاریسی بیرتهر جانینی قورتاریب، آما یاریسی...

کیشی - بس، او آلقاقلارین قارشیسینا چیخان اولماییب؟

آرواد - اولوب، آما آز ایمیشلر اودور کی، گوجلری چاتماییب.

کیشی - هی، گوجلری چاتماییب، اثرمنی نه زیبیلدی کی، اونلارا بیزیمکیلرین گوجو چاتماییب.

آرواد - ائله دئمه، آ کیشی اثرمنیلر چوخ غداردی.

کیشی - من اوردا اولسایدیم!..

آرواد - اولسایدین نئيله یهردین؟

کیشی - گؤتوردیم آتوماتی دیر-دیر هامیسینی اؤلدوردیم.

آرواد - اثرمنیلر دایانیب باخاقدیلار کی، سن اونلاری دیر-دیر نئجه اؤلدورورسن. اوزاقدان دؤیوش آداما آسان گلیر.

کیشی - البته، دوروب اوزومه باخمایاقلار. آما بیر دنه ایش وار کی، هم اونلاردان قات-قات اورکلی، هم ده جلدیم. اونلار ترپنه قدر یوزونو بیردن گبردرم.

آرواد - یامان گبردرسن. حالوا-حالوا دئمگینن آغیز شیرین اولماز. گرک مین ازیت چکیب حالوانی بیشیره سن.

آرود - سن کی، بئله ایگیدسن، اوندا گنت تکباشینا دؤیوش.

کیشی - اوتوماتیم وار؟

آرود - قفیلدن بیر ائرمینی بوغازلاییب اؤلدور، آل اوتوماتینی. سن کی، چوخ زیرکسن.

کیشی - بوغازلاماغینا لاپ الیسینی بوغازلایا بیلرم، آنجاق من اورالاری یاخشی تانیمیرام. آزیب ائلیرم بیردن اورالاردا.

آرود - آزماقدان قورخورسان؟

کیشی - من، من هئچ ندن قورخورام.

آرود - نولار، آزارسان، زیرکلیگیندن ایستیفاده ائدیپ بیر یول تاپیب چیخارسان. هه، نه دئییرسن، چامادانینی حاضرلاییم یولا نه گؤتوره جکسن؟

کیشی - من گئتسم بس سنی کیم ساخلایاجاق؟

آرود - منی سن ساخلاییرسان بیم؟ من کی، سندن چوخ ماعاش آلیرام.

کیشی - اونو دئمیرم، دئییرم غئیرتینی کیم چکه جک. ایندی دئییرسن غئیرتیمی، ناموسومو بوردا قویوم گئدیم؟

آرود - آی کیشی، سن آلاسه او غئیرتی نین آدینی چکمه. تئلئویوزوردا آخیر واختلار او قدر غئیرت، غئیرت دئییرلر کی، اؤزو ده غئیرتسیز آداملار او سؤزدن آرتیق اییرنمیشم.

کیشی - اونلار باشقا، من باشقا.

آرود - بو تورباق ناموسدور آ کیشی. بیر ده کی، بو قدر ایگیدلر گئدیر، بیم اونلارین آروادی، اوشاغی یوخدور؟ قم ائلمه گئدیپ قالارام آتامین یانیندا.

کیشی - آتان قوجا کیشیدیر، بیردن بیر اوستونوزه گلدی، الیندن نه گله جک. یوخ-یوخ بیابیر اولارام. اوندا گرک بو پایاغی باشیما قویمايام.

آرود - آی کیشی، اصیل پاپاق قویماغا لاییق آداملار جبهه ددیرلر. اصیل کیشی اونلاردی.

کیشی - آرود، منی عصبلشدیرمه، بو دقیقه ییغیشیب گئدرم ها...

آرود - کیشی، نه یاخشی اولار گئتسن!

کیشی - منه هسرت قالارسان ها...

آرود - فیکیر ائلمه، سسینی ماقنیتافون لئنتینه یازمیشام، یادیم دوشنده قولاق آسارام اؤزومچون.

کیشی - (قیشقیریر) گئدرم ها؟! آرود - شوکور آلاها!

من ده تويا-دویونه گئدنده هامی آياغا دوراجاق، قارشیمدا

باش آیه جکلر کی، قهرمانین آروادی گلیر. اری مین دنه ائرمی گبردیپ.

کیشی - سن کی، بئله دئییرسن، دوغرودان گئدرم آ، ظارافات ائلمیرم.

آرود - هئچ موحاریبه ایله ده ظارافات ائلمک اولار؟ گنت، آ کیشی. اورادا هامی سنی گؤزله ییر. بیلیرسن، سنین کیمی ایگیده نئجه احتیاجلاری وار؟ بسدی خالق طولم چکدی.

کیشی - گئدجم، ائرمیلرین کؤکونو کسه جگم. خالق طولم چکدی. بیر یوز اینتیقام آلاجاغام. هامی نین، هامی نین عوضینی چیخاجاغام.

آرود - نه یاخشی اولدو. (وخویور).

ایگید کیشیم دیغالارین باشلارینی ازه جک، طولم ائيله ین یاغیلارین نسیلرین کسه جک، جبهه لرده آد چیخاریب شؤهرت ایله گزه جک، یاخاسینا اوردنن-مئدال نیشانلاری دوزه جک.

آروادی دا اؤز ارینی محبتله سوزه جک قهرمانیم، پهلوانیم، جسور اینسانیم.

(قاپی دؤیولور)

آرود- بویورون، کیمدیر؟

عسگر- (گه لیر) اوزر ایسته ییرم. لووغالی بوردا یاشاییر؟

آرود - (سئوینجک) هه بودور، بو کیشیدیر لووغالی.

عسگر - زحمت اولماسا، بورا قول چکین. (لینده کی کاغیدی اونا وئیرر)

کیشی - بو ندیر بئله؟

عسگر - سیزی حربی کومیسسارلیغا چاغیریرلار.

کیشی - (وچونور) من... من...؟

عسگر - بلی، سیز.

آرود - نه یاخشی، آی کیشی. داها اوستونه ایشیپیون آدی قویمازلار. کیشی - آخی، منیم یاشیم ۴۵-ای کئچیب؟

عسگر - بیلیمرم، گؤندریبلر گلیمیشم. هله بیر نئچه ائوه ده بو کاغیذدان وئرمه لییم.

آرود - هه، آ کیشی تئز اول، طیفیل اوشاق تله سیر. اوغولم اوتور، خالان سنه یئمک وئرسین، چای وئرسین؟

کیشی - تشککور ائدیرم، اوزر ایسته ییرم، چوخ تله سیرم.

عسگر - نییه؟

كيشى - چونكى من نيقودنييام.
 عسگر - ھە، اونو حربى كومىسسارلىقىدا آيىرد ائدرلر. حربى بىلنتىنىزى آپارارسىنيز. اگر نيقودلونغونوز سوبوت اولونارسا، آزاد ائلىرلر.
 كيشى - من اورا نئجه گئديم، آخى گۇزلىرىم پيس گۇرور.
 آرواد - آ كيشى كورسان؟ منى آلدادىب كور كيشىيە وئرىلر؟ نئچه ايلدى بيلمە ميشم؟
 عسگر - نە اولار. حيات يولداشينيىز كۆمك ائله ييب مينديرر ماشينا.
 كيشى - ماشينا اتك-اتك پول وئرمك لازيمدير.
 عسگر - اورادا دئيرسينيز گۇزوم پيس گۇرور. آپارارلار حكيم يوخلايار. اگر دوغرودان دا بئله ديرسە، آزاد ائلىرلر.
 كيشى - آى ائله ديلر آ، او قدر ساغلام آداملاردان روشوت آليب، نيقودنولارى اونلار يئرئنه باسيرلار كى، ھم دە بيليرسينيز، من فيزيكى جھتدن دە چوخ زيفم. ھئچ عادى آتوماتى دا گۇتورمە يە گوجوم چاتماز.
 آرواد - باياقدان ۵۰ ائرمينى يومروقلا يئره سريردى
 عسگر - ھر حالدا سحر ساعات دوققوزدا اولارسيز حربى كومىسسارلىقىدا. ھاميسىنى اورادا دئيرسينيز.
 كيشى - نيه من قول چكەم لييم؟ نيه من گئتمە لييم؟
 نيه بو مينلرلر آوارالانان، سيقارئت ساتان، چايخانالاردا وئىللنن نر كيمي جاوانلارى آپارميرلار، منيم كيمي قوجا، خستە، كور، شيكست بير آدمى آپارماق ايستە ييرلر؟
 عسگر - داريخما دايى، اونلار دا نۆوبە چاتاجاق. ايندى سيز بورا قول چكين، خواهيش ائديرم منيم واختيمي آلمايين، صاباح گە لرسينيز، يقين كى، سيزى آپارمازلار.
 آرواد - آ كيشى، اوشاغين واختيني آما. (كنارا) كورموش بيلمە ميشم.
 كيشى - يوخ گئندە بيلمرم. بيردن منى آپارارلار. (ديز چۆكور) يالواريرام سنە اوغلان. دئين اورادا ائله آدام ياشامير. تاپا بيلمە ديم. آرواد - واخسى، بياير اولدوق بو لاپ دووشان اوركليميمش كى. آما دانيشاندا ائله بيل بير دنە ييرتيجى پلنگدير.
 عسگر - دورون آياغا دايى. منيم واختيمي آلمايين. (ئينك تاخير) باخ، بورا قول چكين.

كيشى - يوخ، يوخ يالواريرام منى اؤلدوررلر اوردا.
 آرواد - كول سە نين كيمي كيشى نين باشينا. آرواد سندن غئيرتلى ايميش.
 عسگر - (كاغيزا دىقتلە باخاراق) دايانين، دايانين بورادا كووخالى يازيلىب كى، باغيشلاين سەھو گۇرموشم.
 كيشى - كووخالى؟
 عسگر - ھە، كووخالى.
 كيشى - كووخالى ناظيم (اياغا دورور) ھە...، او بيزدن بير مرتبە يوخاريدا ياشاير.
 عسگر - جاواندير؟
 كيشى - ھە لاپ جاواندى. لاپ اؤكوز كيميدير.
 آرواد - آ كيشى قونشوموز ناظيمي دئيرسن؟ او كى، شيكستدير.
 كيشى - شيكست نيه اولور. بير قيچى يوخدور، آما نە اولار، پروتغزى وار دا. بير دە آتوماتى اللرى ايله گۇتورە جك دە؟
 آرواد - گۇر دىلى نئجه آچيلدى، باشقاسى نين يئرئنه نئجه دانيشير. سنين قيچين كى، پروتغز دئييل؟
 عسگر - اوندا اوزر ايستە ييرم خالا ناراحات ائله ديم. (كيشى) آما ائله بئله ياخشيدير. سيزين كيميى موچارىيە يە گئتمكدنسە، ائودە اوتورماغى مصلحتدير. يوخسا دوشمنين قاباغيندان قاچارسينيز بوتون دونيادا بياير اولاريق.
 كيشى - بورا باخ، منى، آتان يئرئندە كيشيني تنبئە ائله ييرسن؟ اؤزون نيه گئتمە ييرسن جبھە يە ھە؟ يقين آدامين وار بوردا ساخلا تديرييلار... سن دە ائله بو كاغيدلاردان پايلاييب باش گيرلە ييرسن.
 آرواد - آ كيشى گۇرمورسن اونون گۇزلىرى ياخشى گۇرمور؟ (سگر) آى اوغول سنين گۇزلىرىن كى بئله فرلى گۇرمور، اؤزون دە عسگر گئيميندە. عسگر - نئيلگيم خالا؟ سن آغا، من آغا، اينكلرى كيم ساغا؟ گۇزوم پيس گۇرور دئيه، ساخلاييلار بورادا. آما موطلق گئدجم جبھە يە. بير آز گئجى تغزى وار. سالامات قالين!
 كيشى - ھى، گئندى كور ابلە.
 آرواد - كور او دئييل، سنسن، اؤزو دە سنين بوتون معنوياتين كوردور. كول سنين كيشى باشينا. (چيخيرلار)
 سون ۱۹۹۳

شعریمیز – شاعریمیز ŞEİRİMİZ - ŞAİRİMİZ

مودریک قوجالار تک قوجامان، باکیم!
منیمچین هر زامان چوخ جاوان، باکیم!

من سنین قوینوندان هارا گئتسم ده،
یاد ائلده یاشاییب، قوربت ائتسم ده،
مزار توریاغیندا گولتک بیتسم ده،
عطریمی عطریندن آلام، باکیم!
سنسیز اینان، اچیب-سولارام، باکیم!

معنوی دونیامین " گول آداملاری "

آنا سئوگیسیله بؤبودوکجه من،
معنوی احتیاج دودوم یئیندن.
او زامان " قیدا " نی آلدیم سیزلردن،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

من سیزدن اؤیرندیم خئییر خاهلیغی،
اقلن زنگینلیگی، قلبن صافلیغی،
گوردوم اینسانلیغی، روه شففاغلیغی،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

عؤمور کیتابیما دوشوب آدینیز،
قانیمی قاینادیر سئوگی اودونوز،
کاش سونسوز اولایدی سیزین اوردونوز
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

" سیز یاز-باهار سینیز پاییز چاغیمدا،
فیدانا چئوریلین روحوم باغیندا،
عطرینیز دولاشسین قلب اوتاغیمدا
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

شاهناز آغامیر آذرتورک
پوبلیسیست-ژورنالیست

باکی

آبشئرون قوینوندا بیر یارماداسان،
ظفران عطیرلیم، پوسته، بادامسان،
سئوگیلی یاریمسان، سانکی، ادامسان،
بو محبتینله یاشارام، باکیم،
قلبیملی قلبینه قوشارام، باکیم!

او دار کوچه لرین گئنیش اورکلی،
کندلرین، باغلارین گوللو-چیچکلی،
هر کسه وارینلا لازیم، گه رکلی،
منیم سخاوتلی پایتاختیم، باکیم!
سنی سئو جگم، وؤز باختیم، باکیم!

دونیا دا ان گؤزل مکان، دییارسان،
تانریدان سن منه بیر یادیگارسان،
روحومو گزدیرن خوش روزیگارسان،
دونیانین ان گؤزل جنتی، باکیم!
" قارا قیزیل " دولو زینتیم، باکیم!

ماوی خزریمین قوجاغینداسان،
بؤیوک تورکوستانین اوجاغینداسان،
اولو تاریخی نین بو چاغیندا سن،

ماحمود دالغا سۆز ھۆروكلری

چالیر سازین، حزین - حزین
دلی عاشیق باغ ایچینده!
بولبول کوسور، گول بوزوشور
اورک یانیر کۆز ایچینده.
قیلینچ پاخیر،
قلم سینیق.
چالپاشیقلى ساز تئل لری
«قارا باغین» شیکسته سی
اوره ییم «تبریز»ه یانیر!
مین گۆز آچیب «ارک قالاسی»
داغینیق دیر «قیز کۆر پوسو»!
«قافلانتی»دا ناز قوش لاری
اووچو گلیب، چالیر گئدیر.
دیلسیز، سوسقون «قیزیل اؤزون»
زینہ - زینہ آخیر گئدیر.
عؤمور کئچیر، قارا گونلر
آغیر - آغیر، گلیب - گئدیر.
چالیر عاشیق غملى سازین
دوداق لارین قورخو تیکیب
سۆزلر سازین تئل لرینده
سینیق گلیب، قیریق گئدیر.
ایندی آنام کئشگه گله
هؤره منیم سۆزلریمی
یاشیل، گول لو شالین آچا
گیزلی سیله گۆزلریمی.

دوشمه سین تورپاغا لچکلرینیز،
قویماسین لچکده بؤجکلر بیر ایز،
باخدیقجا سیزلره هئی گؤروم گول اوز،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

سیز آز اولسانیز دا چوخ یاخشیسینیز.
تانری نعمتیسیز، مین بخشیشسینیز.
معنالی عؤمرومون گول نقشیشسینیز،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

اینسانلیق تختینه گؤزل تاجسینیز،
بؤیوک سارایلارا سیز سیراجسینیز،
بو ظالیم دونیا یا صولج، علاجسینیز،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

بیلین سیزنه اولار، وؤز قدرینیزی،
قم - کدر سیخماسین پاک قلبینیزی،
پوزماسین کیمسه لر خوش تبینیزی،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

بهیشت چلنگیدیر عمللرینیز،
یاخشیلیق گول اللرینیز،
اوجالسین قلبیمده هئیکللرینیز،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

ایمکانیم اولایدی پای وئردیم کاش،
عؤمرومدن بیر قیسمت سیزه، آرخاداش!
آدینیز اولسون گول اؤزو آداس،
معنوی دونیامین " گول آداملاری! "

اسلام صادق

شاعیرین

دولونون یئرینه بوش یازار بعضاً،
 باهارین یئرینه قیش یازار بعضاً
 تانری طالعینی خوش یازار بعضاً،
 بعضاً آغیر اولار داشی شاعیرین

گؤیده کیاولدوزو یئرده گؤررسن،
 آرازدا گؤررسن، کورده گؤررسن
 یایینا قار یاغار بیر ده گؤررسن،
 بعضاً یازا دؤنر قیشی شاعیرین

باخیش یوواسیدی، گؤز یوواسیدی،
 اوجاق یوواسیدی، کؤز یوواسیدی
 پول کیسه سی دئییل، سؤز یوواسیدی،
 دویماز اورگینی ناشی شاعیرین

بو سازدان، بو تاردان، بو نئیدن سوروش،
 بو یئردن خبر آل، بو گؤیدن سوروش
 قوزئی دیله توت، گئنئیدن سوروش،
 گؤر نه لر چکمه ییب باشی شاعیرین

آرخادا مین قورغو، اؤنده مین تل،
 یانیب دؤنه جکمیش بیر آندا کوله
 اغلی یئرینده دی یاخشی کی، هل،
 یاخشی کی، چاشماییب هوشو شاعیرین

گؤرونمز

گؤز اوینادان زالیم، قاش آتان زالیم،
 دؤزمز قار گؤرمه یه قیشاتان زالیم
 او قدر اوستادی داش آتان زالیم،
 داشی ائله توتار، الدهه گؤرونمز

چؤل او فورولموش بیر اوووردومو،
 ایچی-ائلی کؤچموش بومبوش یوردومو؟
 یاشیل یارپاق آلتدا یاشیل قوردومو،
 سؤزو ائله یاتار، دیلده گؤرونمز

بیر چهلیمه دوشوب ائله گزر کی،
 ساغینی، سولونو ائله سوزر کی،
 اوو دویوق سالماز، ائله دوزر کی،
 گولله قاتار-قاتار، بئلده گؤرونمز

بیزیک، بیز

نئچه-نئچه آیری چیخیب دوز الدن،
 بیز اولموشوق ترزینی دوزلدن
 تانری بیزی دوز یارادیب ازلدن،
 آیریلری کسبب تۆکن دوزوک بیز

بیلن گل سین بو دیلسیزین دیلینی،
 اؤین گل سین بو چمه نین گولونو
 بیر اوفورون بو اوجاغین کولونو،
 کول آلتیندا صوبحو آچان کؤزوک بیز

بو کورپونو یئللی-یئللی اؤتنر،
 نه بیلیرلر قالان ندی، ایتن ن؟

وطن عشقى اورگىندە بىتنەر،
بارماق بىزىك، قىزىل بىزىك، اوزوك بىز!

قويمايىن بو اوشاغى آغلاماغا

بو اوشاغى آغلاماغا قويمايىن،
لال ائله يىب دىللىرىمى آغلايىر؟!
ال دىمەمىش قۇنچە-قۇنچە سولوخان
چمەنىمى، چۆللىرىمى آغلايىر؟!

نە زاماندى الېم قالېب يالېنجا،
اۋلوم يئىدى الى يالېن قالېنجا
ووران-توتان گونلرېمىن دالېنجا
يالېن قالېمىش اللرېمى آغلايىر؟!

هانى آشېق، نېيە اۋتمور ساز توتوب؟!
بولاق داشى نېيە بئله پاس توتوب؟!
گوللنمىش آرىلار ياس توتوب،
چىچكلرى، گوللىرىمى آغلايىر؟!

حسرتى وار يول گۆزلەين داشىن دا،
بو اوشاغىن گۆزلرېنېن ياشىندا
اودو سۇنموش اوجاغىمىن باشىندا
بوزا دۇنموش كوللىرىمى آغلايىر؟!

ايسلام صادىق، گۆيدىن داشىمى تۆكولموش،
يئرمى، گۆيمو كرېچ-كرېچ سۆكولموش
يوخسا گونو گۆي اسكېيە بوكولموش
آغلار قالېمىش ائللرېمى آغلايىر؟!

آياقلايا-آياقلايا

بىلمىرم بىلە-بىلە بئش منى من،

بس نېيە ائلمىشېم هئچ منى من
گۆيلره قالدېرمىشام دوشمىنى من،
اۋزومو آياقلايا-آياقلايا
قىيمايىب دوغمالارا بوجاغىمى،
يادلارا گئىن آچمىشام قوجاغىمى
من اۋزوم سۇندورموشم اوجاغىمى،
كۆزومو آياقلايا-آياقلايا

سوسدوروب قىش سازىمى، ياز تارىمى،
اونودوب تويلارىمى، ياسدارىمى
دىدمىشېم دىدىم-دىدىم آستارىمى
اوزومو آياقلايا-آياقلايا

اوز وئردىم، ايسلام صادىق، اوزدن دوشدوم،
گۆز وئردىم، ايشىق وئردىم، گۆزدن دوشدوم
سۆز وئردىم سۆز قانمازا، سۆزدن دوشدوم،
سۆزومو آياقلايا-آياقلايا

هاواسىيام

عوذورم قوينوندا دوشونجه لرېن،
بىر يانېم دايازدى، بىر يانېم درېن
آياغىم اود كىمى، باشىم سېسرىن،
آران هاواسىيام، داغ هاواسىيام

سوروش، آي حالېمدان خبرسىز اولان،
وارمى منىم كىمى سىنەسى دولان
بولودلار يانېمدا يالاندى، يالان،
ياغىش هاواسىيام، ياغ هاواسىيام

آی ایسلام، نه داغی باغ ائله ییرم،
 نه سۆزو دئمە میش داغ ائله ییرم
 هر شئی، هر شئی آغ ائله ییرم،
 فلگین اوزونه آغ هاواسیام

منه نه منی

تامارزیمی قالب بیر اوووج دن،
 بوش دییرمان کیمی ایشله ییر چنه
 بوکوب بو گونومو دومان، چن،
 گۆستریر صاباحا، دوننه منی

سوفرمه توپورور سوفرمدە یئین،
 منه کۆنتۆی باخیر کۆهنه می گئین
 تانرینین اۆزودو ایشلری آین،
 اۆزو نیشان وئیرر دیننه منی

ایسلام صادیق، یایدا قیشی دویورام،
 آغا سۆیکه نیب داشی دویورام
 من اۆزوم اۆزومو یاخشی دویورام،
 کیم نئجه آنلاییر منه نه منی
 ۳۰ اوتکابر ۲۰۱۴ نوووخانی

باریشمیر

اوجاغیمدان کوسوب، کۆزومدن کوسوب،
 دوداغیمدان کوسوب، سۆزومدن کوسوب
 گۆزومدن اینجیگیب، اۆزومدن کوسوب،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

ها دیله توتورام، دیلیمه اویمور،
 ها اله توتورام، الیمه اویمور

منی ده آنلامیر، منی ده دویورم،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

عۆمروم بیر ناغیلدی، خان ناغیلی، خان،
 سۆکولور، تۆکولور، جان داغیلیر، جان
 هر گون گۆز لریمه قان ساغیلیر، قان،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

دۆشگیم قیادی، بالینجیم داشدی،
 کیم اونو چاشدیردی، او نییه چاشدی؟!
 من اونو گزدیکچ، او مندن قاجدی،
 یوخوم گۆز لریمله باریشمیر داها

قوجاقلایا-قوجاقلایا

سویو دا آیری گهلر آیری پرین،
 گۆزومده دوز اوجادی، آیری درین
 گۆزوندن یاییندیردیم آیریلرین
 دوزومو قوجاقلایا-قوجاقلایا!

یونگولله تایلامادیم آغیریمی،
 قوردلارا پایلامادیم فاغیریمی
 مین ایلدی یول گلیرم جیغیریمی،
 ایزی می قوجاقلایا-قوجاقلایا!

دویموشام مطلبینی گۆز-قاشیندان،
 دوشمنین یایینمیشام یوز داشیندان
 گۆیلرین قوروموشام گۆز یاشیندان
 کۆزومو قوجاقلایا-قوجاقلایا!

توستوسو چىخان كىمى بو سوبانين،
 اوستونه ياغى گليب بو اوبانين
 اوزونه باغلاميشام ياد چوبانين
 كوزومو قوجاقلایا-قوجاقلایا!

گۆرورم اونو

بیر چىنقىيا بندم، بیر اودام آزی،
 سويلا منيم آرام بیر آددیم آزی
 بیزه ساری گلیر بیر آدام آزیب،
 آذاندان آذانا گۆرورم اونو

آری یوواسینا چۆپ سالیر بیرى،
 چۆپو آیری سالیر، چپ سالیر بیرى
 سۆزومون باشینا ایپ سالیر بیرى،
 یوزاندان یوزانا گۆرورم اونو

منیم اۆز هاوام وار، باشیمدا دورور،
 قیامدا یاشاییر، داشیمدا دورور
 بیر سسین یییه سی قارشیمدا دورور،
 یازاندان یازانا گۆرورم اونو

ایسلام صادیق بیلیر چنده نئچه یول،
 قووشور، آیریلیر سنده نئچه یول
 گیریر چۆمچه-آدام گونده نئچه یول
 قازاندان قازانا، گۆرورم اونو

قالمیشیق

کوروغلو هاواسی اوستونده

همزه آتین آچارینی آلاندان
 خبرسیزیک اولاجاقدان، اولاندان

آغزی بوزا آت چاپیریق یالاندان،
 کۆهلنلری یورا-یورا قالمیشیق
 سازلا قوشا میسری قیلینج دیننده
 ائله بیلمه هر شئی قالدی دوننده
 بیزه بویون اینلرین اؤنوده
 بوینوموزو بورا-بورا قالمیشیق

ساغ اوچوروم، سول اوچوروم، یولا باخ،
 دوشمن گلیب چاته چاتدی، دالا باخ
 گئری بویلان، بیر دوشدویون حالا باخ،
 اومودلاری قیرا-قیرا قالمیشیق

اوجاقلاردان کؤسؤی-کؤسؤی کؤز ایتیپ،
 دوداقلاردان شیرین-شیرین سؤز ایتیپ
 توفان قوپوب، چووغون اولوب، ایز ایتیپ،
 یولو چاشیب سورا-سورا قالمیشیق

بیر اوجاقدان بیز باش-باشا چاتیلدیق،
 گۆیه قالخدی اوندان بیزیم چاتیلدی
 سن او کونج، من بو کونجه آتیلدیق،
 دؤیوکوروک اورا-بورا، قالمیشیق

بئل باغلاما نه زامانا، نه واختا،
 من نه دئییم منده اولان بو باختا
 گهمی باتیب، اومودوموز بیر تاختا،
 دریالاری یارا-یارا قالمیشیق

حیله قوروب آرامیزی پوزدولار،
 پاپاق آتیب سیرامیزی پوزدولار

هئجا-هئجا میصر اعمیزی پوز دولار،
بؤلوک-بؤلوک، پارا-پارا قالمیشیق

یوخسا دوشمن کوروغلونو تک گوروب،
قیراتیمی بو مئیدانا چک گوروم
دلیرلری چنلیبئله تۆک گوروم،
دوزولسونلر سیرا-سیرا، قالمیشیق

آراسیندادی

دوزولوب سینمه سؤز دوزوم-دوزوم،
سؤزومون دالیندا دورموشام اؤزوم
هله دئمهمیشم،
ان یاخشی سؤزوم
دوداقنان دوداغین آراسیندادی

گۆزلدیمی قیشیم، خوشدومو یاییم،
ایچیمه سیغیشمیر هاراییم، هاییم
هله ال دیمه ییب منیم بار پاییم
یارپاقنان یارپاغین آراسیندادی

قالماییب دئیهم سن زومرود لعلگی،
حاقسیزی اوشوتمور حاقین گیلئی
تانری عاجیز قالیب اینسان طالعی
بارماقنان بارماغین آراسیندادی

کیمینین اؤزو کور، کیمینین گؤزو،
کیمینین اؤزو قور، کیمینین کؤزو
بالاجا بیت کیمی عدالت سؤزو
دیرناقنان دیرناغین آراسیندادی

بیلیر ایسلام صادیق سیریرینی اودون،
سینمین آلتیندا من اود قورودوم
سؤنموش اوجاق یئری ددم قورقودون
تورپاقنان تورپاغین آراسیندادی

سامانی وار

یوخ اولانین یوخلوغو دا "وار" دان گلیر،
گئن دونیانین گئنلیگی ده داردان گلیر
بیلیرسنمی بو اینیلتی هاردان گلیر،
اورگیمین بیر هؤنکورن کامانی وار

ایزه دوشوب دیو گزیرم باغ ایچینده،
من گورورم قارالاری آغ ایچینده
بیلیرسنمی نه لر یاتیر داغ ایچینده،
غضبی وار، توستوسو وار، دومانى وار!

ایتیک گزن آغیز یومور، دیل باغلايیر،
قانادینا کولک تاخیر، یئل باغلايیر
بیر اومودون ایشیغینا بئل باغلايیر،
داغ دالیندا اونون دا سون گومانى وار

گؤز تۆکدورر قاش دا واختسیز چاتیلاندا،
باش یاردیرار داش دا واختسیز آتیلاندا
اووون دؤنر قوش دا واختسیز توتولاندا،
اووچو، قوشو توتماغین دا زامانى وار

بیر زیروه وار، چیخان بیر ده چیخار چتین،
بیر دره وار، باخان بیر ده باخار چتین
دوست سامانى سو آلتیندان آخار چتین،
دوشمین سو آلتان آخان سامانى وار

سوسور

میشیل-میشیل یوخو تۆکور یارپاغیم،
 یاشیل-یاشیل قوخو تۆکور بوداغیم
 خاشیل-خاشیل قورخو تۆکور تورپاغیم،
 دنیز سوسور، بولاق سوسور، گۆل سوسور!

آیاغیم بودره ییر دیزیم سیر ییر

نه آدیمین اوسته آد گلیر بیر آز،
 نه اودومون اوسته اود گلیر بیر آز،
 اؤز سسیم اؤزومه یاد گلیر بیر آز،
 دوداغیم بودره ییر،
 سۆزوم سیر ییر!

ایمی، اوزومو یودوم، او دئییل،
 هاوانی اودورام، اودوم او دئییل
 آلووم او دئییل، اودوم او دئییل،
 اوجاغیم بودره ییر،
 کۆزوم سیر ییر!

بو چۆلو بورویوب لاله می یوخسا،
 چۆللر دۆنوب قانلی گۆله می یوخسا؟!
 الیم ساخلایاممیر قلمی، یوخسا
 بارماغیم بودره ییر،
 گۆزوم سیر ییر!

ایسلام اؤگئیدی می، یوخسا یاددی می،
 ایسلامی آزدیران دومان شاددی می؟!
 داها ایزله یهممیر آددیم آددی می،
 آیاغیم بودره ییر، ایزیم سیر ییر!

داش آتیلیر، کۆز اویناییر یاوادا،

قاش چاتیلیر، گۆز اویناییر یووادا،
 باش قاتیلیر، سۆز اویناییر هاوادا،
 اورک سوسور، دوداق سوسور، دیل سوسور!

یئلریمین سیناغیندان جان سیزیر،
 ائلریمین قیناغیندان خان سیزیر،
 گوللریمین یاناغیندان قان سیزیر،
 غئیرت سوسور، یاراق سوسور، ال سوسور!

آغدان دۆنن بئزه باتمیر، نئیلگیم،
 حاقدان دینن سۆزه یاتمیر، نئیلگیم،
 داغدان ائنن دوزه چاتمیر، نئیلگیم،
 آران سوسور، یایلاق سوسور، یول سوسور!

دورو قالیب بیر بولاقدا، یاش یانیر،
 نورو قالیب بیر یاناقدا، یاش یانیر،
 قورو قالیب بیر قیراقدا، یاش یانیر،
 اودون سوسور، اوجاق سوسور، کول سوسور!

بال توتانین الی بالا باتمیر ها،
 یال توتانین دیلی یالا چاتمیر ها،
 گول توتانین الی گوله یاتمیر ها،
 بیلک سوسور، بارماق سوسور، گول سوسور!

اکبر رضایی

سنسزلیک

سنسزلیک آجی

زهر کیمی قوخویور

سانکی هورومچک

کونلومه تور توخویور

کاشکی سئوگی دن

قاجیب اوزاقلایدیم

یاشامنان آیری

عوموردن داد آلایدیم

چیچکلر آچیر

بیزیم دیله گیمیزدن

زامان پاشازاده

"پارازیت"

سانکی رادیونون دالغالاری دیشیر

گوزلریم دولاندیقجا

آنلامادیغیم دیلرده دینله بیرم

جان سیخیجی بیر ماهنینی...

گوزلرینیز اکرانلاردادیرسا

الترینیزده دیرسه قزئتلر

دیک گوزلریمه باخیر سینیز

بویادان-بویایا دوشن چیغیر تیلاری

آپاریجیلارین آرخایینلیغیندا آرخیوله نن

نیگرانلیغی

مات کاغیذلاردا لهله ین خبر باشلیقلارینی

خیابان بویو گوزلریمله آتلا بیرام?

بیر ماغازانین قاباغیندا

اوست-اوسته توكولموش آلمالار

کوتلوی مزارلیقلاری خاطیرلادیر "قوبا"دا

تئلفون کؤشکونده آغلایان قادین

تراژیک بیر سریالین سون بؤلومونو یاشاییر

اینانماییر سینیزسا

دیشدیرین کانالی...

قارا قارره نین هاراسیزلیغیندان دوتموش،

آلدین آپاردین

منی منیم اوزومدن

سنسز اؤلورم

اوزاق گتتمه گوزومدن

آجی گویه ریر

قیسسا حیاتیتمیزدان

غم غصه کدر

یاغیر بایاتیتمیزدان

دویغولار کیریخ

بئینیمده هم باشیمدا

سان یوزه دولدوم

من بو اللی یاشیمدا

هئی دالغالانیر

یازیق کونلومون ایچی

اورک آختاریر

نه یدی گوناھی سوچی

باسیلدی غمه

همده توتولدو درده

نه دن دار اولدو

سؤیله بو دنیا مرده !

ياشيل قارره نين سينير سيزليغينا قدر
قاسيرغا، خسته ليك، ساواش
يووخ!

گوژلریمی دیشمه سم ال چکمه یه جکله مندن.
یئر بییرم...

بوراسی ایتالیا

بیر-بیر ایله آل-وئر ده دیلر بییرلری

آلیب-ساتیب، تپیلر لر قفه یه؛

بو گوئلر آلمانیا (یا) پورتاقال (یا) قلیانی چکیر مافیا.

یئر بییرم

بوراسی عراق

دینینی دیشیمیش بیر آمریکان عسگری ایله

سئویشمکه دیر عراقلی بیر قیز

سئویشمک، تجاوز؛

مکتب قاباغیندا ناموس قوروقچو سودورلار

عسگرلر.

یئر بییرم

بوراسی آدینی بیلمه دییم بیر آفریقا اولکه سی

شهر تیخا جلاریندا ماشینلارین یاخاسینی جیریر

کول بویالی بیر قاراچی

و طالع لاتاریاسی ساتیر سوروجولره.

یئر بییرم

خیابان سونا یئتدی

اورتاسیندا نئفت فوواره لی بیر مئیدانا واردیغیمدا.

بوراسی؟!

منیم اولکم اولمالی

بیر یاندا قارا بیر چلله یین اودوندا قیزینان

بیر سیگارا ساتیجی سی

بیر یاندا ایسه توکدیجی بیر اوردو.

بوراسی اودسوز اودونلار یوردو؛

قارانلیق

سو بوق

توستو

هیس!

یوخ یانیلما یین!

بو هیس،

سوس دئمکدیر

سوس س س س...

لوفتن

راد یونون قولاغینی بورون

بورادا پارازیت دن باشقا

بیر شئی یوخدور.

حکیم هیدجی

فلکین غم و بلاسی مگر انتهایسی یوخدور؟

بیر اوتانماز، عار بیلمز، نه دئییم حیاسی یوخدور

بو سپهر دون و ناساز. ستمین اندیدیر آغاز

ائله مز حیا، اوتانماز، بیرینه وفاسی یوخدور

ائلیوب منی حواله گنه محنت و ملاله

نئیلیوم؟ بو هرزه بختین منه بیر حواسی یوخدور

ستم و غمی توکنمز. اوءلورمه رحمه گلمز

بو زمانه نین منیم تک غمه مبتلاسی یوخدور

دوتوب اود گنه آلیشما، بئله چوخدا پیس دانیشما

بو سبب: سنینله آخر فلکین آراسی یوخدور

بو سوزی دانیشماز عاقل، اولار گر بلایه قابل

سوءله (سوءله) هانسی شخص کامل الم و بلاسی یوخدور

منی ده بیر اوءزگه لیلی ائله دی بو چوءلده رسوا

بو بلالی روزگارین من ایله وفاسی یوخدور

یوخ ائدن بیرى نصیحت. ائله سین اونا مذمت

مگر ای منیم عزیزیم بو گونون صاباسی یوخدور؟

عجب آنلاماز ایمیش سن. سبیلین آغاردی بیلنه ن

نه جهت بو شوخ و شنگین سنه اعتناسی یوخدور

بو ظریف و شوخ و شیدا. ائله دی خیال گویا

آتیلیبدی باشدا بورکی اوءزونون لباسی یوخدور

دونو قالما ییبدی بئلدن. شالی بئش قاریش غزیدن

کیمسه دانا بیلمز اونون زحمتین
خالقی ایتیرما جاق اونون حرمتین
صیاد سویلیر بو اینسانین عزتین
انشالله کین گونش تکین پارلا جاق

سویلیرم حسین شرقی
ائلریمه عزتیندن
قلم ایله زحمت چکن
آناديله زحمتیندن

بو اینسان ایشینده عالیم
یاخچی بیلیر منیم حالیم
کار ایله مز بونا ظالیم
تانری وئرن قدرتیندن

صیاد سویله آدی قالسین
آغیزلاردا دادی قالسین
هر بیرزaman یادی قالسین
چون آیرلیماز میلله تیندن

آینار تبریزی

رادیلاردان دویدوم ائولیلیک خبرینی
ماوی پانتالونمو گؤتوروب
دیک دابان آیاق قابیم لا آددیم لادیم
قاپالی دفتری...
هیچ گؤزوم نم لنمه دی ماوی یاشلارلا
اوجمادی باشیما دونیانین آغیرلیگی!

آیاقیندا کفش صاغری الینین حناسی یوخدور
بونو بیل بو قدر پولسوز. پلو و پالاس و جولسوز
یئرین اولسا باغ جنت گنه ده جلاسی یوخدور
بئلینی کسیددی قاتما. دور آیاقه بوردا یاتما
ائله فیکر عوهر کئچدی گیوون قفاسی یوخدور
ایشین اولدو ناله و آه. گذران دئییل بو بالله
داخی ایسته مه بو عمری گندیب اول صفاسی یوخدور
ایشیمیز عجب شولوغدور. بیر اهل درد یوخدور
بابا مدرسه گوروبسوز کی اونون خلاسی یوخدور؟
گله لعنت خدایه. یئته دردی منتهایه
دوشه قیرخ ایکی بلایه. ائشیدم دواسی یوخدور
سن اوعزبوی ائتمه بی عار. سوءزی چوخ اوزاتما قورتار
ائله مه کلامی تکرار. نه چون؟ اقتضاسی یوخدور

صیاد جعفرزاده

دکتر حسین شرقی آذربایجاندا
اونودولماز بیر انیساندیر قالا جاق
اوره گی چوخ تمیز بیر بولا ق کیمی
مطلبین خدادن اینان آلا جاق

اوره کدن ایسته بیر آذربایجانی
تانری گویچک یارادیب دیر اول جانی
اونودمارام هئج وقت بئله اینسانی
آنا دیلین هر دیاره سالاجاق

ایچکی ده ایچمه دیم
 بیر تک؛
 آیاغیمی یئر
 ووردوغوم دا
 گۆک لری تیترتدی معصوم شیلتاقلیغیم...
 سونرا ساعات قیامتی بیر روبع سوووشدو
 و من سنی دوشونه دوشونه
 اوووجومو سیخا سیخا
 سنی ترله دیم
 آووج لاریم دا!
 بدنیم ده آغیرلاشدی
 غوسل سوز بیر مئیت کیمی
 سورونوردوم اوزوم له دووارلارا!
 داغیلما دیم یووخ
 اۆلمه دیم ده
 اوستو باغلی قان چیرک لی
 یارالاریمی
 یوللارا سردیم
 و بیر سیلاح لا
 قاپاندیم
 گئنچلیک فلسفه سین!
 قوی بئله دئییم
 اوزون زامان دیر
 هئچ بیر گورولتولو خبر شاشیرتما بیر منی
 داها دویغوسال دیالوگ لار کۆک دن دیدمه بیر
 کیچیک اوره ییمی!
 سیخیلدیغیم دا،
 سس سیز جه بیر بوجاقا سیخیلیب
 یورغون اوره ییمی
 انگیمین بوتون گوجی ایله چئینه ییب
 و یئر توپورورم
 کی بیرده خاطیرلامایا
 هاردان و نجه ووردوغونو!
 شیرین چای لاری دویا دویا ایچدین می
 اوزاق لارا باخیب
 یاواش جا
 اودقوندون مو اسکی سئوگیلینی؟
 سونرا درین نفس آلیب
 سن چایی ایچمک دن چای سنی ایچدی می؟
 سن بویدا دردی بیر یئرده اودقون دومو؟
 مندن سونرا
 سنی سئون لرین
 وای حالینا...
 سنی اودقونا اودقونا اؤگویه جک لر بیر گون!
 منیم کیمی...
 هئچ شئی اومورلارین دا اولمایاجاق داها!
 آخ...
 سنی سئومه ییمین آغیرلیغی
 چیینله ریمه یاپیشیب!
 اؤزومو اؤزومده داشییا بیلیم...
 من آرتیق تک سنی دئییل
 اؤزومده اودقونا بیلیم
 زهرلی قه هر!
 سحر اۆلمک ایسته ییرم،
 گنجه اۆلسم، باغیشلا،
 بیلیم نجه یاشادیم،
 نجه اۆلسم، باغیشلا
 تانری دان بخت بورج آلسایدیم،
 سنه ده ساخلایاردیم،
 آغلاماغی باجارسایدیم،
 سنه گون آغلایاردیم

سسیمه سس وئرن جان وئرن چاغلار
 اۆلنیده دفن ائدین وطنیده منی
 «عیوض»م اولمایا قالالی حسرت
 آرزیلاریم آنا یوردوما قیسمت
 سون چاغیندا اولایازام وصیت
 اۆلنیده دفن ائدین وطنیده منی

آنا

قوربت منی چکیب دارا
 آنا منی حالال ائیله
 نئیلیم تاپانمیرام چارا
 آنا منی حالال ائیله
 ماراقلی یام ماراغیوا
 دؤزنمیرم فراغیوا
 گلنمیرم سوراغیوا
 آنا منی حالال ائیله

سسین صابادان آلام
 یادیمما هر آن سالارام
 دردیهو داییم قالارام
 آنا منی حالال ائیله

سئومه سه ده چوخلار سنی
 «عیوض» اوغلون یوخلار سنی
 ترک ائیله ییب موخلار سنی
 آنا منی حالال ائیله

علی وند

خان کیمین

سود اوشاقی آنا سیننه سنین دیوان کیمین
 جانه دو یمیشام بو دنیا سودامن کیمین

گیزلی اۆلمک ایسته بیرم،
 خبر توتسان، باغیشلا
 قورخورام اونودما یاسان،
 یوخ، اونودسان، باغیشلا.

قیش دا اۆلسم، غم ائله مه،
 یئریم ایستی اولاجاق،
 روحوم اوچوب جهنمه
 گئدن توستو اولاجاق

سس سیز اۆلمک ایسته بیرم،
 سسیم گلسه، باغیشلا،
 سن سیز اۆلمک ایسته بیرم،
 سن ده اۆلسن، باغیشلا!...

عیوض صادقی (هر سراوغلی) وایان

وطنیده منی

قم که در دولانیر هر آن باشیمدا
 چوخ قالمایر فورست داها یاشیمدا
 گؤزوم توپراغیمدا قالیب داشیمدا
 اۆلنیده دفن ائدین وطنیده منی

بولاقلارین مئی قالیب جانیمدا
 شیرین لایلالاری جوشور قانیمدا
 سؤز لیریمی دورون دئییم یانیمدا
 اۆلنیده دفن ائدین وطنیده منی

آرخامدی هر زامان قوجامان داغلار
 چیچکلی چمنلی باغچالی باغلار

قارادردين

رستم نئن چوخ گوجيلي؛ بير قارادردين
 چکيب شمشير؛ ورسين يارادردين
 گناه سيز؛ گوزل بو عشق؛ آلا دردين
 گوز گور؛ گور نمريدي بييله دردي
 درد وار؛ دواسيز؛ درد وار ياراسيز
 درد وار ريشه آتيدور؛ ايديب جان سيز
 درد وار حکيم لردنده؛ يوخ علاج سيز
 اود دوتوب يا نار؛ سونمز بييله دردي
 گورونمز بيري سالسین مني يادا
 گورن وار؛ ساتار بيگانيه زادا
 آغلاسين اورگيم بييله دوست لارا
 بيزکيمن سويوق؛ قالميش بييله دردي
 ازلدن اوليب درد؛ منيلن هم دم
 درديم دواسيز؛ بيرم غصه و غم
 درد منه يوالداشدي درديلن اولم
 مه يارا چوخ آساندي بييله دردي

اييله بيل يوخ ديلم ده يم اورگدن سوزلري
 چاتي گورنده قورخورام؛ ايلان وران کيمن
 هره بير کهنه بياظيلن آواز ايدولر
 بييله فتوا ورر ورميوب ابليرس زمان
 چو خلار اطاعت ايلير؛ شيخ سنان کيمن
 بيلمورم آزعمر يلن؛ ايستور ايليه نه لر
 عمرو نين چوخين ذلت؛ ايندي ياشار خان کيمن
 دوره سين آليب بير عيده ساق صولين قانميان
 ورالار بانگ پيروي؛ اول قهرمان کيمن
 يالانان گيوب قرا؛ ديير مين بير افترا
 گوزل سياستيله؛ عمر وعاص زمان کيمن
 غارت ايلوري احساني؛ بو کوفيانلار تک
 حقيقت دن اوزاق؛ سيزلر ابوسفیان کيمن
 مسلمان غارته آل آچيب غارتگر اولماز
 دين ساخلا ساگر؛ ساخلار ابوذر و سلمان کيمن
 خيال جنت وجهنم ايلمه مه يار
 رحيم ورحمان واردور؛ کريم وسبحان کيمن

يازيم کيمه

درديمي ايستيرم يازام؛ يازيم کيمه
 سنيم آلولا نيب يانير؛ ده يم سنه
 سوزلر يما؛ قولاق وريب ايشدن گيلن
 قورباني من؛ سوغات گلين ده ريم سنه
 کينه مرضدي درديدی؛ ايتيمه گوليم
 اورگده سالماسين لکه؛ گوروم سنه
 آفت جاندی بو مرض؛ يقين ايله
 درمانی عشق دور فقط؛ ده يم سنه
 هر آفته دوا دور عشق؛ گج ايلمه
 طبيب دل ياز يبدی عشق؛ گولسيم سنه
 عشقیده لازمیدی يانا بال وپر يم
 يا نماقا آماده دور گورسدیم سنه
 فدایی ايستاسن اوزوم؛ اولوم خدا
 ورر جانين صدقه مه ياريم سنه

شاعیر قارداشیم فیروز اسدی واسدی

قارداشلاری

باجينيزين دونياسيني ديشمه سي
 مناسيبتيله سيزه باش ساغليغلي ديله
 بيريك. مرحومه نين روحو شاد , مكاني
 جنت اولسون.
 دكتر حسين شرقي و خدافرين مجله
 سى امكداشلاری

Xudafərin

Türkcə - Farsca

KASIM- ARALIK 2019 - İL16- SAY 182-(ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ)

BÖYÜK TÜRKLER (ŞEYX MƏHƏMMƏD XIYABANİ)

